STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 09969

MERI

Sholem Asch

•

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש

מערי

ראמאן

ס״ט פעטערבורג.
דרוק פון יוסף לוריא עט קאמפ, גאראחאוואיא 48.
1913.

אַלע רעכט פון דעם בוך
בעהאַלט דער מחבר פאַר זיך
אין רוסישע און דייטשע
שפּראַכען אויטאָריזירט
איבערגעזעצט.
Copyright 1911
by J. Pankin,
5 Beekman street,
N. Y. City.

איך ווידמע דאָס בוך

„מערו״

מיינע פרוי און פריינד

מאַטעל אַש

אין דאַנקבאַרקייט פאַר לייד און גליק.

דער מחבר.

דאס ערשטע קאפיטעל.

עס איז געוועזען דער יונגער הערבסט, וועלכער האט מערי ראָזענצווייג אזוי געשטימט.

דער יונגער הערבסט אויף דער קליין-רוסישער ערד.

זי איז געגאנגען צווישען די געדיכטע קיסטען מיט ווילד גראָז בעוואַקסען, וועלכע זענען פייכט געוועזען. טראָפּענס וואַסער זענען געהאנגען אויף די בלעטער, איהרע פיס זענען נאַס געוואָרען אין זי האט ניט געקוקט דערויף. זי איז אלץ טיעפער אריין צווישען די גרעזער, וואָס זענען דאָרט געוואַקסען, ווי זי וואָלט געוואָלט צווישען זיי פערפאלען ווערען. עס איז געוועזען א שטילער זינען-אונטערגאנג, מיט בלאַהע זיידענע וואָלקען אויסגעמישט, וועלכע זענען נאָך איבערגעבליבען אויפ'ן הימעל פון דעם נאָכמיטאָגדיגען רעגען. און זי איז פול געוועזען מיט די פרומע געזאַנגען, וואָס זי האט געהערט.

פון דער קליינער פויעריש-מאלאָראָסישער קירך איז זי געגאַנגען, וואָס איז געוועזען ווייט אָבגעלעגען פון שטאָדט. זי האָט זיך צוגעהערט צום געזאַנג פון די מיידלעך און קינדער, וואָס האָבען ביי זייער בעטען געזונגען, און האט געטראַכט וועגען דעם. ווי ווייניג שענע רעליגיעזע צערעמאָניעס עס זענען דאָ ביי ידען; ווי אָרים די ידישע שוהל איז, ווי ווייט זי איז פון איהר און ווי פרים, ווי מוראדיג פרום איז די פויערשע קירך.

זי האָט זיך דערמאָהנט, ווי א מיידעל האָט געקניהט פאַר'ן פאָפּ אין האָט זיך פאַר איהם מתודה געוועזען. פאַרוואָס איז ביי ידען ניטאָ אזא מנהג — האָט זי געקלערט. און דאָ איז איהר ערשט געקימען אויף די געדאַנקען, אז זי האָט אייגענטליך גאָר קיין רעליגיאָן נישט, אז זי איז אויפגעוואַקסען אָהן א גאָט. ווי

אונפערשטענדליך און פרעמד עס זענען איהר די רעליגיעזע צערעמאָניעס פון איהרע עלטערן! קיינער האָט זיך נישט געמיהט איהר זיי געבען צו פערשטעהן, קיינער האָט נישט פערלאַנגט פון איהר, אַז זי זאָל זיי אָבהיטען. און זי האָט מיט בענקשאַפט און וועה געקוקט אויף די אָרימע פויערשע מיידלעך, וואָס זענען איצט געגאַנגען פון קירך אויף ביידע זייטען וועג אין זייערע ווייסע קליידער און די בלומען פון זייערע פעלדער אין די געבעט-ביכער אריינגעשטעקט.

ווארום עס איז געווען די צייט, ווען דאָס אַכטצעהן-יעהריגע מיידעל שעפט-אויף אין איהר נשמה אַלע חוואַליעס פון שטימונגען, וואָס שוועבען אין דער לופט אַרום.

און אַכטצעהן יאָהר איז מערי דאַן אַלט געווען, און אַ געשטאַלט האָט זי געהאַט, מעהר צו אַ יונגעל געגליכען איידער צו אַ מיידעל. אַ פלאַכע ברוסט, און אויגען האָט זי געהאַט גרויסע און פייערדיגע, ווי מען געפינט עס ביי רבי'אימשע קינדער פון אַ חסיד'יש הויף. און די האָר האָבען זיך איהר געקרייזעלט אין לאָקען און זענען ווי פיאות אַראָבגעפאַלען איבער איהר לענגליך געזיכט. אין אַ שטערען האָט זי געהאַט אַ הויכען, אַ געוועלקטען אין אַ מלכות'דיגען, און זי האָט אויסגעזעהן איצט, צווישען די קיסטען ווילד גראָז, וועלכע האָבען זיך שוין געטונקעלט אין אָבענד-דעמערינג, ווי אַ ווערבעלע אַ יונגס מיט הענגענדע לאַנגע צווייגען האָט זיך אויסגעריסען פון דער ערד און געהט צווישען די גרעזער איבער די פעלדער.

— „פאָטער אונזער, אונזער טעגליך ברויט גיב אונז היינט“— האָט געקלונגען דער אָבגעהאַקטער זאַץ פון געבעט ביי איהר אין זכרון. ווי פראָסט די ווערטער זענען! — האָט זי זיך געטראַכט. אַ אָרים פאָלק, פויערים קומען אַריין אין קירך, וואָס שטעהט אין מיטען פעלד, און בעטען פאַר זייערע תבואות. און זי האָט פערנומען אין זיך דאָס קירכען-געזאַנג, די קינדער'ס צוטערנדיגע שטימען, די פאַרכט אין דעם ערנסט פון דער תפילה, און אַ פרומער צוק איז דורכגעגאַנגען דורך איהר ביינערדיג לייב,

וואָס איז קוים געווען איינגעהילט אין איהר שוואַרץ זיידענער בליוזע און אין איהר ווייכען טיולענעם טוך. און פלוצלונג האָט זי זיך פערטראַכט וועגען איהר מוטער.

איהרע געדאַנקען זענען איצט איבערגעטראָגען געוואָרען אויף עפּיס אַנדערש — וועגען דעם ערשטען קאַפּיטעל פון איהר ראָמאַן, וואָס זי האָט צו שרייבען, וועגען וועלכען זי האָט געטראַכט נאָך זענענדיג אין גימנאַזיום אין דער גובערנסקער שטאָדט. זי האָט איהם אָבגעלעגט אויף דער צייט, ווען זי וועט אַהיים קומען צו דער מוטער אויף וואַקאַציע. אָבער ביז איצט איז איהר נאָך אַלין נישט אויסגעקומען אַוועקצוזעצען זיך ביים טישעל.

זי איז טרויעריג געוואָרען און האָט זיך פאָרווירפע געמאַכט:

דער גאַנצער זומער איז אַוועק אין גאָרנישט!

יעדעס מאָל, ווען מערי איז ערנסט געוואָרען, האָט זי געטראַכט וועגען דעם ראָמאַן, וואָס זי דאַרף שרייבען, און איהר פוילקייט האָט זי געבראַכט צו זעהר טרויעריגע געדאַנקען איבער איהר צוקונפט. און זי האָט אָנגעהויבען צו קלערען וועגען פעטערבורג, וואו אַהין זי וויל פאָהרען צום ווינטער אויף די קורסען, און וועגען איהרע חבר'טעס די פרייליינס עהרליך, וועלכע וואוינען דאָרט.

נאָך היינט אויף-דער-נאַכט אַ בריעף שרייבען — האָט זי זיך געזאָגט. נור דאָס טונקעלקייט, וואָס האָט אָנגעהויבען צו הערשען אַרום איבער די פעלדער, און דאָס קירכען-געזאַנג, וואָס האָט נאָך געקלונגען אין איהרע אויערען און, עס האָט זיך איהר געדאַכט, דאָס צו פערנעהמען איצט פון די אויסגעשפּרייטע פעלדער, פון די זומפען און פון די נאַסע קוסטען, וואָס זענען אַרום — האָט זי נישט געלאָזט זיך פערנעהמען מיט געדאַנקען וועגען פּראַקטישע זאַכען, ווי אַ בריעף צו די עהרליכ'ס. זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין געדאַנק וועגען ראָמאַן. דאָס האָט געזאָלט זיין עפּיס אַ שרעקליכע געשיכטע פון אַ גרעפין, וואָס ליעגט אויפ'ן טויטען-בעט און בעשווערט איהר זוהן, אַז ער זאָל ווערען אַ קאַטוילישער גלח, און דער זוהן פערליעבט זיך אין אַ מיידעל.

און די מלחמה ביי איהם צווישען דער מוטער'ס שבועה און דער ליעבע צו זיין אויסדערוועהלטער — דאס האט געזאלט זיין עפּיס זעהר הארצרייסענדיגעס.

ווארום מערי האט אין אַזעלכע מינוטען שטענדיג געטראכט וועגען גרעפינס אין גראפען, אלטע שלעסער־ריטער פון מיטעל־אַלטער, וואס קומען ביי־נאכט אויף זייערע פערדה אנגעלאפען, רויבען אוועק זייערע כלות אין אנטלויפען מיט זיי. זי איז געוועזן ווי אין א חלום, אין ארום איהר האט געווימעלט די סביבה פון מיטעל־אלטערישע שלעסער, נור צוליעב זייטיגע סבות לעבט זי פארלויפיג דא, אין דעם קליינעם שמוציגען יודישען שטעדטיל, ביי איהרע יודישע עלטערן. זי וועט זיך אבער אמאל אויפחאפען אין א פריה־מארגען אין וועט זיך געפינען אין איהר ריכטיגען מיליע...

זי האט ביי זיך אבגעמאכט — אויף־דער־נאכט, ווי זי וועט אהיים קומען, אוועקזעצען זיך און אנשרייבען דאס ערשטע קאַ־פּיטעל פון איהר ראמאן: „די גרעפין אויפ'ן טויטען־בעט".

מיט דעם בעשלוס איז זי אין שטוב אריין.

עס איז געוועזן שבת אויף־דער־נאכט. די מוטער האט נור ערשט וואס געהאט א ליכט אנגעצונדען, איז געזעסען אין א ווינקעל און געזאגט שטיל „גאט פון אברהם". די שטוב איז געוועזן אין טונקעל איינגעהילט. די נאכט האט מען נור דורך די פענ־סטער געזעהן. דער פאטער האט זיך ארויף אין אראב געדרעהט איבער'ן שטוב און געקרעכצט פון צייט צו צייט — עכטע יו־דישע קרעכצען.

זי האט זיי נישט געזעהן, האט זיך מיט זיי נישט גע־גריסט אין איז אריין צו זיך אין צימער אהן ווערטער. זי האט געוואלט די לאמפ אנצינדען, נור דאס טונקעלקייט פון שטוב איז איהר געפעלען, האט זי זיך אויף איהר בעטעל אוועקגעזעצט אין געקוקט אין דער פינסטערער שטוב אריין.

אין א ווייל ארום האט זיך די טיר געעפענט, און די מוטער איז אריינגעקומען, ווי אריינגעשלייכט. זי איז פאמעליך צו צום בעט און האט מיט ליעבע גערופען: „מרים־לעבען!".

מערי האָט זיך נישט אָבגערופען.

די מיטער האָט די האַנד אויסגעשטרעקט, געטאַפּט איהר קאָפּ און האָט ניט אָהן שרעק אויסגערופען:

— די האָסט דאָך היץ!

דאָס מיידעל האָט נישט געענטפערט. איהר איז גוט געווען צו פיהלען אין דער טונקעל דער מוטער'ס האַנד אויף איהר קאָפּ. איהר שווייגען האָט די מוטער אָנגענומען פאַר א גוטען צייכען, און זי האָט ווייטער געוואַגט צו ריידען:

— זאָל איך אָנצינדען דאָס ליכט?

— ווי די ווילסט.

די מיטער האָט דאָס ליכט אָנגעצונדען און זיך צוריקגעזעצט נעבען איהר בעט:

— ווי זעהסטו אויס, טאָכטער, דו ביזט דאָך נאַס, וואו ביזטו געוועזן?

דאָס מיידעל האָט זיך פערקרימט: — מאַמע!

— טהו דיך אויס, דו וועסט זיך, חלילה, פערקיהלען.

דאָס מיידעל האָט זיך ווידער פערקרימט: — מאַמע!

— מרים־לעבען, ווי זעהסטו אויס?

דאָס מיידעל האָט זיך אָבגערופען:

— מאַמע, איך וויל זיין אַליין.

די מוטער האָט אָבגעקרעכצט, געקושט די טאָכטער אויפ'ן קאָפּ און איז אין דער צווייטער שטוב אַריין.

דאס צווייטע קאפיטעל.

ווען מערי איז אַליין געבליבען, האָט זי זיך אויפגעזעצט, איבערגעטאָן זיך טרוקען און זיך אַוועקגעזעצט נעבען איהר ווייסען טיש, ביי וועלכען זי פלעגט מאַכען די לעקציעס אין גימנאַזיום. זי האָט אַרויסגענומען דאָס ראָזע בריעף־פאַפּיר און געוואָלט אָנהויבען צו שרייבען דעם ראָמאַן.

אַז זי האָט געוואָלט אָנהויבען צו שרייבען — איז איהר

דער גאַנצער ראָמאַן ווי אַוועקגעפֿלויגען; דאָס מיליע פֿון די גרעפינס אויפֿ'ן טויטען־בעט איז אַזוי ווייט געווען פֿון איהר, אַז זי האָט נישט געוואוסט מיט וואָס אָנצוהויבען.

און דאָ ערשט האָט זי דאָך אַלץ געהאַט!

נאָכ'ן ערשטען זאַץ האָט זי אַוועקגעלעגט די פּעדער. זי האָט אָנגעהויבען אַרומצושפּאַנען איבער דער שטוב אַרויף און אַראָב. פֿון דער וואַנד האָט אַראָבגעקוקט צו איהר באָטיטשעלי'ס אַ ווענעציאַנערין, געציהרט דעם קאָפּ אין אַ הייבעל פּערל. זי האָט זיך פּערקיקט אויף דאָס שמוק־שטיק און זי האָט נעזעהן זיך אין דעם געציהרט און געטראַכט צו נעהמען פֿון דער מוטער די אַלטע פּעריל און זיך אויפֿנייהען אַזאַ הייבעל.

ניר דערווייל האָט זיך פֿון דער צווייטער שטוב געהערט אַ בעלעבען. עס איז ווער געקימען, מען רעדט הויך. זי האָט געטראַכט -- דער פֿעטער לייזער איז דאָרט, און זי איז בייז געוואָרען, פֿאַרוואָס די מענשען פֿון דעם וואָכעדיגען לעבען וועקען זי אויף פֿון איהרע חלומות.

די מיטער האָט אָנגעקלאַפּט: מרים־לעבען, קום אַריין, דער סאַמאָוואַר שטעהט אויפֿ'ן טיש.

זי האָט געהאַט בדעה אַריינצוגעהן צום טיי. נור דערפֿאַר, וואָס די מאַמע האָט אָנגעקלאַפּט, האָט זי נישט געוואָלט אַריינגעהן.

זי האָט נעפיהלט אַ בעדערפֿניש דער מיטער צו־להכעיס טהון, נישט פֿאַר שלעכטסקייט, נור עפּיס צוליעב אַנ'אונבעוואוסטען טעם.

דער מיטער'ס רופֿען האָט זי אָבער אָפּגעריסען פֿון איהרע געדאַנקען און דאָס בעלעבען, וואָס האָט זיך געהערט פֿון דער צווייטער שטוב, האָט זי געחשק'ט אַריינצוגעהן. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהון. צום סוף האָט זי אויף זיך אַרויפֿגעוואָרפֿען אַ טיכעל און איז אַריין אין עס־צימער.

דאָס עס־צימער איז איצט געווען גוט בעלויכטען. די ברייטע לאָמפּ האָט געגאָסען ליכט איבער'ן טיש, דער טיש איז געווען געדעקט און דער סאַמאָוואַר האָט היימליך געמאַכט די שטוב.

בײַם טיש האָט זי געטראָפֿען, אױסער דעם פֿאָטער, דעם פֿעטער לײזער מיט זײַן זוהן מישאַ.

זי האָט זיך בעגריסט מיט זײ.

— װײסט, מרים, מישאַ פֿאָהרט דאָך קײַן קיעװ אין אוני־װערזיטעט אַרײַן.

— אַזאַ יונגער און שױן אַזױ פֿיעל לערנען — האָט די מוטער געזאָגט.

אין מערי'ן האָט זיך ערװעקט די נישט־לאַנג־געענדיגטע גימנאַזיסטקע, — האָט זי געפֿרעגט:

— קײַן קיעװ? און איך האָב געמײנט, אַז דו װעסט פֿאָה־רען קײַן פּעטערבורג. צו װאָס בלײַבען אין דער פּראָװינץ?

— איך האָב אָבגעשיקט די פּאַפּירען קײַן פּעטערבורג אױך, נור איך רעכען, אַז אין קיעװ װעל איך גיכער אָנגענומען װע־רען, — האָט מישאַ געענטפֿערט און איז רױט געװאָרען (ער האָט געהאַט די געװוינהײַט צו רױטלען זיך בײַ דער קלענ־סטער געלעגענהײַט).

— מען זאָגט, אין קיעװ זענען זײ נישט אַזױ שטרענג מיט דער פּראָצענט־נאָרמע, — האָט ער אָנגעהױבען צו רײדען רו־סיש, װענדענדיג זיך צו מערי'ן.

— און איך פֿאָהר קײַן פּעטערבורג, — האָט מערי גע־זאָגט צו מישאַ'ן רוסיש, קוקענדיג איהם גלײַך אין די אױגען אַרײַן, — פֿערבענקט זיך נאָך פּיטער. — האָט זי צוגעלעגט מיט'ן טאָן פֿון די פּראָװינציעלע גימנאַזיסטקעס, װעלכע רײדען שױן: „מיר, סטודענטען".

— דאָס איז אַ נײַעס, — האָט זיך דער פֿאָטער געװענדט צום פֿעטער לײזער, — איך הער דאָס צום ערשטען מאָל, דאָס איז גאָר אַ נײַעס.

— װאָס האָט זי געזאָגט, װאָס האָט זי געזאָגט? — האָט די מוטער איבערגעפֿרעגט אױף יודיש. װאו אַהין פֿאָהרט זי? קינד,—האָט זי אומבעהאָלפֿען געקוקט צו דער טאָכטער.

ניר מערי האָט ווייטער גערעדט מיט מישאַן אויף רוסיש וועגען דער אוניווערזיטעט אין פעטערבורג:

— יאָ, די האָסט רעכט — אָהן אַ גאָלדענער מעדאַל ווערט פאַר אַ יודען אין פעטערבורג שווער זיין אָנצוקומען.

— מען זאָגט, פינף הונדערט האָבען אָנגעגעבען און פלע־צער זענען דאָ ניר פופציג; זיי וועלען אַ קאָנקורס אויסרופען, — האָט מישאַ געזאָגט צו מעריין און עפּיס אויס אַ געוועהנהייט פון זיינע קינדער־יאָהרען געקוקט אין אַ זייט, — אַודאי, וואָלט זיך געוואָלט זיין אין פעטערבורג — אַ וועלט־שטאָדט, טעאַטער, קאָ־מיסאַרזשעווסקאַ, — האָט ער צוגעלעגט מיט אַ פערשעמט שמיי־כעלע, און זיינע פאָרערשטע ציהן האָבען זיין געזיכט געגעבען דעם אויסדרוק פון אַ קינד.

— און איך זאָג, אַז גלייכער איז אין קיעוו, נישט אַזוי אָב־געריסען פון דער היים, דאָס לעבען ביליגער און די אוניווער־זיטעט די אייגענע, — האָט זיין פאָטער זיך געווענדט צו מישאַן.

— וואָס וויל ער דען שטודירען? — פרעגט ר׳ חיים זיין ברודער.

— איך וואָלט געוואָלט, ער זאָל ענדיגען דאָקטאָר אָדער אַדוואָקאַט, ער האָט אַזוי לאַנג געאַרבייט, זאָל ער כאָטש עפּיס האָבען דערפון — האָט לייזער געענטפערט זיין ברודער פאַר'ן זוהן — ער האָט זיך אָבער איינגעשפאַרט מאַטעמאַטיק, רעכענען, ווייס איך, וואָס עס ווערט זיין דערפון?

— איך ליעב עס — האָט מישאַ פערשעמט געזאָגט און איז ווידער רויט געוואָרען.

— דאָס איז גוט — האָט זיך מערי אַריינגעמישט, — אַלע יודען שטודירען נור מעדיצין. דאָס איז נישט קיין וויסענשאַפט. דאָס איז אַ פראָפעסיע, אַ קאַריערע. איך וועל הערען נאַטור־וויסענשאַפט, איך ליעב זעהר די נאַטור.

— און צו דעם האַרף מען פאָהרען אַזש קיין פעטערבורג? — האָט געזאָגט די מוטער, וועלכע האָט פערשטאַנען אַביסעל רו־סיש, — האָסטו ווייניג ביכער, קויף דיר נאָך און לערן דאָ.

— איך װעל דאָ נישט אויסזיצען אין דעם קליינעם שטעד־טיל, איך װעל משוגע װערען, — האָט זיך דאָס מיידעל אָבגעהופּען צו דער מוטער אויף יודיש, האַלב אויסשרייענדיג.

דער פאָטער, װעלכער האָט אין דער־היים בעקומען אַ גוטע ערציהונג, האָט נישט געװאָלט מאַכען קיין פאַמיליען־סצענע אין געגענװאַרט פון זיין ברודער. ער האָט צו דעם װייב געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אַז זי זאָל אויפהערען, און, װענדענדיג זיך צו דער טאָכטער, האָט ער געזאָגט:

— װעסט פאָהרען, װעסט פאָהרען.

נאָך דעם האָט ער מיט׳ן ברודער אָנגעהויבען צו ריידען װעגען דעם װאַלד, װאָס זיי האָבען ביידע בשיתפות. דער שמועס ביים טיש איז געװאָרען געטיילט: די עלטערע האָבען גערעדט װעגען זייערע עסקים אין די יונגע האָבען זיך אויפגעהויבען און זענען אַריין צו מערי׳ן אין צימער.

דאָס דריטע קאַפּיטעל.

אַז מישאַ און מערי זענען אַליין געבליבען, איז איהר טראָץ און איהר עקשנות, װאָס זי האָט אַרויסגעװיזען צו די עלטערן, אינגאַנצען פערשװאונדען. איהר איז בעפאַלען אַ קינדערשע פרעהליכקייט, װעלכע עס פלעגט אויף איהר קומען פון צייט צו צייט נאָך אַ טרויעריגער שטימונג. עס איז געװעזען די פרעהליכ־קייט, װעלכע פלעגט זיך גיסען, װי פון אַ ריינעם קליינעם קװאַל װאַסער; איהרע אויגען זענען בעלעבט געװאָרען און איהר געזיכט איז זעהר ליעבליך און זעהר שען געװאָרען. זי האָט נישט אַנ־דערש געקאָנט ריידען, סיידען נור מיט אַ קלינגענדען געלעכטער, און באַלד אַרומגענומען דעם, צו װעמען זי האָט גערעדט — נישט געקוקט דערויף, צי איז עס אַ מיידעל איהר־גלייכען, אָדער אַ בחור, אויף װעלכען איהר האַנד־בעריהרונג האָט אַרויסגערופען פלאַ־מען אויפ׳ן פנים.

זי איז דערביי אונשולדיג געבליבען.

— מישאַ, טייערינקער, — האָט זי געזאָגט צו איהם, גלע־

טענדיג מיט איהרע קאַלטע ווייסע פינגער דעם קין פון זיין באַק,— פאָהר קיין פעטערבורג, ווי גאָט איז דיר ליעב, קום, מיר וועלען אינאיינעם זיין.

מישאַ איז רויט געוואָרען ווי פייער, די אויבערשטע ליפּ האָט זיך איהם פערקרימט, און ער האָט פערלעגען געלאַכט, געוויזען דערביי די צוויי גרויסע ציינער, און זיין גאַנץ וועזען איז געוועזען ווי אַ יינגעל, וואָס איז אויפגעוואַקסען אָהן זיין ווייסען. הענד האָט ער געהאַט צו-גרויסע, פיס האָט ער געהאַט צו-גרויסע, און ביי יעדער זאַך פערלעגענהייט פלעגט ער שטעהן אונבעהאָלפען מיט זיינע צו-גרויסע הענד און פיס און אויסזעהן, ווי אַ יינגעל, וועלכען מען האָט אָנגעטהון צו-גרויסע קליידער...

— איך וויל דאָך פאָהרען... איך וויל פאָהרען, נאָר וואָס מאַכען? — איז ער געשטאַנען אין מיטען שטיב און האָט די ברילען פערלעגען אַראָבגענומען פון דער נאָז און פערלעגען זיך זיי צוריק אַרויפגעזעצט.

— מיר וועלען איבער געווסקי שפּאַצירען, איבער דער נעוואַ וועלען מיר אין לאָדקעס פאָהרען, און אין די טעאַטערן, און די רעסטאָראַנען, אַזוי „פאָ סטודענטשעסקי“, וועלען מיר לעבען, אויף די „אָסטראָוואַ“ וועלען מיר וואוינען. כ'לעבען, עס וועט גוט זיין — איך האָב דאָרט פיעל בעקאַנטע, וועסט זעהן.

— זאָלען זיי מיך נור אָננעהמען, וואָלט אַלץ גוט געווען, — ענטפערט מישאַ מיט דעם פריהערדיגען פערלעגען געלעכטער'ל.

— זיי וועלען אָננעהמען, כ'לעבען, פאַרוואָס זאָלען זיי נישט אָננעהמען? — האָט מערי פערגעסען אָן פריהערדיגען געשפּרעך, — און וועלען זיי נישט אָננעהמען, וועסטו וואַרטען אַ פערטעל יאָהר, און אַ אָרט וועט זיך מאַכען, עס איז ווערטה. די גרויסע שטאָדט לערנט. אָה, מישאַ, פּיטער, פּיטער! — האָט זי אויסגערופען מיט ענטציקונג.

באַלד האָט זיך אין טהיר בעוויזען די מוטער, וועלכע איז אַריינגעקומען אין דער שטיל און מיט שרעק, דרייסטער צו מישאַ'ן ווי צו איהר טאָכטער, און האָט זיך אַוועקגעזעצט נעבען מישאַ'ן און געזאָגט צו איהם:

— נו, זאָג דו אַליין, מישא, צו וואָס דאַרף זי אַוועקפאָהרען? ביכער האָט זי, וויפיעל זי דאַרף, ברויכסט נאָך — קויף. אין וואוהין וועט זי פאָהרען, אַ מיידעל אַליין אין אַזעלכע גרויסע שטעדט? אין דאָ זענען מיר אַליין — דער פאָטער איהרער, די מוטער איהרע. נו, זאָג, מישא, דו ביזט דאָך אַ מאַנספערשוין, זאָג!..

נור אָנשטאָט צו ביזערן זיך אָדער אַרויסצולויפען פון שטוב — ווי מערי וואָלט עס אַנאַנדערש מאָל געטהון — איז זי איצט אַרויסגעפאַלען אויף דער מוטער, האָט זי געקושט, געגלעט די הענד אין געהאַלזט זי: מאַמינקע טייערע, מאַמינקע גוטע, דו ביזט גוט, דו ביזט גוט, — און האָט אַליין דער מוטער'ס הענד געקישט.

— מיין קינד, טייערס, וואו אַהין ווילסטו? געענדיגט דאָס גימנאַזיום, און וואָס ווילסטו נאָך? צו וואָס דאַרפסטו אַזוי פיעל לערנען, וואָס ביזטו, אַ מאַנספערשוין? — אַ דאָקטאָר ווילסטו ווערען? — צו וואָס אַזוינס? צו וואָס לויפען? וואָס פעהלט דיר דאָ אין דער היים?

מערי, לענענדיג דעם קאָפּ אין דער מוטער'ס שויס, האָט גערעדט ווי צו זיך אויף רוסיש:

— פּיטער איז שען, מאַמינקע, שען איז פּיטער, אין עס בענקט זיך, עס בענקט זיך זעהר.

— שמואל איז אַוועק, איז קיין אויסלאַנד געפאָהרען, און די ווילסט אויך אַוועק. מיט וועמען וועל איך איבערבלייבען? וואָס איז מיט אייך? פאַרוואָס, טייערינקע, אַוועקפאָהרען? — ווילסט זעהן פעטערבורג — וועסטו אַמאָל מיט'ן טאַטען מיטפאָהרען. צו וואָס, קינד? ניי, זאָג דו, מישא — צו וואָס? — מילא, שמואל איז אַ מאַנספערשוין — אָבער דו?

מערי טראַכטענדיג וועגען עפּיס, האָט זיך פּלוצלינג אויפגעכאַפּט:

— מיר פאָהרען אינאיינעם, מאַמעלע קרוין — האָט זי געוויזען אויף מישא'ן — אינאיינעם וועלען מיר פאָהרען, אויף די „אָסטראָווא" וועלען מיר וואוינען, מיט איזוואָשטשיקעס וועלען

מיר פאָהרען. אָה, מאַמינקע, פּיטער איז שען, איז שען, מאַמע! — איז זי ווידער אַרױפגעפאַלען אויף דער מוטער'ס האַלז און זי געקושט.

נור באַלד האָט װער אָנגעקלאַפּט אין טהיר, און עס איז אַרײַנגעקומען סאָניע, מישאַ'ס שוועסטער. זי האָט מישאַ'ן אָן א זײַט געריסען און איהם עפּיס אַרײַנגערוימט אין אויער. דערנאָך האָט זי זיך צוקושט מיט מערי'ן און אין אייליגניש געזאָגט:

— װעמט מאָרגען מיט אינז מיטגעהן? מיר װעלען צום דניעפּר אַרױס. — זי האָט זיך אָבער באַלד צוריקגעכאַפּט, װי זי װאָלט חרטה געהאַט אויף איהרע װערטער און געקוקט אויף מישאַ'ן.

מערי, אין איהר ליסטיגער שטימונג, האָט אויפגעכאַפּט:

— א גליקליכע אידעע! מאָרגען איז זונטאָג, מיר װעלען א גאַנצען טאָג אין דאָרף זײַן, מיר װעלען אין קרעטשמע געהן, די פויערים װעלען געװיס טאַנצען.

סאָניע האָט אָבגעענטפערט צוױי־דײַטיג:

— נישט דאָס טאַנצען אינטערעסירט אינז.

— װער דען אינטערעסירט אייך? — האָט מערי געקיקט נײַגיריג אויף מישאַ'ן.

— „ניטשעװאָ"! — האָט סאָניע װידער געזאָגט צוױי־דײַטיג.

— צי װאָס דאַרפט איהר געהן? איהר קאָנט דאָך די פוהר נעהמען — האָט די מוטער געזאָגט — מאָרגען איז דאָך זונטאָג, און די פערד שטעהען אין דער־היים.

— די פערד װעלען מיר נישט קאָנען בעניצען, מיר דאַרפען צו־פוס געהן — האָט סאָניע אָבגעענטפערט װידער געהיימניספאָל.

דער ברידער האָט איצט געקוקט אויף איהר שטרענג און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

מערי האָט זיי אָנגעקיקט נײַגיריג.

מישא האָט געפיהלט, אַז ער דאַרף עפּיס זאָגען, האָט ער די ברילען אַראָבגענומען און געבײַזערט זיך אויף דער שװעסטער:

— װאָס מאַכסטי פאַר א היסטאָריעס? מיר װעלען אַביסעל שפּאַצירען געהן, און דאָס איז אַלץ. האָט איהר געזעהן, װאָס פאַר א זאַך זי האָט געמאַכט דערױס!

— אַבּיסעל שפּאַצירען געהן, און דאָס אַלץ — האָט זיך סאָניע אַליין ווי אויף זיך געבייזערט, — און מענשען מיינען ווייס איך וואָס! גאָרנישט, גלאַט אַזוי שפּאַצירען געהן...

די ווערטער, וועלכע זענען אין אַ געהיימניספאָלען טאָן געזאָגט געוואָרען, האָבען ביי מעריין נאָך מעהר נייגיריגקייט אַרויסגערופען, און זי האָט געקוקט אַמאָל אויף מישאַ'ן אַמאָל אויף סאָניע'ן.

מישאַ האָט זיך שוין נישט געקאָנט איינהאַלטען און האָט אויסגעשריען צו דער שוועסטער:

— וואָס פּלוידערסטו? וואָס פאַר אַ געהיימניסען מאַכסטו? מענשען דערשרעקען זיך דאָך. מיר ווילען שפּאַצירען געהן, און די קומט און דערצעהלט איך: „מיר ווילען שפּאַצירען געהן" — אָבער אין אַזאַ טאָן, אַז דיר דאַכט זיך, אַז מיר געהען אַ מענשען הרג'ענען; האָסטו געזעהן אַביסעל אַ גוזמא!

סאָניע האָט זיך פערשעמט און האָט אָנגעהויבען הויך צו ריידען, ווי זי וואָלט זיך אויף זיך אַליין געבייזערט.

— ווער מיינט דאָ עפּיס? קיינער מיינט נישט. מיר וועלען שפּאַצירען געהן, און מעהר גאָרנישט.

די מוטער האָט אָבער פון די אַלע געשפּרעכען אַרויסגענומען, אַז דאָ האַנדעלט זיך וועגען אַ שרעקליכער זאַך, האָט זי זיך מיט שרעק אָנגערופען:

— מרים־לעבען, איך וועל דיך נישט לאָזען געהן, וואָס ריידען זיי דאָ?

מישאַ האָט זיך איצט צובייזערט:

— זעהסטו, וואָס דו האָסט אָנגעמאַכט, האָסט מענשען דערשראָקען בחנם.

מערי איז אַרויס מיט אַ געלעכטער.

זיי האָבען זיך אַלע דריי צולאַכט, די מוטער האָט אויך געשמייכעלט און זיך בערוהיגט.

— קום, וועלען מיר געהן, — האָט מישאַ געזאָגט צו דער שוועסטער.

סאָניע האָט זיך ווידער צוקושט מיט מעריין: — ביז מאָרגען!

— ביז מאָרגען. וואו טרעפט מען זיך?

— מיר וועלען אריינגעהן נאָך דיר.

די מוטער האָט זי אויך געקושט און איז מיט זיי ארוים.

מערי האָט זיך אויפ'ן בעט געלעגט, האָט צוגערוקט די לאָמפ צום בעט און גענומען לעזען א בוך.

זי האָט אָבער נישט געלעזען. איהרע אויגען האָבען ערגיץ ווייט געקוקט, און א שמייכעל, א גליקליכער שמייכעל האָט גע־שוועבט איבער איהרע ליפען, איבער איהר גאנץ געזיכט.

זי האָט געקלערט וועגען „פיטער“.

דאס פיערטע קאפיטעל.

ווען אַלץ אין שטוב האָט שוין געהאַט געדרעמעלט, איז נאָך דער בעל־הבית פון שטוב, ר' חיים ראָזענצווייג, אויף־געווען, ארויף און אראָב געדרעהט זיך איבער דעם סאַלאָן. ער האָט די פינגער צווישען זיין געדיכטע באָרד געלאָזט אהין־און־אהערען איז געווען טיעף פערקלערט וועגען דעם צוקער־זאַוואָד, וועלכען ער האָט געהאַט אין שותפות מיט זיין ברו־דער לייזער. די געשעפטען זענען איהם לעצטענס געגאַנגען שלעכט, און ער האָט זיך געזעהן נאָהנט צו אַן אומגליק. העל־פען האָט ער זיך נישט געקאָנט. דאס גאַנצע געלד, וואס ער האָט געהאַט געקראָגען פון זיין שווער בירושה, איז געווען איינגעבראָכט אין דעם וואלד מיט די דערפער ארום, וואס ער האָט געהאַט איבערגענומען פון זיין שוועהר. די היפאָטעקען פון וואלד מיט די דערפער זענען געווען אזוי פערפלאָנטערט, אז ער איז געווען אין שטענדיגען פראָצעס מיט א גראַף, וואס האָט געהאַט א גוט אין שכנות מיט איהם, איבער א טייל וואלד, און ער האָט נישט נור ניט געקאָנט ארויסנעהמען א גראָשען פון דער גאַנצער ירושה, נאָר ער האָט נאָך געמוזט אויסברייגגען זיין געלד, כדי צו פיהרען דעם פראָצעס.

אין צו אַלעלכע זאָרגען איז ר' חיים נישט געוועהנט גע־ווען. ער האָט געשטאַמט פון גרויסען יחוס, פון א גאַליציאַנישען

רביינס הויף, פון וועלכען די צווייגען לעבען נאָך און רעגירען ביז היינטיגען טאָג. אַ גוטער קאָפּ, אַ משכּיל, וועלכער איז געוועזען אָנגעשטעקט מיט לשון=קודש=ביכלעך און גאַזעטען פון יענער צייט, האָט דער פאָטער מיט איהם געטהאָן אַ געלד=שידוך — מיט אַ רייכען יודישען גוט=בעזיצער'ס איין=איינציגע טאָכטער, ביי וועלכען ר' חיים האָט געלעבט אויפ'ן דאָרף און כל ימיו קעסט געגעסען. צו קיין געשעפטען האָט ער זיך נישט גענומען. צו וואָס? דער שוועהר האָט געהאַט אַ גרויסע אימעניע נישט ווייט פון שטאָדט, האָט ער געוואוינט ביים שוועהר, קינדער דאָרט געהאַט און געפיהלט זיך ווי דער גאָלדענער אידעם. אַלע האָבען פאַר איהם און שטיב דרך=אֶרץ געהאַט. דער שוועהר איז געוועזען אַ גראָבער יונג און האָט דרך=ארץ געהאַט פאַר'ן אידעמ'ס תּורה, און פאַר זיין שרייבען און לעזען. די שוויגער האָט געציטערט פאַר זיין גרויסען יחוס — דעם טשאָרטקאָווער'ס אַנ'אייניקעל! און דאָס ווייב, וועלכעס איז ערצויגען געוואָרען אויפ'ן דאָרף פרום און נאַאיוו און האָט פיעל און זיך געהאַט פון די פּראָסטע פאַלטעס, איז איהם געוועזען אינטערטעניג און האָט זיך געשראָקען פאַר איהם. אַ שענער מאַנספּערשוין מיט אַ לאַנגער שוואַרצער באָרד, — האָט ער זיך געפּיצט און געציהרט ווי אַ פרוי. די באָרד איז שטענדיג געוועזען אויסגעקעמט, אויף אַלע יום=טוב האָט ער זיך זיידענע רעק געלאָזט מאַכען און וועסטען פון די טייערסטע זיידען שטאָפען. אַלץ האָט פון איהם ניר אַראָבגעשמעקט. דאָס ווייבעל איז גליקליך געוועזען, אַז ער איז צוגעגאַנגען צו איהר. עס האָט עפּיס פון איהם אַראָבגעוועהט דער גלאַנץ פון דעם חסיד'ישען הויף, פון וועלכען ער איז אַרויסגעקומען, און דאָס ווייב האָט שטענדיג אויף איהם געקוקט מיט מורא — צו האַלט די זיך גוט, צו רעדט זי גוט.

ער האָט פון חסיד'ישען הויף מיטגעבראַכט מיט זיך אַ שווייגען און אַ האַלטען, וואָס האָט איהם געגעבען די ממשלה און האַנד. ער האָט זעהר וועניג גערעדט, ניר דאָס, וואָס איז

אונבעדינגט נויטיג, אין געענטפערט שטענדיג מעהר מיט די אוי=
גען, ווי מיט די ליפּען. דאָס שווײַגען האָט איהם אַרומגע=
רינגעלט מיט אַזאַ געהיימניס, אַז מען האָט מורא געהאַט פאַר
איהם. שעה'ן לאַנג פלעגט דער שוועהר שטעהן אונטער זײַן
טהיר, מורא האָבענדיג אַרײַנציגעהן צו איהם, ווען ער האָט
איהם געדאַרפט צי זעהר אַ נויטיגער זאַך — ווי, למשל, איהם
איבערגעבען דאָס געלד, וואָס ער, דער איידעם, ר' חיים'ל דאַרף
האָבען קײַן אויסלאַנד צו פאָהרען. דער שוועהר האָט זיך צו=
ערשט מישב געווען מיט דעם ווײַב אין טאָכטער, ווי אַזוי ער
זאָל ריידען צו איהם. צײַט דער יונגער=מאַן איז אין שטוב
אַרײַנגעקומען, האָט דער שוועהר מורא געהאַט אַ סך צו עסען
בײַם טיש, — ווי זײַן געוועהנהײַט איז געווען, — אין פלעגט
דאַרפען אַ שבת אָדער אַ יום=טוב, אידער מ'איז צים טיש גע=
גאַנגען, אין געהיים פריהער זײַן הונגעריגען מאָגען זעטיגען,
כדי ער זאָל נישט דאַרפען בײַם טיש פיעל עסען. אין טיש האָט
דער יינגער=מאַן געפיהרט מיט שווײַגען און קוקען בלייז. אַז ער
האָט זיך נאָך מיטאָג שלאָפען געלעגט, זענען אַלע אויף די
שפיץ=נעגעל אַרומגעגאַנגען. אין הויף איז שטענדיג גרייט גע=
ווען פאַר איהם צוויי פערד אין אַ קאָטש צו פאָהרען שפּאַצי=
רען אָדער צי זײַנע חברים צו=גאַסט אין דעם קליינעם שטעד=
טיל. אַז ער האָט זימער געהאַלטען בײַם פאָהרען אין די בעדער
(דער יינגער=מאַן האָט פון חסיד'ישען הויף אַ האַרץ=שוואַכונג מיט=
געבראַכט, עס איז אַ משפחה=פעהלער געווען), איז דער גאַנצער
הויף אויף=געווען, און אַלע האָבען איהם צוגעגרייט צו דער רײַזע.
און, אַז ער האָט געזאָלט צוריקקומען פון באָד, האָט מען אַכט
טאָג פריהער די פּאָדלאָגעס געוואַשען, געראַומט אין געשײַערט
די שטיבער, אין אַלע גוי'עס אין דער אומגעגענד האָבען גע=
וואוסט: דער העררר קומט צוריק פון באָד!

אַזוי איז דער יינגער=מאַן געוועהנט געווען צו האַלטען
זיך פאַר דעם גאָלדענעם איידעם די העלפט פון זײַן לעבען.
די קינדער זענען איהם אויפגעוואַקסען, — האָט ער זיי אין

נאָהנטען שטעדטיל געשיקט לערנען. פֿאַר'ן זיהן, שמואל'ן, האָט ער עקסטרא געהאַלטען לעהרערס, זיי זאָלען איהם פֿאָרבערייטען צים עקזאַמען. ער האָט איהם אין גימנאַזיום נישט געוואָלט שיקען, ווייל ער וואָלט בעדאַרפט שרייבען אים שבת. אין גימנאַזיים פֿאַר מיידלעך האָט מען נישט בעדאַרפט שרייבען שבת — האָט ער די טאָכטער אין גימנאַזיום יאָ געשיקט.

אין שטיב ביים שוועהר האָט מען קרום געקוקט דערויף — דעם טשאָרטקאָווער'ס אייניקלעך אין גימנאַזיום! דער מוטער איז שווער געווען זיך צו צושיידען מיט די קינדער, האָט פֿיעל געוויינט דערביי, ניר קיינער האָט נישט געוואַגט אַ וואָרט צו זאָגען. חיימ'ל האָט אַזוי געהייסען, אין דאָס איז געווען דאָס שטרענגסטע געבאָט פֿאַר די מיטגליעדער פֿין דער שטוב.

אַז דער שוועהר איז אָבער געשטאָרבען, אין חיימ'ל האָט געדאַרפט איבערנעהמען אַלע געשעפטען אויף זיך, האָט ער זיך געפֿיהלט זעהר משונה. ער האָט זיך אַליין נאָך געהאַלטען פֿאַר אַ האַלבען יונגען-מאַנטשיק, פֿאַר אַ קעסט-קינד, און דאָ האָט ער שוין דערוואַקסענע קינדער, פֿאַר וועלכע ער דאַרף זאָרגען. אָבער נישט ניר דאָס אַליין. עס האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזען, אַז דעם שוועהר'ס עשירות איז מעהר געווען אין מענשענר מיילער ווי אויפ'ן רעכטען אמת. צו דער אימעניע האָט דער שכן דער גראַף אַרויסגעשטעלט גאַנצע פֿאָדערונגען, — אַז זי איז ניר געווען געדונגען, נישט געקויפֿט. די אַקטען זענען נישט געווען קלאָר, עפּיס אַ גלויבען אויפ'ן וואָרט אין נאָך מיט יורשים האָבען צו טהון. אַזוי לאַנג ווי דער אַלטער האָט געלעבט, האָט ער געקאָנט מיט די יורשים דורכקומען. ער ווייסט אָבער נישט, ווי אַזוי מען מאַכט עס, אין האָט זיך געמוזט פֿון דאָרף אַרויסציהען אין אַריינגעצויגען זיך אין שטאָדט, דאָס באַרע געלד איינגעבראַכט אין אַ ציקער-זאַוואָד, און זיין ברודער האָט איהם וועגען זאַוואָד געבראַכט פֿין קיעווער צוקער-בערזע נישט קיין זעהר פֿרעהליכע נייעס.

ניר נישט דאָס בלויז האָט איהם היינט אַזוי טרויעריג

געמאַכט. ניט געוועהנט אָבציגעבען זיך מיט געשעפטען, האָט ער לאַנג נישט געקאָנט קלערען וועגען געשעפטען — זיי זענען איהם אַוועקגעפלויגען פון אונטער דער האַנד. עס איז איהם נישט געווען קיין גרויסער חלוק — יאָ געשעפטען, נישט געשעפטען, ער וואָלט ניר געוואָלט רוהיג זיין און פיהרען ווייטער זיין אַרט לעבען — פאַר מיטאָג דעם שלאָף צי געניסען אונגעשטערט, דעם „המליץ“ לעזען נאָך מיטאָג און זיך די זייַדענע וועסטען צי מאַכען. זענען אָבער אויפגעוואַקסען די קינדער. ער וואָלט געוואָלט, אַז די קינדער זאָלען געהן אין זיין וועג, אַז דער זוהן זאָל ווערען אַ גאָלדענער איידעם און די טאָכטער אַ גאָלדענע שנור, אַ „פעריל“ אין דער משפחה. ער האָט זיי געלאָזט ענדיגען דאָס גימנאַזיום נישט דערפאַר, אַז זיי זאָלען אויס דעם זייער ברויט ציהען, ניר פאַר אַ מין ציהרונג. אַ נגידישער בחור, פון גרויסען יחוס, קאָן לערנען, קאָן לשון־קודש און האָט דאָס גימנאַזיום געענדיגט. און אַזוי אויך די טאָכטער, אַז מענשען זאָלען זאָגען: „ר׳ חיימ׳לס טאָכטער מירעלע האָט דאָס גימנאַזיום געענדיגט!“ די קינדער האָבען זיך אָבער נישט געלאָזט בעגיגענען מיט׳ן גימנאַזיום. זיין זוהן שמואל, אַז מען האָט איהם נישט געוואָלט אָננעהמען אין קיעווער איניווערזיטעט, איז ער אַוועק אין דער שווייץ שטודירען, און איצט קומט צו געהן די טאָכטער און וויל קיין פעטערבורג פאָהרען.

שוין נישט דאָס ערשטע מאָל האָט ער ביים טיש געהערט פון דער טאָכטער אַ וואָרט לאָזען פאַלען, אַז זי וויל זוימ׳ן ווינטער „קיין פעטערבורג“ פאָהרען, און ער האָט געוואוסט, אַז זי וועט אויספיהרען. די קינדער זענען געוואָרען אויפגעצויגען ביים שוועהר אין הויז, ווי קליינע פריצימ׳לעך. דער טאָן, וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין הויז פאַר זיך, האָט זיך אויך איבערגעטראָגען אויף זיינע קינדער. „דעם טשאַרטקאָווער׳ס אייניקלעך“ האָט מען זיי געריפען אין שטוב, און מען האָט זיי בעהאַנדעלט, ווי זרע קודש. די מוטער האָט דרך־ארץ געהאַט פאַר זיי, און זיי האָבען אויף די מוטער מעהר רחמנות גע-

האט, ווי זי געליעבט. זיי זענען געווען געוועהנט, אז מען זאל זיי אינבעגרענצט נאכגעבען און קוקען אויף זיי, ווי אויף „הייליגע זאכען". עס האט זיך ביי זיי ענטוויקעלט א מין אריסטאקראטישער עגאאיזם. פאר'ן פאטער האבען זיי געפיהלט א טיעפען דרך-ארץ, ניר דאך וואלטען זיי נישט געבראכען זייער ווילען פאר זיין ווילען, און שטענדיג האבען זיי זייער עקשנות אויסגעפיהרט. דאך פאר די מענשען אין דרויסען האבען זיך די קינדער שטענדיג געפיהרט טאקטפאל און פארנעהם. דאס האבען זיי מעהר געהאט צו פערדאנקען זייער איינגעבוירענער אינטעליגענץ, איידער זייער ערציהונג.

עס האט זיך געמאכט פאר מעריין א פאסענדער שדוך, א בערדיטשעווער נגיד'ס א זוהן. דער שדוך איז פאר'ן פאטער געווען זעהר אויף דער האנד. ערשטענס, האט עס איהם געפאסט, אז ר' חיימ'ל ראזענצווייג, לויט זיינע יאהרען און ארט, וואס ער פערנעהמט, זאל שוין האבען א אויסגעגעבענע טאכטער. צווייטענס, איז עס טאקי געווען א שדוך, ווי דער פאטער האט זיך געוואונשען — א נגידיש הויז, וואו מען וויל אריינגעהמען ר' חיימ'ל דעם טשארטקאווער'ס א טאכטער אין הויז אריין. מען וואלט זי דארט געהאלטען ווי א גרעפין. און גלאט אזוי וואלט ער געוואלט אויסגעבען א טאכטער, די וועלט וואלט א ביסעל גערעדערט, מען וואלט געזאגט: ר' חיים גיט אויס א טאכטער קיין בערדיטשעוו!

האט ער אבער ניט געזעהן קיין עצה, ווי אזוי דאס צו טהון. מיט בייזען האט ער נישט געוואלט אנהויבען. ער האט געוואוסט, אז ער וועט מיט איהר גארנישט אויספיהרען. מיט גוטען ריידען מיט איהר, איהר זאגען... וואס זאל ער איהר זאגען? וואס זאל ער ריידען מיט איהר?

און דא ערשט איז איהם געקומען אויפ'ן זינען, אז ער האט אייגענטליך קיינמאל נישט גערעדט מיט זיינע קינדער; אז זיי זענען אינטערגעוואקסען, גרויס געווארען און מענשען מיט אייגענע ווילענס געווארען אהן זיין וויסען און אהן זיין צושטי-

מינג. קלײנערהײד האָט ער זיך מיט זײ געשפּילט און אַט, האַכט זיך, װענען זײ ערשט קינדער געװען און איצט שטעהען פאַר איהם נײע, פרעמדע מענשען.

די פרעמדקײט האָט ער ערשט רעכט דערפיהלט, װען זי, די טאָכטער, איז געזעסען דאָ בײם טיש און האָט מיט מישאַ'ן רוסיש גערעדט. ערשט איצט איז איהם אײנגעפאַלען, אַז אײגענטליך די טאָכטער איז איהם גאָר אַ פרעמדער מענש, װעלכע ער קען נישט און װײס נישט, װאָס זי דענקט; אַז דורך דער צײט, װאָס זי איז געװען אין גימנאַזיום און האָט געלערנט, איז אױסגעװאַקסען אַ מענש, װעלכער איז איהם פרעמד אי מיט זײן שפּראַך, אי מיט זײן אַרט דענקען. דאָס איז נישט דאָס מײדעל מיט די לאָקעלעך, װעלכע ער פלעגט אָפּטמאָל אױף זײן שױס נעהמען און זי האָט איהם מיט די אױגען אָן זײן פאָטער דערמאָנט. דאָס קלײנע מײדעל איז שױן אַ מעשה פון לאַנג אָן — און איצט שטעהט פאַר איהם אַ מענש, איבער װעלכען ער האָט קײן שום שליטה נישט. עס האָט זיך איהם אױסגעװיזען, אַז די טאָכטער פיהלט אַ געװיסע פעראַכטונג צו איהם, לאַכט עפּיס אױס איהם. זי װעט קײנמאָל נישט רײדען מיט איהם װעגען איהרע ביכער, װאָס זי לערנט, זי רעדט קײנמאָל נישט מיט איהם פון די זאַכען, װאָס זי רעדט מיט מישאַ'ן. — חאָטש איך בין דאָך אױך אַ אינטעליגענט, האָט ער צו זיך געזאָגט, אין אין ביכער האָב איך דאָך אױך אַ שטיקעל ידיעה, אין האָב דאָך אױך שילער'ס דראַמען געלעזען (ר' חײמיל האָט געלעזען דײטש, נישט רוסיש). פאַרװאָס רעדט זי מיט מיר נישט דעריבער? זי האַלט מיר פאַר אונגעבילדעט, איך קאָן זי נישט פערשטעהן — —

אָבער ר' חיים ראָזענצװײג איז אַ מענש, װאָס לאָזט נישט איבער בײ זיך קײן עגמת-נפש איבער-נאַכט. ער איז עס געװעהנט פון דער-הײם אױס, קײן זאַך זאָל איהם נישט שטערען די נאַכט-רוה. האָט ער זיך דאָסמאָל אױך בעמיהט צו געפינען אַ ליכטיגע זײט אין דער גאַנצער געשיכטע, און ער האָט

זיך אליין געזאגט: א בלויז איינרעדעניש! א קינד נאך, איז מיט'ן פאטער נישט געוועהנט, א עקשן אביסעל, קינדהייט, אונזער גאנצע משפחה איז אזוי געוועזן. און באלד איז איהם איינגעפאלען א גליקליכער געדאנק: איך וועל טהון אזוי, ווי מיין טאטע האט מיט מיר געטהין. איך וועל שרייבען קיין בערדיטשעוו אין וועל די גארנישט אנפרעגען, זי וועט נישט קאנען מעיז זיין. צו וואס פרעגען, ריידען, א טאטע טהוט, — האט דען מיין טאטע מיט מיר נישט אזוי געטהון? א נייע וועלט, נייע מענשען — מען זאגט ניר אזוי. בשעת מעשה, מחותנים וועלען זיין — וועט זיין פערפאלען. ברוגז ווערען — נישקשה, זיך איבערבעטען, מעשה קינד.

ער האט געוואוסט, אז עס איז נישט קיין גוטע תשובה אויף דער פראגע. ניר עס איז געוועזן א גוטע תשובה אויף די נאכט אדורכצושלאפען — און דאס האט ער איצט געוואלט.

דאס פינפטע קאפיטעל.

עס איז געוועזן א מארגען פון א ליכטיגען זומער־טאג און פריהען הערבסט. טרוקען און לייכט האט די זון אין מערי'ס פענסטער אריינגעשיינט און אלץ בעגאסען מיט ליכט. די רויטע הערבסט־בלעטער פון די בוימער, וואס זענען אין גארטען, האבען אין איהר פענסטער אריינגעקלאפט. זי האט נאך קוים צייט געהאט זיך צו וואשען, און סאניע'ס קול האט זיך געהערט פון גארטען:

מע—רי, מע—רי!

האלב אנגעטהון, מיט א נאס פנים און נאקעטע הענד, איז מערי צו צום פענסטער, געוואלט עפיס אראברופען צו סאניע'ן. זי האט אבער באלד געגעבען א שפרונג אב מיט שרעק, — זי האט פאר זיך דערזעהן מאנספערשוינען.

זי האט פלינק ארויפגעווארפען אויף זיך איהר טינקעלבלויע זיידענע זומער־קלייד (מערי האט ליעב געהאט צו קליידען זיך אין זיידענע שטאפען — א נויגונג פון איהר חסיד'ישער משפחה) און איז אריין אין עס־צימער. די מוטער האט שוין געווארט אויף

איהר מיט שאָקאָלאַד און צוויי אייער, דער פאָטער איז געזעסען אויפ'ן שאָקעל־שטוהל און האָט געקרעכצט (עס איז געווען זיין געוועהנהייט נאָך פון שוועהר'ס הויז צו זיצען יעדען פריה־מאָרגען אַ שעה אויף דעם שאָקעל־שטוהל אין שלאָף־ראָק און צו קרעכצען נישט פון צרות, נור פון פערגניגען). מערי האָט נישט געוואָלט עסען די אייער, זי האָט זיך געאַיילט. די מיטער האָט דערביי אימגליקליך די הענד געבראָכען. מערי'ן האָט עס ניט אַזוי געצויגען צי דער געזעלשאַפט, ווי צו דער זון, וועלכע האָט בעגאָסען דאָס ברייטע, גרויסע עס־צימער מיט ליכט. זי האָט געהאַט אויף זיך אַ בלאָה־זיידענעם שאַל, וואָס האָט איהר קליינע פיגור געקליידט (זי האָט ליעב געהאַט צו קליידען זיך אין טינקעלע קאָלירען אין רעמבראַנדישען ליכט) און איז אַרויס מיט אַ שטיל, פריידיג לאַכען אין גאָרטען, וואו די געזעלשאַפט האָט שוין געוואַרט אויף איהר.

זי האָט אָבער באַלד איינגעהאַלטען איהר האַסטיגען שפרונג. זי האָט בעמערקט ביי מישאַ'ן אַ פרעמדען מאַנספערשוין.

— מיכאַאיל אַבראַמאָוויטש קאָוואַלסקי, — האָט מישאַ פאָרגעשטעלט דעם פרעמדען הערר.

— אַח, וואָס פאַר אַ לאַנגער נאָמען — האָט דער פרעמדער אויסגעריפען, — פון וואַנען זענט איהר שוין געוואָהר געוואָרען ווי מיין טאַטע הייסט? — האָט ער ציגעלעגט מיט אַ שמייכעלע, וועלכעס איז איהם זעהר לייכט אָנגעקומען, און, געווענדט זיך צו מערי'ן, האָט ער זיך זעהר עלעגאַנט פערבויגען:

— אין פוילען, פון וואַנען איך קום, רופט מען מיך פראָסט קאָוואַלסקי, אָדער נאָך בעסער, ווי מיינע חברים רופען מיך, „פאַן מיכאַל". און, איבעריגענס, אויב איך בין מיך נישט טועה—דאַכט זיך, אַז איך האָב שוין דאָס פערגניגען געהאַט, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט מערי'ן, געהענדיג פאָראויס ביי איהר זייט דורך די גאַסען אויסער דער שטאָדט אַרויס.

מערי האָט איהם פערוואונדערט אָנגעקוקט:

— זיי וועלען ענטשולדיגען מיין זכרון...

— בײַ אַייער פרײַנדין זילבערשטײַן, אַמאָל דאָנערשטאָג אויף דער נאַכט, — אין קיעוו, — האָט ער צוגעגעבען זעהר פער־טרויענספאָל.

— יעדענפאַלס, האָט עס שוין געמוזט זײַן לאַנג, ווען איך בין נאָך אַ קינד געווען.

— דאָס איז אמת.

מערי האָט זיך אַביסעל געפינען פערלעגען און האָט מיט אַ מין ווילד הנ׳דעל געזאָגט:

— אָבער אַ וואונדער, איהר זאָלט מיך געדענקען?

— אַזאַ געזיכט ווי זײַערס פערגעסט מען ניִשט, — האָט זיך קאָוואַלסקי אָבגערופען האַלב אין דער שטיל, מישאַ און סאָניע, וועלכע זענען פון הינטען געגאַנגען, זאָלען זײַער געשפרעך ניִשט הערען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט, און אַ פרישער שמייכעל האָט געשוועבט אויף איהר פנים, ווי עס וואָלט נאָך געשוועבט דערויף דאָס געהיימניס פון שלאָף, נאָר זי האָט שמייכלענדיג געזאָגט:

— וואָס, אַזאַ שרעקליך געזיכט האָב איך?

— ניין, נאָר אַנ׳אַנדערס ווי יעדענס — האָט ער געזאָגט קאָקעט, — אַייער געזיכט מאַכט מעהר דעם אַיינדריק פון וואַק־סענדיגען, איידער פון לעבעדיגען; אַייער גאַנצע פיגור מאַכט אויף מיר דעם אַיינדריק, ווי איהר וואָלט ניִשט געבוירען געוואָרען פון מענשען, נור אַרויסגעוואַקסען פון דער ערד. און אַזאַ געזיכט געדענקט מען נאָך יאָהרען.

מערי האָט האַלב־פערדריסליך געשמייכעלט:

— נו, אויב אַזוי, דאַרף איך געהן אין וואַלד אַרײַן און צוריק מיט מײַנע ברידער־בוימער זיך לאָזען אין דער ערד אַיינ־פלאַנצען.

זי האָט געקוקט אויף איהם, געוואָלט צו פערשטעהן, וואָס מיינט ער. קאָוואַלסקי אַליין אָבער איז געבליבען גאַנץ נאַטיר־ליך, ער האָט פערלעגען געשמייכעלט אין געזאָגט הויך:

— ניִשט דאָס האָב איך געוואָלט זאָגען. איך האָב געמיינט

עפּיס גאַנץ פּרימיטיווּעס, נור איך וועל עס נישט קאָנען אַרויסבריינגען, דאָס איז מיין היסיש שולדיג, אין בין נעמליך פֿון פּוילען.

מישאַ, וועלכער איז נאָכגעגאַנגען פֿין הינטען מיט סאָניע׳ן איז איהם צו־הילף געקומען: קאָוואַלסקי איז אַ מאַלער און רעדט אין אַ שפּראַך פֿין פֿאַרבען און געשטאַלטען — ער זעהט פֿריהער, איידער ער הערט. מאָלען וואָלט ער געקאָנט דאָס, וואָס ער וויל זאָגען, רעדט ער אָבער, פֿערשטעהען מיר איהם ניט אינגאַנצען.

מערי האָט זיך געפֿיהלט מאָדנע, נישט איבער זיין אויסדריק, נור איבער זיין אַרט ריידען; דריי ווערטער האָט זי גערעדט מיט איהם—און זי איז שוין מיט איהם אין מיטען דערינען. נור ביי איהם זענען די ווערטער אַזוי נאַטירליך און פּראָסט אַרויסגעקומען, אַז עס איז נישט געווען צו וואָס זיך צו טשעפּען. זי האָט זיך נור אָבגערופֿען:

— יאָ, די זילבערשטיינ׳ס פֿין קיעוו זענען וואַרשויער, ביי זיי אין שטיב רעדט מען פּויליש, — און האָט אָנגעקניפּט דאָס געשפּרעך מיט סאָניע׳ן אין מישאַ׳ן, כּדי נישט צו זיין מיט קאָוואַלסקי׳ן אַליין.

— קאָוואַלסקי איז צו אונז געקומען מאָלען; איהם געפֿעלט זעהר די קליין־רוסישע לאַנדשאַפֿט. מיר ווילען איהם די ברעגעס פֿון דניעפּר וויזען — אָט דאָס איז דער סוד, וואָס זי האָט געבעטען געמאַכט, — האָט מישאַ געוויזען אויף סאָניע׳ן.

— מיידלעך מאַכען פֿין אַלץ אַ סוד, זיי האָבען ליעב יעדע זאַך צו פֿערהילען און פֿערשלייערן, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

מערי האָט אָנגעקיקט סאָניע׳ן, ביידע האָבען זיך געפֿיהלט פֿערשעמט. מערי האָט זיך אָבגערופֿען:

— מען זאָגט, די פּאָליאַקען זענען זעהר עלעגאַנט געגנאיבער די דאַמען, — דערביי האָט זי סאָניע׳ן גענומען אונטער׳ן אָרעם און דאָס געשפּרעך אָבגעבראָכען.

זיי זענען אַרויסגעקומען אויסער דער שטאָדט. די פֿעלדער האָבען זיך שוין דאָ אויסגעשפּרייט אין דער גליהענדער מיטאַגשעה. עס איז געווען אַ הערליכער זוניגער הערבסט־טאָג. די זון

האט העל בעגאסען דעם טאג מיט ליכט; דאס אויג איז פער-
לארען געווארען אין א אינענדליכען ברייטען ים פון לאנגע ברייטע
ליכט-פעלדער, וועלכע זענען פערלארען געווארען אין ליכטיגען
האריזאנט.

— אין וואס איז דא בעזונדערס צו מאלען? — האט זיך סאניע
אנגערופען, וועלכע האט זיך ביז איצט פערשעמט צוריקגע-
האלטען.

— מען זאגט, אז פוילען איז זעהר שען, דאס שענסטע
לאנד פון גאנץ רוסלאנד, — האט זיך מישא אויך אריינגעמישט.

— אפשר אין ליכט און פארבען, אבער אין דער נשמה
געפעלט מיר שוין קליין-ריסלאנד בעסער, — האט קאוואלסקי גע-
ענטפערט.

— צום ערשטען מאל דא? — האט מערי געפרעגט, — ווי
געפעלען אייך די קליין-רוסישע פעלדער?

— פיעל מיזיק. פארלויפיג קען איך דריי מדינות פון רוס-
לאנד — פוילען, ליטא אין קליין-רוסלאנד, און יעדעס פון זיי
מאכט אויף מיר א בעזונדער איינדרוק. למשל, ווי דריי כלות. ליטא
איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין טרויערן נאך איהר חתן,
פוילען איז ווי א כלה, וואס האלט אין איין קאקעטירען מיט איהר
חתן, קליין-ריסלאנד איז ווי א כלה, וואס גיהט חתונה האבען מיט
א ליעד אויף די ליפען און מיט די שטיוועל אויף די פיס גלייך
אין חתנ'ס הויז אריין.

די מיידלעך האבען זיך אנגעקוקט. סאניע איז ארוים מיט
א געלעכטער. מישא'ן איז געווען נישט אנגענעהם מעהר ווי
אלעמען. ער האט געפרובט צו שמייכלען און עפיס צו זא-
גען. צום נאטירליכסטען האט זיך געהאלטען קאוואלסקי, מען
האט גארנישט אנגעזעהן אין איהם, אז ער האט עפיס גע-
זאגט אזעלכעס, וואס מען זאגט נישט אין געזעלשאפט פון יונ-
גע מיידלעך.

— דאס איז שוין געווען ליטעראריש געזאגט, נישט מא-
לעריש — האט מישא בעמערקט מיט א לאכען.

מערי האָט אָבער אַרויםגעקוקט צו קאָוואַלסקי׳ן, איהר געזיכט האָט אָנגענומען אַ פרומע מינע, דערביי האָבען דאָך די אויגען שעלמיש געלויכטען.

— איהר רעדט מיט אַזאַ ליעבע פין דער קליין־רוסישער לאַנדשאַפט, פאַרוואָס וואוינט איהר נישט אויפ׳ן דאָרף? — האָט זי געזאָגט גאַנץ רוהיג, ווי זי וואָלט נישט געוועזען געהערט קאָוואַלסקי׳ס לעצטע ווערטער.

— זיי וועלען מיך „אַרויסגיסען״ — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט עפּיס אויף פּויליש, וואָס מערי האָט נישט פערשטאַנען.

— ווי הייסט? —

— מען ערלויבט מיר נישט אויפ׳ן דאָרף צו וואוינען.

— וואָרים, איהר זענט דען אַ יוד?

קאָוואַלסקי האָט אָבגעענטפערט:

— אָהאָ, נאָך וואָס פאַר איינער, אַ פּוילישער.

אַלע האָבען איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט. זיי האָבען נים געגלויבט, אַז ער איז אַ יוד. און איצט, נאָכדעם ווי ער האָט זיך עפענטליך ערקלערט פאַר אַ יידען, האָבען זיי זיך נאָך נעהנטער געפיהלט צו איהם.

— זיי האָבען מורא, אַז איך זאָל נישט פערשאַכערן מיינע בילדער די פּויערים. זיי האָבען אָבער נישט וואָס מורא צו האָבען. אויף מיינע בילדער וועלען אַפילו די פּויערים קיין בעלנים נישט זיין, — איז קאָוואַלסאַקי געוואָרען ערנסט.

— די זעלבע מעשה, וואָס מיט לעוויטאַן? — האָט מישאַ געפרעגט.

— לעוויטאַן, מיין הערר, איהם לאָזען מיר צו־רוה, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט מישאַ׳ן, אין זיין האַלטען און זיין געזיכט האָבען אויסגעדריקט צער.

— לעוויטאַן — האָט קאָוואַלסקי ווייטער גערעדט נאָך אַ מינוט שווייגען, — האָט זיך ווי אַן אַפּאָסטעל פון דער קונסט אין היסישען דאָרף אַריינגעגנב׳עט בעהאַלטענערהייד און הינטער דעם

הויקען פון גאָראָדאָוואָי האָט ער די טיעפסטע געהיימניסען פון דער רוסישער ערד אין זיינע בילדער אויפבעהאלטען. עס איז א טריאומף פון דער קונסט, וואס זי האט ענטפלעקט די שעג־קייט פון דער רוסישער ערד דוקא אין א יודען.

דאס געשפרעך האט איצט אנגענומען אן ערנסטען כא־ראקטער.

— לעוויטאן — דאס איז א טראגעדיע, — האט מישא קורץ, נור זיכער געזאגט.

— א טראגעדיע, ווי יעדער טיעפער מענש.

— ניין — א ספעציעל־יודישע טראגעדיע. זי איז נישט קיין טיעפע — ווייל זי איז אן־אויסערליכע, און נישט קיין שענע, ווייל אנדערע זענען די סבות פון אונזער טראגעדיע, נישט מיר אליין, — האט מישא ארויסגעבראכט און איז רויט געווארען.

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— איך מיין דערמיט, דאס לעוויטאן, נישט האבענדיג קיין אייגען פאלק און קיין אייגענע ערד, האט געמוזט געהן צו אנדערע, — האט מישא זיך גענומען פונאנדערוויקלען זיין גע־דאנק און האט זיך פארבערייט צו האלטען א גאנצע רעדע, רויט ווערענדיג, שטאמלענדיג א ביסעל און זוכענדיג ווערטער, נור קאוואלסקי האט איהם דערווייל אויסגעכאפט און האט איהם אי־בערגעהאקט אין מיטען.

— לעוויטאן האט נישט געהאט קיין אייגען פאלק און קיין אייגען לאנד, נור אייגענע אויגען. און יעדעס שענע, וואס דער קינסטלער זעהט, דאס איז זיינס.

מערי האט איהם פערוואונדערט אנגעקוקט:

— יעדעס שענע?

— די שענקייט איז דאס פעלד פון קינסטלער, אויף וועל־כען ער ארבייט.

— און אז מען פערווייגערט דאס איהם?

— האט ער פאנטאזיע, אין זיין פאנטאזיע איז די הירק־ליכקייט, נאך שענער.

מישא איז ערשט איצט פארטיג געווארען מיט די ווערטער צו זיין אידעע און האט זי געוואלט פונאנדערוויקלען, נור ער האט געזעהן, אז דאס געשפרעך האט אנגענומען אנ׳אנדער ווענדונג, איז ער שטיל געבליבען.

זיי זענען שוין געווען וויט אין פעלד. די שטאדט האט מען נישט ארויסגעזעהן, די פעלדער זענען געווען העל בעלויכטען, נאכ׳ן שניט; די תבואות זענען שוין געווען אראבגענומען, עס זענען נור איבערגעבליבען קופעס קאנישינע, וואס האט זיך געגאלדעט אין דער זון און געווארפען א ליכטיג, געלב-גאלדען גלאנץ איבער׳ן גאנצען פעלד. דער וועג איז געווען בעזעצט מיט לאנגע, דארע ווערבעס, וועלכע האבען געלאזט אראבהענגען זייערע לאנגע בלעטערדיגע רויט-אבגעשטאנענע צווייגען איבער׳ן וועג. פון צייט צו צייט האט זיך געווארפען א רויט פערברענט בוימעל, ערשט וואס דער ווינד האט אויפגעקליבען זיינע רויטע בלעטער און איבער׳ן וועג געטראגען און לאנגע ווייסע באבע-יאכנע-שנירען האבען זיך געצויגען. פויערטעס זענען געגאנגען אין זייערע קאלירטע פויערשע קליידער און זענען אזוי שלאנק געווען און דאר ווי די קרוגען, וואס זיי האבען געהאלטען אנגעבויגען אויף די שטעקלעך, אין זייערע געבונדענע טאפשאנעס און לאנגע טונקעלע געזיכטער האבען אויסגעזעהן ווי די בוימער, וואס שטעהען אויפ׳ן וועג.

מערי האט גענומען סאניע׳ן און זיי זענען געגאנגען פארויס, איבערלאזענדיג הינטער זיך מישא׳ן מיט קאוואלסקי׳ן.

— ווער איז ער? — האט מערי געפרעגט.

— ער האט געבראכט א בריעף צום טאטען פון א קיעווער סוחר; ער איז אהער געקומען און וויל דא לאנדשאפטען מאלען.

מערי האט געשוויגען.

— נישט אמת, א אינטערעסאנטער מענש, א קינסטלער, — האט סאניע זיך אנגערופען מיט א שמייכעל צו מערי׳ן.

— קום, לאזען מיר זיך לאזען פארויס, — און איבערלא-

זענדיג מישא'ן מיט קאוואלסקי'ן הינטער זיך, האבען זיי אנגעהויבען צו געהן פארויס. אז זיי זענען פון דער־ווייטענס געוועזען, האבען זיי זיך שטיפעריש געלאזט לויפען איבער דעם העל בעגאלדעטען וועג. קאוואלסקי האט געקוקט נאך מערי'ן, ווי זי לויפט פון דער־ווייטענס. אין דער זון האט דער שווארצער פלעק פון איהר פיגור אויסגעזעהן אינגאנצען ווי א יונגעל, ווי א זעכצעהן־יעהריג שלאנק יונגעל, איהרע לאקען האבען זיך איהר איבער'ן פנים געווארפען און זיך געטרייסעלט ווי פיאות איבער איהרע באקען.

— אראב דעם קאפעליוש פון קאפ, אראב, ער מאכט דאס גאנצע בילד קאליע, — האט קאוואלסקי נאכגעשריען.

און דא האט קאוואלסקי זיך אנגערופען צו מישא'ן:

— איך האב אייך פריהער פערשטאנען, — איהר זענט א ציוניסט, איך האב'ס פערשטאנען פון אייערע ווערטער. זעהט דאס בילד, — ווייזענדיג אויף מערי'ן פון דער־ווייטענס. וואס אנבעלאנגט איהר, האט איהר רעכט. די דינע ווייכע ביינער, געהילט אין דעם זיידענעם טוך, געהערען נישט דא אהער אויף דעם פעלד; דער שווארצער פלעק פערדארבט דאס גאנצע בילד פון לאנדשאפט: אויף דער לאנדשאפט, ביי דעם געלב־גאלדען ליכט ארום, ווילט זיך זעהן די רויט־ווייסע פלעקען פון די רוסישע פויערים, די הויכע דארע געשטאלטען פון די פויערים און זייערע גרויע פארבען, מיט זייערע לאנגע אויסגעצויגענע מאטיוען. אבער דער נידריגער שווארצער פלעק, — ניין, ניין — ער קומט, וואוהין איהר ווילט, — אין דער גליהענדער וויסטעניש, וואו די איילבערטען שטעהען פערשמאכט אויף דער זון, וואו ווייסער מארמאר ברענט זיך אין אזיאטישע שטראהלען, וואו די פאלמען שמאכטען ארוים פון זאמדיגע וויסטענישען — אהין קומט די קליינע, שווארצע געשטאלט מיט דעם קרוג אויף די אקסעל, ביים שטיין־קוואל, ווארטענדיג אויף א פאסטוך, א יעקב.

אויף דעם זענען די מיידלעך צוריקגעקומען, וועלכע הא=

בען זיך אין קאוואלסקי'ס געגענווארט צוריקגעהאלטען, ווידער אויפגעזעצט די היט און רוהיג זיך פערנומען. מערי האט פערשטאנען אן מישא'ס מינע, אז קאוואלסקי האט ווידער געמוזט עפּיס זאגען א אונפאסענדעס — האט זי די אויבערשטע ליפּ פערקרימט און האט אנגעהויבען צו רײדען מיט סאניע'ן, ווײזענדיג אויף מישא'ן:

— מיר פאהרען דאך ביידע קײן פעטערבורג.

סאניע האט זיך דערפרעהט און האט פון גדולה אין די הענד געפּאטשט.

— אמת, דאס איז גוט, נעהמט מיך אויך מיט. נישט אמת, מישא?

קאוואלסקי איז שטיל געווארען, ערנסט און זיך צוריקגעהאלטען פון דעם געשפּרעך, אין וועלכען ער האט נישט געקאנט נעהמען קײן אנטײל.

מערי האט א פּאר מאל געוואָרפען א בליק אויף איהם, עפּיס זיך געוואונדערט און געשלאגען זיך אין דער דעה. צום סוף האט זי איהם פּלוצלונג געפרעגט:

— איך בעט אייך איבער, זײט מוחל, ווי אלט זענט איהר?

— וועגען וואס געהט עס? — האט קאוואלסקי געשמייכעלט.

— איך בין בײ מיר נישט אזוי זיכער אין אייערע יאהרען. אמאל דאכט זיך מיר, אז איהר זענט שוין אן אלטער מאן, און אמאל נעהמט אייער געזיכט אן אזא יונגשאפט, גלייך ווי איהר וואלט נאך געווען א קינד.

— דאס איז מײן פערבארגען־פערבארגען געהיימניס, — האט קאוואלסקי געענטפערט זעהר געהיימניספאל.

אויף דעם איז דער עולם שטיל געווארען, ביז זיי זענען אין דארף אנגעקומען.

אין דארף זענען זיי הונגעריג געווארען, און מישא האט פארגעלעגט אריינצוגעהן צו דעם יודישען קרעטשמער עסען.

דאס זעקסטע קאפיטעל.

אין א ווינקעל פון דארף, איינגעטונקט אין הויכע דעמבעס, איז געשטאנען א יודישע קרעטשמע. דאס יודעל, אין עלטערע יאהרען שוין, מיט א לאנגער געלער בארד, איז געזעסען מיט זעהר א פערזארגט פנים אויף דעם שוועל פון זיין קראם. ווען ער האט דערזעהן די אנגעקומענע, האט ער זיך פלינק אויפגעהאפט און זיי אנטקעגען געלאפען: ער האט זיי געקענט פון שטאדט, די ראזענצווייגס.

אז זיי זענען אין שטוב אריין, האבען זיי ערשט דערזעהען די סבה פון זיין טרויער: זעקס מוידען, איינע גרעסער פון דער צווייטער, האבען זיך אין שטוב ארומגעדרעהט. אין א ווינקעל איז געזעסען די עלטסטע מיט א יודישען סאלדאט און געגעסען פון איין טעלער ארויס. דער פאטער האט געוויזען אויפ'ן זעלנער „מיין חתן”. נור דאס חתן־כלה־פאר האבען זיך נישט געלאזט שטערען, א בליק געווארפען אויף די פרעמדע און ווידער לייבליך ארויסגעגעסען פון טעלער און געשושקעט זיך. דער פאטער האט אבגעקרעכצט.

— נאך פון פאר די אכציגער יאהרען, — האט זיי דער יוד ערקלערט שטאלץ זיין דעכט, וואס ער וואוינט אויפ'ן דארף; דערלאנגענדיג זיי סמעטענע אין הויף ארויס.

— נאך וויים צום דניעפר? — האט ווער געפרעגט.

— אט באלד, א ווערסט נאכ'ן דארף, — מען קומט נור ארויס פון הינטער די בוימער, זעהט מען איהם באלד.

עס איז געוועזען אין דער מיטאג־שעה אין דעם קליין־רוסישען דארף. עס האט זיך געדאכט, אז פעלדער, בוימער, מענשען און הייזער שלאפען אין דער זון. אין דער דארפישער גאס האבען זיך ארומגעוואלגערט א היבש ביסעל נאקעטע קינדער אינאיינעם מיט די היהנער, שעפסען און חזירים. איינס האט דאס צווייטע געיאגט. דערזעהן נייע מענשען זיצען פאר דער קרעטשמע, זענען געקומען אנצולויפען די קינדער מיט די חזירימלעך, שעפסען

און היהנער, און די קינדער, ווי די פּיה האָבען זיי אַרומגערינ־
געלט און בעוואונדערט אויסגעשטעלט אויף זיי מויל און אויגען.

פון דערווייטענס האָט זיך געהערט אַ הארמאָניקע שפּיעלען;
עס האָט ווער געזונגען אַ מעלאַנכאָלישע ליעד, וועלכעס האָט זיך
פערשמאַכט אויסגעצויגען איבער דער לאַנדשאַפט.

קאָוואַלסקי האָט זיך געשפּיעלט מיט די קינדער, געקויפט
צוקערלעך און זיי געטיילט. פון דערווייטענס זענען די מוטערס
געשטאַנען, הויכע, געזונטע און שמוציגע, ווי די דעמבעס, און
האָבען געלאַכט, ווייזענדיג די פוילע ציינער.

קאָוואַלסקי איז אַזוי ענטציקט געוואָרען פון דעם בילד, אַז
ער האָט אויסגעשריען, אַז ער מוז דאָ אין דאָרף פערבלייבען.

— מיין פריינד זילבערשטיין פון קיעוו האָט מיר מיטגעגע־
בען אַ בריעף צו ה' ראָזענצווייג, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מישאַ'ן —
ער האָט עפּיס געדענקט, אַז אייער פאָטער וואוינט אויפ'ן דאָרף
און האָט אַנ'אייגען גוט. צום סוף וואוינט איהר גאָר אין שטאָדט.

— דאָס איז טאַקע צו די ראָזענצווייגס, — ווייזט מישאַ אויף
מערי'ן, — זיי האָבען ביז איצט געוואוינט אין דאָרף.

— זיי האָבען זיך אין דאָרף ערצויגען? — האָט קאָוואַלסקי
געפרעגט מערי'ן, — איך האָב עס אָבער באַלד געוואוסט.

— פון וואַנען האָט איהר דאָס געוואוסט? איך האָב דאָך
נאָך מיט אייך קיין צוויי ווערטער נישט גערעדט, — האָט מערי
זיך אָנגערופען, שוין אַ ביסעל פערדריסליך פון זיינע ווערטער.

— וואָס ביי אַנדערע זענען ווערטער, איז ביי אונז געזיכט
און בעוועגונג.

— נון, וועלען מיר דעם טייך זעהן, — האָט מישאַ אי־
בערגעהאַקט דעם געשפּרעך.

זיי האָבען בעצאָהלט און האָבען זיך געלאָזט איבער דער
דאָרפס־גאַס צום דניעפּר צו. נאָך זיי — די קינדער מיט די חיות
און עופות.

מערי איז געווען אַרויסגעקימען פון הומאָר—קאָוואַלסקי האָט

אויף איהר געמאַכט זעהר אַ שלעכטען איינדרוק מיט זיין איינדרינגליכקייט און מיט זיינע פראַזעדיגע ווערטער, און אַזוי ווי זי איז צום ערשט נייגיריג געוועזן צו בעקענען זיך נעהנטער מיט אַ קינסטלער, אַזוי האָט זי זיך איצט דערפון אָבגעשאָקעלט.

דער וועג צום דניעפר-צו האָט געפיהרט אין שטילען. נור באַלד האָט זיך פאַר זייערע אויגען געעפענט אַ בילד, וועלכעס האָט זיי אָן אַלץ געמאַכט פערגעסען.

דער דניעפר האָט זיך ווי אַ שטיק הימעל אויסגעגאָסען אין אַ קרומער קאָרעטע, און אויסגעקערעוועט זיך אַ וועג פון איין עק האָריזאָנט צו אַנדערן עק, איבער פעלדער, וועלדער און גרינע הויכע קוסטעס. ביי דער צווייטער זייט דניעפר זענען געווען הויכע זאַמדיגע בערג, וועלכע האָבען געטראָגען אויף זיך גאַנצע וועלדער, און פון דער זייט, פון וואַנען זיי זענען אָנגעקומען, איז דער גאַנצער ברעג געווען איינגעטונקט אין געדיכטע בעוואַקסענע קוסטעס און געמיזעכצען. זיי זענען פערטרונקען געוואָרען אין דעם גרינס, וואָס האָט זיי דערגרייכט ביז איבער די קניה. נאָך שווערער מאַטערניש זענען זיי אָנגעקומען צו אַ געלען זאַמדיגען וועג, וועלכער האָט צוגעפיהרט צום ברעג פון דניעפר. ביים גראָז איז געלעגען אויסגעצויגען אַ לאַנגע בערלינקע, וועלכע האָט געדיענט צום איבערפיהרען אויפ'ן צווייטען ברעג. אויף דער בערלינקע איז געלעגען אַ גוי אויסגעצויגען און איז געשלאָפען אין דער זון אַריין. אָבער נישט בלויז דער גוי, נור אויך דאָס וואַסער און די הויכע בעוואַקסענע ברעגעס אַרום זענען מיט איהם מיטגעשלאָפען, אַ שלאָפענדע מעלאַנכאָליע איז געפאַלען פון הימעל אַראָב און האָט זיך געלעגט איבער די גאַנצע געגענד. און עס האָט אויסגעזעהן, ווי דאָס וואַסער און די ברעגעס רופען דעם געהענדען וואַנדלער אַוועקצולעגען זיך און צו שלאָפען. ווייטער איבער דעם וואַסער-פלאַך האָבען זיך טראַטוועס געוויזען אין דער זין אויסגעצויגען, וועלכע האָבען זייער זונטאָג-רוה געהאַלטען אויפ'ן ברייטען טייך; פון דאָרט האָבען זיך לאַנגע אויסגעצויגענע קולות געהערט, וואָס זענען אין דער טיפער ווייטקייט פערטרונקען געוואָרען.

מערי און סאָניע האָבען זיך נעבען ברעג אַוועקגעזעצט. סאָניע האָט עפּיס גערעדט, מערי האָט איהר נישט געענטפערט און האָט געקוקט אין הימעל אַריין. מישאַ איז געשטאַנען נעבען זיי, קאָוואַלסקי איז מיט אַמאָל נישט געוואָרען — ער איז פּלוצלינג פערשוואונדען צווישען די קוסטען. מען האָט נור געהערט פון דערווייטענס ווי ער טרעט צווישען די נאַסע גרעזער. באַלד דערויף האָט זיך געהערט אַ פּלושטשען אין וואַסער — דאָס איז ער שוין געשוואומען אין וואַסער און זיך געבאָדען. נאָך אַ קליינע ווײַלע האָט מען איהם שוין געזעהן אויף אַ לאָדקע, וואָס ער האָט אָבגעבונדען פון דער בערלינקע און זיך אַ נאַקעטער געלאָזט אַהין צו די פּליסאַקעס ביי די טראַטוועס.

— עפּיס מאָדנע מענשען — האָט זיך מישאַ אָנגערופען — די פּאָליאַקען. ביי אונז אין גימנאַזיום זענען אויך געווען אַ סך פּאָליאַקען, נור יענע זענען עפּיס גאָר אַנדערע געווען.

— ער איז נישט קיין פּאָליאַק, — האָט מערי זיך אָנגערופען.

— ער רעדט דאָך רוסיש אַזוי שלעכט, — האָט סאָניע געזאָגט.

— ער מוז פּויליש אויך ניט בעסער רעדען.

— נור וואָס דען איז ער?

— דאָס קלער איך טאַקע אויך.

— מיר האָבען זיך בעקענט, און באַלד האָט ער אונז איינגעלאַדען צו אַן אַלגעמיינעם שפּאַציר צום דניעפּר, אָבער אין אַזאַ טאָן, אַז עס איז געווען אונמעגליך איהם אָבצוזאָגען, — האָט מישאַ געזאָגט.

— אַלע קינסטלער זענען אַזוי, — האָט זיך סאָניע אָנגערופען.

— פון וואַנען ווייסטו עס?

— עס זענען אַמאָל אַקטיאָרען געקומען ביי אונז אין שטאָדט, זענען זיי אויך אַזוי באַלד היימיש געווען, — האָט סאָניע געזאָגט, רויט ווערענדיג און געוואָלט באַלד צוריקכאַפּען די ווערטער.

נאָך אַ קליינעם שטיל-שווייגען האָט מערי זיך אָנגערופען, קוקענדיג ווייט אין וואַסער אַריין און פון דערווייטענס געזעהן אַ ווייסען פלעק שווימט-צו צו די טראַטוועס:

— איך קלער וועגען דעם, אַז ער געהערט צו אַ נאַציאָן וואָס איז נאָך נישטאָ, אָדער צו אַזעלכער, וואָס איז שוין ווען געווען.

— ער איז אַ ייד, — האָט מישאַ געזאָגט.

— שטענדיג ביזטו דאָ מיט דיין יידישקייט — חפּט סאָניע אויס — איי, דער־אויף, דער־אויף מיט דיין אַגיטאַציע, מיר ווייסען שוין, אַלץ ווייסען מיר שוין: דו ביזט געווען אין גימנאַזיום און האָסט מיטגעבראַכט ציוניזם פון דאָרט, — האָט סאָניע איצט געפונען דאָס אָרט זיך אָבצורעכענען מיט איהר ברודער.

— און דו האָסט מיטגעבראַכט סאָציאַליזם.

— נור איך רייד נישט דערפון אין געזעלשאַפט: אַרבייט איז אַן אַנדער זאַך און געזעלשאַפט איז אויך אַן אַנדער זאַך. אַז איך וויל אַגיטירען, געה איך אַרויס צו דער „אַרבייט“, און אַז איך בין אין געזעלשאַפט — בין איך נישט קיין „פּאַרטיי־מענש“, — און דאָס איז אַלץ.

ווער ווייסט. ווי לאַנג די דיסקוסיע וואָלט זיך געצויגען, ווען פלוצלונג וואָלט נישט ערשיינען קאָוואַלסקי. ער איז צוגעשוואומען צום ברעג, צווישען די קוסטען, מען האָט איהם נישט געזעהן, נור געהערט זיין פליסטערן, אַרויפגעוואָרפען אויף זיך זיינע קליידער, פון זיין קאָפּ און לייב האָבען טראָפּענס וואַסער גערינען און ער האָט געציטערט און איז בלוי געווען פאַר קעלט.

ער איז ערשיינען פון די גרעזער אַרויס:

— איי, זשידי, זשידי! — האָט ער אויסגעהפּען! — ליגען דאָ ביים ברעג און דיסקוטירען אין וואַסער אַריין. אַז גויים וואָלטען געווען, וואָלטען זיי אין וואַסער אַרומגעשוואומען, אויף לאָדקעס געפאָהרען, און דאָס ליגט ביי אַ גאָלדענעם ברעג פון אַזאַ וואַסער און דיסקוטירט וועגען פּרינציפּען.

מערי האָט געקוקט אויף קאָוואַלסקי'ן. ער איז איצט געווען גאָר אַן אַנדער מענש. די פלעקען אַרום די אויגען זיינען אינגאַנצען פערשוואונדען געוואָרען. ער האָט אויסגעזעהן ווי אַ קליין אונבעהאָלפען יונגעל, וועלכעס די מוטער האָט אָבגעצוואָגען — זיין געזיכט איז דערביי געווען שטאַרק מענליך. אינגאַנצען האָט

ער געמאכט דעם איינדרוק, ווי ער וואלט דא געוואוינט צווישען די קוסטען און וואלט זיך תמיד אין וואסער געבאדען. די ווערטער, וואס ער האט איצט געזאגט, זיינען נישט געווען אין דעם פריהערדיגען פראטעקציאנעלען טאן, נור איינפאך און מיט ליעבע.

א שטילער שמייכעל האט געשפיעלט אויף מעריס ליפען. איהר ברייטער גרויסער שטערן האט זיך ווי אויסגעגלייטערט, זי האט לייכט אויסגעאטעמט און גרויס די אויגען געעפענט.

און אזוי ווי עס וואלט זי ווער מיט דער האנד איבערגעמאכט, האט זיך באלד אין מעריס בענעהמען בעמערקט א נייע ענדערונג. מען האט געזעהן, ווי א שטילע פרייד האט אנגעפילט איהר קליין וועזען און עס האט ארויסגעשטראהלט פון איהרע אויגען און פון איהר גאנץ פנים. איהרע בעוועגונגען זיינען לייכטער געווארען און ריטמישער. זי האט נישט גערעדט, האט נור ליכטיג אנגעקוקט דעם, וואס האט גערעדט. זי איז זיך געגאנגען אין א זייט צוריק, האט זיך געשפיעלט מיט איהרע הענד און עס האט עפיס געזונגען אין איהר.

זיי האבען דעם וועג צוריק געפיהרט אין שטילען.

אז זיי זיינען אנגעקומען אין דארף, האבען זיי געזעהן זעהר אנאמוזאנטע זאך.

פון איינעם פון די הייזלעך איז א חוסיש מיידעל אין א קורץ רויט קליידעל, אין א פאר שטיוועל ארויסגעריטען אויף א פערד, און נאך איהר זיינען צוויי זשרעבעקעס נאכגעלאפען. זי האט זיך געלאזט גאלאפ איבער'ן געסעל פון דארף צום פלומפצו. איהרע צעפ האבען זיך אויסגעבונדען פון הינטער איהר טיכעל און זיינען איבער'ן פנים צופלאכטען. זי האט זיך ווי א ווינד אויפ'ן פערד געלאזט. איהר יונגע, שטארקע פיגור אויף דעם פערד אין דער גליהענדער זון האט אויסגעזעהן ווי אויס בראנז געגאסען; איהרע הענד האבען שטארק געהאלטען אין צוימען דאס ברויזענדע פערד, וועלכעס האט זיך, ווי זיין רייטערין, געווארפען אין אימפעט. די דארפס־בחורים זיינען פאר די טהירען פון זייערע הייזער ארויס, נאכגעקוקט די רייטערין און זייערע אויגען

האָבען געגלאַנצט. באַלד דערויף האָט מען געזעהן ווי פֿון די טויערן זענען די בחורים אַרויס אויף די פֿערד און האָבען זיך געלאָזט נאָך דער רייטערין צו דעם פּלומפּ; זי — פֿאָראויס, און די בחורים — נאָך איהר. אין דער גליהענדער, האַלב-אונטערגעהענדער זון האָט זי אויסגעזעהן ווי אַ שטאָלצע בעפֿעהלערין, וועלכע פֿיהרט-אָן איהרע רייטער צום קריעג. קאָוואַלסקי האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען, האָט זיך נאָכגעלאָזט נאָך די רייטער. מערי האָט עפּיס הויך אויסגעלאַכט. אַז זיי זענען אָנגעקומען פֿאַר דעם ברונעם, האָבען זיי אַזאַ ספּעקטאַקל געזעהן: דאָס מיידעל אין צופֿלאָמענע האָר איז געשטאַנען בײַ דעם ברונעם און האָט אָנגעטרונקען די פֿערד. עס האָבען זי אַרומגערינגעלט די בחורים מיט זייערע פֿערד און יעדעס מאָל האָט אַן אַנדערער געפּרובט צוצוקומען צו דעם מיידעל, זי אַרומנעהמען און צו קושען. זי האָט זיי אָבער אָבגעיאָגט מיט אַ באַטעק אין האַנד, און יעדער שמיץ, וואָס זי האָט געגעבען דעם צודרינגליכען בחור, האָט אָבגעשאַלט פֿון דערווייטענס, און זיי האָבען זיך נישט געקאָנט באַין אופֿן צוקריגען זיך צו איהר.

קאָוואַלסקי איז געשטאַנען, זיינע אויגען האָבען איהם געשטראַהלט און דאָס פּנים האָט איהם געלויכטען פֿאַר גדולה איבער דעם בילד. מערי האָט דאָס בעמערקט (זי האָט שוין איצט בעמערקט אַלע ענדערונגען, וואָס האָבען זיך געוויזען אויף זיין געזיכט), פּלוצלונג איז ער אויפֿגעשפּרונגען, האָט געגעבען עפּיס אַ געשריי אויף פּויליש:

— הע, איהר טרוסען! — און געגעבען אַ שפּרינג-צו צו דעם מיידעל. ער האָט געקראָגען אַ קלאַפּ מיט'ן באַטעק איבער'ן פּנים, אַז עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שווינדלען פֿאַר די אויגען, אָבער ער האָט נישט אָבגעלאָזט. ער האָט זי שוין געהאַט אַרומגענומען און אויסגעקושט איהרע אויגען און ליפּען. די גויים זענען געשטאַנען אַרום פּלומפּ און געלאַכט. אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט, זענען אַנדערע געגאַנגען דאָסזעלבע טהון.

איהם אָבער האָט מען געדאַרפֿט אַוועקפֿיהרען. דער קלאַפּ

פון באַטעך איז געווען אַזא שטאַרקער, אַז דאָס אויג איז איהם אָנגעלאָפען מיט בלוט און געשוואָלען געוואָרען. מערי האָט אַרויס־געטומען איהר טיכעל, דאָס עס נאַס געמאַכט ביים ברונעם און איהם דאָס אויג אַרומגעבונדען. זיי האָבען איהם אָבגעפיהרט צום יודען אין קרעטשמע.

— עס איז וואַסיל'ס איינציגע טאָכטער, — האָט דער יוד דערצעהלט, אין דער צייט, ווען קאָוואַלסקי איז געזעסען און זיך אויף אָן אָבגעלעגט קאַלטע קאָמפּרעסען אויפ'ן אויג, — די שענסטע שיקסע פון דאָרף. די בחורים געהען אויס פאַר איהר. זי איז אָבער אַזוי שטאָלץ, אַז זי טראָגט שטענדיג ביי זיך אַ באַ־טעך און נישט איינעם אין דאָרף האָט זי שוין געמאַכט אַזא אונ־טערגעשלאָגען אויג.

— עס איז אַלץ ווערטה, — האָט דער יונג געשפּיגען מיט בלוט — אָבער אַ מויד, אָבער אַ האַלטען זיך!

שטיל שווייגענדיג האָט איהם מערי דערלאַנגט איין נאַס טיכעל נאָכ'ן אַנדערן, נישט ווייסענדיג און נישט פיהלענדיג, וואַס זי ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון מישאַ'ן און סאָניע'ן מיט איהר אַרבייט. קאָוואַלסקי האָט געהאַלטען אין איין שרייען:

— אָבער אַ קלאַפּ, אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאַפּ, אָ וואַ, אָ וואַ:

אַז ער האָט זיך שוין אַ ביסעל בערוהיגט, — האָבען זיי זיך גענומען אַהיים געהן. סאָניע האָט עפּיס דערמאָהנט די מאַמע. אַז זיי האָבען שוין געהאַלטען ביים אַרויסגעהן, — האָט זיך קאָ־וואַלסקי פּלוצלונג אָבגעשטעלט:

— ווייסט איהר גאָר וואָס, איך בלייב דאָ איבער אין דאָרף. איך בעט אייך איבער (צו מערי'ן) און דאַנק אייך זעהר. איך וועל דאָ פערבלייבען. הע (רופט ער צום יוד), ווילט איהר מיר אַ צימער פערדינגען?

דער יוד האָט זיך אין קאָפּ געקראַצט:

— ווייס איך, און דער סטראַזשניק, עס וואוינט אפילו אַ יוד, אַ יונגער־מאַן דאָ אין דאָרף ביי אַ גוי'ע...

קאָוואַלסקי האָט איהם נישט געלאָזט ענטפערן.

— נו, וועל איך מיר שוין געפֿינען אַנאָרט, וואו צו נעכטיגען, איך וועל צום ערשטען-בעסטען פֿויער גיין, אין אַ סטאַדאָלע. אָ, זאָרגט אייך נישט פֿאַר מיר, — אַדיע, איך דאַנק אייך זעהר, און דריקענדיג מערי'ס האַנד, האָט ער געזאָגט:

— אויף ווידערזעהן, איך האָף, מיר וועלען זיך דאָך נאָך זעהן... קומט נאָר אַמאָל אין דאָרף אַרויס.

— וואָס, איהר דענקט מיט אַנאמת דאָ צו פֿערבלייבען? — האָט מערי געפֿרעגט.

— יאָ, איך וועל מיר שוין אויסזוכען אַנאָרט.

— און אייערע זאַכען, איהר האָט דאָך בײַ אונז די זאַכען?

— איך דאַרף דאָ קיין זאַכען ניט, אַזוי ווי איך שטעה און געה. מאָרגען אין דער-פֿריה וועל איך מיר דאָס העמד אין דניעפּר אויסוואַשען.

— און אייערע פֿאַרבען און לייוועגד?

— אַהאַ! דאָס מאָלען מיינט איהר? איך האָב נישט ליעב מיטצושלעפּען מײַן וואַרשטאַט מיט זיך; איך ליעב צו זעהן צוערשט פֿאַר מיר אַליין, דערנאָך פֿאַר אַנדערע.

דערווײַטערנדיג זיך אין דאָרף, האָט ער צו זיך גערעדט, געהאַלטען דאָס טיכעל אויפ'ן אויג:

— אָבער אַ מויד, אָבער אַ קלאַפּ!

ווען מערי איז אַהיים געגאַנגען מיט מישאַ'ן און סאָניע'ן, האָט זי איבער'ן גאַנצען וועג געשוויגען. זי האָט נור געקוקט ווײַט, ווײַט, אין די אונטערגעהענדע זון. די זון איז שוין לאַנג געווען אונטערגעגאַנגען. דער גאַנצער הימעל איז געווען בעצויגען נור מיט איין טיעף בלאָהען הימלישען שײַן. ווײַט אין האָריזאָנט זענען שוואַרצע בוימער געשטאַנען מיט געדיכטע שוואַרצע קרוינען, און הינטער זיי איז אַ גאָלדען ברענענדער הימעל געווען, ווי עס וואָלט דאָרט הינטער די בוימער אַ צווייטע וועלט געשײַנט.

זי איז פֿלינק אין שטוב אַרײַן, זי האָט נישט געהערט דער מוטער'ס רייד, זי האָט זיך אין איהר שטיבעל פֿערשלאָסען,

אין דער פינסטער אויף איהר בעט זיך געלעגט און האט אלץ נאך געזעהן דעם בעגאלדעטען פלאמענדען הימעל, וואס איז אויף יענער זייט טימער.

דאס זיעבעטע קאפיטעל.

מישא איז אהיים געקומען טרויעריג און נישט צופריעדען מיט זיך. די בעקאנטשאפט מיט קאוואלסקי'ן איז איהם נישט געפעלען. זיין ריידען און האנדלען א גאנצען טאג אויפ'ן דארף האט איהם דענערווירט. עס האט איהם אויסגעזעהן, ווי קאוואלסקי וואלט דאס אלץ גערעדט און געטהון, כדי צו אימפאנירען מער'ן. און אז ער האט אויף איהר געמאכט א געוויסען איינדרוק— דאס האט ער בעמערקט אין איהר בענעהמען זיך און אין איהר שווייגען דעם גאנצען וועג. מישא איז זיך נישט קלאר געווען אין א ליעבעס-געפיהל צו מער'ין. ער האט אייגענטליך נאך נישט גאנץ קלאר געוואוסט, וואס דאס איז אזעלכעס, ער האט מעהר געהאט דערפון א אהנונג פון די ביכער, וואס ער האט געלעזען, אידער קאנען עס בעגרייפען פון זיך זעלבסט. מיט זיינע ניינצעהן—צוואנציג יאהר איז ער נאך געווען אין זיינע געפיהלען א קינד. אלץ איז געשלאפען אין איהם. ער איז איבערגעגאנגען פון קינדער-שטוב אין גימנאזיום, פון גימנאזיום אין אוניווערזיטעט, נישט צו ענדערן זיך אינערליך. נאאיוו און קינדיש, האט ער גענומען די מענשען און געגענשטענדען פראסט, אהן אונטערגרונד. ער האט פיעל געדראט געלעזען איבער ליעבע, ווי ער האט געהאט איבער אנדערע זאכען געלעזען, און געוואוסט, וואס די ביכער שרייבען וועגען איהר.

צו פרויען האט ער געהאט אזא בעציהונג, ווי קינדער האבען א בעציהונג צו דערוואקסענע. אנ'אנדער מין מענשען. ער האט געקאנט זעהן נאקעטע פרויען און דערביי נישט רויט ווערען. און מארגע איז איהם געווען, ווען ער האט זיך פריהמארגענס אויפגעהויבען און געוואלט אריינגעהן אין סאלאן אריין, האט די

שוועסטער סאָניע, וועלכע פלעגט תמיד אַרומלויפען פריהמאָרגענס אין אויסגעטהוענעם סטאַניק, געשריען פון איין שטיב אין די צווייטע: „מען קאָן נישט“, „מען קאָן נישט“.

זײַן פערהאַלטען צו מערי׳ן איז געווען ווי צו אַ חבר, וואָס מען איז זעהר גערן זײַן פריינדשאַפט. מערי האָט איהם אימפּאָנירט און ווי נאָהנט ער איז אויך געווען מיט איהר און ווי אָפט ער האָט זי אויך בעגעגענט — דאָך האָט זי עפּיס געקאָנט אַזוי מאַכען, אַז מען האָט זיך מיט איהר נישט געפיהלט היימיש. עפּיס איז אין איהר אומגעבונג געלעגען אַ געהיימניס, וואָס האָט זי דערווייטערט. דאָס געפיהל האָט ער געהאַט נאָך פון קינדהייט אָן. ווען זי איז אין שטאָדט אַריינגעקומען צופאָהרען אין איהר פאָטער׳ס קאַטש, איז געלעגען אין איהר עפּיס אַזעלכעס, וואָס האָט אַלעמען געהאַלטען פון דערווייטענס פון איהר. און פון קינדהייט אָן איז מישא׳ן געלעגען אין דעם, אַז מערי זאָל האָבען פון איהם די בעסטע מיינונג, זי זאָל וויסען פון זיינע פאָרשריטע, פון זײַן לערנען און פון אַלץ, וואָס איז איהם אָנגעגאַנגען.

נור נאָך מעהר האָט זיך דאָס געפיהל ביי איהם געשטאַרקט פון דער צייט אָן, ווען מערי איז צוריק אַהיים געקומען פון קיעוו. מערי האָט דאָס לעצטע יאָהר גימנאַזיום מיטגעמאַכט אין קיעוו. זי איז צוריקגעקומען פיעל שווייגענדיגער און געהיימניספאָלער ווי זי איז פריהער געווען. עס האָט זיך ביי איהר אויסגעאַרבייט אַ מין אַרטיג ריידען מיט זייטיגע מענשען, וועלכעס זי האָט פריהער נישט געהאַט. מיט מישא׳ן האָט זי זיך ווידער בעגעגענט זעהר פריינדליך און פאַמיליער, דאָך האָט זיך שוין געפיהלט אין איהר בענעהמען זיך אַ געוויסע קאַלטקייט און דערווייטערטקייט.

מישא פלעגט האָן אין איהר געגענוואַרט ביי דער קלענסטער זאַך רויט ווערען.

מישא האָט גוט געלערנט און איז געווען פעהיג צו טרוקענע און שכל׳דיגע זאַכען. יעדען געגענשטאַנד, וואָס ער האָט גוט פערשטאַנען, האָט ער ליעב געהאַט פערשטענדליך צו מאַכען און ערקלערען פאַר די אַרומיגע מיט אייגענע ווערטער און לויט

זײַן אײגענער אויפפּאַסונג, און עס האָט איהם אויסגעוויזען, ווי ער וואָלט עס אַלײן ערפונדען. ער האָט געזוכט ווערטער, וועלכע זאָלען אַם קלאָרסטען אויסדריקען זײַן מײן און פלעגט קײנמאָל ניט געפינען דאָס פּאַסענדע וואָרט און דערבײַ זיך רויטלען, ווי אַ קינד, וואָס פערהערט זיך בײַם פאָטער. דערפאַר האָט איהם זעהר געקרענקט דאָס בענעהמען זיך פון קאָוואַלסקי'ן צו איהם. קאָוואַלסקי האָט איהם בעהאַנדעלט ווי אַ קינד און נישט געלאָזט אויסדריקען זײַנע געדאַנקען, אַזוי ווי ער האָט געוואָלט. מישאַ האָט געוואוסט, אַז ער האָט רעכט און ווען נישט קאָוואַלסקי, וואָלט ער געקאָנט פאַר מעד'ן ענטוויקלען זײַן אידעע: „די טראַגעדיע פון יודישען שאַפען אין גלות", פאַרוואָס עס קאָן זיך נישט ענטוויקלען אַן אײגענע יודישע קונסט אין אַ פרעמדער סביבה, און דעם גורל פון יודישען קינסטלער, — ער האָט עס אַזוי קלאָר געוואוסט. ער האָט געדאַכט דעריבער געלעזען און געהאַט זײַן אײגענע מײנונג אויך.

ער איז געווען ציוניסטיש געשטימט, האָטש נישט קײן פּאַרטײ-מענש. ער האָט צו קײן שום עקזיסטירענדער פּאַרטײ נישט אָנגעהערט. יודיש געזאָנגען איז ער געווען פון דער-הײם אויס, קלײנערהײד גאָר פרום, האָט תלמוד געלערנט, דערנאָך, אַז ער האָט זיך אין דער-הײם פאַרבערײַטעט צום פינפטען קלאַס גימנאַזיום, האָט ער די לשון-קודשדיגע ביכלעך אויך נישט אַוועקגעלעגט. ער האָט פיעל איבער יודישע ענינים געלעזען און געוואוסט. יודישע צרות און עולות געגען יודען האָבען געפינען אַ טיפען אָפּקלאַנג אין זײַן האַרץ. אַ ביסעלע פאַנטאַזיע נאָך געהאַט, נאַאיוו געווען — האָט ער לעזענדיג די געשיכטען פון אַנדערע פעלקער, די טהאַטען פון זייערע העלדען, אויך געטרוימט פון אַ צוקונפט פאַר זײַן פאָלק, וואָס זאָל אויך פול זײַן מיט גרויסע העלדען-טהאַטען. דערפאַר האָט ער צו קײן פּאַרטײ נישט אָנגעהערט. די אַלע פּאַרטײען, וואָס זענען דאָ בײַ יודען, זענען נישט די ריכטיגע, זײ זענען צו-לאַנגווײַליג, צו-פּאַמעליך. מיט דער שנעלקײט, וואָס ער האָט דורכגעלערנט די געשיכטען פון

די פֿעלקער, האָט ער געוואָלט די יודישע צוקונפֿט שאַפֿען. איהם האָט זיך אויסגעוויזען, אַז דאָס איז זעהר גרינג אויסצופֿיהרען, מען דאַרף נור אָנהויבען, זיך נעהמען דערצו. דערווייל האָט די יודישע בעליידיגונג געשניטען זיין שטאָלץ, וואָס איז בײַ איהם געווען נאַטירליך און שטאַרק ווי בײַ יעדען געזונדטען נאַטירליכען בחור אין זיינע יאָהרען בײַ יעדען פֿאָלק.

דאָס אַלץ האָט ער געוואוסט בײַ זיך, נור אַרויסבריינגען האָט ער עס דאָך נישט געקאָנט: אין אַ געזעלשאַפֿט פֿלעגט ער זיך שעמען, און ווי ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען — פֿלעגט ער רויט ווערען און נישט קאָנען געפֿינען דאָס פּאַסענדע וואָרט. איז ער נור געזעסען אויף די פֿערזאַמלונגען, איינהאָרכען זיך, וואָס אַנדערע זאָגען און רופֿען: „עס איז נישט דאָס“, „עס איז נישט דאָס“. און דערבײַ פֿלעגט ער עס אַזוי שטיל זאָגען, אַז קיינער זאָל נישט הערען, און איז רויט געוואָרען.

———————

מישאַ איז אַרויפֿגעגאַנגען צו זיך אין שטוב אַריין, וואָס ער האָט געהאַט אויפֿ'ן איבערשטען שטאָק און בײַ זיך געטראַכט: יאָ, זי האָט'ס בעמערקט. ווי זי האָט מיך אָנגעקוקט, ווען ער האָט גערעדט, — אַ געלעכטער'ל האָט געשוועבט אויף איהרע ליפּען — איך האָב'ס געזעהן. קינסטלער, און אַז מען איז אַ קינסטלער, דאַרף מען אַלץ אַזוי אויסריידען — גראָב, אָרדינער, ווי ער האָט מיר די ווערטער איבערגעהאַקט? איך וואָלט דאָך געקאָנט אַרויס־בריינגען אַלץ, און פֿאַרוואָס האָט זי געשמייכעלט?

ער האָט זיך מיט אַמאָל געגעבען אַ שאָקעל־אָב פֿון אַלץ, אָנגעצונדען די לאָמפּ און אַוועקגעזעצט זיך בײַ אַ בוך לעזען. דאָס פּנים האָט איהם דערבײַ געפֿלאַמט ווי אַ פֿייער.

אַ פּאָר מאָל האָט מען פֿון אונטען געקלינגען אויף מיטאָג. ער האָט געהערט דאָס קלינגען און איז נישט אַראָב, ביז די דינסט האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר — „דער מיטאָג איז אויפֿ'ן טיש“.

אַז ער איז אַראָבגעקומען, זענען אַלע שוין געזעסען אַרום טיש. די מוטער האָט איהם אָנגעקוקט פֿערוואונדערט.

ער איז געזעסען די גאַנצע צײַט בײַם מיטאָג, דאָס פּנים איז איהם רויט געווען און ער האָט געשוויגען. די מוטער האָט עס בעמערקט.

— און וואו איז דער הערר פון קיעוו? — האָט געפרעגט די מוטער, מײנענדיג קאָוואַלסקי׳ן — פאַרוואָס האָט איהר איהם ניט אײַנגעלאַדען אויף מיטאָג, איך האָב דאָך אײַך געזאָגט.

— ער איז אין דאָרף געבליבען, אַזאַ מאָדנער מענש — האָט סאָניע אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען קאָוואַלסקי׳ן די מעשה מיט׳ן קושען דאָס דאָרפס-מײדעל מיט פיעל איבער-טריבענקײַט.

מישאַ איז געזעסען, אויסגעהערט און גאָרניט געזאָגט.

זײַן קלײנער ברודער׳ל, וועלכען מישאַ האָט זעהר געליעבט, האָט זיך געווענדעט צו איהם וועגען עפּעס, צו וועלכען ער האָט זיך איצט געגרײט.

מישאַ האָט איהם אָבגעענטפערט קורץ און פערמײַדליך, וואָס איז ניט געווען זײַן געוועהנהײט. די מוטער האָט עס בע-מערקט און געקוקט אויף זײַן פלאַמענדיג פּנים.

אַז מישאַ איז נאָך מיטאָג בײַ זיך אין צימער געווען, האָט די מוטער אין טהיר אָנגעקלאַפּט.

זי איז געווען אַ פרוי פון די אַכציגער יאָהרען, אַ אינטע-ליגענטין פון אַ רײַך יודיש הויז. זי האָט גערעדט פראַנצױזיש און געווען ראָמאַנטיש געשטימט. זי האָט זעהר פיעל געהאַלטען פון ליעבע און אַסך ראָמאַנען געלעזען, האָטש אַלײן האָט זי תּנועה געהאַט דורך אַ שדכן (דאָס איז געווען איהר טראַגעדיע).

מיט מישאַ׳ן האָט זי זיך געפיהרט קאַמעראַדיש. זי האָט איהם ליעב געהאַט אָהן אַ גרענעץ און זי האָט זעהר גוט אויסגעפאַסט אַלע ענדערונגען, וואָס זענען אין איהם פאָרגעקומען.

— מען קאָן. ביטע. אַך, דו! — האָט זיך מישאַ פערשעמט אויף דער מוטער׳ס פּלוצלינגער ערשײַנונג.

— מישאַ, וואָס איז מיט דיר? — האָט די מוטער איהם גע-פרעגט פראָסט און קאַמעראַדיש.

— גאָרנישט, מאַמע!

— עפּיס־וואָס איז געשעהן מיט דיר, טײַבעלע, — האָט איהם די מוטער געזאָגט אויף רוסיש און דעם קאָפּ געגלעט ווי אַ קינד, — ווילסטו־זאָג, ווילסט נישט — דאַרף מען נישט, נור בערוהיג דיך, קינד!

מישאַ האָט געשוויגען, נור די אויבערשטע ליפּ געביסען.

— איך קלער וועגען דעם, איך קלער וועגען דעם, — האָט מישאַ געזאָגט, פּיטענדיג זיך די נעגעל און ווערענדיג רויט און ווערענדיג דערפּיי פון קאָפּ ביז'ן טיעפען האלז אַרײַן, — עס וואָלט גוט געווען, איך וואָלט מיך נאָך פּעטערבורג אַרײַנגעקראָגען, אַ גרויסע שטאָדט,— האָט ער קוים געענדיגט דעם זאַץ.

די מוטער האָט געוואוסט וועגען מישאַ'ס שטילע געפיהלען צו מערי'ן און זי האָט געהאַט געהערט פון מאַן, אַז מערי וויל קיין פּעטערבורג. איהר איז באַלד די זאַך אינגאַנצען קלאָר געוואָרען.

„אַהאַ, די ליעבע”, — האָט זיך די מוטער געטראַכט.

— אפשר וועט זיך נאָך לאָזען מאַכען, — האָט די מוטער געזאָגט און אַ שטיל שמייכעלע האָט געלויכטען איבער איהר שעהנעם לעכעלינען געזיכט אויף איהר קינד'ס „יונגע ליידען”.

— גאָר נישט געווען פאַר מיר? — האָט מישאַ אַבגעווענדט דאָס געשפּרעך.

— יאָ, דאַוויד איז דאָ געווען און געפרעגט אויף דיר, צי דו ווילסט אַהין געהן?

— געוויס, מאַמע.

— צום ד"ר לייזעראָוויטש. קינד, איך וואָלט דיך נישט געראַטהען. צו וואָס טויג דיר דאָס, נישט אונזערע מענשען.

— אָבער, מאַמע! — האָט מישאַ זיך געקרימט און גענומען זיך אַרויסצוגעהן.

ער איז אַראָבגעגאַנגען נאָך די מוטער. די מוטער איז לאַנג געשטאַנען אויף די טרעפּ און איהם נאָכגעקוקט און צו זיך געריעדט:

— ער האָט'ס דערפיהלט, דאָס אָרימע קינד!

דאוויד איז געווען מישאס בעסטער פריינד. זיי האבען אינאיינעם אין פינפטען קלאס געלערנט און דאס גימנאזיום דורכגעמאכט, האבען אינאיינעם די פאפירען אריינגעשיקט קיין קיעוו און קיין פעטערבורג, געדענקט צוזאמען אנצוקומען אויף איין פאקולטעט, אויף מאטעמאטיק, נור דאוויד איז געווען דעם „משוגענעם" ד"ר לייזעראוויטשעס א זוהן, וועלכער וואוינט אין דעם ארימסטען יודישען קווארטאל א.נ. „ראוו" און היילט בלויז ארימע־לייט און לויפט אהים אין די רייכע הייזער און שלעפט צוזאמען וועש פאר די קראנקע, און שעמט זיך ניט אליין אלץ זיי צו צוטראגען איבער דער גאס.

ווארום ד"ר לייזעראוויטש איז געווען א פערביסענער פרייַדענקער און דעמאקראט פון די זעכציגער יאהרען, אדער „א ליבעראל" — ווי זיין זוהן דאוויד האט איהם מיט שפאט גערופען; ד"ר לייזעראוויטש האט פון זיין „אונגעזעצליך" ווייב געהאט צוויי „אונגעזעצליכע" קינדער — א זוהן און א טאכטער. „אונגעזעצליך" איז זי געווען — ווייל ער האט חתונה געהאט מיט איהר אהן חופה וקדושין. און ער האט אזוי חתונה געהאט, נישט דערפאר, ווייל עס איז איהם ווער געשטאנען אין וועג, ניין, נור אויס ריינעם „פרינציפ". די צוויי קינדער האט ער אויפגעצויגען אהן רעליגיאן, „פרינציפיעל" און נישט ארויפגעלאזט דעם נאמען „גאט" אויף זיין שוועל.

זיינע קינדער זענען אויפגעצויגען געווארען נאאיוו און אונשולדיג. און דאווידין פלעגט זיך אין דער קינדהייט, להכעיס דעם פאטער, גאר ווייזען א רעליגיעזע שטרעבונג. דאס קינד האט ליעב געהאט צו געהן אין דער ארימער שוהל אריין, וואס איז דארט געווען אין דעם יודישען ארימען קווארטאל, און איינהארכען זיך צום דאוונען פון די יודען, און האט דעם פאטער פארגעווארפען, וואס ער מאכט נישט קיין קידוש פרייטאג־צו־נאכטס, פון וואס דער פאטער האט גרויס פערדרוס געהאט. און האטש דער פאטער האט שטענדיג גערעדט וועגען פרייער ליעבע, דאך לעבט ער שוין זיבעצעהן יאהר זינט די טאכטער איז איהם גע־

בוירען געוואָרען (ביי איהר געבורט איז די מוטער געשטאָרבען) אָהן אַ פרוי. ער האָט די קינדער אַליין אויפגעצויגען, געצוואָגען זיי, געבאָדען און געקעמט. דאָס מיידעל האָט ער אַליין אויפגעצויגען מיט אַ פלאַש מילך, און נישט אַריינגעלאָזט קיין פרוי צו זיך, און די „מוטערליכע" באַשעפטיגונג מיט די קינדער פיהרט ער אויס ביז'ן היינטיגען טאָג.

אין שטאָדט האָט דער ד"ר ליזעראָוויטש געהאַט אַ שם אַלס רעוואָלוציאָנער. וואָס עס האָט זיך נור געמאַכט אין שטאָדט, האָט מען דעם דאָקטאָר באַלד אַרעסטירט. און אַז מען האָט געהערט, אַז מען האָט דעם ד"ר ליזעראָוויטש אַרעסטירט, האָט מען באַלד געוואוסט, אַז „עס האָט זיך אָנגעהויבען". מען האָט איהם פיעל מאָל פון גאַס אַראָפגענומען, געפינענדיג איהם, אַז ער טראָגט עפּיס הינטער דעם ראָק. נור אָנשטאָט באָמבעס אָדער געוועהר, וואָס די פּאָליציי האָט מיט גרויס פאָרזיכט געזוכט פון הינטער זיין ראָק אַפער צו נעהמען, האָט מען געפונען ביי איהם פלאַשען מיט מילך, וואָס ער האָט געהאַלטען אין איין אַרומטראָגען אין אָרימע הייזער צו קראַנקע קינדער. מישא'ס פאָטער און די מוטער זענען זעהר דאַגעגען געווען, וואָס מישא חבר'ט זיך מיט'ן ד"ר ליזעראָוויטש'עס זוהן. און ד"ר ליזעראָוויטש'ן איז אויך צוערשט נישט געפעלען געוואָרען, וואָס זיין זוהן חבר'ט זיך מיט אַ פורושא, נאָר די חברים האָבען זיך אַזוי ליעב געהאַט, אַז עס איז זיי שווער געווען אָפצורייסען. דער דאָקטאָר האָט זיך אויך באַלד צוגעוועהנט צו מישא'ן, ער האָט איהם ליעב געקראָגען, האָטש ער האָט איהם נישט געקאָנט פערגעסען זיין פאָטער דעם פורושא.

צו דעם חבר איז איצט מישא אַהינגעגאַנגען אין דעם יודישען קוואַרטאַל, אָדער אין „ראָוו", ווי מען האָט עס גערופען — צו פערגעסען זיך אין זיין „נאַרישקייט", ווי ער האָט אָנגערופען זיין נויטונג צו מערי'ן, אָדער גיכער צו פערטרויען זיין חבר מיט זיינע געדאַנקען. ער האָט געוואוסט, אַז נור איינעם קאָן ער אָנפערטרויען אַלץ, קאָן ער אַלץ דערצעהלען, אפילו זיין

גרעסטע נארישקייט און אינאיינעם מיט איהם צו לאכען דעריבער — דאס איז זיין פריינד דאוויד.

דאס אכטע קאפיטעל.

דאס יודישע קווארטאל איז געלעגען אין א „ראוו". א טיעפער גראבען איז עס געווען אין א ווינקעל פון שטאדט, פערשטעלט פון ביידע זייטען מיט הויכע, זאמדיגע ברעגעס. אין דעם גראבען און אין די שמאלע לעכער, וואס האבען געהייסען די געסלעך, און הרוב׳דיגע הילצערנע איינגעפאלענע הייזער, האבען זיך אויף א שטח פון די איינגע געסלעך, וועלכע זענען פערפלאנטערט געווארען איינס אינ׳ס אנדערע, אויפגעהאלטען איינע טויזענד נפשות. קיין רינשטאקען זענען אין „ראוו" נישט געווען. די גאסען נישט געברוקירט, די זון זעלטען וועגן דארט אריינגעקוקט, זענען די בעשטענדיגע בלאטעס קיינמאל נישט געווען דארט אויסגעטריקענט און מען האט נישט געקאנט דורכגעהן פון איין זייט געסעל צום צווייטען. דערפאר האבען זיך אלע דינשטאקען פון שטאדט אין „ראוו" צונויפגעגאסען. און ווי עס פלעגט נור ווערען א רעגען, האט זיך דאס וואסער פון שטאדט אריבערגעשווינקט איבער די הויכע ברעגעס אין דעם טהאל אריין אין „ראוו" אראב. צוליעב דער שטענדיגער פייכטקייט האבען זיך דארט אויפגעהאלטען אלע עפידעמישע קראנקהייטען. די קינדער, וואס זענען געזעסען אין דער בעשטענדיגער בלאטע, פלעגען פון די קראנקהייטען גארנישט ארויסקומען. אין יעדען צווייטען הויז איז א טיפוס געווען, יעדעס אנדערע קינד איז קראנק געווען אויף די ענגלישע קרענק, און זענען געזעסען מיט זייערע קרומע, אויסגעטריקעלטע פיסלעך און גרויסע קעפ פאר די טהירען, האלב אין דער בלאטע, טייל מיט די גליהענדע פנימ׳לעך פון היץ און פיבער, ווארים די מוטערס זענען נישט אין דערהיים געווען, ווייל ס׳רוב האבען דארט געוואוינט די „קונקאס", ארימע בעלי־מלאכות, בערשטען־מאכערס און גארבערס. די ווייבער האבען געהאנדעלט אין מארק, — און די קינדער האבען זיך אין די פערלאזטע הרוב׳דיגע הייזער אליין אויפגעצויגען.

די זון פלעגט דארט זעלטען ווען אריינשיינען — די עלטערע לייט פלעגען פריה בלינד ווערען. דער פראצענט טויטפעלען פון די קינדער אין „ראוו" איז געווען א אונגעהויערער, נור אפילו די, וועלכע האבען זיך שוין יא ערהאלטען ביים לעבען און אויפגעצויגען געווארען אין „ראוו" — זענען עס געווען שוואכע, קראנקע, האלבע קאליקעס. מיט גרויסע וואסערדיגע קעפ און אונענטוויקעלטע וויכע ביינער, מיט קרומע פיס און וויכע שוואכע הענד, האבען זיי זיך געשלעפט איבער די בלאטעס פון „ראוו".

נור דאך האבען די איינוואוינער פון „ראוו" נישט פערלאזען דעם „ראוו" און זענען זיך נישט געגאנגען זוכען אן אנדערן, געזונדטערן פלאץ. מען קאן זאגען, זיי האט צוגעבונדען א געוויסע ליעבע צו זייער פערשאלטען ארט, און דער, וואס איז געבוירען געווארען אין „ראוו", האט אויף איהם גערוהט די קללה, אז ער האט זיך נישט געקאנט פון איהם ארויסקריגען, און איז געבליבען דארט זיין טרויעריג לעבען צו פיהרען.

דארט, אין דער בעשטענדיגער בלאטע און געשטאנק, האט זיך ד"ר לייזעראוויטש זיין נעסט געמאכט. דארט האט ער זיך אויפגעהאלטען, כדי נאהנט צו זיין צו די ארימע-לייט מיט זיין הילף.

מישא האט איצט געטרעטען אין די געסלעך טיעף אין דער בלאטע פון „ראוו".

די געסלעך זענען בעלויכטען געווען פון די קליינע לעמפלעך און פלעמלעך פייער, וואס האט זיך ארויסגעוויזען פון יעדער אפענער טהיר. עס זעהט זיך אויס, אז די ווייבער זענען ערשט איצט אהיים געקומען פון דער גאס און האבען אפגעקאכט זייער וועטשערע. ווארים פון אומעטום האט זיך דורך די אפענע טהירען ארויסגעריסען רויך פון די אויווענס (צו דעם צוועק, זעהט אויס, האבען די ווייבער די טהירען פון זייערע הייזער געעפענט) און עס האט זיך פערנומען א געשמאק פון אנגעריישענס און א פרעהליך געשריי פון קינדערלעך, וואס האבען ארויסגעזאגט זייער פרייד אויף דעם קאכענדיגען עסען. פון צייט צו צייט האט זיך

פערנומען א הריפענדיגע קול פון א וויינענדיג קינד, וואס די מוטער האט עס איבערגעלאזט אין זיינע געשרייען, נישט האבענדיג קיין צייט אוועקצוגעהן פון דער קוך, אדער אנ׳אנדערע האט איינגע־זאמעלט אידרע קינדער פון דער בלאטע אין שטוב אריין.

אויף מישא׳ן האט יעדעס מאל דער טרויעריגער אנבליק פון דער גאס געמאכט א שרעקליכען איינדרוק. נור דאסמאל מעהר נאך ווי אנ׳אנדערס מאל. ער איז איצט געווען אין א שטימונג אלץ אויפצונעהמען אין זיין נשמה, וואס קאן איהם נור פער־געסען מאכען זיין „נארישקייט" — ווי ער האט גערופען זיין דענ־קען וועגען מערי׳ן. און ער האט זיך געטראכט: גאה איך דא מיט אנ׳איינריידעניש אין בויך, און דא זענען פאראן מענשען, וואס לעבען אין אזא נויט. און נישט פרעמדע מענשען, נור אייגענע, יודען, און נישט פארהאן איינצעלנע, נור א גאנץ פאלק, דאס גאנצע יודישע פאלק לעבט אזוי אין הוסלאנד, אויסער איינציגע גליקליכע, וועלכע האבען זיך ארויסגעקראגען פון דעם „ראווי" און לעבען אין די שטעדט. צווישען די גליקליכע איז ער אויך. און פארוואס איז ער בעסער פון אט די קינדער, וואס וואוינען דא? פארוואס קומט עס איהם אנ׳אנדער לעבען: א ריין בעט און א גוטען מיטאג? ער האט זיך דאך געקאנט געפינען אין דעמ־זעלבען מעמד, ווי זיי.

אריינגעקומען צום ד״ר לייזעראוויטש, האט ער געטראפען ווי שטענדיג א האלבע שטוב, פול מיט קראנקע ארימע־לייט, וואס האבען א קאנצערט אפגעגעבען מיט זייער הוסטען און קרעכצען. יעדער האט זיך געסטארעט וואס העכער און שטערקער צו הוסטען אדער צו קרעכצען און אזוי ארום צו ווייזען געבען פון זיין געפעהר־ליכער קראנקהייט. איינציגע ווייבער זענען געזעסען מיט שלאפע קינדער אויף די הענד. די קינדער מיט די פערבונדענע קעפעלעך האבען איינגעבויגען די קעפעלעך צו די מוטערס בריסטען, ווי זיי וואלטען שוין בעשטאנען אויף דעם טויט, וואס ווארט אויף זיי. דער דאקטאר, א הויכער און א דארער, מיט א גרויסען שטערן און האלב אויסגעקראכענע האהר, איז געשטאנען הינטער א טיש,

אויף וועלכען עס איז געווען אויסגעשטעלט אַ גאַנצע אַפּטייק מיט פלעשלעך. ער האָט געגאָסען פון איין פלעשעל אין דאָס צווייטע אַרײַן און געמישט אַ רעצעפּט, — האָט ער דערוויַיל צוגעלייגט דאָס אויער צו אַ יודענעס ברוסט און האָט געבורמט אין אַ בײַזערדיגען טאָן:

— ווידער הוסטען, — האָט ער געשריען ווי די יודענע וואָלט דערין שולדיג געווען, וואָס זי איז ווידער אַרומגעלאָפען מיט די זעק אין די הויפען, — איך האָב דאָך איך געזאָגט, איהר זאָלט ליגען אין בעט. אַ פּרנסה זיך אײַנגעשאַפט, מיט אַ קראַנקער ברוסט אַרומצוקריכען מיט זעק אין די הויפען. איהר קאָנט עס נישט לאָזען פאַר'ן סטראַזשניק, פאַר'ן שטאָדט־גאָלאָוואַ? זי מיט אַ קראַנקער ברוסט דאַרף אַרומקריכען איבער הויפען, זאָלען זיי שלעפען זיך — איהר לעגט אײַך, צוויי טעג נור ליגען, צוויי טעג. איך וועל מאָרגען זײַן.

— און מיט'ן קינד, וואָס זאָל איך מאַכען? — פרעגט די יודענע.

— מיט'ן קינד, האַ מיט'ן קינד, — קראַצט זיך דער דאָקטאָר אין קאָפּ, — זי מוז נאָך אַ קראַנק קינד אויך האָבען. נישט זויגען, נישט זויגען, ניין. אין בעט אַרײַן. — הערבײַ לויפט דער דאָקטאָר אין אַ ווינקעל אַרײַן און שלעפּט עפּיס פון דאָרט אַ פלעשעל, — און חנה רחל וויל שוין נישט באָרגען. זאָגט איהר, אַז איך וועל בעצאָהלען.

— ניין. זי וויל דאָך דעם דאָקטאָר אויך שוין נישט באָרגען. זי וועט מעהר נישט באָרגען האָט זי געזאָגט — זי קריגט נישט אָב.

— איז שלעכט, איז שלעכט, אַ קראַנק קינד מוז זי אויך נאָך האָבען — בײַזערט זיך אויף איהר דער דאָקטאָר, האַפּט דאָס פלעשעל, לויפט אַרײַן אין אַ ווינקעל און גיסט אָב פון אַ ראַנדעל, וואָס איז געשטאַנען אויף אַ ברענענדיגען אײַוועזען, אַ פלעשעלע מילך — אויף הײַנט אויף־דער־נאַכט וועט איהר דאָס גענוג האָבען. מאָרגען וועל איך זײַן, וועל איך זײַן, — זוכט ער אין די קעשענעס און געפינט גאָרנישט. — מישאַ! — רופט ער,

דערוועהנענדיג מישאן — מישא, האסט נישט צוויי קאָפּיקעס? — מישא האט ארויסגענומען צוויי קאָפּיקעס. נאט אייך! — גיט דער דאָקטאָר איבער די צוויי קאָפּיקעס מיט׳ן פלעשעל מילך דער יידענע, ווי מען גיט איבער זעהר א טייערן רעצעפּט. אויף היינט אויף-דער-נאכט זאָלט איהר געבען דאָס (ווייזט ער אויפ׳ן פלעשעל), אויף מאָרגען אין דער-פריה זאָלט איהר קויפען פאר דעם פיערער מילך און געבען א צווייט מאָל, און שפּעטער וועל איך זיין, וועל איך זיין. נו, געהט, געהט, געהט, — שטופּט ער די יודענע ארויס צו דער טהיר.

מישא איז אריינגעגאנגען אין צווייטען צימער. דאָס צימער איז געווען האלב אין טונקעל, ווארום דאוויד האט פערשטעלט די לאָמפּ מיט זיין קערפּער. ער איז געלעגען איבער׳ן טיש, קניהענדיג אויף א שטוהל און האט געלעזען א בוך. פאר איהם אין א קערבעל איז געלעגען א ברויט, פון וועלכען ער האט יעדעס מאָל אָפּגעבראָכען א שטיק און געגעסען אונבעוואוסט, נור מיט אפּעטיט. אין א ווינקעל, האלב אין טונקעל, אויף א באנק, נעבען א שעפּעל מיט ווארים וואסער איז געזעסען ראהעל, דאוויד׳ס שוועסטער מיט א אויסגעצוואָגען קעפּעל. און איהרע נאסע שווארצע האאר זענען געווען פערפלאָכטען אין קליינע דינע צעפּעלעך און זי האט זיך געשפּיעלט מיט איהרע נאקעטע הענד.

ביי מישא׳ס אריינקומען איז דאָס מיידעל נישט אויפגעשטאנען, האט זיך נישט פערשעמט, נישט געאיילט צו פערדעקען איהרע נאקעטע הענד און האלז, נישט איהרע נאסע האאר און נישט איהרע נאקעטע פיס, וועלכע מען האט ארויסגעזעהן פון איהר קורץ קליידעל — זי האט גארנישט געפיהלט, אז מען דארף זיך שעמען מיט׳ן נאקעטען לייב. זי האט זיך נור אָנגערופען:

— דאוויד, זעה, ווער עס איז דאָ!

דאוויד האט זיך אָבער נישט אומגעקוקט, האט געשמאק דאָס ברויט געגעסען און געשמאק געלעזען.

— אוי, וואָסער אַ נאַר ער איז, מישאַ — האָט זיך אָנגערופֿען דאָס מיידעל מיט אַ קלינגענדיג געלעכטערל, אַז עס האָט זיך געדאַכט, אַז נישט בלויז איהר קאָפּ האָאר זענען געוואָרען געוואַשען, נאָר איהר קול׳כיל אויך — דאָס גאַנצע ברויט האָט ער שוין אויפגעגעסען, און דאָס בוך האָט ער נאָך נישט געענדיגט.

דאַוויד האָט זיך אומגעקוקט. עס איז געווען אַ געוויינטער, קרעפּטיגער יונג פֿון אַ יאָהר אַכצעהן מיט אַ פּאָר רויטע באַקען.

— אַה, טי! — האָט ער די האַנד אַ מנישט עט צו מישאַ׳ן קאַמעראַדיש — נו, טשטאָ סיטאָבאָי?

— ניטשעוואָ, — האָט מישאַ געענטפֿערט, אַריינבויגענדיג זיך אין בוך, — וואָס לעזטו? — אַה, אַננאַ קאַרענינאַ. נו, וואָס איז דאָרט מיט לעווין?

— אַ מענש דער וורָאָנסקי, — האָט דאַוויד נישט אָהן קנאה — אַ אָפֿיציר מיט שפּאָרען; אויף די „סקאַטשקעס״ געהט ער, און מיט פּרינצען פֿאָהרט ער אַרום. דאָס הייסט געלעבט אַ גוטען טאָג.

— און מיר געפֿעלט אַננאַ, — האָט ראַחעל זיך אָפּגערופֿען פֿון ווינקעל אַרויס, — גאַנץ גוט, וואָס זי איז אַוועק פֿון מאַן, איך וואָלט אויך אַוועק — אַזאַ לאַנגווייליגער.

— און דו האָסט דיך נישט וואָס אַריינצומישען, — האָט איהר דער ברודער אָפּגעענטפֿערט פֿון טיש, — אַ מיידעל ווייסט נישט פֿון אַזעלכע זאַכען.

— אַהאַ, — האָט זיך ראַחעל אָנגערופֿען נישט אָהן גאוה — און איך האָב דאָס בוך שוין לאַנג געלעזען; נאָך אַז איך בין אין פֿירטען קלאַס געווען האָב איך עס געלעזען.

— וואָס קאַקאַיאַ! — האָט דאַוויד געענטפֿערט דער שוועסטער מיט שפּאָט.

— אוי, וואָסער אַ נאַר ער איז, מישאַ, — האָט די שוועסטער ווידער געזאָגט אין אַ קלינגענדיג לעכעלן.

— אזעלכע דערוואקסענע מענשען ליעבען ביי טאלסטאי'ען. וואס א גרויסער אפיציר, א רייכער פאמעשטשיק, א הויכער טשינאווניק. דאס זענען אלץ אזעלכע פארטיגע מענשען זיי קאנען שוין ליעבען. אבער קיין סטודענטען זענען גאר נישטא ביי איהם, — האט מישא זיך אנגעהויבען עפעס אונבעדאכט און איז רויט געווארען.

— א, סטודענטען ליעבען זיך אויך, און נישט דוקא סטודענטען און גימנאזיסטקעס ליעבען זיך אויך, און נישט בלויז גימנאזיסטקעס, נור אזעלכע קליינע קינדער — ווייזט ראהעל מיט דער האנד — ליעבען זיך אויך. איך האב נישט לאנג געלעזען א ראמאן פון אזעלכע קליינע קינדער, — האט זיך ראהעל פון איהר באנק אפגערופען.

— דאס ווייס איך, — האט מישא געזאגט צו ראהעל'ן, — אזוי אט סתם ליעבען; אבער איך מיין אויף א רעכטען אמת. אזא ליעבע ווי ביי טאלסטאי'ען, שטארקע איבערדיכטיגע ליעבע, וואס קאן צו גרויסע טהאטען ברענגען, נישט א גימנאזיסטקעס־ליעבע מיט א סטודענטען־ליעבע. מעהר ווי ברוועלעך זיך שרייבען איז ביי יונגע סטודענטען נישטא. כדי שטארק ליעב צו האבען, מוז מען שוין א גאנצער מענש זיין, א גרויסער טשינאווניק, א הויכער אפיציר, אדער, צום ווענינסטען, א בערימטער דאקטאר.

— ניין. אויף א רעכטען אמת, נישט קיין גימנאזיסטקעס־ליעבע" נור אנ'אמת'ע פארטיגע ליעבע, וואס קאן צו טהאטען ברענגען, איז ביי יונגע גימנאזיסטען אויך דא, און עס טרעפט זיך ביי יונגע גימנאזיסטקעס אויך, — האט ראהעל געזאגט, צושאקלענדיג מיט איהר קאפ.

— זעהסט דאך, אז מיט איהר ווערסטו גארנישט מאכען, וויבערשע לאגיק, — האט זיך דאוויד אפגערופען מיט פעראכטונג אויף ראהעל.

באלד איז דער פאטער אריינגעקומען צולויפען, אויף גיך זיך די הענד אפגעוואשען, גענומען הייס וואסער פון איוועג

אַראָב, אַריינגעגאָסען אין דעם שעפּעל, וואָס איז דאָרט געשטאַנען אויף דעם באַנק נעבען דעם מיידעל, און האָט מיט דער האַנד געוואונקען צו דאַוויד'ן: — אַנו, קום נור אַהער, דאַוויד, קום אַהער.

דאַוויד האָט זיך געאַמפּערט:

— נישט איצט, פאָטער, שפּעטער, פאַר'ן שלאָפען לעגען, איך וועל זיך אַליין.

— ניין, פאַר'ן עסען — קום אַהער, קום אַהער, פאַר. מישאַ'ן האָסט דו דיך נישט צו שעמען; די מוטער טהוט איהם אויך דאָס זעלבע, אַז נישט — איז שלעכט, זעהר שלעכט. — ריידענדיג דאָס, איז ער צוגעגאַנגען צו דאַוויד'ן, האָט איהם גענומען ביי דער האַנד און צום שעפּעל מיט'ן וואַרימען וואַסער צוגעפיהרט.

דאַוויד איז אַהינגעגאַנגען צום שעפּעל מיט אַ קינדיש שמייכעלע, גלייך ווי ער וואָלט דעם פאָטער דאָס געלעכטעריל, וואָס ער מאַכט זיך, פערגונען און האָט געוואונקען צו מישאַ'ן.

— ווי אַ קינד איז ער, ער לאָזט זיך נישט דעם קאָפּ וואַשען, — האָט ראַחעל געלאַכט.

— און די שוויגער, דאָס ריידען שאַדט צו אַ געוואַשענעם קאָפּ, — האָט דער פאָטער אַהין געזאָגט צו איהר.

באַלד איז דאַוויד'ס קאָפּ אין שעפּעל געלעגען און דער פאָטער האָט איהם מיט זייף איינגעריבען, ריידענדיג מיט מישאַ'ן:

— נו, וואָס, שוין ערהאַלטען אַנ'ענטפער פון אוניווערזיטעט?

— איך נישט.

— און וואו אַהין פאָהרסט דו?

— נאָך נישט בעוואוסט. און דאַוויד?

— איך וועל גאָר נישט פאָהרען אין אוניווערזיטעט, — האָט דאַוויד אַרויסגעשריען פון שעפּעל אַרויס אין, אַרויסנעהמענדיג דעם קאָפּ מיט די זייף פון דעם שעפּעל אַרויס, האָט ער געזאָגט, נישט קאָנענדיג עפענען די אויגען איבער די זייף, — אַזעלכע קרעפּטען ווי מיר דאַרפען זיך נישט אַוועקזעצען אין

אוניווערזיטעט, ווען דאס גאנצע פאלק וואלט־אויף, — -- — —

— — — — — — — — — —

— שוין גוט, שוין גוט, — האט דער פאטער געזאגט, — אבער די גאנצע זאך איז אויף דער פארלאגע, שטעק נור דעם קאפ אין שפעל — און ער האט איהם אנגעהויבען דעם קאפ אויפ'ס ניי צו זייפען.

אויף מישא'ן האבען די ווערטער געמאכט אן'איינדרוק. ער געהט ארום און קלערט וועגען אוניווערזיטעט, וועגען מערי'ן. נור אן די רעוואלוציע, פון וועלכער מען האט שוין איבעראל גערעדט, אן די סאציאליסטישע בראשורען, וואס מען האט אי־בעראל געלעזען, און אט דעם, וואס גאנץ רוסלאנד האט גע־דענקט און געהאפט — אן די פרייהייט — אן דעם האט ער גאר פערגעסען. ער האט זיך פערשעמט און, ווי שטענדיג ביי אזעל־כע צופעלען, איז ער בייז געווארען אויף זיך.

— איך בין א נארישׁ יונגעל, א יונגעל, א יונגעל. און א עגאאיסט בין איך — א מאוס'ער עגאאיסט. בעת גאנץ רוסלאנד קלערט וועגען פרייהייט, טראכט איך וועגען זיך און מערי'ן. אח, ווי נאריש איז דאס. נישט פאהרען אין אוניווערזיטעט, ארייג־הארפען זיך אין דער בעוועגונג — אויף ארבייט, אויף ארבייט.

אבער וואס? וואסערע ארבייט? מען דארף זעהן, מען דארף זעהן, וואס עס איז דא צו טהון און אריינווארפען זיך דעריינען, אריינווארפען זיך מיט'ן גאנצען לעבען, — האט ער אין איין מינוט ביי זיך אבגעמאכט.

ער איז איצט, אין דער מינוט, גרייט געווען זיין לעבען אוועקצוגעבען פאר א זאך, וואס ער וואלט געווען איבערצייגט, אז זי וועט נוצען ברייננגען.

אין דעם איז אריינגעקומען א יונגער־מאן, א דארער, און א הויכער, זעהר אנשטענדיג אנגעטהון. ער האט אויסגעזעהן, ווי א רייזענדער.

נור איידער דער יונגער־מאן האט נאך צייט געהאט „גוט נ'אווענד" צו זאגען, איז איהם דער דאקטאר בעפאלען:

— ניין, ניין, יונגער-מאַן, דאָס איז נישט פאַר מיר. מיר זענען צו-צלט דערצו. וואָס מיר דאַרפען, איז אָט וואָס: מילך, מילך, וואָס מעהר מילך. די קינדער זענען קראַנק, די מאַמעס האָבען סיהאָטע. גיט אונז מילך, אַ סך מילך. ניין, ניין, מיט ליטעראַטור וועט איהר זייער הונגער נישט שטילען און אויך נישט מיט עפּיס אַנדערש. נישט פאַר אונז. אפשר די, די (ווייזט עֶר אויף דאַווידן מיט מישאַ'ן), זיי זענען יונגע מענשען. זיי, ווענדט זיך צו זיי.

דאַוויד, אויסווישענדיג זיך די אויגען מיט'ן האַנדטוך, האָט זיך געווענדט צום יונגען-מאַן, ווייזענדיג אויפ'ן פאָטער מיט אַ געווייסען שפּאָט:

— אָך, ווי פילאַנטראָפּי, ווי ליבעראַלי! מיט זיי וועט איהר גאָרנישט מאַכען. זיי קריכען מיט אַליין אין „ראָוו" אַריין — ווייל דאָס פאָלק איז דאָרט. פאַרוואָס האָט איהר נישט געזעהן דאָס פאָלק אַרויסצונעהמען פון „ראָוו"? — ווענדט ער זיך צום פאָטער. נישט איהר וואָלט בעדאַרפט אַהין אַריינצוקריכען און נישט דאָס פאָלק וואָלט דערינען געווען. איהר זענט איהם אָבער נאָכגעקראָכען. וואָס קאַקאַיאַ פּאָליטיקאַ, — האָט ער זיך געווענדט צום יונגען-מאַן.

דער פאָטער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב מיט אַ מינע, גלייך ווי ער וואָלט זיך געפיהלט שולדיג. אַוודאי, האָט דער זוהן רעכט. אַוודאי, וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויסצושלעפּען פון „ראָוו", איידער אַליין מיט אַהין אַריינצוקריכען. אַוודאי, האָט ער רעכט, נור וואָס איז דען געווען צו טהון, וואָס ער האָט נישט געטהון?

ער איז געשטאַנען אין מיטען שטוב פערלעגען, געפיהלט זיך שולדיג און האָט זיך מיט'ן פינגער געקראַצט דאָס האַלב גרויע בערדעל — וואָס עס האָט זיך גאָרנישט געפּאַסט צו זיין הויכער און דאַרער געשטאַלט, און האָט פאַר זיך געמורמעלט:

— אַוודאי, וואָלט גלייכער געווען דאָס פאָלק אַרויס-

צושלעפען פון „ראוו". אודאי, אודאי. אבער געה נור אוועק פון פענסטער, דאוויד, וועסט זיך צוקיהלען.

— צו דעם איז דא אן עצה, — האט זיך אנגערופען דער יונגער־מאן, און מען האט געזעהן אין זיין טאן, אז ער האט שוין נישט איינמאל געפיהרט מיט'ן דאקטאר דערמיט'ן פ״ה,— און דאס איז — דער קלאסען־קאמפף.

— אבער געגען וועמען קעמפפען? — האט זיך דער דאקטאר אנגערופען. איך בין דאך דארט, אין די הייזלעך יעדען טאג, די „בעלי־בתים" זענען דאך נאך פיעל ארימער פון די ארבייטער, און די בעלי־מלאכות געהט עס דאך טויזענד מאל ערגער ווי זייערע „מענשען". געגען וועמען פיהרען עס א קאמפף? דאס זענען דאך נישט קיין ארבייטער און „ארבייט־געבער"; דאס זענען דאך איין הויפען ארימע־לייט, וואס לעבען אלע אין איין פינסטערן „ראוו" און העלפען זיך איינער דעם אנדערן מיט וואס זיי קאנען. איך בין דאך דארט יעדען טאג. איך זעה עס דאך מיט די אייגענע אויגען. די בלאטע טריקענט דארט אויס, ברייננט מילך פאר די קראנקע קינדער, ברייננט די זון, די זון פיהרט אריין און לאזען די שטאדטישע קאנאלען נית דורכגעהן דורך דעם „ראוו". לופט, לופט גיט זיי... געגען וועמען ווילט איהר קעמפפען? געגען שוואכע, בלינדע ארימע־לייט? ווער איז דא דער אונטערדריקער און ווער דער אונטערדריקטער? עס איז דאך איין גרויסער „ראוו" מיט ארימע־לייט! — האט דער דאקטאר געשריען. זיינע אלטע אויסגעלאשענע אויגען האבען אנגעהויבען צו גלאנצען, זיין גאנצער וואוקס איז אויסגעגלייכט געווארען און איז געווארען ענהליך צו א יונגען־מאן.

— עטא ווסיא ראבאטשי נאראד, — האט זיך דער פרעמדער יונגער־מאן אנגערופען, אפ'פסק'ענענדיג.

דאוויד. ווישענדיג זיך נאך דעם קאפ מיט'ן האנדטוך, האט זיך אנגערופען צום יונגען־מאן:

— מיט איהם וועסטו גארנישט מאכען. דאס האט אין זיך א פילאנטראפישע נאטורע. מיט קיין זאך וועסטו עס נישט

קאָנען פֿון איהם אַרויסהאַקען. און, ווענדענדיג זיך צום פֿאָטער, האָט ער געזאָגט:

— דאָ האַנדעלט זיך ניט אום צוויי טויזענד מענשען פֿון „ראָוו“, נור אום אַ קלאַס, און ניט אום פֿילאַנטראָפּישער וואוילטהעטיגקייט, ניר אום אַ פּרינציפּ. אָט, וועגען וואָס דאָ געהט.

דער פֿאָטער איז אַלין געשטאַנען ווי פֿריהער אין מיטען שטוב, האָט זיך מיט'ן פֿינגער די באָרד געקראַצט:

— אַודאַי, אַודאַי, נו, געה נור אַוועק פֿון - פֿענסטער, וועסט דיר דעם נאַסען קאָפּ פֿערקיהלען.

אַהיים איז שוין מישאַ געגאַנגען אינאיינעם מיט'ן יונגען-מאַן. ער האָט דעם יונגען-מאַן געקענט נור פֿון זעהן און האָט געוואוסט, אַז ער איז אַ פֿרעמדער, וואָס איז אַהער געקומען „אַרבייטען“ אין דער „פּאַרטיי“. ער האָט זיך אויך מיט איהם איינינע מאָל געטראָפֿען ביי דאַווידן, נור ביז איצט איז ער מיט איהם ניט געוועזן בעקאַנט און האָט נישט געוואוסט זיין נאָמען. דער יונגער-מאַן האָט איהם איצט איינינעס אויסגעפֿרעגט:

— איהר חבר'ט זיך שוין לאַנג מיט דאַווידן?

— יאָ, שוין לאַנג.

— יאָ, יאָ, — איהר זענט דאָך ראָזענצווייג?

— יאָ, פֿון וואַנען ווייסט איהר?

— איך ווייס. דאַוויד האָט מיר געזאָגט. און איהר זענט אַ סאָציאַליסט?

מישאַ האָט געשמייכעלט:

— אַזוי, האַלב. — — — — — — — —

— דאָס איז אמת, איך מיין: איהר געהערט צו אַ פּאַרטיי?

— נישט אינגאַנצען. איך בין מיר נישט קלאָר.

— אויב איהר אינטערעסירט זיך, קומט שבת אַהין צו אַרקאַדיען. בודעט סחאָדקאַ, — האָט דער יונגער-מאַן געזאָגט — קומט מיט דאַווידן.

— גוט, האָט מישאַ געזאָגט.

— ביי איך איז וואַהרשיינליך דאָ, וואו עפּיס צו בע-

האַלטען, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט זעהר פערטרויענס־פול, מיט אַ שמייכעל.

— וואָס מיינט איהר? — האָט מישאַ געפרעגט ערשטוינט.

— איך מיין דאָס, — האָט דער יונגער־מאַן געזאָגט מיט אַ געלעכטעריל, אַרויסנעהמענדיג פון הינטער דעם ראָק אַ פּעקעל — — — „ליטעראַטור“ און איבערגעגעבען מישאַ'ן, — ביי ליי־זעראָוויטש'ן איז נישט זיכער. ביי איך — פיעל מעהר. איהר וועט עס איבערגעבען דאַווידן. און שבת קומט, — האָט דער יונגער־מאַן געענדיגט און איז ערגיץ־וואו פערשוואונדען אין אַ ליקעל פון „ראָוו“.

מישאַ האָט גענומען דאָס פּעקעל און איז אַהיים געגאַנ־גען דערמיט און איז, רויט פייער, אַרויף אויף די טרעפּען צו זיך אין שטיבעל.

אַריין צו זיך אין צימער, האָט ער זיך פערשלאָסען, אַרויס־גענומען דאָס פּעקעל — — ליטעראַטור, געהאַלטען עס אין דער האַנד, אַ מינוט נישט געוואוסט, וואָס דערמיט צו טהון. ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אַז ער איז אַריינגעטרעטען אין אַ געהיימניספולען בונד און מען האָט איהם אָנפערטרויט זעהר אַ וויכטיגע אויפגאַבע. ער האָט די מינוט פערגעסען אָן מעריין, קאָוואַלסקי'ן און אָן אַלעם און איז געגאַנגען מיט גרויס פאָר־זיכטיגקייט און ערנסט בעהאַלטען דאָס פּעקיל אין טהירעל פון אייוועןן.

דאס נייטנע קאפיטעל.

ביי די ברעגעס פון דניעפּר איז געלעגען קאָוואַלסקי אויסגע־צויגען אַ נאַקעטער, אַ נאַסער און האָט געקוקט אין דעם בלאָ־העך ליכטיגען הימעל אַריין. די שטראַהלען האָבען זיך ווי אַ נעץ פערשפּרייט איבער'ן ברעג און געוואַרימט זיין קיהלען גערונ־צעלטען קערפּער. זיינע קליידער פון העמד ביז'ן שטרויענעם הוט האָט ער אויסגעוואַשען און זיי האָבען זיך געטריקענט אויף די צווייגעלעך פון די קוסטען. דער טאָג איז געווען חאָטש אַ שע־

נער, רייפער זומער-טאג — דאך א ווינדיגער. די אויבערפלאך פון וואסער ווי זיין הויט זענען געראנצעלט געווען און קאלט, דאס וואסער איז שטיל געווען און געקעסטעלט און ער איז געלעגען די הענד הינטער'ן קאפ און געקוקט אין הימעל אריין. ער האט זיך דערמאנט א סצענע פון זיין קינדהייט, ווען ער איז נאך אין דער-היים געווען — און האט געלאכט און אין געדאנק זיך געפרעהט דעריבער.

... עס איז שבת אין דער-פריה. א זומער-טאג. די זון שיינט שוין אריין דורכ'ן פענסטער, וועלכע האט דעם ערשטען בעזוך געמאכט אין דעם שלאף-צימער, וואו ער מיט זיינע פינף ברידער האבען געשלאפען. דערינען, אין חדר צווייטער שטוב, איז די מוטער שוין וואך — זי וויל אין שוהל געהן. זי נעהמט ארויס וועש פון קאמאד און לעגט פאר יעדען יונג אנדערער א בעזונדער פעקעל: א העמד, א פאר גאטקעס, א פאר שקאר-פעטקעס און א ציצה-כנפות. יא, א ציצה-כנפות אויך. חדר טאטע האט נאכגעקוקט, צי די יונגען טראגען ציצה-כנפות'ן, נור שטענ-דיג זענען די ציצית געווען ניט כשר. ווארט — באלד וועקט זיך א יונג אויף און קוקט אריבער צו איהם פון צווייטען בעט און ווינקט עפיס צו איהם. עס איז געווען זיין יונגערער ברודער משה, וואס האט אהין געוואונקען צו איהם און האט געוויזען אויף זייער, מיט א יאהר עלטערן, ברודער, חיים נאטע, וועלכען מען האט גערופען מיט'ן צונאמען: „נאד". (די ברידער ביי זיי אין דער-היים האבען יעדער געהאט א צונאמען). „נאד" ליעגט איצט איינגעגראבען דאס פנים אין קישען און שלאפט געשמאק.

ער האט גענומען א שטיוועל, וואס איז געלעגען פאר זיין בעט, און האט געגעבען א לאז אהין צום שלאפענדיגען ברו-דער און האט זיך פלינק געגעבען א דרעה-אוים צו דער וואנד און האט זיך געמאכט שלאפען ווייטער.

איצט האט „נאד" אויפגעהערט צו שנארכען, געמאכט א געוואלד, קוקט זיך אום אין קלערט, פון וועלכען בעט דער שטיוועל איז אהער געקומען צופליהען, — כדי ער זאל איהם

אַהין צוריקשיקען. ער, קאָוואַלסקי בעהאַלט דאָס פּנים טיפער אין קישען און האָט מורא פאַר אַ קלאַפּ...

קאָוואַלסקי האָט געוואָלט אַרויס מיט אַ געלעכטער, דערמאָהנענדיג זיך די סצענע, נור ער האָט פּלוצלונג פערנומען אַ שטיל רוישען צווישען די קוסטען. ער האָט זיך איינגעהערט — ערשט עס וואַרפט וועמער אַריבער צו איהם קליינע שטיינדלעך.

— ווער איז דאָרט? — רופט ער אויף פּויליש.

— הויב דיך אויף, דו פּוילדאַק איינער, — רופט איהם אַ שטים צו אויף מאַלאָראָסיש. ער האָט זי דערקענט, עס איז וואַסילים טאָכטער.

— אַי, איך פערשטעה נישט, וואָס דו רעדסט. אַהער, דאָ אַהער קום, — זאָגט ער, — טהו דיך אויס און באָד דיך אויס אין וואַסער.

אַ פולע האַנד זאַמד איז געפאַלען אויף זיין לייב.

האַ-האַ-האַ, — האָט אָפּגעקלונגען אַ פרישע געזונדע לאַכען אַרום איהם. ער האָט זיך איצט אומגעקוקט און האָט זיך געזעהן אַרומגערינגעלט פון אַ גאַנצער באַנדע פּויערשע מיידלעך, וועלכע האָבען זיך דערנעהערט צו איהם מיט שטריקענע שטריק אין די הענד.

— בינדען איהם, — האָט איינע געשריען.

— שלעפּען איהם אין פעלד אַריין.

— אין פּודר היי איהם בעהאַלטען.

און עס זענען איהם בעפאַלען מיידלעך און עס האָט איהם בעגאָסען אַ געזונד, יונג לאַכען.

פערשעמט פון אַזוי פיעל מיידלעך, האָט ער געפּרובט צו האַפּען דאָס העמד אויף זיך. די מיידלעך האָבען עס איהם אַרויסגעריסען און איינע האָט שוין געוואָלט איהם די הענד פערבינדען.

ער האָט זיך אָנגעהויבען צו ווערען, אָבער ער האָט געזעהן, עס איז אומזיסט, — האָט ער זיך געלאָזט די הענד פערבינדען און זעהן, וואָס וועט זיין.

— שלעפּען איהם אין היי אַריין, אין היי אַריין, — האָבען

די מיידלעך געשריגען און האָבען איהם געצווינגען אין פעלד אַריין.

דער חיקען האָט איהם געבּרענט פון דעם רייבען אין זאַמד. ער איז געווען ווי אין אַ חלום. ער האָט נישט געוואוסט, צי זאָל ער זיך פרעהען, צי זאָל ער פערצווייפלען איבּער זיין לאַגע, אין וועלכער ער געפינט זיך איצט.

נאָהנט ביים ברעג איז געווען דאָס פעלד היי. די מיידלעך האָבען איהם אָנגעהויבען צו בּעוואַרפען מיט אָבגעשניטענע היי, איין קופּע נאָך די צווייטע, ביז מען האָט איהם שוין גאָרנישט אַרויסגעזעהן.

באַלד האָט ווער געשריגען: דער עקאָנאָם געהט! און זיי האָבען איהם געלאָזט ליעגען און זענען מיט אַ הילכיג לאַכען אַוועקגעלאָפען צו דער אַרבּייט.

קאָוואַלסקי האָט זיך קוים אַרויסגעקליבּען פון אונטער דער קופּע היי, צוריקגעקראָכען אויף אַלע פיער צום טייך, לייז גע־מאַכט זיך פון די בּונדען און בּעזעהן די וועש, צי איז עס שוין טרוקען.

אָנגעטהון זיך, איז ער צוריק אין דאָרף אַריין. די שיק־סעס האָבען איהם בּעמערקט, געהענדיג אויפ'ן וועג, האָבען זיי איהם נאָכגעשריען און נאָכגעלאַכט.

ער האָט צו זיי מיט דער האַנד געדראָהט:

— דע, ווי יוכע, איהר וועט זיך שוין אויסריכטען.

נאָך דריי טעג איז קאָוואַלסקי שוין בּעקאַנט געווען אין גאַנצען דאָרף מיט אַלע פויערים און פויערטעס. ער איז געווען אַ היימישער מענש אין דאָרף און די מיידלעך האָבען מיט איהם שפּאַס געטריבּען.

אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, וואו ער האָט געוואוינט, האָט ער געטראָפען די גויע, ווי תמיד, וויעגענדיג דאָס קינד, וואָס איז געלעגען אין אַ ליילעך, וועלכער איז געווען אָנגעבונדען צום בּאַלקען, און זי האָט געהאַלטען אַ הויפען ברייט אין דער האַנד, וועלכען זי האָט געקראַגען פון מאַן, וואָס האָט געדיענט בּיי די זעלנער. קאָוואַלסקי האָט גענומען פון איהר ברויט, פּוטער,

מילך און, עסענדיג, האָט ער איהר דעם בריעף געלעזען: דער מאַן דאַנקט איהר פאַר די דריי רובל, וואָס זי האָט איהם געשיקט, און פרעגט זיך נאָך אויפ'ן שניט, און ראטה, אַז מען זאָל פריהצייטיג פון פעלד דאָס היי אַראָבנעהמען, וואָרום ביי זיי אין ראָטע זאָגט מען, אַז זיי וועלען האָבען „נאַסע מאַנעווערעס", — עס הייסט, עס וועט אין הערבסט פיעל רעגען זיין.

די גויע האָט אויסגעהאָרכט דעם בריעף, וואָס איז געווען געמישט מיט יודישע ווערטער, וואָרום, זעהט זיך אויס, אַ יוד האָט איהם געשריבען און דער שרייבער האָט געוואוסט, אַז אַ יוד וועט איהם לעזען; דורכדעם האָט ער נישט געשפּאָרט קיין יודישע ווערטער דאָרט, וואו ער האָט נישט געקאָנט געפינען קיין חכמישע.

די גויע האָט באַלד אַוועקגעלעגט דאָס קינד און האָט אָנגעהויבען צו רופען אין הויף דעם פּאַראָבעק, אַז ער זאָל דעם וואָגען איינשפּאַנען, און זי האָט זיך באַלד גענומען אויסצופיהרען דעם מאַנ'ס בעפעהל, וואָס איז געווען אַזוי וויט, אַז דער בריעף פון איהם איז געגאַנגען אַכט טאָג.

ער האָט זיך דערמאָהנט, אַז ער דאַרף אין זיין גאַרדעראָב נאָך עפּיס צו פערריכטען, וואָס האָט זיך אָבגעריסען ביים היי, איז ער אַוועק אין די יודישע קרעטשמע קויפען שוואַרצען פאָדעם. ביים יוד האָט ער געטראָפען, ווי יענסטמאָל, די עלטערע טאָכטער מיט דעם חתן דעם זעלנער, וועלכע זענען געזעסען אין אַ ווינקעל און עס האָט זיך געדאַכט, אַז זיי זיצען פון דענסטמאָל אָן נאָך און עסען אַרויס פון דעם אייגענעם טעלער.

דער יוד האָט זיך אַרומגעדרעהט פערזאָרגט, אויסגעקוקט, אַז אַ סוחר זאָל אַדורכפאָהרען און זאָל עפּיס קאָנען פערדיענען, האָט זיך די הענד געבראָכען און געברומט פאַר זיך:

— דער חתן, אוי, דער חתן! דער עסט מיך אויף מיט די קאָפּעטעס!

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהן אַ סוחר דורכפאָהרען. עס איז געפאָהרען אַנטאָן אין שטאָדט אַריין מיט זיינע

צוויי עלטסטע יונגען. קאוואלסקי איז שוין מיט זיי געווען בעקאנט, האט ער זיך מיט זיי בעגריסט און מיט א פולען קאפ הייי, וואס ער האט נאך געהאט פון פעלד, און מיט אונארדנונג אין זיין גארדעראב, צו וועלכען ער האט זיך איצט געוואוינט, האט ער זיך אין שטאדט געלאזט.

זיצענדיג אויף דער פודר מיט דעם פויערישען קאפעלוש און די געוואשענע דויזען, וועלכע זיינען שטייף געווארען פון דער זון, און זיין נישט-ראזירטעס געזיכט, וועלכעס האט אויסגעזעהן ווי שמוציג, האט ער די ערשטע אין שטעדטיל בעגעגענט מעריק, וועלכע האט מיט איהרם א חבר'טע שפאצירט. זי איז געווען אנגעטהון אין אנ'איינפאך, אבער אין א זעהר געשיקט ריינע קליידעל. דאס עקוואטישע, וואס ער האט בעמערקט אין איהר ביים ערשטען בעקענען, איז אינגאנצען פון איהר פערשוואונדען געווען. זי איז געווען אנגעטהון בירגערליך, איינפאך און האט זיך געהאלטען מיט דעם גוטען בענעהמען, וואס מען האט פאר „דער גאס". די ווייבער אויף די שוועלען פאר די געוועלבער האבען איהר נאכגעקוקט מיט קנאה — די רייכסטע און אנגעזעהענסטע כלה פון שטאדט, וועלכע קומט ארויס פון שענסטען הויז. און אין מערי'ם האלטען איז געווען, ווי זי וואלט געוואוסט פון דעם, וואס די ווייבער טראכטען.

זי האט איהם פריהער בעמערקט ווי ער זי, און זי האט צו איהם א פער געקוקט פון אונטער איהר קאפעלוש, האט אויף איהם א הורכדרינגליכען בליק געווארפען און פריינדליך געגריסט. אויף איהרע ליפען האט זיך בעוויזען יענער שמייכעל, וואס איז גור געווען אייגען מעריק, און אין דעם שמייכעלע האט זי אויפגעגעבענט דאס טיעפע געהיימניס פון איהר הארץ און יענעם, חעמען זי האט בעשאנקען מיט דעם שמייכעל, האט זי מיטגעצויגען אין איהר געהיימניס אריין.

קאוואלסקי איז רויט געווארען און האט פערלויגען — וואס איז גאר נישט געווען אין זיין הארעקטער — דעם קאפעלוש אראבגענומען.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

די פוהר איז ווייטער געפאָהרען. מערי מיט דער הבריטע זענען פערשוואונדען. איהם האט אהומגענומען א שאם-געפיהל נישט בלויז פאר זיין אנטהויעכטם, נור איך פאר זיך זעלבסט. ער האט זיך געפיהלט וואכענדיג מיט זיין פויערישען קאפעליש און מיט זיינע געוואשענע הויזען. דער פויער מיט די צווי זיהן זענען איהם פער׳מאוס׳ט געווארען און ער האט געהאט דאס בעדערפניש, ווי אם-שנעלסטען זיך איבערצוטהון, אויסציפוצען זיך אין שווארצען און צו געהן אין א פיינע געזעלשאפט אריין.

ער איז אראב פון וואגען און האט זיך דערמאהנט אן זיין קאסטיום — ווי ווייזט מען זיך אזוי פאר א מענשען אין די אויגען?

איידער ער איז אויפ׳ן דארף געגאנגען, האט ער געלאזען זיינע זאכען אין הויז פון מישא׳ס עלטערן. ער האט געוואלט אהיינגעהן, זיך איבערטהון, האט ער זיך אבער געשעמט צו ערשיינען פאר זיי אין אזא הלוך.

לאנג האט ער זיך געשלאגען אין דער דעה — צוריקצופאהרען אין דארף אריין, אדער איבערבלייבען אין שטאדט. דאס דארף אבער און די פויערטע, ביי וועלכער ער האט געוואוינט, און די גאנצע פויערישע אומגעבונג, האט זיך איהם איצט אויסגעוויזען אזוי וואכענדיג, אזוי ברודיג, און דער פערלאנג צו ווייזען זיך פאר מענשען און מענשען צו זעהן איז ביי איהם אזוי געשטיגען, אז ער האט ביי זיך דאך אבגעמאכט אהין צו געהן, צו לייזער ראזענצווייג, מישא׳ס פאטער, אזוי ווי ער איז.

אין דער שטוב האט ער געטראפען די מאדאם ראזענצווייג, וועלכע האט איהם נישט דערקענט, געקוקט ערשטוינט און געפרעגט, וואס ער וויל. קאוואלסקי אבער מיט זיין לייכטיגקייט אין רייידען האט באלד אין איין מינוט אלץ צורעכט געמאכט.

— זי דערקענען מיך נישט? — כ׳האב עס באלד געוואוסט. אז מענשען וועלען מיך נישט דערקענען, אבער זי וועלען מיר ענטשולדיגען מיין קאסטיום, — איך בין צו-לאנג אין דארף גע-

זעסען. בײַ אונזער אַרבּײַט קריכען מיר צומאָל אין פֿערשײדענע זומפּען, „די וואָלקענס האַפּען“, — האָט ער זיך אויסגעדריקט אין דעם מאַלערישען זשאַרגאָן.

די מאַדאַם ראָזענצווײַג האָט איהם איצט דערקענט.

— אַה, פּאַן קאָוואַלסקי, — האָט זי געזאָגט מיט אַ זעהר ליעב לעכעלן, — איך האָב אײַך ווירקליך נישט דערקענט, ענטשולדיגט. מײַן זוהן האָט מיר דאַן געזאָגט, אַז איהר זענט אויפ'ן דאָרף געבּליבּען און מיר האָבּען געוואַרט אויף אײַך מיט מיטאָג. איך האָבּ געמיינט...

קאָוואַלסקי האָט זיך פֿערבּויגען און געמאַכט אַ זשעסט, ווי ער וואָלט אין אַ סאַלאָן געווען.

— דאָס מוזען זי שוין ענטשולדיגען. מיר, מאַלער, זענען אונטערגעוואָרפען יעדער לױנע פֿון וואָלקען און יעדער לױנע פֿון זיך זעלבּסט. פֿאַר אַ שענעם זונען-פֿלעק וועלען מיר אַלין אַוועקגעבּען. עס האָט זיך זעהר געוואָלט אין דאָרף פֿערבּלײַבּען.

— נו, געפֿעלט אײַך אונזער לאַנדשאַפֿט, די בּרעגעס פֿון דניעפּר?

— הערליך! איך רעכען דאָ דעם גאַנצען הערבּסט צו פֿערבּלײַבּען. אין הערבּסט, ווען די אַלע בּלעטער וועלען רויט ווערען, מוז עס זײַן צום ענטציקען, — האָט קאָוואַלסקי גערעדט אין אַזאַ פֿײַנעם טאָן, און אַזוי עלעגאַנט זיך פֿערבּויגען, אַז ער האָט פֿערגעסען אָן זײַן קאָסטיום.

די דאַמע, זעהט אויס, האָט זיך אויך פֿערגעסען אָן דעם הלוך, אין וועלכען קאָוואַלסקי געפֿינט זיך. איהר איז זעהר געפֿעלען געוואָרען זײַן אַרט רײדען און האַלטען זיך. זי האָט זיך גערעכענט פֿאַר אַ אינטעליגענטין און עס האָט איהר זעהר אימפּאָנירט אַ קינסטלער, האָט זי רעכט גענומען זײַן הלוך, וואָס דאָס געהערט דאָך אײגענטליך צו די קינסטלערישע בּעשעפֿטיגונגען.

זי האָט פּלוצלונג אָנגעהויבּען צו רײדען דײַטש:

— זי וואַרען אין אַקאַדעמיע, וואַהרשײנליך אין פּעטערסבּורג.

— נײן, איך בּין געווען אין קראַקוי, — האָט קאָוואַלסקי זיך

אָנגעהויבען זעהר העפליך אויך אין אַ שלעכט דייטש, וועלענדיג צוליעב טהון דער דאַמע.

— איך האָב אויך אַ קוזין אַ מאַלער, — האָט די דאַמע געזאָגט גרויסאַרטיג און האָט געקלונגען צו דער דיענסט, אַז זי זאָל טהיי דערלאַנגען.

— אָבער די אַקאַדעמיע גיט נישט פועל. יעדענפאַלס נישט דאָס אַקאַדעמישע. זי איז פול מיט שלעכטע קאָפּיעס פון די אַנטיקען. אַנשטאָט צו געבען דעם נייעם פרישען גייסט, וואָס קומט אַריין, אַ פענזעל און לייווענט און איהם אַרויסצושיקען אין פעלד אַריין: זעה, און מאָל — שטעלט מען פאַר איהם אַנידער אַ שלעכטע קאָפּיע פון אַ גריכישער אַנטיקע און מען זאָגט איהם: צייכען נאָך! צו וואָס טויטע זאַכען, ווען די וועלט איז אַזוי שען.

די דאַמע איז נישט געווען איינפערשטאַנדען מיט קאָוואַלסקי'ן. די אַקאַדעמיע גיט רוטינע און צאַמט דעם וואָהרלאָזען און ווילדען גייסט, נאָר איהר איז דאָס געשפּרעך זעהר געפעלען געווען, ווייל עס איז געווען אינטעליגענטיש און זי האָט דערביי געקאָנט אַרויסווייזען איהר גרויס-שטעדטיגקייט, איהר דייטש שפּרעכען, דערפאַר איז איהר קאָוואַלסקי אויך זעהר געפעלען געוואָרען.

קאָוואַלסקי האָט עס געפיהלט, און ער האָט ווייטער גערעדט אין זעהר אַ גוטער לוינע און געשפּיעלט דעם אינטעליגענט אין דער פויערישער קליידונג.

באַלד איז אַריינגעקומען סאָניע. זי האָט אויך האַלב אין דעמערונג נישט דערקענט קאָוואַלסקי'ן. קאָוואַלסקי האָט זיך פערבויגען און זיך געווענדעט צו איהר:

— דאָס פרייליין דערקענט מיך נישט. איך ווייס. אין מיין קאָסטיום, נאָך אין מיין קאַפּעלוש מוז איך אויסזעהן ווי אַ סטראַשידלע, וואָס מען שטעלט אַוועק אין פעלד די פויגעל צו פערטרייבען.

די מוטער האָט ווידער געלאַכט:

— דאָך פאַר אַ סטראַשידלע זעהט איהר צו-פרייט, — און, ווענדענדיג זיך צו דער טאָכטער, זאָגט זי אויף קאָוואַלסקי'ן:

— פוליצײ וועט דער פאן קאוואלסקי מיט אונז מיטגעהן צום פעטער? עס איז מײן מאנ'ס א ברודער, עס איז דארט הײנט א טהײ-אווענד.

— פאן קאוואלסקי קען דאך מעריר, זי איז דאך מיט אונז אינאײנעם אין דארף געוועזען.

— אה, — האט קאוואלסקי אויסגערופען א ביסעל צומישט, — ווען זי ווילען מיך מיטנעהמען, מיט'ן גרעסטען פערגניגען, האטש איך ווײס ניכט, — האט ער אבגעהאקט דעם זאץ, — אבער דאך אזוי, אין מײן הלוך, יעדענפאלס יא, צום טהײ-אווענד אדער ניכט צום טהײ-אווענד מוז איך מײן פויער פון מיר אראבווארפען, מענשען שרעקען זיך פאר מיר.

— אויבען בײ מײן זוהן, זי האבען דאך דארט איבעריגע זאכען. מײן זוהן איז, דאכט זיך, אין דער-הײם.

קאוואלסקי האט זיך העפליך פערנויגט.

— מישא, מישא, פאן קאוואלסקי איז דא, — האט די מוטער צו איהם ארויסגערופען.

מישא איז געזעסען און געלערנט עטוואס. ער האט פרײנדליך עמפפאנגען קאוואלסקי'ס ליעבליך לעכעלן.

— איהר וועט דאך מיר ערלויבען איבערצוטהון זיך אין אײער צימער?

— מיט'ן גרעסטען פערגניגען, — און מישא האט איהם שטיל-שווײגענד, נור מיט א פרײנדליך לעכעלן בעדינט, זײף איהם דערלאנגט און וואסער אנגעגאסען פאר איהם. קאוואלסקי האט פרײנדליך און קאמעראדיש גערעדט צו איהם.

— איהר האט א פארטרעפליכע מוטער, א אינטעליגענטע פרוי. גאנץ זעלטען, גאנץ זעלטען אין יודישע רײכע הײזער.

אין א פערטיל שעה ארום איז קאוואלסקי ערשינען אין עס-צימער אויסגעפראנטעוועט אין א שווארצען אנצוג. א גרויסער רובין, קינסטליך אין אלט-גאלד אײנגעפאסט, האט ארויסגעשימערט פון זײן ברײטער טערקישער קינסטלער-קראוואט. זײן נאר-וואס שווארץ בעוואקסען בערדיל, וואס האט אזוי ברידיג געמאכט

זײַן געזיכט, האָט איהם אַ מענליך אויסזעהן צוגעגעבען. זײַנע אויגען זענען איצט קלאָר געווען און גרױס. זײַן געזיכט האָט אָנגענומען זײַן נאַטירליכען קאָליר. עס איז געווען אַ קרעפטיגער מאַנספּערשױן פון אײנציגע און צוואַנציג יאָהר. זײַן יוגענדליכע ענערגיע האָט איהם פון די אויגען, פון זײַן פלײשיגער נאָז, פון זײַנע ליפּען אַרױסגעשפּראָצט.

מאַדאַם ראָזענצווייג האָט איהם נישט דערקענט, זײַן אויסער־ליכעס האָט אויך געמאַכט אויף איהר אַנ'אַײנדרוק, און זי האָט גענומען איהר דײַטש מיט אַ טאָן העכער.

אַז זײ זענען געווען שוין אין קאָרידאָר אויף דעם וועג צו מערי'ן, האָט די מוטער אַרױסגערופען צו מישאַ'ן אין שטוב:

— מישאַ, מישאַ, מיר זענען פאַרטיג.

מישאַ האָט נישט געענטפערט.

— וואָס איז מיט איהם? — זאָגט די מוטער אונרוהיג, — סאָניע, זײַ אַזוי פרײנדליך און געה אַרויף נאָך איהם. ער איז פערטיעפט אין לערנען און הערט אונז נישט. דאָס קינד אַר־בײַט צו־פיעל, — האָט זי זיך געווענדט צו קאָוואַלסקי'ן.

סאָניע איז אַרויף צו מישאַ'ן און באַלד אַראָפּגעקומען:

— מישאַ געהט נישט.

— פאַרוואָס, מישאַ?

מישאַ האָט זיך געוויזען אויף די אויבערשטע טרעפּ.

— מאַמאַ, איך בין זעהר פערנומען, איך קאָן נישט מיטגעהן.

— ווען־סטו אַהין קומען?

— פיליײכט. אַדיע!

— פערגעס עס נישט, מערי וועט זיך זעהר בײזערן, — האָט די מוטער געזאָגט און אַ קלײן שטיל לעכעלן האָט געשוועבט איבער איהרע ליפּען.

מישאַ איז רויט געוואָרען און איז אַרײַן צו זיך צוריק אין צימער.

דאָס ערפּטע קאַפּיטעל.

בײַ מערי'ן איז הײַנט געװען אַ נאָבשײדס-אָװענד צו עהרען פֿון איהר חבר'טע, דאָס פֿרײַלין קעניג, װעלכעס איז געפֿאָהרען קײן אױסלאַנד שטודירען. צו דעם צװעק איז געקומען אַ גרעסערע געזעלשאַפֿט פֿון מײדלעך, ערשט געענדיגטע גימנאַזיסטקעס, חבר'טעס פֿון מערי'ן, אָדער פֿון פֿרײַלין קעניג. אױסער די מײדלעך זענען אױך געקומען די עלטערן אָדער זײערע עלטערע שװעסטער און אײניגע לעהרער און לעהרערינס פֿון דער פּריװאַטער יודישער מעדכען-שול, װאָס איז געװען אין שטאָדט, מיט דער פֿערװאַלטערין מאַדמואַזעל מײזעל אין דער שפּיץ.

קאָװאַלסקי האָט נאָך געהערט אין קאָרידאָר דאָס פֿרעהליכע לאַכען פֿון די מײדלעך און דעם רעש פֿון זײערע װײַסע, געװאַשענע אונטער-קלײדלעך. ער איז אַרײַנגעקומען אין גרױסען עס-צימער, װאו עס איז געזעסען אַ גרעסערע געזעלשאַפֿט און טהײ געטרונקען. זײַן געזיכט און זײַנע באַװעגונגען האָבען אָנגענומען אַ שעמעװדיגען צוריקהאַלטענדיגען אױסדרוק, װאָס איז איהם אײגען געװען בײַ דעם אָנבליק פֿון אַ גרעסערער אומבעקאַנטער געזעלשאַפֿט. װען די מאַדאַם ראָזענצװײַג האָט אים אַלגעמײן פֿאָרגעשטעלט „פּאַן קאָװאַלסקי“, האָט זײַן בליק אױסגעדריקט פֿערלעגענהײט און דאָס איז בײַ איהם נאַטירליך געװען.

עס זענען געװאָרען געריכטעט אױף איהם אונשולדיגע, נײַגיריגע בליקען פֿון די מײדלעך און דאָס האָט אַרױסגערופֿען בײַ איהם רױטע, שעמעװדיגע פֿלעקען אױפ'ן געזיכט. אַ פּאָר מינוט איז ער געשטאַנען פֿערלעגען, גענײגט דעם קאָפּ צו די דאַמען, געװאַרט עלעגאַנטיש, ביז מען װעט איהם צוערשט די האַנד דערלאַנגען. באַלד אָבער האָט ער געפֿונען זײַן טאָן, אַ פֿרײַ קינסטלערישעס האַלטען, אַזױ װי ער איז עס געװעהנט געװען בעת די עמפּפֿאַנגס-אָװענדען בײַ זײַנע מעצענאַטען.

מערי האָט פֿערװירט געקוקט אױף קאָװאַלסקי'ן: זי האָט זיך אין ערשטען אױגענבליק נישט געװאָלט גלױבען, אַז דאָס

איז ער. איהר איז געווען עפּיס, ווי אַ וואונדער וואָלט געשעהן — פון וואַנען האָט ער זיך דאָ גענומען? ווי אַזוי איז ער אַהער געקומען? נור דאָך איז איהר זיין געזיכט, זיין איצטיגעס אויסזעהן און האַלטען אַזוי גוט בעקאַנט געווען, גלייך ווי זי וואָלט איהם שטענדיג אַזוי געזעהן. זי האָט געוואוסט, אַז קאָוואַלסקי מוז אַזוי אויסזעהן.

ער האָט זיך פערבויגען פאַר דער געזעלשאַפט און מאַדמואזעל מייזעל, אַנ'עלטערעס פרייליין, מיט שענע גרויע האָאָר האָט איהם ווי פאַר אַלע די האַנד אויסגעשטרעקט. קאָוואַלסקי האָט מיט זיין פוילישער מאַניר לייכט אָנגעריפען די האַנד און זיך פערבויגען פאַר איהר; געשלאָגען זיך אין דער דעה, צי זאָל ער איהר, נאָך דעם פוילישען מנהג, יאָ קושען די האַנד, צי ניט. די געזעלשאַפט האָט עס בעמערקט און דאָס האָט געמאַכט אַ גוטען איינדרוק. מערי האָט איהם צוגעפיהרט אָהן ווערטער צום פאָטער, וועלכער איז געזעסען אין אַ ווינקעל שטוב ביי אַ קלענערן טיש מיט איניגע חשוב'ע הערען, מיט דעם באַנקיר קעניג, דאָקטאָר גאָלדמאַן און זיין ברודער. זיי האָבען טהיי געטרונקען און עטוואָס געשמועסט. מערי האָט איהם פאָרגעשטעלט דעם פאָטער, די הערען און האָט איהם איבערגעלאָזט דאָרט ביי דער געזעלשאַפט פון די עלטערע. אַליין איז זי צוריק אַוועק צו דער געזעלשאַפט פון די דאַמען מיט די מיידלעך, און האָט ווייטער אָנגעהויבען מיט זיי צו פיהרען דאָס אָפּגעבראָכענע געשפּרעך, וועלכעס האָט זיך געדרעהט אום די שטעדט אין דער שווייץ, וואו די יודיש-רוסישע סטודענטען שטודירען. דאָס הויפּט-וואָרט האָט געפיהרט אַ עלטערע פרייליין, זעהר אַ מאוס'ע, וואָס איז נישט לאַנג געהאַט צוריקגעקומען פון אויסלאַנד, און האָט מיטגעבראַכט דעם טיטול דאָקטאָר פילאָזאָפיע.

מערי האָט פון צייט צו צייט אַהין געוואָרפען אַ בליק, וואו קאָוואַלסקי איז געזעסען מיט איהר פאָטער, און אויף איהרע ליפּען האָט געשפּילט אַ לייכט טריאומפירענדער שמייכעל. איהר האָט גרוים הנאה געטהון דער איינפאַל אַהינצופיהרען קאָוואַל-

סקי'ן צו דער געזעלשאפט פון די עלטערע הערען און איהם דארט איבערצולאזען, נישט אינאיינעם מיט איהרע חברי'טעס און די לעהרער. און מיט א בעזונדער פערגניגען האט זי בעאבאכטעט איהרע חברי'טעס, וועלכע האבען שטיל, בגנבה אהין געווארפען בליקען צו קאוואלסקי'ן, ווי עס וואלט זיי פערדראסען, וואס מען האט פון זיי אוועקגענומען אזא אינטערעסאנטען יונגען-מאן און, אז זי האט געזעהן, אז קאוואלסקי איז שוין אריין מיט די הערען אין א בילעבט געשפרעך, האט זיך אין איהר שטים געהערט א פערשטיקט בעהאלטענע פרייד, און זי איז פלוצלינג אונגעהויער גוט געווארען צו דער מוטער, וועלכע איז פערשעמט, מיט א ביסעל מורא געזעסען אין א ווינקעל, צוגעקוקט זיך צו די געסט און האט גוטהערציג, יודישליך צוגעשמייכעלט. די מוטער האט פאר די מיידלעך צוגעריכט אויבסט און קאנפעקטען און האט זיי מיט א פערשעמטער גוטוויליגקייט איינגעלאדען צו געניסען, מיט דעם יודישען טאן, ווי מען פערבעט אויף א יודישער התונה:

— פערזוכען זי, עס איז גוט, — פארוואס געניסען די נישט עטוואס?

מערי האט די מוטער ארומגענומען, געקושט זי אין האנד (וואס זי פלעגט נישט אפט טהון) און צוגעפיהרט זי צו דער מאדמאזעל מייזעל און האט צו איהר געזאגט אויף רוסיש:

— מאדמאזעל, מאמא לאזט מיך נישט פאהרען קיין פעטערבורג, רעדען זי מיט איהר. בערוהיגען זי מאמא, אז עס איז נישט קיין געפאהר. מאמא האט אזוי מורא! — האט זי געזאגט, קושענדיג די מוטער אין האנד.

די יודענע, נישט געוועהנט פון דארף צו אזוי פיעל געסט, איז געשטאנען איצט, ווען דער גאנצער עולם האט געקוקט אויף איהר, פערווירט. זי האט נור גוטהערציג געשמייכעלט, און טרעהרען האבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען אויף איהר קינד'ס חכמה און בעלערנטקייט. האט זי די טאכטער געקושט

אין קאָפּ און האָט געזאָגט צו מאַדמואַזעל מייזעל, ווייזענדיג אויף דער טאָכטער:

— עס האָט אונז פיעל אָפּגעקאָסט, פיעל זיינען מיר אויסגעשטאַנען ביז מען האָט אונז דאָס ערצויגען. זי איז געבילדעט, איז אין גימנאַזיום געווען.

מאַדמואַזעל מייזעל האָט אָנגעהויבען מיט דער מוטער צו ריידען דייטש אין אַ פּראָטעקציאָנעלען טאָן:

— זי האָבען נישט וואָס צו פאָרכטען, היינטיגע וועלט איז אַזוי, — אַ מעדכען, די פריי פון היינט, איז נישט ווי אַמאָל — מוז זעלבשטענדיג ווערען.

די מוטער איז געזעסען און האָט גוטמוטהיג מיט'ן קאָפּ צוגעשאָקעלט. אַזוי, אַזוי, — ווי זי וואָלט זיך לערנען געלאָזט, און אויסגעהאָרכט, און צוגעזאָגט אַלץ צו טהון, וואָס מען הייסט איהר.

מערי האָט דערווייל דאָס אויג נישט אַראָפּגענומען פון קאָוואַלסקי'ן. זי האָט געזעהן ווי ער האָט זיך אין דער געזעלשאַפט ביי די עלטערע הערען באַלד געפונען אין דער=היים. דער אַלטער באַנקיר קעניג, האָט זיך אַרויסגעוויזען, איז אַ פּוילישער, און האָט זיך זעהר דערפרעהט איבער די געלעגענהייט, וואָס ער קאָן מיט קאָוואַלסקי'ן פּויליש ריידען. אויף די איבעריגע האָט דאָס פּויליש=ריידען פון די צוויי, וואָס יענע האָבען ניט פערשטאַנען, ווי יעדע אונפערשטענדליכע שפּראַך, געמאַכט אַנאַיינדרוק. דער דאָקטאָר גאָלדמאַן האָט זיך אָנגערופען: זיי וועלען אונז דאָ פערקויפען; דערנאָך איז איבערגעגאַנגען דאָס געשפּרעך אויף אויסלאַנד. ר' חיים ראָזענצווייג, וועלכער איז יעדעס יאָהר געפאָהרען אין באַד, האָט אויסגעפרעגט קאָוואַלסקי'ן אויף בערלין, וויען, און ער האָט גערעדט וועגען דער פריעדריך=שטראַסע, און דעם רינג, און פון די טעאַטערס, וואָס זיינען דאָרט, און דאָס געשפּרעך האָט אַזוי גאָר אָנגערירט ביז צו די מוזעאומס, און ר' חיים האָט געוואוסט, אַז עס איז געווען אַ ראַפאַעל און אַ רע=

בראנדט, און האט געזעהן זיי אין אויסלאנד, ווען ער איז געפאהרען אין די בעדער.

אין א פאר מינוט ארום האט שוין קאוואלסקי געהאט אין מויל א גראב סיגאר, ווי די אנדערע הערען, און האט אינאיינעם מיט זיי ארויסגעלאזט געדיכטע וואלקענס רויך.

מערי האט דאס אלץ בעמערקט און איהר איז אונגעהויער גוט געווען. זי האט מיט שטאלץ דארט אהין געקוקט, וואו קאוואלסקי זיצט און אונטערהאלט זיך מיט די אנגעזעהענע הערען. באלד האט זיך די געזעלשאפט צוטיילט: די עלטערע דאמען האבען זיך צוזאמענגענומען ארום דער מאדאם ראזענצווייג, מישא'ס מוטער, און מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען די לעצטע געשעהענישען אין שטאדט. מערי האט אריינגעפיהרט איהרע חברטעס מיט די איינציגע לעהרערינס אין סאלאן אריין און אין דער שפיץ דאס פריילין מיזעל, וועלכעס האט זיך געפיהלט גאר היימיש צווישען די מיידלעך.

מערי האט זיי דערוייל אריינגעווארפען אין א געשפרעך וועגען דער גלייכבערעכטיגונג, וועלכע איז געווען אין יענער צייט פון די ברענענדע פראגען. עס האט זיך באלד אנגעהויבען א היציגע דעבאטע. אליין האט זי זיי אבער געלאזט שטעהן און איז אריין צו די הערען. די עלטערע הערען האבען זיך פונקט געהאט אויפגעהויבען און געוואלט אריינגעהן צו ר' חיים'ן אין קאבינעט אויף א קערטיל און געוואלט דוקא מיטשלעפען קאוואלסקי'ן מיט זיך. דער אלטער באנקיר האט איהם אויסגעלייזט און געזאגט מיט א שמייכעל:

— לאזט איהם צו־רוה! איהם ווילט זיך אודאי צו די מיידלעך. נא, האט איהר, אט קומען זיי שוין אליין נאך איהם, — האט ער אויסגעלאזט, בעמערקענדיג מערי'ן.

מערי איז רויט געווארען ביי די לעצטע ווערטער פון באנקיר, האט זיך אבער געמאכט נישט הערענדיג און, פארבייגעהענדיג, עפּיס געזוכט.

באלד האט זי געטראפען קאוואלסקי'ן אליין, זי איז צו־

נעגאַנגען צו איהם גאַנץ נאָהנט, אַזוי אַז קאָוואַלסקי האָט געפֿיהלט איהר אָטעם; זי האָט דעם קאָפּ געהאַלטען צו דר'ערדה אַראָבגעבויגען און האָט געזאָגט, ווי מען רעדט צו זעהר אַ נאָהנטען:

— וואָס מאַכט אייער אויג? טהוט נאָך וועה?

— נאָך, שוין לאַנג אַוועק. איך ריכט זיך שוין אויף נאָך איינם, — האָט ער געענטפֿערט מיט אַ שמייכעל.

דערויף האָט מערי געזאָגט גאַנץ שטיל, ווי זי וואָלט איהם אַ אינטימען סוד געוואָלט פֿערטרויען:

— איך האָב געוואוסט, אַז איהר וועט קומען.

קאָוואַלסקי האָט געשמייכעלט, אויפגעעפֿענט דאָס מויל און די אויגען און געזאָגט גלאַט אַזוי, אַבי עפּיס צו זאָגען:

— פֿון וואַנען האָט איהר עס געוואוסט?

מערי האָט איהם נור אָנגעקוקט און געזעהן זיין גאַנצע אונבעהאָלפֿענקייט. זיין געזיכט האָט אָנגענומען אַ מינע פֿון אַ קליין קינד, וועלכעס קומט אין פֿערווירונג. און איהר איז גוט געווען. זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל קוקען אויף איהר אַזוי מיט זיינע גרויסע אויגען און אויפגעעפֿענט מויל און זאָל ניט קאָנען קיין וואָרט אַרויסברייננגען.

און קאָוואַלסקי איז טאַקע געשטאַנען, האָט געזוכט עפּיס אָרדענטליכעס אַרויסצוברייננגען, נור זיין גאַנצער וויץ איז פֿון איהם פֿערשוואונדען געוואָרען. ער האָט זיך געפֿונען אונבעהאָלפֿען און האָט אַליין אינאיינעם געשטאַמעלט:

— ניין, פֿון וואַנען האָט איהר עס געוואוסט?

און מערי האָט איהם אַלץ אָנגעקוקט און אין איהר געזיכט איז געלעגען אַ אונגעהויערע ליעבע צו זיין נאַרישער מינע און צו זיין קינדישער אונבעהאָלפֿענקייט.

זי האָט געוואָלט, אַז ער זאָל אַזוי שטעהן און קוקען אויף איהר און זאָל ריידען סאַמע נאַרישקייטען.

נור באַלד האָט קאָוואַלסקי'ן אַרומגענומען אַ כעס אויף זיך אַליין, אויף איהר און ער האָט געזאָגט גראָב אויף פּויליש:

— אח, ווי נאריש דאס איז! — און זיין געזיכט איז שטרענג געווארען.

מעריס געזיכט האט א ציק געגעבען און איהרע ליפען האבען זיך מאדנע פערקרימט ווי צום וויינען און זי האט געווארפען אויף איהם א בליק, ווי א בליץ פון אונטער איהרע געדיכטע שווארצע ברעמען. אויף דעם איז זי אנטשוויגען געווארען און האט דעם קאפ צו דר'ערד געבויגען.

קאוואלסקי האט זי אנגעקוקט מיט רחמנות און ער האט שוין חרטה געהאט אויף זיינע רייד.

זי האט געענדערט דעם טאן און האט געזאגט זעהר אפיציעל און ארטיג:

— ווילט איהר נישט אריינגעהן אין סאלאן? די געזעלשאפט איז דארט. — און זי איז ארויסגעגאנגען.

זי האט זיך געפיהלט טיעף בעליידיגט.

אז זיי זענען אראפגעקומען אין סאלאן, האט דאס געשפרעך געהאלטען אין מיטען סאמע ברען וועגען דער פרויען-פראגע.

מאדמאזעל מייזעל האט געהאלטען א האלבע אגיטאציאנס-רעדע צו דעם מיידעל קעניג וועגען די אויפגאבען פון דער פרוי און וועגען דער נויטווענדיגקייט ארויסצורייסען די אינטעליגענטע פראפעסיעס ביי די מענער. דאן נור וועלען זיך די פרויען בעפרייען, ווען דער מאן וועט פיהלען דעם קאנקורענט אין דער פרוי, נישט בלויז אויף דעם פעלד פון דענקען, נור אויך אין דער פראקטיק. זי האט זי אנגערעדט, אז זי זאל ניט אנקומען אויף דער פילאזאפישער פאקולטעט. מיר האבען צו-פיעל פרויען פילאזאפען. גענוג געפילאזאפירט, מיר דארפען אנהויבען טהון, נור אויף דער מעדיצינישער פאקולטעט. א דאקטאר, אן'אדוואקאט, אן'אינזשענער, — האט זי געטענה'ט. די פרנסות, די אינטעליגענטע פרנסות, רייסט ארויס ביי די מענער, דעמאלט, נור דעמאלט וועט זיך די פרוי בעפרייען.

מערי האט זיך מיט אלע מעגליכקייטען בעמיהט גי...

אַרויסצעווייזען איהר פֿערדחים. זי האָט געלאַכט און זיך געפרעהט מיט די מיידלעך און קאָוואַלסקי'ן האָט זי בעהאַנדעלט אַרטיג, ווי מען בעהאַנדעלט אַ פרעמדען גאַסט.

קאָוואַלסקי האָט זיך געוואונדערט:

— יודישע טעכטער — האָט ער געזאָגט, האַלב צו מערי'ן, האַלב צו די לעהרערינס — קומען זיך צוזאַמען, דיסקוטירען ווי ביי גוים, אַז מיידלעך קומען זיך צוזאַמען, טאַנצט מען, פרעהט מען זיך און מען לאַכט.

די, וואָס זענען דערביי געשטאַנען און האָבען געהערט זיין בעמערקונג, האָבען איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט: אין אַזאַ ערנסטער צייט טאַנצען! מערי האָט בעמערקט די פערוואונדערונג און כדי אָבצושוואַכען דעם איינדרוק, האָט זי געפרעגט קאָוואַלסקי'ן:

— נו, וואָס איז אייער מיינונג וועגען דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי?

— יעדענפאַלס, נישט דיזעלבע פון דעם געעהרטען מאַדמואַזעל, — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט, צופריעדען דערמיט, וואָס דאָס געשפרעך מיט מערי האָט איהם דערצו געבראַכט.

— וואָס, איהר זענט ניט איינפערשטאַנען מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי? — האָבען איהם די מיידלעך, די לעהרערינס און די לעהרער אַרומגערינגעלט און איהם אָנגעקוקט, ווי מען קוקט אָן אַ ביין וואונדער.

— יאָ, מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון דער פרוי, — האָט קאָוואַלסקי געענטפערט און געוואָלט זיך האַלטען אין אַ חוזיגען טאָן, וואָס האָט זיך איהם נישט איינגעגעבען.

מאַדמואַזעל מייזעל האָט די ברילען אָנגעטהון, כדי אויסצוהערען זיינע ווערטער, פאַרוואָס ער איז נישט איינפערשטאַנדען, דאָס געענדיגטע פרייליין האָט זיך נעדענטער צוגערוקט און בעטראַכט קאָוואַלסקי'ן פון דער הויך מיט אַ געוויסער פעראַכטונג.

— וואָס איז אייער מיינונג? — פרעגט דאָס מאַדמואַזעל

זעהר קאלטבלוטיג, ווינקענדיג מיט דער האנד צו דעם געענדיגטען פריילין, אז זי זאל זיך פערלאזען אויף איהר.

קאוואלסקי האט זיך ארומגעקוקט און געזעהן זיך א פערברענטען פון די בייזע בליקען. עס האט איהם דעגערווירט.

— וואס געהט מיך אן א פרוי א דאקטאר, אנ'אדוואקאט, א אינזשענער, ווען איך בין געזונד, האב קיין מענשען ניט געהרג'עט און וויל מיר קיין בריק איבער'ן וואסער נישט בויען. אבער זא פרוי, מעג זי אפילו זיין א נארישע — לאז זי נור זיין שען. מיר וועלען מיט דעם מאדמואזעל דאקטאר זעהר ערנסט פערברייינגען, בעוואונדערן איהר חכמה און די נארישע וועלען מיר נאכלויפען.

— הייסט דאס, איהר נעהמט דאס אלץ פון אייער שטאנד-פונקט; דאס, וואס בריינגט אייך נוצען. א מאדנע טעאריע!

— חיפט עס ווי איהר ווילט, — האט שוין קאוואלסקי איבערגעריסען אויפגערעגט, — אבער לאזט מיך אייך זאגען, איהר לעגט אוועק א געוועהר, מיט וועלכען איהר ציעלט אזוי גוט, און ווילט דוקא אנגעהמען דאס געוועהר פון אייער געגנער, מיט וועלכען איהר קאנט נאך נישט אומגעהן. זאגען מיר, איהר וועט שוין ווערען דאקטורים און אדוואקאטען; איהר וועט זיין אי שלעכטע דאקטורים, אי שלעכטע אדוואקאטען, וויל אנשטאט דאס הארץ הויבט איהר אן דעם קאפ צו בענוצען. דאגעגען האט איהר א געוועהר, וואס איז אייך אזוי פאסענד, וואס האט אזא אלטע טראדיציע, קלעאפאטרא'ס קאליר, ווענוס'עס ליניע, דזשיאקאנדא'ס שמייכעל. איהר האט אזעלכע מיטלען אין האנד, פאר וועלכע אנ'אנטאניוס מיט רוימישע לעגיאנען געהען אונטער, פעלקער גיבען זיך איבער אין אייערע הענד. נייין, איהר וועט מאכען ערגערע געשעפטען מיט אייערע נייע פראפעסיעס. די מאכט פון דער פרוי ליעגט נישט אין איהר בעפרייאונג, נאר אין איהר פערקנעכטונג; וואס מעהר זי וועט זיין פערשקלאפט ביים מאן, אלץ גרעסער וועט זיין איהר הערשאפט איבער איהם.

אלע האבען איהם אנגעקוקט פערוואונדערט, עס זאל זיך

נאך ביי היינטיגען טאג געפינען א מענש, וואס זאל האבען אזא פער־עלטערטע מיינונג וועגען הער פרוי. האבען זיי געשאקעלט מיט די קעפ, און אין דעם, אז די פרוי דארף זיך באפרייען, האבען זיי געמיינט, איז שוין די גאנצע וועלט איינינ.

— דאס האבען מיר דאך שוין לאנג געהערט, גאנץ לאנג געהערט,—האט מאדמואזעל מיזעל געמאכט מיט דער האנד.

מערי, אלס ווירטהין, האט געפרובט ראטעווען די סיטואציע.

— הערר קאוואלסקי איז א קינסטלער און קינסטלער האבען טיילמאל מאדנע אידעען, נור מען דארף זיי מוחל זיין, — האט זי געזאגט, קוקענדיג אויף קאוואלסקי'ן מיט א שמייכעל, גלייך ווי זי וואלט דאס געמיינט צוויי־דייטיג.

און כדי אבצושוואכען דעם איינדרוק, וואס קאוואלסקי'ס רייד האבען געמאכט, האט זי זיך געזעצט צו דער פארטעפיאנא און האט אנגעהויבען שפיעלען שאפען'ס א נאקטיורן.

דער עולם איז שטיל געווארען, איינגעהארכט זיך מיט ערנסט צו מערי'ס שענעם שפיעלען און געלויבט די טענער, וועלכע האבען זיך ווי וואלקען רויך געטראגען אין בעשאטענטען סאלאן.

קאוואלסקי איז געוועזען בייז אויף זיך, פארוואס ער האט זיך אריינגעלאזט אין א געשפרעך, און מעהר נאך פאר זיין אונטאקטישער אנטווארט מערי'ן. ער האט געקוקט אויף איהר, ווי זי איז איצט געזעסען אין האלבען שאטען. איהר פראפיל איז בעלויכטען געוועזען פון דעם ליכט, וואס איז געשטאנען אויף דער פארטעפיאנא; איהרע שווארצע לאקען זענען געפאלען איבער איהר געזיכט און זיך געפערלט אין דעם שיין פון דעם ליכט. ער האט געקוקט אויף איהרע בעוועגונגען און האט געזעהן, ווי איהרע הענד, ווי יעדע איהרע בעוועגונג שפיעלט מיט דעם טאן. זי איז טרויעריג געוועזען. אויף איהרע געטאקטע פלייצעס איז געלעגען א טרויער און איהרע האר, וואס זענען געפאלען אויף איהר פולען קארק, האבען אין א שטילען הנועדיגען שיין געשימערט טרויעריג.

נאכ'ן שפיעלען איז ער צוגעגאנגען צו איהר. ער האט

געהאַפט צו טרעפען אויף איהר געזיכט דעם צוויי-דייטיגען שמייכעל פון פריהער. ער האָט איהר געזאָגט:

— זענט מיר מוחל, וואָס איך האָב אייך דעם אָוענד פערשטערט. אַלע דאַמען זענען אין כעס אויף אייך, וואָס איהר האָט מיך דאָ אַריינגעפיהרט.

— ניין, פערקעהרט, מיר דאַנקען אייך פאַר אייער אויפריכטיגקייט,—און זי האָט געשמייכעלט, אָבער נישט צו איהם, נאָר מיט דעם קאַלטען ערנסטען שמייכעל פון פרעמדקייט און געלאַסענקייט.

אַז מישא איז געבליבען מיט זיך, נאָך קאָוואַלסקיס אַוועקגעהן, האָט ער פערשלאָסען די טהיר הינטער זיך און בעהאַלטען ערגיץ-וואו דעם שליסעל, מורא האָבענדיג, אַז ער זאָל זיך ניט אויפהאַפּען און אַהין לויפען צו מערי'ן. טויזענד מאָל האָט ער זיך געזאָגט אין האַרץ: „אַ געזעלשאַפט פון גימנאַזיסטקעס, דאָס איז גוט פאַר קאָוואַלסקי'ן". און דאָך האָט ער געזעהן, ווי קאָוואַלסקי מאַכט פול מיט זיך דעם זאַל, אַלע הערען איהם אויס, און מערי שמייכעלט צו איהם. צי איז ער אייפערזיכטיג אויף קאָוואַלסקי'ן? ער איז בייז געוואָרען אויף זיך און פערשעמט פאַר דעם חשד אין זיין געדאַנק. קאָוואַלסקי איז איהם געוואָרען אונערטרעגליך, אונסימפּאַטיש, און דאָס אַלץ.

ער האָט זיך געפּרובט ווייטער אַוועקזעצען צום בוך, אָבער די ווערטער האָבען זיך איהם געמישט פאַר די אויגען — ער האָט געקלערט וועגען מערי'ן.

זינט קאָוואַלסקי איז געקומען, האָט זיך מערי פאַר איהם אַוועקגעשטעלט בעזונדערע פון אַלע פרויען פון דער וועלט. ער האָט אָנגעהויבען פיהלען צו איהר אַ גאַנץ פרעמדע געפיהל. ער האָט נישט געקאָנט דענקען דעם נאָמען, אַז ער זאָל דערביי ניט רויט ווערען, פיהלען זיך פערשעמט און עפּיס זעהר שולדיג.

גאָר בעהאַלטען אין זיך האָט ער זיך געזאָגט, אַז דאָס איז די „ליעבע", וועגען וועלכער ער האָט אַזוי פיעל געלעזען.

נאָר באַלד האָט ער זיך אַליין אויסגעלאַכט: איך בין אַ יונגעל, דאָס איז נישט די „ליעבע“ — דאָס איז אַ נאַרישקייט, אַ קינדערהייט און אַלץ.

אַז ער האָט דערפון געקלערט, פלעגט ער זיך שעמען צו קוקען אַ פרוי אין פנים אַריין. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע פרויען ווייסען פון וואָס ער דענקט. און ער האָט געמיינט, אַז די פרוי בעזיצט עפּיס אַזעלכעס, וואָס ווייסט, וואָס „ליעבע“ איז. ער האָט ביי זיך געקלערט: ער וועט אַמאָל פרעגען זיין שוועסטער סאָניע, אַז זי זאָל איהם זאָגען, וואָס זענען דאָס די סמנים פון „ליעבע“: צי דאָס, וואָס ער דענקט אַזוי פיעל וועגען מעריין, איז שוין די „ליעבע“, אָדער נישט. נור אַז ער האָט זיך דערמאָהנט אָן זיין שוועסטער, האָט זי איהם אַזוי נאַריש אויסגעזעהן! וואָס וועט ער זי פרעגען? — איך טראַכט נאַרישקייטען און מיין גאַנץ דענקען וועגען מעריין זענען נאַרישקייטען. ליעבע האָט ער געלעזען ביי טאָלסטאָי'ען, פערליעבט זיך אַן־אָפיציר, אַ געענדיגטער דאָקטאָר שוין, אַ גרויסער טשינאָווניק און אין יענעמס פרוי, אָבער נישט ער, מישאַ ראָזענצווייג, וואָס דאַרף ערשט הײַ־יאָהר אָנקומען אין אוניווערזיטעט.

אַ סטודענטען־ליעבע, — האָט ער פון זיך געלאַכט. אין דאָך האָט ער זיך ניט געקאָנט פאַסען. אין חדר־היים האָט ער שוין ניט געקאָנט אייגזיצען. ער האָט זיך אָנגעטהון, אויפגעעפענט די טהיר און אַראָב אין גאַס. צו דאַווידן, האָט ער געזאָגט, וועט ער געהן, און די פיס האָבען איהם אַוועקגעפיהרט צו זיין פעטער'ס הויז.

ער האָט אַרויסגעקוקט אין הער הויף. פון אַלע פענסטער אויפ'ן ערשטען שטאָק, וואו הער פעטער וואוינט, גיסט זיך העלעס ליכט אַראָב, ער האָט זיך נאָך אַ פּאָר מאָל אַרויף און אַראָב געדרעהט. פון באַלקאָן האָט ער געהערט מעריס שפּיעלען, דאָס שפּיעלען האָט איהם געצויגען, — ער איז שוין גרייט געווען אַרויפצוגעהן. ער האָט זיך אין איין סעקונדע דערמאָהנט אָן קאָזאַלסקי'ן, און אין זיין איינענער איצטיגער לאַגע, ווי ער שטעהט

אונטער'ן פענסטער, ווי א פערליעבטער שילער פון פינפטען קלאס גימנאזיום, און ער האט זיך אין די הענד געמומען.

— איינמאל געזאגט נישט ארויסצוגעהן — איז נישט, — האט ער זיך געזאגט און איז אוועק פון פענסטער.

אבער וואו אהין? — ער האט זיך געוואלט פערגעסען — און ער האט זיך דערמאהנט אן ארקאדיען, וואו עס פלעגען זיך צונויפקומען די יונגע-לייט פון שטאדט, און מיט א פלאמענדיג געזיכט און מיט קרענקונג פון בעליידיגונג אין הארץ איז מישא אריין אין די „שמאלע גאס".

אין דער „שמאלער גאס" ביי ארקאדיען פלעגט זיך פערזאמלען די אינטעליגענץ פון שטאדט. ביי ארקאדיען דעם זוהן — די יוגענד, ביי ארקאדיען דעם פאטער — די עלטערע (עפּיס האט מען דעם פאטער און זוהן גערופען מיט איין נאמען — ארקאדי, האטש ביידע האבען אזוי ניט געהייסען). דער פאטער ארקאדי איז געווען אנ'אגענט פון לעבענס-פערזיכערונג, א פרעהליך יודעל און צו איהם פלעגען קומען די פרעהליכע וויציגע מענשען. און דער זוהן איז געווען אנ'אויסגעשלאסענער סטודענט פון אוני-ווערזיטעט, אנ'ערנסטער, קלוגער יונגער-מאן, און צו איהם פלעגען קומען די ערנסטע יונגע מענשען.

אין קארידאר האט מישא ארויסגעטראטען אויף קאלאשען, וועלכע זענען געווען צושפּרייט איבער'ן גאנצען קארידאר ביז דער שטוב אריין, האטש עס איז געווען זומער. אויף דר'ערד איז געלעגען א שטאס מאנטלען, מענערישע און ווייבערישע. א ווייבערשער הוט האט זיך ארומגעוואלגערט. פון אינווייניג האט זיך געהערט א לאכען און א קול האט נאכגעמאכט שלום-עליכמ'ס יודיש, דערצעהלענדיג עפּיס פון „מנחם-מענדל'ען".

ער איז אריין אין צימער. דאס צימער איז געווען העל בעלויכטען. דער סאמאוואר האט געזידט. אויפ'ן טיש ביי איין ווינקעל איז געזעסען א רעדיל יודען, שרעקליך פערטיפט אין קארטען שפּיעלען און האבען נישט געהערט דאס לאכען און

שטימען פון דער קיפקע, וואָס איז געזעסען בײַם צווייטען עק טיש, צווישען וועלכע ס'זענען געזעסען פיעל ווייבער. איינע אַ דיקע יודענע איז געזעסען פון אויבען-אָן און האָט ברייט און הויך געלאַכט אויפ'ן קול, צישאָקלענדיג מיט איהר געמבע. אַרום איהר זענען געזעסען יונגע ווייבלעך, יונגע-לײַטלעך און האָבען דערצעהלט פעטע וויצען.

דער ווירטה איז אַרומגעגאַנגען און האָט מיט אַ שטיל געלעכטעריל גלעזער טהיי דערלאַנגט.

מישאַ האָט גלייך געוואָלט אַרײַן אין צווייטען צימער. עס האָט איהם אויפגעהאַלטען אַ יונגער-מאַן און אַ צווייטער. האָט די ווייבער אָנגעוויזען אויף איהם.

— וואָס וויל דער? — האָט די דיקע יודענע געפרעגט.

— אונז אַלע קיין ציון אַוועקפיהרען.

— אויף פרעד'ס רײַטוואָגען, — האָט אַ צווייטער צוגעלעגט.

אין צווייטען צימער, אַ קליינס און אַ שמאָלס און טונקעל בעלויכטען און פול מיט רויך, האָט זיך נור געהאַנדעלט אום אַ קליינינקייט. עס זענען געזעסען אַרום טיש אייניגע יונגע-לײַט מיט אַ פּאָר מיידלעך און האָבען „ראַזסוזשדאַיעט" אַלערערשטענס וועגען שאַפען פאַר די יודען, וואָס שפּיעלען הערינגען אין קאָרטען, און פאַר די ווייבער, וואָס לאַכען, אַ לאַנד און אַ שפּראַך, און דערנאָך וועגען אויסצובעסערן דאָס גאַנצע געזעלשאַפטליכע סיסטעם און איינצופיהרען די סאָציאַליסטישע אָרדנונג.

וועגען דעם זענען אַלע געווען אייניג. עס האָט זיך נור געהאַנדעלט אום די וועגען, וועלכע דאַרפען פיהרען צום געווינשטען ציעל.

— וואָס מיר דאַרפען, איז אָט וואָס — האָט זיך געהערט האַווירס שטים בײַ מישאַ'ס אַרײַנקומען — ערד, ערד, ערד...

דער צווייטער יונגער-מאַן האָט זיך אָנגערופען:

— אַלעקסאַנדער דער צווייטער האָט דעם פויער בעפרייט פון פאַנשטשינע, ער האָט איהם אָבער פערשקלאַפט צום פריצישען לאַנד. צוערשט האָט דער פויער צום ווינציגסטען אָנגעהערט דעם

פריץ. ער האָט איהם געשלאָגען, אָבער ער האָט איהם דערפֿאַר עסען געגעבען. ער האָט מיט זיינע קינדער געהאַנדעלט, אָבער אַז ער איז קראַנק געוואָרען, האָט ער איהם געהיילט. איצט איז וואָס? דער פּויער אַרבייט פֿאַר'ן פּריץ, ווי פֿריהער, און שטאַרבט דערביי פֿון הונגער. ער איז קראַנק, זיינע קינדער שטאַרבען פֿאַר קעלט, קיינער קוקט זיך אויף איהם נישט אַרום. פֿון פּריץ'ס רשות האָט מען איהם אַרויסגענומען און מען האָט איהם נישט געגעבען דאָס, וואָס דער פּויער דאַרף צו זיין לעבען, צו זיין ערהאַלטונג. מיר דאַרפֿען ערד, דער רוסישער פּויער לעכצט נאָך ערד, — האָט די שטים אויסגערופֿען, טריאומפֿירענדיג.

מישאַ האָט איצט אָנגעקוקט דעם יונגען-מאַן, וואָס האָט גערעדט די ווערטער. עס איז געוועזען אַ דאַרער, אויסגעמאָגערטער יודישער יונגער-מאַן מיט אַ טיפּיש יודישער נאָז און טיעפֿע אויסגעלאָשענע אויגען. מען האָט בעמערקט, אַז די אויגען האָבען אייגענטליך נאָך נישט ריכטיג געזעהן, וואָס איז ערד, אַז דאָס פּנים איז געוואָרען בלייך און אויסגעצויגען פֿון די שטעדטישע מויערן און דער אָטעם האָט קיינמאָל נאָך נישט געשמעקט מיט ערדישען ריח.

— און דאָס איז דער עיקר, — האָט דער יונגער-מאַן געפֿינקעלט מיט זיינע אויגען און דערביי טיעף זיין שטערן געקנייטשט, — דערביי וואָלט נישט געוועזען קיין בעזונדער יודישע פֿראַגען. די יודישע לאַגע איז נור איין קייטעלע אין גאַנצען אונרעכט, וואָס טהוט זיך אין לאַנד. גיב דעם פּויער ערד — וועלען אַלע האָבען וואָס צו עסען; ער וועט מעהר מענשליכע בעדערפֿנישען האָבען און די פֿאַבריק אין שטאָדט וועט האָבען מעהר צו טהון און דעם אַרבייטער וועט בעסער זיין; די גאַנצע פֿראַגע אין לאַנד איז נור אַן ערד-פֿראַגע.

— און וואָס וועט זיין מיט דער קאָנצענטראַציע פֿון קאַפּיטאַל, — — — — — — — ? איהר ווילט רוסלאַנד צוברעקלען אין אַ קליין בירגערליכען שטאַט. גיב די רוסישע פּויערים ערד, וועלען זיי ווערען צופֿריעדען — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — האָט אַ צווייטער יונגער־מאַן דיסקוטירט.

— און וואָס איז געווען בעת דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע? האָבען דען די קליין־בירגער, וועלכע מען האָט אַוועקגעגעבען די גיטער פון קירכען און גראַפען, נישט געשטיצט די נייע אָרדנונג? — האָט אַ „באַרישניע", וועלכע האָט געטראָגען געשוירענע האָהר און געראויכערט אַ פּאַפּיראָס, אַרויסגערעדט פון אַ ווינקעל אַרויס. — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

האָט דאָס פריילין געזאָגט אין אַזאַ טאָן, ווי די גאַנצע — — ערד וואָלט שוין געלעגען אויפ'ן טיש פאַר איהר און עס האַנדעלט זיך נור אום דעם, וועמען זי צו פערטיילען.

דאָס געשפּרעך איז באַלד איבערגעגאַנגען צו דער יודישער פראַגע. אַ הויכער רוסישער סטודענט, וואָס האָט זיך אין שטאָדט אַרומגעדרעהט און קיינער האָט נישט געוואוסט, ווער ער איז און זיין געזונד פנים מיט זיינע שטאַרקע הענד האָבען מעהר געקאָנט דערצעהלען פון דער — — ערד, ווי די אַלע אַנוועזענדע דאָ, — האָט זיך ביים צוטיילען די ערד גאָרנישט אָנגערופען. נאָר אַז דער יונגער־מאַן האָט דערמאָהנט די יודען — האָט ער אויסגעשריען:

— און איך בעשטעה נישט אויף דעם.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט און דערביי געהאַלטען אַ לאַנגע בעגייסטערטע רעדע וועגען יודען און יודישקייט. איהם איז צו־וועניג געווען גלייכבערעכטיגונג מיט אַלע גוטע זאַכען פאַר יודען. ער האָט זיי יעדען בעזונדער האָטש אַ לאַנד געוואָלט געבען; ער האָט כמעט ווי געפאָדערט פיעל גרעסערע רעכט פאַר יודען, ווי פאַר די רוסען.

— איך קען דײַן סענטימענטאַליטעט, — האָט דאָס פרײַלין מיט די געשוירענע האָר געזאָגט צו דעם סטודענט.

דער יונגער אַרקאַדי, אַ קלײנער און אַ האַרער, אין ברילן, איז אַרומגעגאַנגען און האָט יעדן צוגעשמײכעלט פרײַנדליך, האָטש קײנער פון די פערזאַמעלטע האָט עס נישט באַמערקט. און פון דער צװײטער טהיר האָט זיך אַלץ אָנגעשלאָגן דאָס אונטערדריקטע לאַכען. מישאַ איז געזעסען אין אַ װינקעל און האָט זיך צוגעהאָרכט צו אַלעם — ער האָט אויפ'ן װעג אָנגעגרײט אַ גאַנצען רעפעראַט װעגען דער יודישער לאַגע, װי ער פערשטעהט זי און דעם רעפעראַט האָט ער געװאָלט דאָ אויסברײנגען. ער איז אויף זיך בײז געװען, פאַרװאָס ער האָט דעם מוטה נישט. ער האָט זיך צוריקגעהאַלטען. ער האָט אַלץ געקוקט אויף אַבראַם מיכאַילאָװיטש, װעלכער איז געזעסען געגענאיבער איהם מיט זײַן געפוצט בערדיל און האָט יעדען רעדנער געקוקט אין די אויגען אַרײַן, װי מיט אַ לעכעלן.

אַבראַם מיכאַילאָװיטש איז געװען דער עלטסטער פון דער גאַנצער געזעלשאַפט. ער האָט אין דער־הײם געהאַט אַ װײַב מיט פינף קינדער, װעלכע האָבען געלעבט אין אָרימקײט און דחקות, נאָר אויף איהם האָט מען עס נישט אָנגעזעהן. ער האָט שטענדיג געטראָגען אַ רײנעם ראָק און די באָרד איז תמיד געװען אויסגעקעמט, און געחבר'ט האָט ער זיך נור מיט יונגװאַרג. ער איז געװען אַ רוסישער לעהרער אין שטאָדט, װעלכער האָט פאָרבערײט עקסטערנע צום עקזאַמען. ער האָט אויך מישאַ'ן פאָרבערײט אין קלאַס אַרײַן. און מישאַ האָט געהאַט דאָס געפיהל, גלײַך װי ער דאַרף פאַר זײַן לעהרער פאַרזאָגען די לעקציע. ער האָט געװאָלט עפּיס זאָגען און ער האָט געהאַט עפּיס צו זאָגען, און ער האָט נישט געװאַגט. ער איז בײז געװאָרען אויף זײַן מוטלאָזיגקײט. ער האָט זיך אפילו אײן מאָל אויפגעהויבען און האָט אָנגעהויבען צו זאָגען: „גאָספאָדאַ" — און איז רויט געװאָרען, אַז אַלץ האָט געפלאַמט אין איהם. און אַז ער האָט זיך געזעהן שטעהן צװישען עולם און דער עולם האָט געװאַרט אויף זײַן

וואָרט, האָט ער געהאַט דאָס געפֿיהל, ווי ער טרינקט זיך אין מוז זיך אַרויסראַטעווען.

— גאָספּאָדאַ! — האָט ער אָנגעהויבען צו שטאַמלען, — איך האָב געוואָלט, אַז מען זאָל רײדען וועגען דעם, וועגען דעם, — האָט ער געשטאַמעלט — וואָס זענען מיר? איך מײן, מיר, יודען, וואָס זענען מיר? וואָס בין איך? איך מײן אַט וואָס: דער, דער חיים דאָ — ווײזט ער אויפ'ן רוסישען סטודענט — איז אַ רוס, צי ער ווײסט עס, צי ער וויל עס, צי ניט, איז ער אַ חיים, אָהן זײן ווילען און אָהן זײן וויסען, — און דערבײ איז מישאַ פּלוצרונג שטעהן געבליבען אָהן ווערטער.

דער עולם איז געשטאַנען האַלב פֿערוואונדערט.

— מיר פֿערשטעהען אײך נישט, — האָבען אײניגע געזאָגט.

— וואָס וויל ער? — האָט געפֿרעגט דאָס פֿרײלין מיט די געשוירענע האָהר.

מישאַ האָט זיך צוריק אַוועקגעזעצט אויף זײן אָרט, פֿערשעמט און רויט.

— וועגען וואָס מײנט איהר דאָס? — האָט צו איהם געזאָגט אַבראַם מיכאַילאָוויטש אין אַ פּראָטעקציאָנעלען טאָן, ווי ער וואָלט איהם געוואָלט מוטה געבען.

— איך מײן עס וועגען דעם, וואָס מיר, יודען, רײדען וועגען אַלץ. מיר האָבען עפּיס אַ שותּפֿות אין אַלץ און אונזער איז קײן זאַך נישט. איבער אַלץ, וואָס מיר ווילען, רײדען מיר, גלײך ווי עס וואָלט אונזערס געווען. מען וואָלט אײגענטליך געדאַרפֿט זיך אַלײן אַנאַליזירען און זעהן פֿון וואָס בעשטעהט איך, וואָס געהט מיך אָן, וואָס איז מײן און פֿון דעם אויסקוקען אויף אַלץ, וואָס איז אַרום.

נור קײנער האָט איהם שוין נישט געהערט. דער עולם האָט גערעדט וועגען דער ווירקונג פֿון דער רעוואָלוציע אויף דעם קלײנבירגער. אַלע האָבען גערעדט. אײנער האָט דעם אַנדערן איבערגעשלאָגען די רײד, און די פּנימ'ער און די שטימען זענען פֿערטרונקען געוואָרען אין רויך פֿון די פּאַפּיראָסען, וואָס האָט פֿול

געמאַכט דאָב צימער, און פֿון דער צווייטער שטוב האָט זיך געהערט אַלץ דאָס לאַכען פֿון דער דיקער יודענע, וואָס איז געזעסען אויבען־אָן צווישען די לוסטיגע ווייבער און יונגע־לייט.

אַז מישאַ איז אַהיים געגאַנגען, האָט איהם דאַוויד אָנ־געיאָגט אויפ'ן וועג. ער האָט איהם חבר'יש אָנגענומען ביי דער האַנד און געקלאַפּט אויף דער פּלייצע:

— וואָס איז מיט דיר? זינט אַ צייט געהסטו אַרום אָהן אַ קאָפּ?

מישאַ האָט אויסמיידענדיג געשמייכעלט:

— ווער, איך?

— ווער, דו? — האָט דאַוויד געלאַכט, — אוודאי ניט איך. האָסט דיך ניט וואָס צו בעהאַלטען, איך ווייס פֿון אַלץ.

— וואָס ווייסטו? — האָט מישאַ געפֿרעגט מיט האַרץ־קלאַפּען.

— אַז דו ביזט נאַריש פֿערליעבט, ווי אַ גימנאַזיסט. שעם דיך, אין אַזאַ צייט, ווען רוסלאַנד וואַכט־אויף, געהסטו אַרום, ווי אַ פֿערליעבטער גימנאַזיסט, קומסט אויף פֿערזאַמלונגען און רעדסט סאַמע נאַרישקייטען.

מישאַ האָט שולדיג געשוויגען.

— שלאָג דיר, ברודער, די געדאַנקען פֿון קאָפּ אַרויס. צו דער אַרבייט נעהם זיך. היינט איז נישט קיין צייט צו ליעבען.

— — — — — — און דאָ געהט איהר ביידע אַרום ווי די מלאכים'לעך. זי איז עפּיס אַנדערש. זי איז אַ נאַריש מיידעל, אָבער דו?

— וועמען מיינסטו? — פֿרעגט מישאַ.

— וועמען איך מיין? וואָס בעהאַלסטו דיך? איך ווייס פֿון אַלץ.

— אָבער ווער?

— זי, דיין געליעבטע. דער „נאַר" האָט מיר אַליין פֿער־טרויט. אַז זי ליעבט דיך.

— ווער? — האַפּט איהם מישאַ אָן ביי דער האַנד.

— ווער? מיין נאַרישע שוועסטער ראַהעל.

— אָבער, — שרייט־אויף מישאַ און ווערט דערביי אַנטשוויגען.

נאָך קאָוואַלסקי'ס אַוועקגעהן פֿון טהיי־אָווענד האָט מערי די גאַנצע נאַכט נישט געקאָנט שלאָפֿען. זי האָט זיך געפֿיהלט בעליידיגט ביז צו ערנידערונג און האָט זיך נישט געקאָנט מוחל זיין איהרע ווערטער.

— ווי ביליג, גאָט מיינער, ווי ביליג איך בין, — האָט זי זיך געזאָגט, — קומט צופֿאָהרען אַ פֿרעמדער מענש, איך וויים נישט ווער ער איז, וואָס ער איז און וואַרפֿט אַלטע אויסגעדראָשענע פֿראַזען, און איך פֿאַל צו איהם, ווי די ערשטע נאַרישע גימנאַזיסטקע.

זי האָט זיך אויפֿגעהויבען מיט'ן געדאַנק — אַלץ, וואָס עס איז געשעהן, צו פֿערגעסען און נעהמען זיך פֿאַרצובערייטען צו דער רייזע קיין פּעטערבורג.

נור ווי אויף צו־להכעיס האָט זי אומעטום, וואו זי איז געווען דעם גאַנצען טאָג, געהערט ריידען נור פֿון קאָוואַלסקי'ן. אַלץ האָט נור גערעדט וועגען דעם קינסטלער, וואָס איז דאָ אין שטאָדט, און אַלע האָבען געוואוסט די מעשׂה מיט דער שיקסע און קיינער האָט זיך ניט פֿערהאַלטען צו איהם גלייכגילטיג. אַ טייל האָט איהם געריהמט און אַ טייל האָט איהם געשענדט. אומעטום, וואו זי האָט זיך אַקעהר געטהון, האָט זי געפֿיהלט קאָוואַלסקי'ן אַרום זיך. היינט האָט ער געמיטאָגט ביי דער מוהמע, אויף מאָרגען איז ער פֿערבעטען צו די קעניגס. אין פֿיעל ערטער האָט זי געהערט ווי אַ געוויסען צוזאַמענהאַנג צווישען זיין נאָמען מיט איהרען און דערביי געמערקט אַ שמייכלען אויף די ליפּען. איהר האָט דאָס געקרענקט און זי האָט אייניגע מאָל אויסגערופֿען: „ווי דער נאָמען לאַנגווייליגט מיך שוין! אַ מענש זאָל אַזוי פֿיל מאַכען מיט זיך אַ שטאָדט!“.

פֿאַר־נאַכט האָט זי איהם אָנגעטראָפֿען אין שטאָדטגאָרטען צווישען די אַלעען. זי איז געגאַנגען מיט סאָניע'ן. ער

איז באַגאַנגען מיט פרײלין קעניג שפּאַצירען. די מוזיק האָט געשפּיעלט און דער גאָרטען איז געװען פול מיט שפּאַצירענדע, אָפיצירען, סטודענטען און דאַמען. צום ערשטען מאָל האָט זי זײ געלאָזט דורכגעהן. אין קאָװאַלסקי׳ס אויגען איז געלעגען אַ װילען צו צוגעהן צו איהר. זי האָט איהם קאַלט געגריסט און פרײנדליך צוגעשמײכעלט דעם פרײלין קעניג. זי האָט געװאָלט אָבקעהרען אין די צװײטע אַלעע, אַז זי זאָל זיך נישט דאַרפען באַגעגענען מיט זײ, נור באַלד, בײם צװײטען מאָל אומקעהרען זיך, האָט זי געזעהן, װי קאָװאַלסקי, האַלטענדיג דאָס פרײלין קעניג אונטער׳ן אָרעם, געהט מיט יענער צו צו איהר. זי האָט זיך צוקושט מיט׳ן פרײלין קעניג און צו קאָװאַלסקי׳ן זיך אַ נויג געטהון. קאַלט באַגריסענדיג זיך מיט סאָניע׳ן, האָט ער געזאָגט צו מערי׳ן:

— װאָס מאַכט איהר?

אַזאַ װאַרימער טאָג — און זײנע אויגען זענען װידער גרױס און קלאָר געװאָרען און זײן געזיכט האָט אָנגענומען יענע קינדערשע פרײד פון נעכטען.

זי האָט איהם פערװאונדערט אָנגעקוקט און האָט איהם קאַלט אָבגעענטפערט:

— איך דאַנק אײך.

— און איהר האָט מיך אין אַ שענע געשיכטע אַרײנגעצויגען,— זאָגט װײטער קאָװאַלסקי צו איהר מיט׳ן פריהערדיגען לעכעלן.

— איך? פרעגט מערי פערװאונדערט.

— נעכטען אויף־דער־נאַכט מיט חעם מאַדמואַזעל מײזעל. איך האָב מיר אַלע פרױען און מײדלעך אין שטאָדט געמאַכט פאַר שונאים מיט מײנע װילדע אױסדריקען, — װײזט ער אויף פרײלין קעניג, — אָבער איך האָב עס גאָרנישט געמײנט אַזױ ערנסט; מען דאַרף מיך נישט נעהמען אַזױ ערנסט, װי איהר נעהמט מיך. הײנט האָב איך אײך אַזױ געזאָגט, מאָרגען קאָן איך אײך גאָר עטװאָס אַנדערס זאָגען און, גלױבט מיר, חער

יעניגער, וואָס האַלט זיך אָן אַ שטענדיגער מיינונג, איז נור אַ לאַנגווייליגער מענש.

די מיידלעך האָבען אָנגעהויבען צו לאַכען. מערי האָט אויך ניט געקאָנט איינהאַלטען דעם שמייכעל, וואָס האָט זיך געוויזען אויף איהרע ליפּען.

— אפשר דענקען אַזוי קינסטלער. מיר, פּראָסטע בשר-ודם'ס, דענקען ניט אַזוי. מיר מוזען האָבען אין לעבען אַ פּרינציפּ, — האָט זיך אָנגערופען כאַניע, אונטערשטרייכענדיג דאָס וואָרט „פּרינציפּ".

— ניין, איך האָב יאָ אַ פּרינציפּ, — האָט זיך קאָוואַלסקי אָנגערופען, — מיין פּרינציפּ איז שענקייט. אַט געהען פאַר מיר מענשען פאַרביי, איך הער זיי אויף צו פיהלען, אַלס באַזונדערע אינדיווידוען, וועלכע האָבען אייגענע ווילענס. פאַר מיר זענען זיי פלעקען. אויף וויפיעל דער פלעק איז מיר אָנגענעהם פאַר'ן אויג, אויף אַזוי פיעל בעטראַכטע איך זיין עקזיסטענץ. אויף וויפיעל דער פלעק שטערט מיר די האַרמאָניע, דאַרף ער אויסגעמעקט צו ווערען. נור דאָ קום איך צו דער גרעניץ פון מיין פיזישער מאַכט.

מערי איז געווען שווייגענדיג. אויף איהרע ליפּען האָט זיך נור פון צייט צו צייט אַ שמייכעל בעוויזען. זיי האָבען זיך אַוועקגעזעצט אויף דער באַנק און קאָוואַלסקי האָט אין אַ זעהר לוסטיגען טאָן אָנגעהויבען צו מושטירען די פאַרבייגעהענדע, האָט מיט זיין שוישפּילערישען טאַלענט אָנגעהויבען אויסצולאַכען יעדענס בעוועגונג און מינע און געפּרובט טרעפען, פון וואָס פאַר אַ כאַראַקטער זיי זענען. מעהרסטענס זענען דאָס געווען פרויען פון אָפיצירען און טשינאָווניקעס, געקליידט זעהר גראָב אין שווערען שוואַרצען סאַמעט, מיט רויטע זיידענע באַנדער בעפּוצט. עס זענען דורכגעגאַנגען יודישע פרויען, בעציהרט מיט פיעל גאָלד און פעררייסענע קעפּ; אַן אַלטער פּאָלקאָווניק מיט אַ יונגער טאָכטער, צוויי גימנאַזיסטקעס, נאָך וועלכע עס האָט זיך נאָכגעשלעפּט אַ גאַנצע חברה יונגע שילער. קאָוואַלסקי האָט געפּרובט

טרעפען יעדען מיט וואס ער בעשעפטיגט זיך און וואס ער דענקט. א סוהאטישער לעהרער האט פאר מערי'ן דעם הוט אראבגענומען. קאוואלסקי האט אלץ געטענה'ט, אז דער לעהרער איז פער-ליעבט אין מערי'ן און שרייבט איהר אנאנימע ליעבעס-בריעף. עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז עס איז נישט אזוי. עס איז געווען א יודישער לעהרער פון דער פריוואט-שול פון דער מאדמואזעל מייזעל, וועלכער איז אויסגעשלאסען געווארען פון דער שול — ווייל ער האט פראפאגאנדירט קריסטליכע אידעען צווישען די יודישע קינדער, מיט וועלכע מערי האט גראד סימ-פאטיזירט.

מען האט אנגעהויבען צו ריידען וועגען דער פרויען-קליידונג. קאוואלסקי איז געווען געגען די מאשין-ארבייט, געגען דעם, וואס די מיידלעך שהויען זיך אלע אן לויט איין מוסטער; ער האט גע-רעדט וועגען אינדיווידועלער קליידונג און וועגען ערהאלטען די פרויען-ליניע אין די קליידער, און אלע זיינע רייד זענען גע-ווענדעט געווען צו מערי'ן, גלייך ווי דאס פריילין קעניג און סאניע וואלטען גארנישט געווען דערביי, און האט זיך דערביי געשטארקט איבערצייגען זי אין זיינע רייד.

מערי האט זיך שוין געוואלט איינינע מאל אויפהויבען און אוועקגעהן. איהר איז זיין פרעהליכער טאן און זיין דירעקט ווענ-דען זיך צו איהר געווען צו-ווידער, זי האט זיך געשעמט פאר איהרע חברו'טעס און איז רויט געווארען דערביי; נור זי האט עס נישט געטהון, כדי איהם נישט ארויסצעווייזען איהר אויפמערק-זאמקייט אויף זיינע ווערטער. זי האט זיך קאלט, אבער טאקט-פאל צוריקגעהאלטען און איהם קורץ געענטפערט.

פלוצים איז קאוואלסקי געבליבען זיצען, דאס מויל און די אויגען אפען און האט געוויזען מיט'ן פינגער:

— און דאס איז עפיס נייעס, גאר נייעס.

עס איז געווען א רויטליכער, גאלדענער פלעק אין דער שיינענדער זון, וועלכער האט געלויכטען צווישען די ביימער.

נעגען דעם רויטליכען גליהענדען פלעק זענען געגאנגען צוויי יונגע-לייט.

— דאס איז א קאליר, דאס איז א ליניע, — האט קאוואלסקי אויסגעשריען ענטציקט.

— דאס איז דאך מישא מיט די לייזעראוויטשעס, — האט סאניע זיך אנגערופען.

אנ'אויגענבליק שפעטער זענען זיי ארויסגעקומען פון דעם ברייטען זונען-פלעק, וואס איז געלעגען איבער'ן וועג אין דער אלעע און אריינגעקומען אין דעם שאטען. דאס רויטע גאלדענע טוך איז איצט מאטער געווארען און עס האט זיך פון איהם ארויסגעזעהן ראהעל'ס קלאר געזיכט מיט דעם פליישיגען פול אפגעברענטען האלז און איהרע שווארצע צעפ האהר. נעבען איהר זענען געגאנגען מישא און דאוויד.

מישא האט זיך פערלעגען פערנייגט און איז רויט געווארען. ראהעל, וועלכע איז געווען בעקאנט מיט סאניען און מיט מערי'ן נור פון דער-ווייטענס, האט מיט איהר שווארצען קאפ האהר פריי זיי געגריסט. זיי האבען געוואלט דורכגעהן, נור מערי, בעמערקענדיג קאוואלסקי'ס ענטציקען איבער ראהעל'ס טוך, האט זיי צוגעוואינקען און סאניע האט זיך אויפגעהויבען אהער צו הפען זיי צו דער באנק.

מישא מיט ראהעל'ן זענען צוגעגאנגען. דאוויד האט זיך אפגעשטעלט פון דער-ווייטענס, ווארטענדיג.

זיי האבען זי פארגעשטעלט קאוואלסקי'ן און זי האט פריי, חבר'ש צוגערופען דאוויד'ן.

דאוויד איז צוגעקומען מיט א אונצופריעדענער מינע, האט זיך פערבויגען און זיך ארומגעקוקט.

קאוואלסקי האט אבער איצט גארנישט בעמערקט. ער האט זיך געפרעהט מיט דעם פערגאלדעטען טוך אויף ראהעל'ס אקסעל, ווי א קינד. זיין גאנץ געזיכט האט אנגעהויבען צו לייכטען און די אויגען זיינע זענען אפענער און קלארער געווארען. ער האט

בעבראַכט דאָס טוך, וואָס איז אַרויסגעוואָרפען אויף האַהעל'ס אַקסעל, און האָט גערעדט, ווי האַלב צו זיך:

— אָבער אַן אײנפאַל — דאָס גאָלד אויף די טונקעלע האָהר. פון וואַנען האָט איהר דאָס?

— איך האָב עס פון דער באָבען. דער טאַטע האָט'ס געהאַט באַהאַלטען, דאָס און די אַלטע בראָש (ווײַזט זי פרײַ איהר נאַקעטען האַלז, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען אויף אַן אַלט גאָלדען קײטעל, אַן אַלטער, שוואַרצער, קלײנער מעדאַליאָן, מיט פערל בעזעצט). איך האָב די זאַכען זעהר ליעב. אַלע לאַכען פון מיר, — האָט דאָס מײדעל אַרויסגעזאָגט אײנפאַך און אַזוי אָפען און פרײַ, ווי זי וואָלט אַ יונגעל געווען און גערעדט מיט איהרע חברים.

קאָוואַלסקי האָט אַליין בעטראַכט דאָס טוך. עס איז געווען אַן אַלט טונקעל בוכאַריש זײַדען טוך, אין גאָלד געוועבט, וואָס די אַלטע יודישע פרויען פלעגען טראָגען צו שוהל-געהן. עס איז געווען שטאַרק און פעסט אַרומגעהילט אַרום דעם מײדעל'ס ביוסט ביז צום אָפענעם האַלז און האָט אויסגעזעהן, ווי אַ גאָלדענער פאַנצער, אויסגעגאָסען אויף איהר שטאַרקער ברוסט. קאָוואַלסקי'ס געזיכט האָט אָנגענומען דאָס פערלעגען געלעכטערל, וואָס איז מערי'ן אַזוי גוט בעקאַנט געווען פון נעכטען. און זי האָט בעמערקט, אַז זײַן ענטציקען און זײַנע אָפענע אויגען און מויל גילטען נישט נור די אַלטע שמוק-זאַכען, נור דעם גאַנצען מײדעל, וועלכעס איז דאָ געשטאַנען פרײַ, נאַאיוו און שטאַרק.

איהר האַלז און ווײַסע נאַקעטע הענד זענען געווען, גלײַך ווי זי וואָלט ערשט איצט אַרויס פון טײַך און איהרע האָהר זענען נאַס געווען, אויסגעצוואָגען און איהרע רינדיג-אַראָבגעפאַלענע אַקסעל האָבען אויסגעזעהן ווי זיי שלאָפען. און דאָס מײדעל איז געשטאַנען און האָט גאָר פון דעם נישט געוואוסט. קאָוואַלסקי איז אַזוי ענטציקט געוואָרען, אַז מערי'ן האָט זיך יעדען אויגענבליק אויסגעדוכט, אַז אָט וועט קאָוואַלסקי דאָס מײדעל אַרומנעהמען

אין פֿאַר אַלעמען ראַהעל'ס גרויסע, בלאָהע אָפֿענע אויגען אויס-קוישען.

מערי'ס ליפּען האָבען אַ ציטער געטהון און זי האָט זיך אָבגערופֿען צו מישאַ'ן:

— פֿאַרוואָס ביזטו נישט געקומען נעכטען? איך האָב אויף דיר געוואַרט.

קאָוואַלסקי האָט זיך ערשט איצט אויסגעוואַכט פֿון זיין ענטציקען און האָט זיך געווענדעט אין מערי'ס זייט.

— די אַלטע, יודישע ווייבער האָבען זיך פֿיעל שענער און אינדיווידועלער געקליידעט פֿון זייערע טעכטער. איהר מיט אייער אָריענטאַליש געזיכט — האָט ער זיך דירעקט געווענדעט צו מע-רי'ן — קליידעט זיך ווי די ערשטע בעסטע שיקסע פֿון פּאַריז. און דאָס איז אייער אידעאַל; איך בין פֿעסט איבערצייגט, אַז אייער מוטער האָט אין דער-היים זאַכען, אויף וועלכע איהר קוקט מיט פֿעראַכטונג און זיי וואָלטען אייך בעסער געקליידעט, ווי די אַלע קליידער פֿון די שטעדטישע שניידערינס.

מערי איז ערשטוינט געבליבען. זי איז פֿערשעמט געוואָ-רען פֿאַר מישאַ'ן און מישאַ איז אויך ערשטוינט געבליבען. אַ רויטע פֿלאַם האָט אָנגעצונדען זיין געזיכט, ער איז פֿערשעמט געוואָרען איבער מערי'ן און איז אין איין אויגענבליק גרייט געוועזען זיך אַרויפֿצוּוואַרפֿען אויף קאָוואַלסקי'ן און איהם שלאָגען. זיין סאָלידע, רוהיגע נאַטור האָט איהם נור אָבגעהאַלטען פֿון אַ סקאַנדאַל.

מערי האָט געענטפֿערט קאָוואַלסקי'ן האַלב אין שפּאַס.

— גוט, פֿון היינט-אָן וועל איך אָנהייבען נאָכצוקוקען מיין מאַמעס אַלטע אוצרות און וועל זעהן, וואָס דאָרט איז פֿאַרהאַן פֿאַר מיר. מישאַ, ווען גרייטסטו זיך אין וועג אַריין? איך בין שוין באַלד פֿאַרטיג, — האָט זי זיך געווענדעט צו מישאַ'ן, אויפֿגע-הויבען זיך פֿון אָרט און גענומען מישאַ'ס אָרעם און געקוקט איהם ליעבליך אין געזיכט אַריין, אַז מישאַ'ן איז וואַרים געוואָ-רען אין אַלע גלידער. נאָך איהר האָט זיך די גאַנצע געזעל-

שׁאַפֿט אױפֿגעהױבּען און אָנגעהױבּען צו שפּאַצירען צװישען די אַלעען.

דער גאָרטען איז איצט פֿול געװען און פֿון דער־װײַטענס האָט זיך געהערט, װי די זעלנערשע טראָמפּײטען שפּיע־לען אַ װיענער װאַלס.

מערי האָט פֿעסט געהאַלטען מישאַ׳ס אָרעם און האָט איהם אַלץ ליעבּליך געקוקט אין די אױגען אַרײַן און גערעדט מיט איהם אַזױ פֿרײַנדליך, אַזױ גוט, אַז מישאַ האָט נישט געקאָנט קײן װאָרט פֿון מױל אַרױסבּרײַנגען. זײַן יונגלישע פּנים האָט זיך פֿער־קרימט װי צום װײנען און ער האָט פֿערגעסען אָן אַלץ, אָן זײַנע געדאַנקען װעגען פּאַרטײען, װעגען „עפּיס טהון" — עס איז איהם גוט געװאָרען, גוט בּיז צום שמערץ.

-- פֿאַרװאָס נישט? — האָט ער זיך געזאָגט — פֿאַרװאָס זאָל איך זײַן ניט קײן ליעבּע? קאָן איך דען נישט אַזױ פֿיהלען, װי אַ גאַנצער פֿאַרטיגער מענש, אַ דאָקטאָר, אַ טשינאָװניק? איך בּין דאָך שױן אױך אַ דערװאַקסענער מענש.

אין דעם האָט ער דערפֿיהלט, אַז איהר האַנד ליעגט אין זײַנער. ער האָט געקוקט אױף איהר. איהר בּליק איז איצט געװען געװענדעט אױף קאָװאַלסקי׳ן מיט ראַהעלי׳ן, װעלכע זענען גע־גאַנגען פֿאָראױס. זי האָט אַלץ געזעהן קאָװאַלסקי׳ס אָפֿען מױל און אױגען און זײַן פֿערלעגענעם שמײכעל, קוקענדיג אױף ראַהעלי׳ן.

מערי׳ס הענד האָבּען געצוקט, זי האָט געװאָרפֿען אַנאױנ־רוהיגען בּליק אַרום זיך, האָט פּלוצים אַרױסגענומען איהר האַנד פֿון מישאַ׳ס אָרעם און האָט אין מיטען רײדען אָבּגעהאַקט.

מישאַ האָט אַ ציטער געטהון מיט זײַן גאַנצען קערפּער און האָט קראַמפֿהאַפֿט די ליפּען פֿערבּיסען.

דאָס דרייצענטער קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג אַרום איז קאַוואַלסקי פערשוואונדען געוואָרען, ווי אין וואַסער אַריין. קיינער האָט נישט געוואוסט, וואו ער איז אַהינגעקומען. מערי איז געגאַנגען צו בעקאַנטע, וואו קאַוואַלסקי פלעגט קומען, צו דעם באַנקיר קעניג, צום פעטער, האָט געלוישט אַ וואָרט וועגען קאַוואַלסקי'ן, אָבער אַלע האָבען זיך נור געוואונדערט איבער זיין פּליצלונג'דיג פערשווינדען. פון קיינעם האָט ער נישט גענומען קיין אָבשיעד. מען האָט ביי איהר געפרעגט אויף קאַוואַלסקי'ן, געמיינט, אַז זי מוז עס דאָך צום בעסטען וויסען. איהר האָט דאָס פערדראָסען. אָבער אַזוי לאַנג ווי זי האָט געפיהלט קאַוואַלסקי'ן ניט ווייט פון זיך, האָטש זי איז אויף איהם ברוגז געוועזען, האָט זי זיך געפיהלט בערוהיגט. זיין פלוצלונג'דיג פערשווינדען האָט זי אויפגערודערט, זי האָט זיך קיין אָרט ניט געקאָנט געפינען. ביז אין בעליידיגט איז זי געוועזען אויף זיך אַליין.

— וואָס געהט מיך אָן דער פּוילישער פּראַזען-מאַכער? — ווי זי האָט איהם גערופען. דאָך זינט יענעם שפּאַציר אין גאָרטען, וואו זי האָט איהם געזעהן אין געזעלשאַפט מיט ראַהעל'ן, האָט זי זיך אונטערגעגעבען. זי האָט געפיהלט, אַז איהר מלחמה-האַלטען מיט זיך איז אומזיסט. יאָ, זי איז אייפערזיכטיג אויף קאַוואַלסקי'ן.

אָבער, גאָט, ווער איז ער? ווי קאָן מען אייפערזיכטיג זיין אויף אַ מענשען, וועלכען מען האָט פיינט? — אין דעם איז זי דאָך געוועזען איבערצייגט, ווער ווייסט, אפשר האָט ער שוין אַ ווייב מיט קינדער, אפשר שוין אַ געליעבטע. נאָר דאָס זענען אַלץ געוועזען תירוצים אויבערפלעכליכע. אינעווייניג, פאַר זיך איז איהר אין דעם אַלעם קיין אונטערשיעד ניט געוועזען. מעג ער האָבען אַ ווייב מיט קינדער, מעג ער זיין ווער ער איז — זי האָט געפיהלט, אַז זי בעדאַרף זיין נאָהנטשאַפט, און מיט איהם איז איהר גוט, איז איהר גוט, ווי ער איז.

— אָבער ער ליעבט מיך גאַרנישט; ער פעראַכט מיך דאָך.

איך קום צו איהם און בויג מיין קאָפּ פאַר איהם און ער שטויסט מיך אָב פון זיך, ווי אַ הונד, ווי א הונד שטויסט ער מיך אָב פון זיך.

איהר גאַנצער שטאָלץ האָט זיך דערוועקט אין איהר. זי האָט זיך געזאָגט: ניין, קאָוואַלסקי איז פאַר מיר אַ טויטער בוכשטאַב. אָבער אינווייניג, טיעף אינווייניג, אין זיך, האָט זי דאָך געפיהלט, אַז עס איז נישט אַזוי, אַז איהר לעבען הויבט זיך ערשט איצט אָן, ערשט איצט — זינט זי האָט דערקענט דעם שלעכטען, פרעמדען מאַנספערשוין; אַז אַלץ, וואָס זי האָט געהאַט דורכגעלעבט ביז איצט, איז גאָרניט, אפילו איהר סענטימענטאַליטעט צום יונגען שוישפּיעלער אין קיעוו. ניין, דאָס איז גאָרנישט געווען, איצט ערשט הויבט זיך עס אָן, מיט דעם פרעמדען, וואָס שלאָגט זי מיט דער פויסט אין פנים אַריין און יאָגט זי פון זיך. דאָס איז איהר לעבען, דאָס איז איהר גורל.

און זי האָט געזאָגט: — „מיט וועמען האַלט איך מלחמה? צי וואָס צווינג איך מיין האַרץ — איך וועל דאָך סיי־ווי־סיי ניט קאָנען מנצח זיין! איך וועל אַהינגעהן צו איהם און וועל מיך איהם ברייננגען און וועל איהם זאָגען: אָט בין איך, איך ווייס ניט, עס איז עפּיס אין מיין האַרץ רייף געוואָרען פאַר דיר, נעהם עס צו און גיב מיר צוריק מיין רוהע“.

— „און וואָס גערט עס מיך אָן ווער ער איז און וואָס עס איז מיט איהם? איך טהו עס דאָך פאַר מיר — האָט זי צו זיך געטענהט — פאַר מיר און נישט פאַר איהם!“

און די נעכט זענען געוואָרען צו טעג און די טעג צו ווי־רענדע חלומות.

— „און וואָס וועט זיין, אַז איך וועל קומען צו איהם און איך וועל מיך איהם ברייננגען, און ער וועט מיך לאָזען שטעהן, מיט אַ פעראַכטענדיג שמייכעלע וועט ער קוקען אויף מיר, אָדער ער וועט מיך בערוהיגען, ווי מען בערוהיגט אַ קינד: געה אַהיים, שלאָף און פערגעס אָן אַלץ?“

אַ וואָלקען איז איהר פאַר די אויגען שטעהן געבליבען און אין קאָפּ איז איהר הייס געוואָרען און זי האָט זיך געזאָגט:

— „נײן, טויזענד מאָל שטאַרבען און נישט איין מאָל די שאַנד דורכטראָגען".

און דאָך האָט זי זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און איז אַהינגעגאַנגען צו מישאַ'ן און האָט זיך פאַרבײַגעהענדיג גע־פרעגט אויף די לייזעראָוויטשעס און איהר צחוק איז געווען — געוואָהר ווערען, צי איז קאָוואַלסקי נישט דאָרט בײַם דאָקטאָר לייזעראָוויטש.

יאָ, זי מוז עס זיך זאָגען. זי איז געגאַנגען אַהין, נור צוליעב דעם און נור צו דעם צחוק האָט זי גערעדט מיט מי־שאַ'ן וועגען די לייזעראָוויטשעס.

אַזוי האָט זי מיט זיך מלחמה געהאַלטען איניגע טעג, איי־ניגע נעכט, ביז אין איין שענעם פריה־מאָרגען האָט זי זיך אויפגע־הויבען, אָנגעטהון זיך און איז אַוועק אין דאָרף אַרײַן, וואו זיי זענען געווען צום ערשטען מאָל.

אויפ'ן וועג צום דניעפּר צו, צווישען די בושאָקעס האָט זי איהם געטראָפען. ער איז געשטאַנען אונטער אַ גרויסען שירם אין זיין פויערשען קאַפּעלוש, פאַר אַ מאָלער־שטענדער.

איהר האָט זיך געדוכט, אַז ער איז העכער געוואָרען אין דער צײַט, וואָס זי האָט איהם נישט געזעהן.

אַ מינוט איז זי פון דערווײַטענס געשטאַנען, איהם בעטראַכט ווי ער אַרבײַט, גיט אַ שטריך און לויפט יעדען אויגענבליק אַב פון דעם בילד און בעטראַכט עס פון דער־ווײַטען; באַלד שטעלט ער זיך אַב דערבײַ און לעגט צו דעם פּענזעל צום בילד, שאָק־לענדיג זיך דערבײַ ערנסט, פערטיעפט, ווי ער וואָלט געדאַווענט; איהר איז איין אויגענבליק נישט אײַנגעפאַלען זיך צו דערווײַטערן, כדי איהם נישט צו שטערען. פערקעהרט, עס האָט זי איצט אַ גרויס חשק אָנגענומען צו זעהן זײַן געזיכט און צו זײַן דערבײַ, ווי ער אַרבײַט. זי האָט געפיהלט אַ גײַסטיג בעקערפניש אין דער מינוט צו איהם נאָהענט צו זײַן.

ווי אַ קאַץ האָט זי זיך צוגעשלײַכט אין דער שטיל, האָט זיך פון דער־ווײַטענס אַוועקגעזעצט און האָט געקוקט אויף זײַן

געזיכט. עס איז געווען גאָר אַן אַנדער קאָוואַלסקי, ווי דער, וועמען זי האָט געקענט. זיין געזיכט איז יונגער געוואָרען מיט צעהן יאָהר און דאָך פול מיט ענערגיע. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט, אויף זיינע ליפען איז געלעגען דער שמייכעל פון קינד און איבער זיין געזיכט האָט זיך פערצויגען אַ וואָלקען פון טרויער, פון אַ ערנסטער, ליעבער מעלאַנכאָליע, גלייך ווי ער וואָלט געזעהן אַ אונזיכטבאַרע וועלט. דעם ערנסט האָט זי קיינמאָל ניט בעמערקט אויף זיין געזיכט און האָט נישט געוואוסט, אַז אַזאַ ערנסט קאָן געמאָלט זיין.

זיין געזיכט האָט איהר אין דעם אויגענבליק דערמאָהנט נאָך אַן אַנדער געזיכט, וואָס זי האָט אַמאָל געזעהן, ווען זי איז אַ קליין מיידעל געווען. עס איז געווען דאָס געזיכט פון איהר פאָטער, דעם רבי'ן פון גאַליציען, וועלכער האָט זיך ביי זיי איינגעהאַלטען אַמאָל אַ שבת און האָט קידוש געמאַכט.

אַן ערנסטער, ציטריגער טרויער האָט זי אַרומגענומען.

דאָס אַלץ האָט אָבער נור געדויערט אַ פּאָר מינוט. באַלד האָט זי קאָוואַלסקי בעמערקט. ער איז נישט דערשראָקען, נישט פערוואונדערט געוואָרען, ער האָט נור אויסגעשריען אויף פּויליש: „אַח, איהר זענט עס!" — און האָט ווייטער געאַרבייט, גלייך ווי איהר פּלוצלינגדיגע ערשיינען וואָלט גאַנץ נאַטירליך געווען. נאָר צו זיך האָט ער אַלץ גערעדט: „באַלד, אַזוי, איהר זענט'ס, באַלד, באַלד". און מען האָט געזעהן, אַז ער ווייסט נישט די בעדייטונג פון די ווערטער און זאָגט דאָס גלאַט אַזוי, אַבי צו ריידען.

זי האָט געשוויגען.

— עס האַנדעלט זיך אום דעם וואָלקען — האָט ווייטער קאָוואַלסקי גערעדט, ווי צו זיך, קראַצענדיג זיך אין קאָפּ, נישט אַראָפּנעהמענדיג זיין אויג פון בילד און דעם וואָלקען און ווייטער געטהון זיין אַרבייט — אַלץ איז אַ וואָלקען. די וואַרימקייט, אָט־אָט די וואַרימקייט. און זעהט דעם שטאָלץ, וואָס אַ וואָלקען האָט. יאָ, אַזאַ שטאָלצקייט! איך האָב אַ פּראָפעסאָר געהאַט, איז ער אַ הויכער געווען, און אַזאַ דיקען בויך געהאַט און ער האָט

געמאָלט בלויז קליינע בילדלעך: אַ שטיקעל פעלד, אַ שטיקעל הי־מעל און אַ וואָלקענדעל; ער פלעגט זאָגן, אַז די גאַנצע וועלט איז אַ וואָלקען. יאָ, יאָ. און וואָס זאָגט איהר? הא? — האָט ער זיך פלוצים געווענדט צו מעריין.

מערי האָט געוואוסט, אַז די ווערטער זענען נישט צו איהר געריכטעט, אַז ער זעהט זי נישט און פיהלט זי נישט איצט ביי זיך. זי האָט געשוויגען און קאָוואַלסקי האָט ווייטער גערעדט, ווי צו זיך אַליין און געטהון זיין אַרבייט.

— אַ וואָלקען איז נישט קיין קליינגקייט — האָט ער, מיין גראָבער פּראָפעסאָר, געזאָגט — דאָס איז ניט קיין קאַפּאָטע. דאָס איז אַנ'אייביגקייט, אַ מיידעלשער קערפּער. יאָ, יאָ מאָדעליזירען, כאָך העליזירען, ווי אַ ווייבערישען אַקט דאַרף מען אַ וואָלקען, און די וואַריכקייט און דער שטאָלץ, שטאָלץ. צי ווייסט איהר, וואָס הייסט מאָלען אַ וואָלקען? — האָט ער געזאָגט, דער פּראָפעסאָר — עס איז אַרויסצוגעהן אין הימעל אַריין און זעהן אַ פרעמדע וועלט, וואָס מיר קענען נישט. געהט אַזאַ יודעל מאָלען אַ וואָלקען, אַ הימעל, וויל זעהן גאָט און עס צוריקגעבען מיט זיינע אָרימע פאַרבען. אַ חוצפה, הא? אַזאַ קליין יודעל, — האָט ער זיך קינדיש, הערצליך צולאַכט.

באַלד האָט ער אַוועקגעלעגט דעם פּענזעל מיט די פאַרבען און האָט גענומען בעטראַכטען אַ מינוט דאָס בילד, אַ מינוט די לאַנדשאַפט אַרום.

און ער האָט זיך געווענדט צו מעריין אין זעהר אַ פרעהליכען טאָן. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט און ער איז אונגעהייער גוט געווען.

— גוט האָט איהר געטהון, וואָס איהר זענט אַרויסגעקו־מען. גוט, גוט. אַת, ווי גוט. איך בין זעהר פרעהליך, איך בין זעהר פרעהליך, — און ער האָט זי זעהר לייכט בעריהרט די פלייצעס — אַט זעהט, וואָס איך האָב געמאַכט; עס איז גאָרנישט ווערטה, גאָרנישט ווערטה, עס פעהלט עפּיס (קוקט ער נאָכאַמאָל אָן זיין בילד). יאָ, ליעבע פעהלט. אַט וואָס, ווי מיין

פראפעסאר פלעגט זאגען, דער, מיט'ן גראבען בויך. אום צו מאכען א שענעם וואלקען מוז מען ליעבען. יא, יא. אזוי האט ער געזאגט, אום צו מאכען א גוטע זאך, מוז מען זיין א פערליעבטער. אדער ווייסט איהר וואס? גאר ביי זיך געפאלען צו זיין, עפיס א גרויסע זינד אויף דער נשמה צו האבען. יא, יא, מיט א גרויסער זינד אויף דער נשמה קאן מען גרויסע זאכען מאכען, אז מען איז נידערגעשלאגען. און איך וואס? נישט איך האב קיין זינד אויף דער נשמה און נישט איך ליעב יעמען. נו, ווי קאן מען דא עפיס רעכטס מאכען? אן'אנגעגעסענער בורזשוא, עסט זיך יעדען טאג זיין מיטאג און מאלט זיך יעדען טאג א ביסעל. ניין, ניין, מיט אזא זאטען מאגען און רייניגעם געוויסען קאן מען גארנישט מאכען. מען דארף זיך פערליעבען. יא, יא, פערליעבען מוז איך זיך, אדער א מענשען הרג'ענען, אז נישט וועל איך אונטערגעהן, — ווי מיין פריינד גליקסמאן האט געטהון. איהר ווייסט נישט, וואס מיין פריינד גליקסמאן האט געטהון? — ווענדט ער זיך צו מערי'ן און ברעכט אויס אין אזא קינדיש, הערצליך געלעכטער, אז מערי האט געמוזט מיטשמייכלען — הארכט=אויס, הארכט=אויס, איהר וועט לאכען, מיין פריינד גליקסמאן . . .

מערי איז געזעסען און האט איהם גלייך אין די אויגען אריין געקוקט. זי האט געזעהן זיין גליק, ווי עס שפיגעלט זיך אויף זיין געזיכט, און זיין קינדיש לאכען, ווי עס גיסט זיך, ווי אויס א קוואל און איהר איז גוט געווען דערביי. זי האט איהם מיט אונבעגרענצטער ליעבע צוגעהערט און נישט מיט איין ווארט זיין שטראמענדיגע פרייד געשטערט.

. . . — מיין פריינד גליקסמאן, הארכט=אויס — בעריהרט ער לייכט מערי'ס פלייצעס — איז מיט אונז אינאיינעם אין אקאדעמיע געווען. א חיטרע יונג. ער האט זיך פריה=מארגענס אויפגעכאפט, דערמאלט ווען דער טוי ליעגט אויף די פעלדער, און ארומגעלאפען וואלקען מאלען. ער האט פלינק, מיט געוואלד, געוואלט ווערען א גוטער מאלער. מיט געוואלד געהט עס נישט,

ברודערקע. דער פּראָפעסאָר זאָגט: יאָ, וואָס טויגען מיר דיינע וואָלקענס, אַז זיי זענען יודישע קאַפּאָטעס. יודישע קאַפּאָטעס האָט ער געזאָגט — אַזאַ פּראָפעסאָר האָבען מיר געהאַט. דיין שניי איז אָהן ליכט, ווי עס וואָלט נישט פון הימעל געפאַלען; דיין וואַסער איז אויסגעלאָשען און דיין הימעל איז אַ פלאַכטע, קאַפּאָטעס — ווייסע, נור קאַפּאָטעס. קיין ליכט, קיין לעבען, קיין נשמה, — אַזוי האָט דער פּראָפעסאָר געזאָגט. ליעבע פעהלט, ליעבע, די מוזט דיך פערליעבען. און וואָס מיינט איהר? ער האָט זיך ניט פערליעבט? אַה, אַה, האָרכט-אויס אַ געשיכטע. ביי-נאַכט ליעג איך אַזוי, וועקט מיך ווער: „מיכאַל, מיכאַל"! איך עפען די אויגען, גליקסמאַן זיצט ביים ראַנד בעט (מיר האָבען איינ-איינעם געוואוינט). „וואָס ווילסטו"? פרעג איך. — „שלאָפט איך מיט מיר — זאָגט ער. דער פּראָפעסאָר געפינט, אַז אין מיינע בילדער פעהלט ליעבע. איך פיהל עס אויך. איך וויל, איך מוז מיך פערליעבען" (איך האָב זיך דערמאָהנט, פאַר אַ פּאָר טעג האָט מיט מיר גערעדט מיינער אַ בעקאַנטער פון קראַקוי, האָט זיך געקלאָגט פאַר מיר: ער האָט איינינע טעכטער און קאָן זיי נישט אויסגעבען. מען דאַרף מיין בעקאַנטען פון קראַקוי אַ טובה טהון, דענק איך ביי מיר). „די ליעבסט שוין", זאָג איך. „איך"? — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „יאָ, דו. דו מיינסט, איך האָב נישט געזעהן, ווי די ביזט רויט-טויט געוואָרען, אַז די האָסט דערזעהן דאָס פרייליין ראָטענבערג אין טעאַטער. יאָ, דיינע אויגען האָבען געגלאַנצט און דיין פּנים האָט געליכטען, און דיין האַרץ האָט געקלאַפּט. מיך וועסטו נישט אָפּנאַרען, דאָס איז די ליעבע, ברודער-קרוין, מיך וועסטו נישט אָפּנאַרען, דאָס איז די ליעבע". — „אָבער וועלכעס פרייליין ראָטענבערג?" — פרעגט ער מיך פערוואונדערט. — „זי, דאָס פרייליין מיט די ברוינע לאָקען, וואָס שפּיעלט אַזוי גלענצענד פּיאַנאָ. די געדענקסט, מיר זענען געזעסען ביי איהר פאָטער צו-גאַסט און דאָס מיידעל האָט אונז געשפּיעלט. אַח, דיין גליק דאַן! און דיינע אויגען דאַן, און דיין אַרויס-און אַראָפּלויפען איבער דער שטוב און רייסען זיך

בײַ די האָר: נײן, נײן, דאָס איז די ליבע, ברודער־קרוין, מיך װעסטו נישט אָפּנאַרען". — „װעלכע ראַטענבערג? דעם פאַרביען־הענדלער'ס טאָכטער, די מויד מיט די רויטע האָר? אָבער אום גאָטעס װילען, איך קאָן זי דאָך נישט אָנקוקען", — האָט דער יונג איבערגעשריען. — „אָבער װאָס רעדסטו, דערמאָהן זיך, װי דײַן פּנים פלאַמט יעדעס מאָל, װען דו זעהסט זי, װי דו בלײַבסט מיט אַ אױפגעריסען מויל. אָ, ברודער, דאָס איז די ליבע; דו ביסט בײז, דו ראַנגעלסט זיך מיט דער ליבע, דערפאַר דאַכט זיך דיר, אַז דו קאָנסט זי נישט אָנקוקען. דאָס איז עס, דו האַלסט מלחמה, דו װילסט דיך נישט נאָכגעבען, אָבער די ליבע איז שטאַרקער פאַר דיר, שטאַרקער. גיב דיך נאָך, ברודערקע, פאַרפאַלען, פאַרפאַלען, גיב דיך נאָך —"

און װאָס מײנט איהר? מיר זענען נישט געפאָהרען דעם צװײטען טאָג נאָך קראַקױ — איך איבערגעריידען מיט'ן פאָטער. — צוליב מײדעל? און װאָס מײנט איהר? ער האָט זיך אפשר ניט פערליעבט אין איהר? ביז'ן היַנטיגען טאָג! — שרײַבט אוים קאָװאַלסקי — ער שטאַרבט פאַר איהר טריט און אַרבײטען האָט ער אָנגעהויבען בעסער. ער איז פערליעבט. מיט אַזעלכע מענשען װי מיר, װען איהר גאָרנישט מאַכען, מיר דאַרפען גאָרנישט דאָס מעדיזעם. מיר דאַרפען נור װעלען און מיר קאָנען זיך אײנרייִדען, װאָס מיר װילען, — לאַכט אוים קאָװאַלסקי.

מערי איז געבליבען זיצען און האָט איהם אָנגעקוקט פערװאונדערט. „גאָט — האָט זי זיך געטראַכט — װאָס פאַר אַ מענש איז דאָס? װער איז ער"?

איהר האָט אַרומגענומען אַ שרעק פאַר איהם און זי האָט איהם אָנגעקוקט, נור זײַן געזיכט איז געבליבען אַזוי אונשולדיג, קינדיש־פרעהליך, אַז איהר האָט זיך געװאָלט שפּיעלען מיט איהם. זי האָט זיך אָנגערופען האַלב־פערשעמט און האַלב־לאַכענדיג:

— אָ, גאָט, װאָס פאַר אַ שרעקליכער מענש איהר זענט!

— אַזוי איז עס, קינד, — האָט ער צו איהר געזאָגט ליעב און נאַאיװ — מיר קאָנען זיך אַלץ אײנרייִדען, עס הענגט נור

אַלץ פון אונז אַליין אָפּ, — און ער האָט זי פּליצלונג אַרומגענומען און געקושט זי אין די האָר און די אויגען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט. ער האָט דערבײַ אַזוי נאַאיוו און אונשולדיג אויסגעזעהן, אַז עס איז נישט געווען אויף וואָס זיך צו בייזערן און איבער וואָס זיך צו שעמען.

און זי האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעהן אין דאָרף אַרײַן יעדען טאָג, פון אַלע זיך אָבגעזונדערט, איהרע חברטעס ווייניג געזעהן, מישא'ן אויסגעמיידען און קיינער האָט זי מעהר נישט אינטערעסירט, אַליין זיך פריה-מאָרגענס אַרויסגעכאַפּט פון שטיב און פערפאַלען געוואָרען אויף גאַנצע טעג. די מוטער איז פון געדולד אַרויס, דער פאָטער האָט זיך אין זײַן קאַבּינעט אײַנגעשלאָסען און זי נישט זעהן געוואָלט. אַרויסגעקומען אין דאָרף, האָט זי שוין קאַוואַלסקי'ן געטראָפען אין פעלד, בײַ זײַן אַרבּייט. שטיל, ווי אַ קאַץ, האָט זי זיך צוגעשלייכט, אַוועקגעזעצט זיך אין אַ ווינקעל און צוגעזעהן, ווי ער אַרבּייט. טיילמאָל האָט ער זי בּעמערקט, האָט ער געשמייכעלט צו איהר און גערעדט צו איהר און טיילמאָל האָט ער גאָר פערגעסען אָן איהר און איז געווען אינגאַנצען אײַנגעטונקט אין זײַן ליכט און אין זײַנע פאַרבּען.

נור זי איז גליקליך געווען, גליקליך געווען צו זײַן דערבײַ, ווען ער שאַפט, צו קוקען איהם געדײַם אין פּנים אַרײַן, צו לוישען דאָס ליכט, וואָס שטראַהלט פון זײַנע אויגען בעת ער אַרבּייט, דאָס עטעמען זײַנס און די קינדערשע גרימאַסע פון זײַנע ליפּען.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל:

שבת אין דער-פריה, ווען מישא איז אַרײַן צו לייזעראָוויטש'ן, האָט ער דאָרט געטראָפען אַ קליינע אונאַנגענעהמע סצענע. סאַכאַלין, זייער מיטשולער, וואָס מען האָט איהם פון אַכטען קלאַס אַרויסגעוואָרפען, איז געשטאַנען אין אַ ווינקעל שטוב. זײַן גימנאַזיסטען-הוט אָהן דעם שטערנדיל איז געווען אַרויסגעוואָר-

פון אויף זיין צושויבערטען קאפ האָר און האָט גלייך געקוקט זיין פאָטער אין די אויגען אריין מיט יענעם ווילדען אויסדרוק, וועלכער ווערט ערנסט און אינבעוועגליך, און אונאויפהערליך גע־ביסען די איבערשטע ליפ.

זיין פאָטער, אַ אונגעוועהנליך הויכער, ברייט־ביינערדיגער ריעז מיט אַ פּאָר גרויסע און שטאַרקע הענד, האָט געקלאַפּט מיט זיין גראָבען שטעקען אָן דער פּאָדלאָגע. די געלבע האָר פון זיין רויטען, דיקען קאַרק האָבען זיך איהם אויפגעשטעלט און זיין גראָבע באַס־שטים האָט אָנגעפילט דאָס קליינע שטיבעל:

— צום דירעקטאָר זאָלסטו מיר געהן, — האָט ער געשריען צום יונג, — די האַנד זאָלסטו איהם קושען, צו די פיס זאָלסטו זיך איהם ווארפען און בעטען, אַז מען זאָל דיך צוריק אין קלאַס צונעהמען. פאַר די אויגען זאָלסטו זיך מיר ניט ווייזען אָהן אַ גימנאַזיסטען־צייכען. אויף טויט וועל איך דיך הרג'ענען, — האָט ער אויפגעהויבען זיין גרויסען שטעקען צום יונג, וועלכער איז געשטאַנען און קיין פינטעל ניט געגעבען מיט'ן אויג, נור, ווי אַ וואָלף, מיער געקוקט דעם פאָטער גלייך אין פּנים אַריין. ד"ר לעווראָוויטש, שוין אָנגעטהון דעם ראָק, גרייט אַרויסצוגעהן, האָט מיט זיינע ביינערדיגע לאַנגע הענד, קוים צוריקגעהאַלטען דעם ריעז פון שלאָגען דעם יונג. דער ייד האָט זיך געריסען פונ'ם דאָקטאָר'ס הענד, און געוועהנדעט זיך מיט אַ וויינענדיג קול צום דאָקטאָר האַלב־רוסיש, האַלב־יודיש.

— אַכט יאָהר האָב איך דעם יונג אין גימנאַזיום געהאַלטען. איך האָב נישט געגעסען, איך האָב נישט געטרונקען, — האָט דער ייד געכליפּעט, האַלב אין טרעה־רען, — איך האָב געוואָלט האָבען אַ זוהן אין גימנאַזיסטען־קליידער. צו וועמען בין איך נישט געלאָפען נאָך פּראָטעקציע! ביים גו־בערנאַטאָר אַליין בין איך געווען, דעם דירעקטאָר די הענד געקושט. אַלץ האָב איך געטהון, אַז איך זאָל דעם יונג אין גימנאַזיום אַריינברייגען, אַנ'אוניפאָרם איהם אָנגעטהון און ער געהט אין האַרבסט דאָך אַלץ אַוועק. אין „פּראַוויטעלסטווענע" זאַכען געהט

ער זיך מישען. די גימנאזיסטישע אוניפארם טהוט מען איהם אויס — ועדט, זעהט:

ראהעל איז געשטאנען און האט מיט גרוים רחמנות געקוקט גלייך דעם יונג וועלכער איז די מינוט פערשטיינערט געווארען פון איהרע בליקען. זי האט געוואלט צוגעהן צו איהם און איהם טרייסטען און האט גארנישט געפיהלט דערביי, אז זי שמערצט איהם מיט איהרע בליקען, מעהר ווי זיין פאטער מיט זיינע רייד. דאוויד, וועלכער איז שרעקליך איבערגעשט געווען, האט זיך געשעמט פאר זיין חבר און האט געקוקט אויף ראהעל'ן ביידן פאר איהר רחמנות'דיגער מינע. ראהעל האט דאס פערשטאנען און האט זיך מיט מורא צוגערוקט נעהנטער צו דאוויד'ן.

— אבער עס איז דאך קיין אומגליק נישט געשעהן, בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — נעהמט איהם דער דאקטאר איין, — און אז ער וועט נישט טראגען קיין גימנאזיסטען-קליידער, וועט ער דען שוין קיין מענש נישט זיין?

— וואס? — שרייט דער ייד — דאס אלץ איז איבער דאנען, איבער אייך. איך האב שוין געהערט, איהר האט דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, — שרייט דער ייד נאך העכער, — פארוואס האלט איהר דא אויף דעם יונג? צו פרעסען גיט איהר איהם, נאכט-לעגער גיט איהר איהם. איך וועל צום פאליצמייסטער געהן. וואס פאר רעוואלוציאנערע „מחאדקעס" זענען עס דא! — שרייט דער ייד און זיין פנים ווערט אנגעגאסען מיט בלוט, — צום פאליצמייסטער וועל איך געהן. געגען מלוכה בונטעוועט איהר זיך? וואס האט איהר זיך אין „פראוויטעלסטווענע" זאכען צו מישען? אייך געפעלט ניט די רעגירונג, און דעם יונג דעם קאפ פערדרעהט, פון גימנאזיום איהם ארויסגעווארפען — איך וועל צום דירעקטאר געהן. איך וועל אלץ דערצעהלען.

— אבער בערוהיגט אייך, בערוהיגט אייך, — ווענדט נאך אן דער דאקטאר די לעצטע קרעפטען.

דאוויד, אין ווינקעל, איז בלייך געווארען, ווי די וואנד. זיינע נאז-לעכער האבען זיך איהם ברייט איבערגעעפענט און ער

האט שווער געעטעמט. שוין איינציגע מאל האט ער זיך געוואלט ארויפווארפען אויף דעם ריזע מיט זיינע פויסטען, ער האט זיך אבער איינגעהאלטען מיט אלע קרעפטען. די לעצטע ווערטער האבען איהם אזוי אויפגעבראכט, אז ער האט זיך געגעבען אלאז צום יודען, ווי א טיגער:

— די מינוט ארויס פון שטוב, אדער איך שיס אייך אנידער ווי א הונד! — האט ער אויסגעשריען, אריינשטעקענדיג די האנד אין קעשענע.

— דאוויד, — האט דער דאקטאר געגעבען א געשריי, — בערוהיג זיך, נאריש יינגעל!

דאוויד האט זיך צוריק אפגערוקט אין ווינקעל, בלייך, ווי די וואנד.

— אהא, — האט דער יוד אויסגעשריען, — האט איהר געזעהן, צו וואס זיי נעהמען זיך? — נאר זיין טאן איז שוין געווען געלעגט, ער איז בלייך געווען, ווי די וואנד און יעדעס מאל אומגעקוקט זיך מיט שרעק צו דאווידן: — פאר אנגעלטערן מענשען האט דאך שוין נישט קיין דרך ארץ. עס וועט אנידערשיסען ווי א הונד! און פארוואס? — האט ער זיך געווענדט צום דאקטאר מיט א וויינענדיגער שטים — איהר זענט דאך א פאטער, זאגט אליין, איהר זענט דאך אויך א יוד. איהר ווייסט דאך, ווי שווער עס קומט-אן א יודען א זוהן אין א רעגירונגס-אנשטאלט אריינברענגען? וויפיעל פראטעקציע האט עס געקאסט! עס איז דאך ביז'ן גובערנאטאר דערגאנגען. און ער געהט און פוהרט אלץ איבער. וואס קאן איך טהון? איך קאן דאך פאר'ן דירעקטאר די אויגען ניט ווייזען. איך האב דיין זוהן אין א „פראוויטעלסטווענע אוטשעבנע זאוועדעניע" אויפגענומען, זאגט ער, איך האב איהם א רעגירונגס-אוניפארם אנגעטהון, מעשענע קנעפ געגעבען, זאגט ער, און ער געהט און מישט זיך אין „פראוויטעלסטווענע" זאכען? דו ביזט א יוד. אלע מעגען און דו טארסט ניט. דעם קאפ נויט צו דרעהד, צום דירעקטאר געה, די האנד זאלסטו איהם קושען,

פאַר די פּנים זאָלסטו זיך לעגען, טויטען וועל איך דיך, טייטען וועל איך דיך!

דער יונג איז אָבער געשטאַנען און האָט דעם פאָטער געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין. אויף זיינע גראָבע פלײשיגע ליפּען איז געלעגען אַ פעראַכטענדער שמייכעל און זיינע שטאַרע, נישט-פינקלדיגע אויגען האָבען דעם פאָטער'ס גאַנצע אינערליכע דורכגעבויערט און קיין זילבע האָט זיך פון איהם נישט געהערט.

אָבער דעם יודענ'ס שטים איז שוין געווען געבראָכען; מיט שרעק האָט ער זיך יעדעס מאָל אומגעקוקט צו דאַויד'ן, און אַז דער דאָקטאָר האָט זיך גענומען אַרויסצוגעהן, האָט ער זיך לאַנג נישט געאַמפּערט און זיך געלאָזט נאָכשלעפּען. מען האָט געזעהן, אַז אָהן דעם דאָקטאָר'ס צורידען וואָלט ער אויך אַנטלאָפען, בורא האָבענדיג פאַר דאַויד'ס רעוואָלווער.

אַז דער יוד איז אַוועק, זענען אַלע שטיל געבליבען. די יונגען האָבען זיך געשעמט צו קוקען איינער דעם צווייטען אין די אויגען אַריין. נאָר אויף ראַהעל'ס געזיכט, אויף וועלכען עס איז געלעגען שרעק און רחמנות צום יונג, האָט זיך דאָך געוויזען אַ ליכטיגער שמייכעל. זי איז געווען די ערשטע, וואָס האָט זיך אָנגערופען צום יונג:

— האָט נישט מורא פאַר'ן פאָטער, געהט נישט מעהר אַהיים צו איהם. ביי אונז וועט איהר וואוינען, אָט דאָ — ווייזט זי אויף אַ לײדיג ווינקעל אין שטוב — מיר וועלען אַ בעט אויפשלאָגען פאַר אייך.

און, ריידענדיג אַזוי, האָט זי זיך גענעהערט צום יונג, וועלכער איז געשטאַנען אין דער פריהערדיגער פּאָזע און זי האָט איהם אָנגעהויבען צו גלעטען מיט ביידע נאַקעטע הענד איבער'ן פּנים.

דעם יונג'ס פּנים האָט זיך איצט אָנגעצונדען, ווי אַ פייער. צוויי גרויסע טראָפּענס טרעהרען זענען איהם געבליבען הענגען אויפ'ן אויגען-ראַנד און ער האָט געגעבען אַ געשריי אויס:

— יא יעוואָ אוביו! — און איז אַרויס האַסטיג פון שטוב, ניט קוקענדיג קיינעם אין פּנים אַריין.

— גלופּאַיאַ! — האָט דאַוויד געגעבען אַ געשריי אויף דער שוועסטער.

ראַהעל האָט זיך געפונען שולדיג. זי האָט געפיהלט דעם יונג'ס צער און שאַנד, וועלכער האָט מעהר געליטען פון איהרע רייד, ווי פון זיין פאָטער'ס האַרטע ווערטער. זי האָט דאָך דאָס אָבער גאָרנישט געוואָלט; זי האָט דאָך איהם נור טרייסטען געוואָלט, גוט מאַכען און זי האָט נישט אויף אַזוי פיעל טאַקט געהאַט, אַז זי זאָל איצט שווייגען.

זי האָט דעם ברודער אָנגעקוקט מיט אַ בליק, פול שולד־בעוואוסט און אונטערטעניגקייט. זי איז איצט שטאָלץ געוואָרען אויף איהר ברודער, וועלכער בעזיצט אַזוי פיעל מענשליכעס און זי וואָלט גערן גענומען די שטרענגסטע שטראָף פון זיין האַנד פאַר איהרע ווייבערישע רייד.

זי האָט געוואָלט צוגעהן צו דאַוויד'ן, איהם ביי דער האַנד אָננעהמען און זאָגען: „דו ביזט גוט!" — נור זי האָט איצט מורא געהאַט פאַר איהם. זי האָט זיך געפיהלט זעהר נידערגעשלאָגען און שולדיג פאַר איהר נאַרישקייט. האָט זי זיך אַוועקגעזעצט רוהיג אויף איהר שטוהל, האָט ניר טיילמאָל געוואָרפען אַ שמייכעל־דיגען, פערשעמטען בליק צו דאַוויד'ן, וועלכער איז געוועזען ערנסט פערטראַכט און האָט זי גאָרנישט בעמערקט. זי האָט זיך געווענדעט מיט איהר בליק צו מישא'ן, דער איז אָבער אויך געוועזען ערנסט געשטימט און האָט געשוויגען.

זי האָט מיט אַלע מעגליכקייטען זיך איינגעהאַלטען פון וויינען און האָט געשמייכעלט, האָטש איהרע אויגען זענען נאַס געוועזען פון טרעהרען.

באַלד האָט זיך אָבגערופען דאַוויד:

— עס וועט שוין צייט זיין. דו געהסט מיט? — האָט ער זיך געווענדעט צו מישא'ן.

— אין וואַלד? — האָט מישאַ געפרעגט מיט אַנ׳אַראָפּגעלאָזטער שטים.

— יאָ, — האָט ער געענטפערט און האָט נישט באָבאַכטעט די שוועסטער, וואָס געפינט זיך נעבען זיי.

— גוט.

— קום, — האָט ער געזאָגט.

— דאָ כווידאַניאַ, חאַזעל, — האָט מישאַ געזאָגט צו איהר און האָט איהר געגעבען די האַנד.

זיי האָבען די שטוב פערלאָזט און זי איבערגעלאָזט אַליין מיט איהרע געדאַנקען.

אַ פּאָר מינוט איז ראַחעל געזעסען, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע לאַנגע צעפּ און איז אַלײן נאָהענט געווען צו וויינען. „גלופּאַיאַ, גלופּאַיאַ!“ — האָט זי זיך אַליין געזידעלט. ער האָט זעהר רעכט, דאַווידאָ, וואָס ער וויל נישט האָבען מיט מיר קיין געשעפטען, נעהמט מיך און עקיין ניט מיט, נישט געוואָלט אין וואַלד נעהמען און פערטרויט מיר גאָרנישט. איך בין אַ נאַרישע מיידעל, קאָן נאָך אַליין אויספּלוידערן. איהר האָט איצט אַנ׳אַנגעהייערער שטאָלץ אַרומגענומען איבער דאַווידאָן. וואָס פאַר אַ מענש דאָס איז. „אַרויס פון שטוב! אז נישט וועל איך דיך, ווי אַ הונד דערשיסען“. „ווי אַ הונד דערשיסען“. — און ווי דער ייד איז דערשראָקען געוואָרען פאַר איהם און האָט זיך יעדעס מאָל אומגעקוקט מיט שרעק. אַהאַ, דער טאָן שוין אַנ׳אַנדערער. ער בעט זיך שוין. אודאי, האָט ער רעכט. ער דאַרף מיר גאָרנישט צו פערטרויען. איך קאָן נאָך אַלץ, אַלץ אויספּלוידערן, איך בין דאָך אַ נאַרישע, נאַרישע מיידעל.

אין דעם האָט זי פּלוצלונג אין פענסטער דערזעהן אַ געזיכט. זי האָט׳ס באַלד דערקענט, דאָס איז געווען דער יונג סאַבאַלין, וואָס איז פון שטוב אַרויסגעלאָפען. באַלד האָט זיך די טהיר געעפענט און דער יונג מיט דעם אָבגעריסענעם היטעל איז ווידער אין שטוב אַריין. ער איז געוועזען רויט און דערשראָ-

קען און האָט געוואָרפען אַנ'אומרוהיגען בליק ארום זיך, אָבער ער האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט.

ראָהעל איז ערשטוינט געבליבען. זי האָט נישט געוואוסט, וואָס צו זאָגען. זי האָט זיך געשעמט פאר איהרע פריהערדיגע רייד, איז זי צוגעגאַנגען צו איהם און האָט געזאָגט מיט א ווייכער שטים:

— זענט מיר מוחל פאר מיינע פריהערדיגע ווערטער!

דער יונג האָט זיך נור אומגעקוקט און פערקרימט דאָס פנים ווי צום וויינען.

— איך האָב אייך נישט געוואָלט קרענקען. איך האָב'ס געמיינט מיט אַנ'אמת. אָבער איך בין אַ נאַרישע מיידעל און האָב גערעדט נאַרישקייטען.

דער יונג האָט זי ווייטער אָנגעקוקט און די פינגער זיך געביסען און געשוויגען.

זי האָט געמאַכט אַ טריט נעהנטער צו איהם און איהר ווייב־ליך געפיהל האָט זיך איצט אינגאַנצען ערוועקט אין איהר.

— איך מוז זיין שלעכט אין דער־היים, געהט נישט אַהיים! בלייבט ביי אונז. מיר וועלען אייך שוין איינאָרדנען.

דער יונג איז בלייך געוואָרען און האָט אַרויסגעשטאַמעלט איינציגע געצעהלטע ווערטער.

— איך בין אייך געקומען דאַנקען, — האָט ער געזאָגט, די אויגען צו דר'ערד.

— אָבער, פאַרוואָס? — האָט זי געזאָגט, רויט שעמעוודיג וועהרען.

דער יונג האָט זיך פלוצלינג געגעבען אַ וואָרף צו איהר, ווי אַ טייער, געחאַפּט איהר האַנד און האָט זי געקושט.

— איך זעה אייך צום לעצטען מאָל, — האָט ער גע־שטאַמעלט, נישט קוקענדיג איהר אין פנים אַריין, און איז האַסטיג אַרויס פון שטוב.

ראָהעל איז ערשטוינט געבליבען און האָט נישט געוואוסט, וואָס מיט זיך צו טהון.

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

באלד נאכ'ן „ראוו" איז געשטאנען דער וואלד, אין וועלכען די פערזאמלונג איז פארגעקומען.

באלד ווי דאוויד און מישא זענען אריינגעקומען, צווישען די היכע כאסנעס, האט זיי בעגעגענט א יונגער בחור מיט א שטעקעל אין האנד און מיט א פאר פינקעלנדע אויגעלעך, און האט געלאזט פאלען א ווארט, ווי ער וואלט צו זיך גערעדט:

— ווער עס וויל קדיש הערען, זאל זיך נעהמען רעכטס, נאכ'ן שווארצען דעמב.

געגאנגען א ביסעל ווייטער, האבען זיי שוין בעגעגענט קופּקעלעך יונגע-לייט מיט שטעקלעך אין די הענד, וועלכע זענען אינאיינעם געגאנגען און געסוד'עט זיך און געקוקט אויף זיי מיט חשד.

א פאר עלטערע ידען מיט בעוואקסענע בערד האבען זיך געוויזען פון אנ'אנדער ווינקעל אריס און אנ'אנדער יונגער-מאן איז ווידער דורכגעגאנגען און ווידער געווארפען א ווארט: „ווער עס וויל קדיש הערען, — זאל געהן צום שווארצען דעמב, רעכטס". אנגעקומען צום שווארצען דעמב, האבען זיי שוין דארט געטראפען אמאן צוויי הונדערט. מעהרסטען זענען דאס געווען איינוואינער פון „ראוו", עלטערע מענשען, אדער קינדער נאך; קיין מיטעל-יעהריגע האט מען נישט געזעהן. צווישען זיי האבען זיך געווארפען אין די אויגען די „אינטעליגענטען" פון שטאדט. זיי האבען זיך אבגעשיידט פון די „ראוו-מענשען" נישט בלויז מיט זייער קליידונג, נאר אויך מיט זייער וואוקס און אויסזעהן. זיי האבען אויסגעזעהן געגען די „ראוו-מענשען", ווי ריזען, עפיס גאר ווי פון אנ'אנדער ראסע. מעהרסטען ארבייטער פון „ראוו" זענען מיט א קאפ נידעריגער געווען פון די געוועהנליכע מענשען, קליינע דינע קערפערלעך מיט קליינע אויסגעטריקענטע הענד און פיס, אלטע, בלייכע פנים'ער מיט אראבגעהאנגענע ליפען און אויסגעלאשענע אויגען. זיי זענען געשטאנען און האבען גלייכגילטיג

אויסגעהערט די רייד פון דעם יונגען-מאן, וואס מישא האט געהאט בעגעגענט ביי ד"ר לייזעראוויטש'ן.

פיעל פון די פערזאמעלטע האבען זיך אייגענטליך גאר ניט בעשעפטיגט מיט קיין מלאכה. עס זענען געווען דארפס-געהער, האבען זיך ארומגעדרעהט אין גאס צו חאפען ערגיץ-וואו א גראשען, און זענען אייגענטליך דא אהער געקומען, געמיינט, „טאמער וועט עפיס דערפון ארויסקומען". אבער מעהרסטענטייל זענען געקומען היימישע שניידער, וועלכע זיצען דורך גאנצע טעג און האלבע נעכט אין די איינגעפאלענע הילצערנע לעכער אין „ראוו" און נייהען ביי די קליינע נאפט-לעמפלעך פעלצען פאר די פויערים. זיי האט מען גלייך געקאנט דערקענען אן די אויסער-געוועהנליכע קליינע געזיכטער, פערראפיעטע אויגען און אן זייערע וואסערדיגע גליעדער און קרומע פיסלעך, וועלכע מען געפינט ביי מענשען, וואס זיצען דורך גאנצע טעג אין פערמאכטע שטיבער און געניסען נישט פון דער זון.

פאר זיי איז דאס געווען די פערזאמלונג און איבער זיי האבען זיך עס געקריגט צוויי „פארטייען" ביי יודען: — — — — — — — יעדע פון די פארטייען האט געוואלט האבען דאס רעכט אויף דעם „ראוו" און ביידע פארטייען זענען א גאנצע וואך ארומגעלאפען אין די ווארשטאטען און האבען צוזאמענגערופען די פערזאמלונג. די פערזאמלונגען פון די פארטייען האבען געזאלט זיין בעזונדער, זענען אבער דאך געווען אינאיינעם — ווייל דער עולם האט זיך נישט געוואלט צוטיילען און האט געוואלט הערען, ווענען וואס עס האנדעלט זיך. נאר אנשטאט די ארבייטער זענען געקומען די בעלי-הבתים אליין, ווארים קיין „משרתים" זענען נישט געווען אין „ראוו". עס האבען געארבייט מעהרסטען פאטערס מיט זיהן צוזאמען, יונגע-לייט נאך דער חתונה, וואס דער שוועהר האט אוועקגעגעבען דעם איידעם די מאשין און האט זיך געשטעלט ביי איהם צו דער ארבייט.

דער רעדנער איז געשטאנען אויף אן'אבגעהאקטען קלאץ און האט אויסגערעכענט די בעדינגונגען, וואס דער ארבייטער פא-

דערט: קודם כל אַ ליכטיגע ברייטע וואוינונג מיט ווענטילאַציעס; די אַרבייט האָט געדאַרפֿט זיין אין זומער פֿאַרלויפֿיג ניין שעה, אין ווינטער — צעהן. שפּעטער וועט מען דאַרפֿען אַרבייטען ניר אַכט שעה אין טאָג; קינדער טאָרען נישט אַרבייטען. עס קאָן נאָך מעגליך זיין איינצופֿיהרען אַזעלכע מאַשינען, וואָס מען דאַרף נישט אַליין טרעטען מיט די פֿיס, נור טרייבען מיט עלעקטריע, און צו דעם אַלעם דאַרף דער אַרבייטער פֿערדינען צוויי מאָל אַזוי פֿיעל, וויפֿיעל ער פֿערדינט היינט און לעבען אַנשטענדיג אין אַ רייגער וואוינונג און זיינע קינדער לאָזען לערנען.

— הע, בעריל, וואָס זאָגסטו צו דעם? — האָט זיך איין יוד אָנגערופֿען צום צווייטען, וועלכער האָט געטראָגען אַ פּאָר שוואַרצע ברילען.

— אַדרבה, לאָז מען עפּיס זעהן, לאָז מען, עס איז שוין צייט, מען זאָל זיך אָנהויבען אומקוקען אויף'ן אָרימען בעל־מלאכה אויך, — האָט זיך דער צווייטער אָנגערופֿען.

— אָבער ווער וועט דאָס אַלץ געבען, ווער? — פֿרעגט דער ערשטער.

— ווי היימט, ווער? עס קומט פֿון די הויכע מקומות. דער ברודער־אַרבייטער האָט זיך דערשלאָגען צו די הויכע פֿענסטער, האָט דאָרט אַ געוואַלד געמאַכט. ווי הייסט מיינסטו, עס איז נישטאָ קיין גערעכטיגקייט אויף דער וועלט? עס איז דאָ גערעכטיגקייט. מען איז געקומען, מען האָט זיך דערשלאָגען, מען האָט געזאָגט אין די הויכע מקומות אַ ראָטשילד, אַ גובערנאַטאָר. מען האָט רחמנות געקראָגען.

— דער אַרבייטער דאַרף נישט קיין רחמנות אויף זיך — דער אַרבייטער בעט נישט, נאָר פֿאָדערט, — האָט זיך אָנגערופֿען אַ יונגער־מאַן מיט אַ שטעקעלע אין האַנד, וואָס איז דערביי געשטאַנען און האָט אויסגעהערט דאָס געשפּרעך — עס איז געקומען אַ צייט, אַז דער ברודער־אַרבייטער נעהמט זיך דאָס אַליין, ער בעט נישט ביי קיינעם און נעהמט נישט פֿון קיינעם.

— נור ווער דען? ווער דען וועט דאָס געבען די גוטע זאַכען?

— מען האָט אײַך געזאָגט, אַז מען וועט ניט געבען, נאָר מיר וועלען זיך אַלײן נעהמען. מיר אַלײן — האָט זיך אָנגערופען אַ צווײטער ייִנגער־מאַן אַ גימנאַזיסט פון שטאָדט מיט אַ פּאָר הויטע באַקען און אַ פּאָר געזינדטע הענד.

— אָבער ווי אַזוי? ווי אַזוי וועט מען זיך דאָס נעהמען?

— מיט שטרײַקען! — האָט דער בחור מיט די רויטע באַקען אויסגעשריען. כּל זמן מען וועט דאָס אונז ניט נאָכגעבען, וועלען מיר ניט געהן צו דער אַרבייט.

— וואָס, אויך אַ ברודער־אַרבייטער? — האָט דער ייִד מיט די שוואַרצע ברילען געפרעגט אויפ'ן בחור'ל.

— ע, עס איז דאָך זונדעל'ס זוהן פון שטאָדט.

— דעם טוך־הענדלער'ס?

— יאָ.

— און וואָס טהוט ער דאָ?

— ער איז אויך אַ מאַכער ביים ברודער־אַרבייטער.

— זאָל מיר זײַן פאָטער דאָס טוך ביליגער לאָזען, וואָלט איך איהם מוחל געווען אַלע ווײַטע זאַכען, — זאָגט דער ייִד אין די ברילען.

— אָבער ווי אַזוי וועט עס דאָך זײַן? ווי הייסט, מען וועט ניט אַרבייטען? און ווער וועט אונז עסען געבען? — ווענדט זיך אַ קלײַן יודעל מיט אַ גאָל בערדיל, וועלכעס זעהט אויס ווי צוגעקלאַפּט צו זײַן אײַנגעפאַלען קינדיש פּנימ'ל, צום „אינטעליגענט" פון שטאָדט.

— מיר מוזען הונגערן, אַבי דעם שטרײַק צו געווינען, — רופט זיך אָב דער בחור. מיר מוזען דעם שטרײַק אָנפיהרען און דערפאַר, וואָס מיר וועלען היינט הונגערן, וועלען מיר דערנאָך זאַט זײַן. דער בעל־הבית וועט מוזען אָנקומען צו אונז, ווער דאַרף אונזערע הענד

— וועלכער בעל־הבית? דער פויער, מיינט איהר, וואָס קויפט ביי אונז?

— דער בעל־הבית, דער מײַסטער, וואָס גיט די אַרבייט.

— וואָס הייסט, ווער גיט די אַרבייט? מיר אַליין גיבען דאָך די אַרבייט און מיר אַליין אַרבייטען די אַרבייט און מיר אַליין פערקויפען די אַרבייט אויפ'ן מאַרק, און ווער וועט אונז געבען ליכטיגע שטיבער און געלד אונז בעצאָהלען און די אַלע גוטע זאַכען?

— מיר דאַרפען שטרייקען, אָוועקלייגען די אַרבייט און צושטעלען די פאָדערונגען אין קאָמיטעט. דער קאָמיטעט וועט שוין אַליין פאַר אונז אויבאַרבייטען בעדינגונגען און וועט זיין הורכקומען מיט'ן בעל-הבית. און ביז וואַנען מען וועט אונז נישט נאָכגעבען די פאָדערונגען, וועלען מיר הונגערן און נישט געהן צו דער אַרבייט, — חמט דער יונגער=מאַן הויך אויפ'ן קול, אַז די אַנדערע אַרום זאָלען איהם אויך הערען.

— און ער וועט אויך הונגערן? — פרעגט זיך חער יוד מיט די ברילען אויפ'ן יונגען=מאַן — אונז הייסט ער הונגערן, זיין פאַטער הייסט אונז אויך הונגערן.

— זיין מאַמע האָט שוין פאַר איהם אָפגעקאָכט דעם מיטאָג, אַז ער וועט אַהיים קומען, שטעהט שוין גרייט דאָס געבראָטענע געהעל.

דער בחור מיט די רויטע באַקען האָט זיך ניט הערענדיג געמאַכט פון מיטאָג און פון געהעל. און ווייטער גערעדט מיט די יודען.

— איך וויל שוין צושטעלען מיינע פאָדערונגען, — האָט זיך אָנגערופען דאָס קליינע קינדישע יודעל מיט'ן רויטען בערדיל צו דעם בחור, האַלב אין שפּאַס, — איך בעשטעה אויף דעם אַלעם, וואָס דער יונגער=מאַן האָט דאָ אויסגערעכענט, איך וויל שטרייקען!

— ווער זענט איהר, אַן אַרבייטער?

— אודאי, אַ בחודער=אַרבייטער.

— איך מיין, אַ בעל=הבית, צי אַ מענש?

— ווי הייסט, אַ בעל=הבית? אודאי אַ בעל=הבית. איך אַרבייט מיט מיין עלטסטען זוהן צוזאַמען.

— און מענשען האַלט איהר?

— מענשען? ווער האלט מענשען? אודאי, האלט איך א לערן־יונגעל.

— קאן דער קאמיטעט גאר ניט טהון פאר אייך. איהר זענט דאך אליין דער בעל־הבית און געגען וועמען ווילט איהר שטרייקען? זעהט איהר, אייערע מענשען קאנען שטרייקען — געגען אייך.

— אויב אזוי, טא קום שוין אהיים, בעריל, — רופט ער צום זוהן, — אט וועל איך אייך שיקען מיין לערן־יונגעל. א גוטען־שבת, האסטו געזעהן א קאמיטעט!

נור באלד איז שטיל געווארען. אויף דעם אפגעהאקטען קלאץ איז איצט ארויפגעגאנגען שמואל בערילס און ער האט אנגעהויבען ריידען.

דער גאנצער „ראוו" האט איהם געקענט. ער איז אליין געוועזען א קינד פון „ראוו" און אן ארבייטער. אן אויסגעוועהנליך אונענטוויקעלטער מיט אן ארויסגעזעצטען הויקער, נאר מיט א פאר גרויסע שווארצע בעלעבטע אויגען, איז ער געשטאנען אויפ'ן קלאץ און האט גערעדט. ער האט נישט גערעדט פון שטרייקען, נישט פון בעלי־בתים און נישט פון מענשען. ער האט אין גאנץ געוועהנליכע ווערטער געשילדערט דאס לעבען פון די איינוואוינער פון „ראוו". זיין שטים איז געוועזען הייזעריג און פערהריפעט און די מענשען פון שטאדט האבען איהם שווערליך פערשטאנען. דערפאר האבען זיך אבער די מענשען פון „ראוו" גוט צוגעהערט צו יעדען ווארט זיינעם און פערשטאנען, וואס ער רעדט. זיין בילד איז געוועזען א טרויעריגעס. אליין א קינד פון „ראוו", האט ער געשילדערט דאס לעבען פון די קינדער פון יודישען בעל־מלאכה פון „ראוו", ווי זיי וואלגערן זיך ארום אין קרענקליכער היץ אין דער בלאטע און שטעכען איין, פון קליינערהייד אן, די פערדומפפטע לופט פון די קאנאלען. דורכדעם ווערען זייערע ברוסטען שוואך, זייער אטעם פערהאפט און זייערע שטימען ווערען הייזעריג און שנאפעלדיג.

ער האט גערעדט וועגען דעם, ווי ארימע מוטערס, אליין פערדארט, קראנק און מיט שוואכע ברוסטען, זויגען זייערע קינ=

דער און מיט דער מילך נאָגט דאָס קינד אויס דער מוטער'ס קרענק. ער האָט דערצעהלט, ווי די אייביגע נאַסקייט פון די הייזער ציהט אויס יעדען טראָפּען בלוט פון די לייבער, פערבלייכט די געזיכטער און מאַכט די ביינער ווייך. ער האָט דערצעהלט פון פערלאָזטע אַלטע, וועלכע זענען ערשט נעכטען יונגע־לייט געווען, און שלעפּען זיך, ווי די ווערים איבער די בלאָטעס פון „ראָוו" אַרום. ער האָט געוויזען דאָס לעבען פון זייערע קראַנקע ווייבער, וועלכע מוזען איבערלאָזען זייערע קינדער און מיט די קערב זיך שלעפּען איבער די גאַסען; דאָס לעבען פון זייערע קינדער, וועלכע וואַלגערן זיך אין די בלאָטעס אַרום, דאָס לעבען פון זיי אַליין און זייער נאָהנטע צוקונפט. דער עולם האָט איהם גוט פערשטאַנען און צוגעהאָרכט. איצט האָט מען שוין ניט געהערט קיין ווערטלעך, נור קרעכצען, ביטערע קרעכצען, וועלכע האָבען זיך אויסגעריסען פון די הייזעריגע און שוואַכע סיהאָטישע ברוסטען, אויסגעמישט מיט הוילע הוסטען. און איינער האָט געזאָגט צום צווייטען:

— אוי, איז עס וואָהר, אוי, איז עס וואָהר!

צום סוף האָט דער רעדנער פאָרגעלעגט, אַז דער „ראָוו" זאָל דעמאָנסטרירען, אַז עס זאָלען זיך צוזאַמענעהמען די אַלטע מענער, ווייבער און קינדער פון „ראָוו" און זאָלען דעמאָנסטרירען איבער די גאַסען פון שטאָדט אָהן געזאַנג און אָהן פאָהנען, נור בלויז מיט זייערע געשטאַלטען. „ווייזט אייערע לייבער, — האָט ער אויסגעשריען מיט זיין דריפּענדיג קול, — דעקט־אויף אייערע שמאַטעס, נעהמט אייערע קינדער, ווייזט זייערע קרומע פיסלעך, זייער קרענק, זייערע געשוואָלענע וואַסערדיגע קעפּ און פערראָפּיעטע אויגען, זאָלען אייערע ווייבער אויפדעקען די ברוסטען און ווייזען זייערע סיהאָטישע טאָרבעס, פון וועלכע זיי שפּייזען אַריין זייער קרענק אין דעם בלוט פון זייערע קינדער. פיהרט אייערע בלינדע אַלטע פאַר אייך, רעדט נישט קיין וואָרט, זינגט נישט קיין ליעד, ווייזט אייך נור, זאָל די וועלט זעהן דעם „ראָוו" אין זיין פּראַכט און גלאַנץ, און זאָל זי דערציטערט ווערען", — האָט ער אויסגעשריען.

דעם יונגען־מאַנ'ס רייד האָבען געמאַכט אַ אונגעהויערן איינדרוק. דער עולם איז שטיל געוואָרען נאָך זיינע רייד און קיינער האָט ניט געוואַגט עטוואָס צו זאָגען. די „אינטעליגענטען" האָבען פערגעסען אָן שטרייק און די „געגעראַלען" פון די פּאַרטייען האָבען זיך אויפגעהערט צו קריגען און אַיינצוטיילען צווישען זיך די רעדנער. זיי האָבען געזעהן, אַז קיין שום רעדעם וועט איצט דער עולם נישט וועלען אויסהערען. איין „געגעראַל" האָט אויסגעאַרבייט אַ רעזאָלוציע, אין וועלכער עס ווערט אַרויסגעזאָגט דער פּראָטעסט פון „ראָוו" געגען דעם — — — אונרעכט, וואָס מען בעגעהט געגען אַלע אַרבייטער — — — פון „ראָוו" — — און עס ווערט אָנגענומען איינשטימיג דער אַכט־שעה'דיגער אַרבייטסטאָג, און נאָך איינינע פונקטען פון זייער פּאַרטיי, וואָס דער „געגעראַל" פון דער צווייטער פּאַרטיי האָט בשום אופן ניט געוואָלט איינגעהן אויף די פונקטען, און צווישען זיי איז צוליעב דעם אַרויסגעקומען אַ גרויסער סכסוך. זיי האָבען זיך אָבער באַלד אַרומגעזעהן, אַז די רעזאָלוציע וועלען זיי סיי־ווי־סיי נישט קאָנען פאַרלעזען, ווארום דער עולם איז געווען שרעקליך אויפגערעגט און האָט געוואָלט אויספיהרען דעם יונגען־מאַנ'ס פּראָיעקט. דערהויפּט האָבען זיך די יונגע „אינטעליגענטען" זעהר געריסען צו דער מאַניפעסטאַציע. דאַוויד איז אַזוי בעגייסטערט געוואָרען פון דער אידעע, אַז ער איז באַלד געגאַנגען זי אויסצופיהרען. ער האָט צוזאַמענגענומען די לייט פון „ראָוו", וואָס ער האָט יעדען פון זיי געקענט פערזענליך. די מייסטען אינטערעסאַנטע עקזעמפּלאַרען האָט ער אַרויסגעשטעלט אין סאַמע פראָנט. איהם איז זעהר געפעלען דאָס בילד, וואָס דער יונגער־מאַן האָט געמאָלט, און ער האָט דאָס אַליין געוואָלט זעהן. אָבער עס איז ביי איהם ניט געוועזען בלויז אַ יונגליכע פאַנטאַזיע. דאָס לעבען פון „ראָוו", צו וועלכען ער האָט זיך צוגעקוקט דורך זיין גאַנץ לעבען, האָט ער אויך איינגעזויגען אין זיך. ער איז גלייכגילטיג געוואָרען צו דער אָרימקייט און לייד, ווייל ער האָט דאָס יעדען טאָג געזעהן. אָבער זייער וועהטאָג איז איהם געלעגען טיעף אין האַרץ. ער האָט זיך געהאַלטען

פֿאַר אַ קינד פֿון „ראָוו“, און האָט מען גערעדט פֿון „ראָוו“, האָט מען איהם אויך געמיינט. דאָס האָט איהם איצט אויפֿגעקלאָפּט. דער „ראָוו“ זאָל זיך אין גאַס ווייזען — דאָ איז ער דאָ, דאָ קאָן ער זיך אויך ווייזען, ער איז אויך פֿון „ראָוו“. ער האָט ניט געהערט די וואָרנונג פֿון זיין „גענעראַל“, אַז עס ליעגט אין די אינטערעסען פֿון זייער פּאַרטיי איצט נישט איינצואָרדנען די מאַניפֿעסטאַציע — ווייל דערביי וועט זיך בעטייליגען די צווייטע פּאַרטיי אויך, נאָר זי אָפּלעגען אויף אַנ'אַנדער טאָג און זיין פּאַרטיי אַלײן זאָל זי איינאָרדנען. ער האָט זיי נישט געהערט, ער האָט נור צוזאַמענגעשלעפּט איין יודען נאָכ'ן אַנדערן: — „הע, ר' משה, קומט אַהער“; „ר' יצחק, מיר וועלען געהן אינאיינעם“; „דן, דן, קום דאָ אַהער, מיר וועלען דורך דער „שיראָקאַיאַ“ דורכשפּאַצירען, און דורכ'ן „פּראָספּעקט“, זאָלען זיי געהן. קומט, קומט, מיר וועלען זיך פֿאַר זיי ווייזען!“

און ער האָט זיי צונויפֿגעשטעלט און אַרויסגעפֿיהרט פֿון וואַלד, נישט אין שטאָדט אַריין, נור אין „ראָוו“. זיי האָבען אויפֿ'ן וועג קיין סטראַזשניקעס נישט בעגעגענט, און די, וואָס זיי האָבען יאָ בעגעגענט, האָבען געמיינט, אַז עס געהט אַ באַנדע אָרימע־לייט, אָדער עס איז אַ יודישע לויה. אין „ראָוו“ איז שטיל געווען. די שהיר‏לעך פֿון די הײזלעך זענען געווען פֿערמאַכט. דאַוויד האָט געוואָפּט פֿון די פֿערבאָרגענסטע ערטער אין „ראָוו“, — — — — — — — — — — — דאָרט אַהין האָט ער געפֿיהרט די „קאָמפּאַניע“. עס האָט געקאָנט זיין אַ מאַן זעכציג, אַכציג, וואָרום מעהר ערנסטערע מענשען האָבען זיך אָפּגערוקט און נישט געוואָלט מיטגעהן. דאַוויד האָט אַרויסגעשלעפּט פֿון די הײזער אַ פּאָר אָרימע קראַנקע ווייבער און האָט זיי געשטעלט אין פֿראָנט מיט די קינדער אויף די הענד און נאָכדעם האָט ער אַוועקגעשטעלט איינעם אויף אַ פּאָר קוליעס מיט אַ בלינדען קראַנקען יודען, אַז זיי זאָלען אָנפֿיהרען די מאַניפֿעסטאַציע. צוויי רייהען הויכע סוחאָטנע ווייבער מיט זייערע קראַנקע קינדער אויף די הענד און נאָך זיי דער „ראָוו“ — בעגלייט פֿון די שמוציגע קראַנקע קינדער מיט

געוואַלדען און געשרייען. די „אינטעליגענטען“ האָט ער אָבגעשטופּט, נישט געלאָזט מיטגעהן. „איהר קעהרט נישט דאָ אַהער“ — האָט ער געשריען; אַליין זיך אָנגעטהון אַ צורִיסענעם ראָק, אָנגענומען אַ בּלינדען יודען בּיי דער האַנד און געשטעלט זיך אין פראָנט.

— הײַדאַ, נאָך מיר!

אַז זיי זענען אָנגעקומען אין שטאָדט, האָבען זיי געטראָפען אַ געדרודער, דער הימעל האָט שוין אָנגעהויבען טונקעל צו ווערען און עס האָט זיך געקליבען אויף רעגען. אַ ווינד האָט געבּלאָזען און געהויבען די שטריקען און פּאַפּירען פון גאַס און איבּער די דעכער. פון פּאַרק איבּער די „ברייטע גאַס“ איז געוואָרען אַ געלאַף, מענשען האָבען זיך אַריינגעכאַפּט אין פרעמדע שטיבּער און געוועלבּער אַריין און פערמאַכט זיך אין זיי. דאָ און דאָרט האָבען זיך שוין געהערט צוקלאַפּענדיגע טהירלעך פון די געוועלבּער. אַ צושראָקענע יודענע אָהן אַ טיכעל, אָהן אַ קאַפּעליוש, מיט בּלויזען קאָפּ לויפט איבּער׳ן מאַרק און פרעגט זיך נאָך מיט שרעק אויף איהר זוהן, וואָס קיינער האָט נישט געקענט און נישט געוואוסט; פון אַ בּאַלקאָן אַראָב פרעגט אַ הויכער דיקער הערר אַ פאַרבּייליופענדען: „וואָס איז געשעהן?“ — „עס האָט זיך אָנגעהויבען“, — ענטפערט מען אָב פון הינטען און מען פערשווינדט. דער הערר פרעגט אַ צווייטען פאַרבּייליופענדען: „וואָס איז געשעהן?“ — „פערמאַכט דאָס פענסטער, — — — — — — ענטפערט מען אָב פון הינטען. דער הערר פון בּאַלקאָן האָט

— — — — — — — — — —

— — האָט ער פערמאַכט די טהיר פון בּאַלקאָן און איז פערשוואונדען אין שטוב.

אויף דעם טויט-שרעק אין גאַס איז אָנגעקומען די מאַניפעסטאַציע מיט די קינדערשע קולות און געשרייען.

— — — — — — — — — —

— דערזעהן די קופּע אָרימע-לייט, האָבען זיי מיט פעראַכטונג געגעבען אַ מאַך מיט די העגד — — — — — — — — — —

— זשידאָווסקאַיאַ סוואָבאָדאַ, — האָבּען זיי צווישען זיך גע־רעדט און זענען ווייטער געריטען.

אַז דאַוויד איז שפּעטער אַהיים געקומען, האָט ער שוין געוואוסט פון אַלץ.

עס איז געווען סאַבּאַלין (דער יונג, וואָס דער פאָטער האָט איהם היינט געפּאַטשט בּיי לייזעראָוויטש'ין אין שטוב פאַר ראַחעל'ן אין די אויגען). ער האָט געשאָסען אין דעם דירעקטאָר פון שטאָד־טישען גימנאַזיום, ווען דער לעצטער איז געגאַנגען שפּאַצירען אין דעם שטאָדטישען פּאַרק.

געטראָפען האָט ער איהם נישט, און דעם יונג האָט מען געחאַפּט און מיט אַ צובּלוטיגטען מח געפיהרט אין טורמע.

דער דאָקטאָר האָט געטענה'ט מיט דאַוויד'ן, אַז ער זאָל נישט נעכטיגען אין דער־היים — ער איז געווען זיכער, אַז מען וועט קומען בּיי־נאַכט נאָכ'ן יונג — און ער זאָל פערבּרענען זיינע פּאַפּירען.

די פּאַפּירען האָט ער פערבּרענט און פון שטוב האָט ער בּשום אופן ניט געוואָלט געהן.

— איך האָבּ דאָך רעכט איבּער מיר, — האָט ער גע־טענה'ט צום פאָטער.

דער פאָטער, וועלכער האָט נישט דוקא בּלויז פּרינציפּיעל אָנערקענט דאָס רעכט, נור דורך דער גאַנצער צייט אַליין עס איינ־געפּלאַנצט אין די קינדער, האָט שטיל געשוויגען, געווען זיכער, אַז מען וועט דעם יונג בּיי־נאַכט אַרעסטירען.

ראַהעל איז נור געזעסען אין אַ ווינקעל. איהרע אויגען האָבּען היינט מאָדנע געגלאַנצט און אויף איהר האַנד האָט גע־בּרענט דער קוש פון סאַבּאַלין.

אָבּער אומזיסט האָט זיך דער פאָטער געשראָקען. גרויס איז געווען זיין פערוואונדערונג, אַז מען איז נאָך דאַוויד'ן נישט געקומען, קיין רעוויזיע נישט געמאַכט, נישט די נאַכט און נישט די קומענדיגע נאַכט.

———

דאס זעכצעהנטע קאפיטעל.

מישא האט זיך ארויף און אראב געדרעהט איבער זיין צימער און געטראכט דערפון, וואס ער האט דורכגעלעבט די לעצטע טעג. אודאי, איז עס א גרויסע זאך, — — — — — — — — — — — —אודאי, איז עס א לעבענס-אויפגאבע, אבער וואס טהו איך? — האט ער זיך געזאגט — איך זיץ ביי מיין פאטער אין דער ווארימער שטוב, איך בין דאך ווי זונדעל'ס זוהן.

— ווי זיי האבען געקוקט אויף איהם מיט פעראכטונג (מישא האט געהערט די סצענע אין וואלד צווישען די בעלי-מלאכות מיט זונדעל'ס זוהן). זיי האבען רעכט, אז זיי קוקען אזוי אויף אונז. איך קום צו זיי און היים זיי שטרייקען, איך היים קעמפפען, און אליין וואס טהו איך? ווער בין איך? צי וואוין איך אין אזא דירה, ווי זיי? נישט. צי דערנעהר איך זיך מיט די שפייזען, וואס זיי? נישט. צי האב איך קראנקע קינדער און א קראנק ווייב, ווי זיי? נישט. נור וואס דען? איך האב א רייכען פאטער. דער פאטער ארבייט אויף מיר. מיין מיטאג שטעהט גרייט פאר מיר, צי איך קום יא אהיים, צי נישט. מיין בעט ווערט געבעט אהן מיר און איך דרעה זיך א גאנצען טאג ארום. וויל איך, ארבייט איך, וויל איך נישט, ארבייט איך נישט. און קום צו זיי, — צו מענשען, וואס איך האב קיין שפיר נישט פון זייער לעבען און וואס איך קאן זיך גאר ניט אפילו פארשטעלען זייערע פיזישע ליידען, אין געה זיי העלפען. און מיט וואס? איך גיב זיי עצות און זאג, איך רייד. און ווער וועט מיך נויטען. אז איך זאל מארגען אויך קומען צו זיי, און מיט זיי ווייטער ריידען, און ווייטער עצות געבען? פארוואס זאל איך ניט קאנען מארגען אוועקפאהרען און אינגאנצען אן זיי פערגעסען? אודאי, האבען זיי רעכט, אז זיי קוקען אזוי אויף זונדעל'ס זוהן, און זיי דערצעהלען איהם פון זיין מיטאג, וואס ווארט אויף איהם אין דער-היים, און פון די פראצענטען, וואס זיין פאטער נעהמט פאר די סחורות ביי זיי. און וואס בין איך בעסער פון זונדעל'ס זוהן?

איך בין דאָך אויך דערזעלבער. ניין, זיי האָבען נישט בלויז זונדעל'ס זוהן געמיינט, זיי האָבען מיך אויך געמיינט. זיי האָבען אונז אַלע געמיינט, אַלע שילער און „אינטעליגענטען", וואָס זענען דאָרט געווען, און זיי האָבען רעכט. מיר זענען פרעמדע, מיר מאַכען זיך נור אַ שפּיעל פון זיי, אַן ערנסט שפּיעל, אַ שפּיעל מיט אַ „אידעאַל". געוויס! מיר שאַפען זיך פון זייערע ליידען אַ אידעאַל פאַר אונז, כדי אָנצופילען אונזער פוסט לעבען. עס איז אַ פערגניגען — אָבער נור פאַר אונז. דער ביפשטעקס איז אונז פער'מאוס'ט געוואָרען אין דער־היים, דאָס געוועהנליכע לעבען, מיר ווילען האָבען אויך אַ אידעאַל, אַ גייסטיגע אַרבייט, און מיר מאַכען זיך פון זיי, פון זייערע ליידען, אַ גייסטיג אידעאַל, אונזער געוויכען, אונזער ביפשטעקס צו בערעכטיגען.

אָבער באַלד האָט ער זיך דערמאָהנט אָן די געשטאַלטען פון יענע אינטעליגענטען, וועלכע האָבען געליטען פאַר די אַרבייטער, די אַלע, וואָס שמאַכטען אין סיביר אין די טורמעס; אָן דער געשטאַלט פון ווענגעראָוו, וועלכער האָט אַוועקגעוואָרפען זיין לערנען, זיין היים, זיין גאַנצע צוקונפט און לעבט נור צווישען די יודישע אַרבייטער, קריכט אין אַלע פינסטערע לעכער, לערנט זיי שרייבען און לעזען; אָן ד"ר לייזעראָוויטש'ן און טויזענדער יודישע העלדען, וועלכע זענען די לעצטע צייט צוריקגעקומען צום יודישען פאָלק און האָבען אַלץ געאָפּפערט צוליעב זייער אידעאַל. ניין, ניין, דאָס איז נישט קיין שפּיעל אין „אידעאַל", אין אַ „גייסטיגען ביפשטעקס", דאָס איז עס פאַר איהם, מישאַ'ן, פאַר זונדעל'ס זוהן און זייער־גלייכען, אָבער נישט פאַר זיי, עס זענען דאָ גרויסע קרבנות און גרויסע העלדען, מען דאַרף טהון, ווי דאָקטאָר לייזעראָוויטש, ווי ווענגעראָוו, אָננעהמען אַלע פאָרמען פון זייער לעבען, אַליין וואוינען אין זייערע וואוינונגען, אַליין פערדיענען פון וואָס זיי פערדיענען, אַליין עסען זייערע שפּייזען און שלאָפען אויף זייערע געלעגערס. דער, וואָס טהוט דאָס, נור דער האָט דאָס רעכט צו זיי צו קומען, און נור דער קאָן עפּיס אויפטהון. ווי זיי האָבען עס זיך צוגעהערט צו דעם יונגען־מאַן, וואָס האָט דער־

צעהלט פון זייער לייד! דאס איז זייערס א מענש, אנ'איינגענער. אבער, גאט! — וואס קאן איך אויפטהון מיט מיין שניידעריי? — האט ער זיך ווידער געזאגט — וואס וועט שוין זיין, אז איך וועל זיך אוועקזעצען אין איינעם פון די לעכער אין „ראוו" און אליין ווערען א שניידער? וואס וועלען דערמיט די ארבייטער געהאלפען ווערען? אמת, זיי וועלען האבען צוטרוי צו מיר, אבער וואס וועט דאן זיין?

אין קאפ האט זיך איהם געפלאנטערט א געדאנק, וואס ער האט אמאל געלעזען:

— נוצען ברייננגען הייסט אלערערשטענס זיך אליין נוצליך זיין. איך מוז און דארף צוערשט עפּיס ווערען.

— — — — — — — און דאס אויפוואכענדע רוסלאנד? און ארום און ארום דאס לעבען?

נור יענע קאנען אנטייל־נעהמען אין דער בעוועגונג, וואס זענען צוערשט עפּיס, וואס פערדיענען פאר זיך אליין דאס שטיקעל ברויט, וואס ליידען פאר זייער עקזיסטענץ און ווילען זיך שאפען א בעסערע עקזיסטענץ. איך האב נאך קיינע נישט, איך ברייננג נאך קיינעם קיין נוצען ניט מיט מיין זיין און קאן קיינעם נישט שאדען מיט מיין אויפהערען צו זיין. צוערשט דארף מען עפּיס ווערען, אז נישט בין איך, ווי די בעלי־בתים פון „ראוו", וועלכע זונדעל'ס זוהן רעדט־צו, אז זיי זאלען אליין שטרייקען געגען זיך. ניין, זאלען זיי, זאלען זיי טהון, וואס זיי ווילען, איך פאהר קיין פעטערבורג (ער האט שוין געהאט בעקומען אנ'ענטפער פון פעטערבורג, אז ער איז אנגענומען). און כדי זיך אינגאנצען גערעכט צו מאכען, האט ער זיך דערמאהנט דערין, וואס ער האט אין א בוך געלעזען: „אום צו גרינדען א גערעכטליכע געזעלשאפט, דארף זיך יעדער מיטגליעד צוערשט פיהלען, אז ער איז א גערעכטליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאפט". — — — —

— — — — — — — — — — האט ער זיך געזאגט, און מיט דעם געדאנק איז ער אין שטוב אראב.

אַרײַנקומענדיג, האָט ער געטראָפען דעם פאָטער זײַנעם אין ײַדענעם קאַפּעל, ווי ער פלעגט טראָגען אין דער־היים, געזעסען אין זײַן פאָטער־שטוהל און האָט געטרונקען טהײ, און סאָגיע, אויפגערעגט, רויט, מיט צושויבערטע האָהר, האָט דערצעהלט דעם פאָטער און דער מוטער וועגען דאָס געשעהעניש אין פּאַרק מיט גרויסע איבערטרײַבונגען — ווי זי אַלײן האָט געהערט דעם שאָס, און ווי די קויל איז דורכגעפלויגען פאַרבײַ איהר און שיער אויף איין האָהר האָט מען זי אַלײן נישט דערשאָסען, און ווי די זשאַנדאַרמען זענען נאָך איהר נאָכגעלאָפען, און ווי שיער־שיער האָט מען זי נישט אַרעסטירט, און זי געדהט פערבערגען אַלע פּאַפּירען, און זי וועט נישט נעכטיגען אין דער־היים, וואָרום מען וועט געוויס קומען זי אַרעסטירען בײַ־נאַכט, — ווײַל זי האָט געזעהן אַ מענשען אין אַ רעגען־מאַנטעל איז איהר נאָכגעגאַנגען, און דאָס איז געוויס אַ שפּיאָן.

די מוטער איז געווען האַלב־טויט, נישט אַזוי פון דער טאָכטער׳ס ערצעהלונג (זי האָט זי געקענט, און געוואוסט, אַז זי טרײַבט־איבער), נאָר פון דער מעשה אַלײן. סאַכאַלין איז געווען מישאַ׳ס אַ חבר אין שול און מישאַ איז דעם גאַנצען טאָג נישטאָ אין דער־היים. אַז זי האָט מישאַ׳ן דערזעהן, האָט זי אויפגעלעבט און האָט זיך אָנגערופען:

— בילעבען, איך האָב מורא, מען קאָן זיך אָן דיר אויך טשעפּען. איהר זענט דאָך אין איין קלאַס געווען, און דער־הויפּט דער לײַזעראָוויטש.

— עס וואָלט גלײַכער געווען, אַז דו זאָלסט זאָס פריהער אָבפאָהרען. צו וואָס זאָלסטו דיך דאָ אַרומדרעהען? — דודקע דײַן חבר איז אַ שען בחור׳ל, — האָט דער פאָטער צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

מישאַ׳ן איז אונאַנגענעהם געוואָרען דאָס געשפּרעך פון זײַנע עלטערן. ער האָט נישט געקאָנט און נישט געוואָלט זי איצט אויסזאָגען זײַן בעשלוס, אָבצופאָהרען ווי צום שנעלסטען קיין פּעטערבורג. ער האָט בײַ זיך איצט אויסגעזעהן, ווי אַ נידע־

טרעכטיגער פּהרן, עפּיס אַרייכען בורשויאַ'ס אַ קינד, וואָס מען שיקט אַוועק פון דער-היים — ווייל די עלטערן ציטערן איבער איהם.

— וואָס האָט איהר אַזוי מורא פאַר מיר? וועט מען מיך איך נעהמען, איז וואָס? אַזוי פיעל זיצען, וועל איך אויך זיצען.

די מוטער איז בלייך געוואָרען, איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט גערעדט צו איהם ליעבליך, ווי זי פלעגט ריידען, ווען ער איז נאָך אַ קינד געווען.

— מישאַ, וואָס איז מיט דיר?

דער מוטער'ס צערטליכקייט האָט איהם איצט גערייצט. ער האָט געמאַכט אַ גרימאַסע און האָט זיך אָפּגערופען, ווי שולדיג, ווי ער וואָלט געגאַנגען טהון אַ שענדליכע זאַך:

— איך פאָהר קיין פעטערבורג, איך פאָהר. פאַקט מיר נור די זאַכען איין.

— אודאי איז גלייכער אַזוי, — האָט זיך דער פאָטער אָפּגערופען, די מוטער האָט אָבער געגעבען אַ וואונק מיט דער האַנד, אַז ער זאָל אויפהערען.

מישאַ איז אַרויסגעגאַנגען אין גאַס און געקלערט, וואוהין צו געהן. מערי איז איהם אַרויפגעקומען אויף דעם געדאַנק. ער האָט זיך אָנגעהאַפּט דערין, ווי איינער האַפּט זיך אין אַ שווערער מינוט צו דער פלאַש. עס איז איהם טרויעריג געווען, און ער איז נישט צופריעדען געווען מיט זיך. ער האָט אַליין נישט געוואוסט פאַרוואָס און איז אַהין געגאַנגען צו מערי'ן, אָנצושכור'ן זיך, כדי אָן עפּיס צו פערגעסען.

אין עס-צימער האָט ער געטראָפען דעם פאָטער, וועלכער האָט זיך אַרויף און אַראָב געדרעהט אין זיידענעם שלאָף-ראָק און האָט געראויכערט אַ ציגאַר.

— אַ, מישאַ, דו זוכסט אודאי מערי'ן? זיי זענען אין סאַלאָן, געה אַריין, — האָט די מוהמע געזאָגט, וועלכע איז געזעסען ביים טיש און געשטריקט עפּיס.

אין סאַלאָן, האַלב אין טונקעל, ביי דעם רויטען שיין פון דער לאָמפּ, וואָס איז מיט זיידענעם בעהאַנגען געווען, האָט ער

דערזעהן מערי׳ן און קאוואלסקי׳ן. ארום זיי זענען געלעגען טייערע אלטע יודישע זיידענע טיכער און שטיקער בעדאמטענע סאמעט פון אלטע פרוכת׳ן. זי האט דאס געוויזען קאוואלסקי׳ן, וועלכער איז געשטאנען ענטציקט פון דעם טייערן שטאף. מערי האט זיך געמאסטען איין זיידען שטיק נאכ׳ן צווייטען, געהילט זיך אין די זיידענע טיכער און זי איז געווען אזוי פערטהון אין דעם, אז זי האט נישט געזעהן מישא׳ן. מישא האט שוין געוואלט ארויסגעהן אונבעמערקט. ערשט, איינגעהילט אין אנ׳אלטען בוכאריש זיידענעם טוך, ביי וועלכען קאוואלסקי האט אויף איהר גלייך גע-מאכט די פאלדען — האט זי זיך אומגעקוקט און דערזעהן מישא׳ן. זי האט זיך מיט איהם זעהר דערפרעהט און איז האלב ארויס-געפאלען אויף איהם מיט אלאכענדיג געזיכט און מיט אויגען פול פרייד. זי האט איהם אנגענומען ביי ביידע הענד:

— אה, מישענקא, האראָגאָי! לאנג האב איך דיך שוין נישט געזעהן. וואו ביזטו געוועזען דורך דער גאנצער צייט? אה, האב איך געבענקט נאך דיר! זעה, קאוואלסקי ראטה מיך, אז איך זאל מיר פון דעם מאכען א קלייד. זעה איך נישט אויס אין דעם, ווי אנ׳אלטע באבע? זעה, מישענקא, איך פערלאז מיך אויף דיר, — האט זי זיך געשטעלט פאר איהם, אנגעטהון אין טוך, און איהרע אויגען האבען געלויכטען און איהרע האָר האבען געגלאנצט, א שווארצער ליכטיגער שימער האט זיך פון זיי גע-ווארפען, ווי שטראהלען פון שווארצע פעריל — ער וויל מיך היקא מאכען פאר איין אלטע באבע, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי׳ן, — איך ווייס ניט, וואס איז אייך אזוי געלעגען אין דעם? ווענדט זי זיך צו איהם.

— אָבער די שטאפען קליידען דאך אייך פיעל שענער. אייער געזיכט נעהמט דאך אן א גאנץ אנדער קאליר, אייערע אויגען ווערען ליכטיגער און אפילו אייערע האָר קריגען גאר א גאנץ אנדער שטראהל. יא, איהר זענט בעשאפען צו דעם, אז איהר זאלט זיך הילען אין שווארץ-זייחענס, אין גאלד-שטאף, נישט אין גראבע וואהל. ווער איז שולדיג, אז יודישע טעכטער האבען אזעלכע

געזיכטער און אזעלכע ביינער, דאס קומט נאך פון ירושלים אהער, — ווענדט ער זיך פלוצלונג צו מישא'ן, — יא, פון ירושלים גאך.

— און דאס איז אלץ, פון זינט ער האט געזעהן דאס מיידעל, דאקטאר ליזעראוויטשיעס טאכטער; דאס האט זי אידם אזוי געשטימט, פון דעמאלט אן וויל ער אלע יודישע מיידלעך און אזעלכע טיכער אויסציהרען — ווענדט זי זיך צו מישא'ן, וויזענדיג אויף קאוואלסקי'ן — דאס מיידעל געהט אידם גארנישט פון זין ארויס.

— דאס איז וואהר — זאגט קאוואלסקי — איך וואלט זי זעהר גערן געוואלט נאך איין מאל זעהן פאר מיין אבפאהרען.

— דאס קאן אייך מישא טהון. מישא, פיהר אידם אמאל אהין צו די ליזעראוויטשעס. ער הלש'ט זי זעהן נאכאמאל, — ווענדט זי זיך צו מישא'ן.

מישא האט מאדנע די ליפען פערקרימט און האט געענט־פערט אונפערשטענדליכעס.

— ס'וואהר, ווערסט אידם מיטנעהמען, מישא? — ווענדט זיך מערי צו אידם נאכאמאל. זי האט ניט פערשטאנען זיין מרוק.

— אבער געוויס, אבער געוויס, — לאכט מישא פערלעגען.

— האטש מארגען — זאגט מערי צו קאוואלסקי'ן פאר מישא'ן — נישט וואהר? געדט נור אהין צו מישא'ן, וועט ער אייך שוין אהין פיהרען. נישט וואהר, מישא? נו, זעהט איהר, ער האט איהר שוין, וואס איהר האט געוואלט. וועט איהר זיך שוין בערוהיגען? — פרעגט זי, לאכענדיג, קאוואלסקי'ן.

— און איך בין זיך געקומען מיט אייך געזעגענען, — האט זיך פלוצלונג מישא אבגערופען פון דער העלער הויט.

— וואו אהין דאס? — פרעגט מערי מיט א דערשראָ־קענער מינע.

— קיין פעטערבורג.

— שוין?

— איך רייז מארגען אוועק אב. און מערי? — האט ער־

געפרעגט, בענוצענדיג זיך מיט'ן ווארט „מערי", כדי נישט צו געברויכען דאס ווארט „חי".

— אודאי, אודאי, באלד נאך יום-טוב. און איהר? — האט זי זיך פלוצלונג געווענדעט צו קאוואלסקי'ן צו מישא'ס גרויסער פערשטוינונג — איהר קומט דאך אויך אויף ווינטער קיין פעטערבורג, איהר האט דאך פערשפראכען.

— אזוי ווי מיר האבען אפגערעדט, — האט קאוואלסקי געענטפערט, בעציהענדיג זיך אויף זייערס א פריהערדיגען געשפרעך — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועל איך דעם ווינטער אין פעטערבורג זיין.

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— א, דאס איז מיין סוד — אז איך וועל עס ווערטה זיין, וועט איהר וויסען דערפון. דאס קען איך אייך זאגען, אויב נישט — וועט איהר נישט וויסען, וואו מיין געביין איז אהינגעקומען, — האט ער גערעדט, לאכענדיג.

— אבער וואס מיינט איהר דאך דערמיט?

— לאזען מיר דאס צום ווינטער, אין פעטערבורג, — האט קאוואלסקי געענטפערט.

מערי האט איהם אנגעקוקט, געוואלט עפיס ארויסלעזען פון זיין געזיכט און האט די מינוט איינגאנצען פערגעסען, אז מישא געפינט זיך נעבען זיי. מישא האט זיך געוואלט אויפהויבען און ארויסגעהן.

אין דעם איז אריינגעקומען ר' חיים. ער האט געהאלטען אין האנד א בשמים-ביקסעל און אנאלט קאפקע, געהאפטען פון פעריל.

— זעהט איהר דאס בשמים-ביקסעל? דאס קומט נאך ארויס פון אלטען הויף, פון זיידען, זכרונו לברכה. ער האט'ס געבראכט פון קאנסטאנטינאפאל — ווייזט ער עס קאוואלסקי'ן — און די קאפקע איז געהאפטען פון ריינע פעריל. אין דעם פלעגט די באבע, די טשארטקאווער רביצין, די ליכט בענשען פרייטאג-צו-נאכט. די פעריל זענען אויסגעהאפטען אין געשטאלט פון א טויב, —

ווײַזט ער דאָס קאָוואַלסקין מיט אַ באַזונדער שטיל שמייכעלע.

קאָוואַלסקי האָט בעקוקט די זאַכען, איז געוואָרען זעהר אַנטציקט פון זייער אַרבייט, וואָרום עס זענען טאַקע געווען קונסט־ווערק, איבערהויפט דאָס בשמים־ביקסעל פון אַלט־דמשק׳ער, מיט גרויסע רויטע רובינען איינגעזעצט, און דאָס גאָלד איז געווען נישט געקריצט, נור אויסגעלעכערט אין קליינע לעכעלעך, טויבען אין הירשען, די אויגעלעך אין פערל בעזעצט.

— מיר רײדען וועגען דעם, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט בײַ די הײמ׳ס אַרײַנקומען, — אַז דאָס, וואָס מען געפינט בײַ יודישע פרויען אַ נויטונג צו פוצען זיך אין זיידענס און אין סאַמעט, אין גאָלד און זילבער, איז נישט אַן׳אויספאַלענד־יודישע חוצפה, ווי אונזערע שונאים מיינען, איז נישט בלויז אַ לײַדיגע פרויען־ליי־דענשאַפט. ניין, עס האָט אַ פיעל טיעפערע סבה; עס ליעגט אין יודישען בלוט, עס קומט נאָך פון ווייטען אָריענט אַהער. די יודישע פרוי מוז זיך קליידען אין זיידענס. די סאַמע אָרימסטע אפילו אין שוהל אַרײַן מוז זי אַ סאַמעטענעל קאַפּטענדעל האָבען, צוריבען זאָל עס זיין, אָבער פון זיידען־שטאָף מוז עס זיין. דאָס איז אַ נויטונג פון אַן׳אַלטער פעראָרימטער ראַסע, וואָס קאָן נישט פער־טראָגען אויף איהר לײַב דעם גראָבען וואָלען־שטאָף, און דאָס, וואָס אונזערע באָבעס און מאַמעס האָבען אַזוי פיין געפיהלט, פערשטעהען דאָס אַזוי שלעכט זייערע טעכטער. זיי ווילען זיך דוקא קליידען נאָך דער מאָדע.

נור מישאַ האָט שוין נישט געהערט די לעצטע ווערטער, ער האָט דעם סאַלאָן פערלאָזט, אַרויס פון הויז, פון קיינעם קיין אָבשייד נישט גענומען.

דאס זיעבענצעהנטע קאפיטעל.

צו מארגענס אווענד מיט'ן עלפטער־צוג איז מישא אבגעפאהרען קיין פעטערבורג. מיט האוויד'ן האט ער זיך ניט געזעגענט — ער האט זיך געשעמט פאר איהם זיך צו ווייזען און נישט געוואלט איהם קוקען אין די אויגען אריין. דאס געפיהל פון שולד־בעוואוסטזיין האט איהם נישט פערלאזט, האטש ער האט זיך גע־פרובט צו פערענטפערן פאר זיך זעלבסט מיט אלע מעגליכע תירוצים. פון וועגן אויס האט ער געדענקט איהם צו שרייבען א גרויסען בריעף, אין וועלכען ער זאל איהם קלאר ארויסזאגען, פארוואס ער האט אנגענומען אזא בעשלוס. שוין זיצענדיג אין וואגאן, נאכדעם ווי ער האט זיך שוין אבגעזעגענט מיט דער מוטער, האט ער געהערט דער מוטער'ס שטים: מישענקא, מישינקא, זעה, ווער איז עס דא! — מישא האט ארויסגעקוקט פון פענסטער און דערזעהן מערי'ן מיט קאוואלסקי'ן. ער האט גע־האלטען א גרויס בילד אונטער'ן ארעם און נאך איהם איז נאכ־געגאנגען א טרעגער מיט זיינע זאכען, פון וועלכע עס האט ארויס־געשטעקט זיין הויכער שטענדער. זיי זענען צוגעגאנגען צום וואגאן און מערי האט געזאגט צו איהם פריינדליך:

— את, מישענקא, דאראגאי, אוזשע! — האט זי איהם די האנד אויסגעשטרעקט — אין פעטערבורג, — האט זי נאכגעשריען נאך דעם אבגעהענדען צוג און האט נאך קוים צייט געהאט אבצורייסען א פאר בלומען פון בוקעט, וואס זי האט געהאלטען אין האנד, און אריינווארפען איהם אין וואגאן אריין דורך דאס אפענע פענסטער.

די איבעריגע בלומען זענען געווען בעשטימט פאר קא־וואלסקי'ן, וועלכער איז מיט א האלב שעה שפעטער אבגעפאהרען אין א געגענגעזעצטער ריכטונג.

— און מיט אייך וועל איך זיך נאך אמאל ווען זעהן, — האט זי געזאגט מעהר צו זיך, ווי צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט אין דער מינוט געקלערט, ווי ער זאל רו־

פֿון זײַן נײַ בילד, װאָס ער פֿירט מיט אַהײם אונטערן אָרעם: „אַ זומער־טאָג", אָדער „אין דער אוקראַינאַ".

ער האָט האַלב פֿערשטאַנען איהרע װערטער און האָט געשמײכעלט:

— אַז איך װעל עס װערטה זײַן, — האָט ער געענטפֿערט.

— נײן, אַז מיר װעלען עס בײדע װערטה זײַן, — האָט זי געענטפֿערט און געװיזען אויפֿ'ן בילד.

ער האָט אַ מינוט געשװיגען.

— איך האָב דאָך אויך אַנ'אָנטײל דערין, — װײַזט זי אויפֿ'ן בילד, קוקענדיג איהם מיט אַ שמײכעל אין פּנים אַרײַן.

קאָװאַלסקי האָט זי די מינוט געדריקט בײַ דער האַנד.

— מען איז מיט אײַך אַזױ ניט זיכער, גאָט מײַנער! — האָט זי װײַטער געזאָגט מעהר צו זיך, װי צו קאָװאַלסקי'ן — איבעריגענס, אַלץ אײנס, — האָט זי פּלוצים געשמײכעלט קאָװאַלסקי'ן אין פּנים אַרײַן.

אין דעם זײַנען זײ צוגעגאַנגען צום װאַגאָן.

אַהײם געקומען, האָט מערי געטראָפֿען איהר פֿאָטער אין זײַדענעם קאַפּעל און אין זײַדענעם שלאָף־ראָק, זיצענדיג בײַם שרײַב־טיש און האָט געשריבען אַ בריעף. װי זײַן געװאָהנהײט איז געװען, יעדע װיכטיגע זאַך, װאָס האָט זיך פֿערלאָפֿען אין דער משפּחה, מיטצוטײלען דעם חסידישען הויף אין גאַליציען, װאָס איז זײַן פֿעטער געװען, און זײַן ברודער, װאָס ער האָט אין ירושלים געהאַט, — האָט ער זײ איצט אויך מודיע געװען, אַז זײַן טאָכטער מרים שתּחיה איז מיט'ן רבּונו של עולם'ס הילף דערװאַקסען געװאָרען און שטעהט אין שדוכים, בעטענדיג זיך בײַ'ן אויבערשט'ן פֿון שיר השירים „ביום שידובר בה".

צווייטער טייל.

דאס ערשטע קאפיטעל.

צום אנהויב ווינטער האט מערי פערלאזט אירע עלטערן און איז אוועקגעפאהרען קיין פעטערבורג צו שטודירען אויף די העכערע קורסען.

עס האט נישט געהאלפען דער מוטער'ס וויינען, ניט דעם פאטער'ס שטיל־שווייגענדער ברוגז. מיט טרעהרען אין די אויגען האט די מוטער די וועש אריינגעצעהלט אין קאסטען און איינגעפאקט, און שטיל־שווייגענד ברוגז האט דער פאטער געלד פון דער קאסע ארויסגענומען, איהר אויף דער רייזע געגעבען. זי האט זיך קוים געזעגענט מיט זיי און איז קיין פעטערבורג אפגעפאהרען.

עס האט זיך אבער ארויסגעוויזען, אז די פעטערבורגער לופט האט איהר נישט געדיענט; די פייכטע נעבלען, וואס האבען זיך אין אנפאנג ווינטער געלעגט אויף די פעטערבורגער קאנאלען, האט אפגעשוואכט איהר הארץ, וועלכעס איז שוין אזוי אויך געווען אנגעריהרט צוליעב איהר פאמיליען־פעהלער. די דאקטוירים האבען איהר געהייסען פעטערבורג פערלאזען. אבער צוריק אהיים פאהרען, האט זי נישט געוואלט, א ביסעל וויל זי האט זיך געשעמט פאר די עלטערן און א ביסעל דערפאר — ווייל ס'איז לאנגווייליג געווען צו פערברייגען אין דעם קליינעם שטעדטיל. האט זי זיך אין פעטערבורג ארומגעדרעהט און זיך דערנעהנטערט צו מישא'ן.

מישא איז געווען אנגענומען אין אוניווערזיטעט, נאר די לעקציעס האבען זיך נאך נישט געהאט אנגעהויבען. עס האט אויסגעבראכען דער שטרייק. אויף די פעטערבורגער גאסען האט זיך שוין שטארקער דערפיהלט די לופט פון דער רעוואלוציע. געהיימע שטימען האבען זיך געלאזט הערען: „מען גרייט זיך

אויף זונטאג צו א גרויסער דעמאנסטראציע פאר'ן ווינטער־פאלאץ און א פאפ מיט א הייליג בילד אין דער האנד זאל די דעמאנסטראציע אנפיהרען". דא און דארט האבען זיך שוין געהערט פערזאמטע? איינזאמטע רעוואלווער־שאסען, זעניען ווי שווארצע פויגעל אין דער לופט אדורכגעפליגען און האבען א שרעק אנגעווארפען איבער די קינסטיגע טעג. נור מישא האט קיין צייט נישט געהאט זיך צו פערנעהמען דערמיט, וואס איז אין גאס און אין אוניווערזיטעט פארגעקומען. ער איז אינגאנצען געווען בעשעפטיגט מיט מערי'ן. גאנצע טעג איז ער מיט איהר ארומגעגאנגען, געזארגט פאר איהר, מעהר זיך פערנומען מיט איהר הארץ־שוואכקייט, ווי זי אליין. ער איז ביים דאקטאר געווען, מיט איהר קיין פינלאנד געפאהרען, איהר א דירה געדונגען — פעטערבורג פערלאזען האט זי נישט געוואלט.

דא, אין פעטערבורג, וואו קיינער קען זיי נישט און זיי קענען קיינעם נישט — האבען זיי זיך איינער צום צווייטען זעהר דערנעהנטערט. פון איהם, פון קאוואלסקי'ן הערט מען נישט. פון דעמאלט אן איז ער ווי אין וואסער אריינגעפאלען. קיין ווארט נישט געלאזט פון זיך הערען, און קיינמאל, קיינמאל ווערט זיין נאמען נישט דערמאהנט.

צי געדענקט זי אן איהם? — עפיס איז זי ווי איינגעהילט אין א סוד. אלע טויערן פון איהר הארצען האט זי פאר מישא'ן געעפענט, נור איין טויער איז פאר איהם געבליבען פערשלאסען.

אפשר קלערט זי פון קאוואלסקי'ן דעמאלט, ווען זי שווייגט אזוי, אז מישא פיהלט זיך איבעריג נעבען איהר און שפירט, אז ער שטערט איהר און וויל זיך אויפהייבען און אוועקגעהן? נור אין אזוינע פעלען קוקט זי באלד אויף איהם מיט יענעם שמייכעל, וואס איז אזוי טרויעריג און אזוי שטיל, אז עס פערציטערט איהם און ער פיהלט דערביי, אז ווען נישט דער שמייכעל, ווען נישט די אויגען, וואלט נישט געווען צו וואס צו לעבען אויף דער וועלט.

גאנצע טעג איז ער מיט איהר ארומגעגאנגען איבער די

מוזעאום. זי האָט ליעב געהאַט צו פערברענגען אין רעמבראַנד'ס סאַלאָן אין „ערמיטאַזש". טאָג-טעגליך פלעגט זי שעה'ן לאַנג אָבשטעהן פאַר די קעפּ פון די אַלטע רבנים, מיט ליעבע בעטראַכטען די ציטערנדיגע הענד זייערע, די קלענסטע גראַווירען בעטראַכטען, יעדע ליניע און דערביי שווייגען, שווייגען דורך גאַנצע, גאַנצע שעה'ן. נאָר איהרע אויגען האָבען דעמאָלט אַזאַ גלאַנץ און שיין אָנגענומען, וועלכע מישאַ האָט נישט געקענט.

מישאַ'ן פלעגט עס לאַנגווייליגען. אויף קיין קונסט-זאַכען איז ער נישט געווען קיין גרויסער מבין. ער האָט שוין זיין גאַנץ פערמעגען ענטציקען אויסגעבראַכט איבער רעמבראַנד'ן. זי האָט איהם בעת מעשה אָנגעקוקט און פיעל מאָל האָט ער אָבגעהאַקט אין מיטען און איז אַנטשוויגען געוואָרען, פערלעגען אויף-און אָבגעטהון זיך די ברילען, רויט ווערען און איינקוקען זיך אין אַ ווינקעל, און אָבוואַרטען ביז עס וועט איהר פּאַסען צוגעהן צו איהם, און איהם מיט אַ טיעפען קרעכץ און מיט אַ שמייכעל אָנגעהמען ביי דער האַנד און זאָגען: קום, מישאַ!

גאַנצע שעה'ן, האַלבע טעג, פלעגט זי געהן ביי זיין זייט, ביי דעם ברעג פון דער נעוואַ שפּאַצירען און קיין וואָרט נישט אויסריידען, — גלייך ווי ער וואָלט נישט געווען נעבען איהר. ער האָט איהר נישט געשטערט מיט קיין וואָרט, ער האָט נור געקוקט אין איהר געזיכט אַריין, ווען זי האָט צוגעזעהן, ווי די ליכטע וועלען פון וואַסער קלאַפּען אָן ברעג. און אַ שמייכעל האָט געלייכט איבער איהר, ווי זי וואָלט זיך אָן וואָס דערמאָהנט.

איז אָבער אָנגעקומען דער טרויעריגער ווינטער אין פּעטערבורג — יענע טעג, ווען די זון געהט אַוועק פון פּעטערבורג נישט אויף אַ נאַכט, נור אויף אַ וואָך אין אַ חודש; ווען דער טאָג ווערט געבוירען אין פינסטערניש, ווען דאָס ביסעל גרויע טאָג-ליכט, וואָס וואַלגערט זיך ווי אַ שמאַטע אין די גאַסען אַרום, שטערט דעם עלעקטרישען ליכט. די מענשען האַלטען אַ גאַנצען טאָג די ראָלעטען אַראָבגעלאָזט איבער די פענסטער, כדי דער גרויער טאָג זאָל צו זיי נישט אַריינדרינגען; יענער טאָג, ווען איבער פּעטערבורג

ליעגט אַ געפּעקעל און דריקט אַלץ צו דער ערד און אַ טונקעלער יאוש נאַגט דאָס האַרץ און פערלעשט יעדעס שטיקעל האָפנונג — דעמאָלט איז אַ אונענדליכער יאוש בעפאַלען מערי'ן און איהר האַרץ איז שוואַך געוואָרען. די דאָקטוירים האָבען איהר געהייסען ווי צום געשווינדסטען פערלאָזען פעטערבורג. און מישאַ איז נישט אָבגעטרעטען ביז זיי האָבען די זאַכען געפּאַקט און האַלב מיט געוואַלט האָט ער זי אַרויסגעבראַכט אין חעם האָטעל אַריין, וואָס ער האָט געדונגען פאַר איהר אין אַ פינלענדישען דאָרף.

דאָ האָבען זיי שוין געטראָפען דעם שניי און די זון. די וועלט אַרום איז ווייס געווען, צוגעדעקט אינגאַנצען מיט דיקען שניי. פעלדער און וועלדער האָבען זיך ווייס געלויכטען אין דער זון. דער פינלענדישער ים-אויסגוס, וואָס האָט אַריינגעקוקט הינטער די פענסטער אין זייער שטיבעל אַריין, האָט זיך אָנגעהויבען צו שטעלען און הילען זיך אין ווייסען. די זון איז ליכטיג אויפגעגאַנגען איבער'ן הימעל און האָט געהאַט גענוג אָרט ברייט און וויט זיך אויסצוגיסען מיט איהר ליכטיגקייט, ווי אויפ'ן הימעל, אַזוי אויף דער ערד. עס האָבען אַרומגעבלאָנדושעט און פרייען די ליכטיגע זונען-שטראַהלען איבער די ווייסע פעלדער, איבער די ווייסע דעכער פון די הייזער, איבער די ווייסע בוימער, איבער דער גאַנצער ווייסער וועלט און אַלץ האָט צו איהר אַנטקעגען געלויכטען. אַ טיעפע יום-טוב'דיגע פרעהליכקייט איז געלעגען איבער אַלץ אויסגעגאָסען, ווי די ערד וואָלט זיך אויף הויכע געסט געריכט, וואָס זאָלען אַראָבשטייגען צו אונז פון הימעל אַראָב...

דאָ האָט זיך מערי געענדערט. זי איז פיעל אויפגעלעגטער געוואָרען און פרעהליכער און איז זעהר גוט געוואָרען צו מישאַ'ן. אין איהר לעכעלן, אין איהר שטיל פערטרויטען ריידען צו איהם האָט מישאַ געפונען אַ פערגיטיגונג פאַר אַלץ. ער איז אין דער שטיל גליקליך געווען איבער איהר און געלאַכט און געפרעהט זיך, ווי אַ קינד. און אַז זי האָט איהם ביי דער האַנד אָנגענומען: „קום, מישאַ"! און געלאָזט זיך לויפען מיט איהם איבער חעם ווייס-בעדעקטען וועג — איז מישאַ נישט רויט געוואָ-

רען, נישט חרשראקען, אפילו נישט האן, ווען זי האט איהם מיט קוילען שניי בעשאטען, ווען, שפיעלענדיג זיך מיט איהם, האט זי זיך אריינגעווארפען אין זיינע ארעמס, ער האט זי אויפגעהויבען און איז גארנישט רויט געווארען... און גארנישט פערלעגען...

קוים פלעגט די נאכט צופאלען, האט ער זי דערמאהנט, אז זי דארף זיך שלאפען לעגען און ער האט קיין זאך נישט געוואלט אונטערנעהמען, ביז זי וועט זיך ניט אין בעט לעגען און האט זי געשראקען, אז ער וועט זיך מארגען נישט שפיעלען מיט איהר, און וועט זי אויף דער גאס נישט ארויסלאזען, אויב זי וועט נישט די צוויי גלעזער מילך אויסטרינקען, וואס די גויע האט פאר איהר אנגעגרייט. זי פלעגט איהם צוליעב טהון און מישא האט זיך פערשעמט ארויסגערוקט פון שטיבעל, עפיס געברומט אונטער דער נאז, ווי ער וואלט זיך פערענטפערן געוואלט, פארוואס ער איז א מאנספערשוין און קאן נישט זיין אין שטוב, וואו זי טהוט זיך אויס, און איהר צו-העלפען... דערנאך, אז זי האט זיך שוין אין בעט געלעגט (אין קאפטענדעל אין צוגעדעקט מיט דער קאלדרע ביז צום האלז), האט זי אנגעקלאפט אן דער וואנד, נעבען וועלכער איהר בעטעל איז געשטאנען. — „מאשנא", און מישא פלעגט דאן אריינקומען מיט דערזעלבער פערשעמעוודיגער רויטליכקייט אויף די באקען און זיך אוועקזעצען ביי איהר בעט, נעהמען א בוך און איהר פארלעזען, מעהרסטען געדיכטע. און געלעזען האט ער זיי עקסטרא אין א נודנעם טאן, כדי זי זאל איינשלאפען. אלע מאל האט ער געווארפען א בליק פון בוך ארויס, אויב זי שלאפט שוין און קוים האט ער געהערט איהר עטהמען און דאס שוואכע הארץ ארבייטען, — האט ער אויפגעהערט צו לעזען, א מינוט זיך פערהוגען צו געבען נאך א קוק אויף איהר, אויף איהרע דינע ליפען, וועלכע זענען נישט גאנץ צוגעגאנגען און געוויזען איהרע צייהן; אויף איהרע פערמאכטע אויגען, איבער וועלכע די הייטלעך האבען זיך זעהר שוואך איבער'ן אויג-אפעל אראפגעלאזט; איבער איהר שווארצען פעריל-גלאנצענ-

דיגען קאפ האהר, בעטראכט זי נור איין מינוט, איין מינוט, מעהר האט ער זיך נישט ערלויבט, פערלאשען דאס ליכט און אויף די שפיץ נעגיל ארויסגעשלייכט זיך.

ער האט אידהר נאך קיין איין מאל אין לעבען קיין קיש נישט געגעבען, האטש דערנאך, ווען ער איז אין זיין שטיבעל אריינגעקומען, האט ער זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל נעבען דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און האט שעה'ן, שעה'ן־לאנג איינגעהארכט זיך צו אידהר עטעמען, האט אין דער שטיל צוגערוקט זיין בעטעל צו דער וואנד, ביי וועלכער זי שלאפט, און פלעגט זיך צובויגען צו דער וואנד, קושען די וואנד אין דער שטיל און צום סוף איינשלאפען, אין דער פאנטאזיע, אז ער שלאפט איין אויף אידהרע האהר, און פריהמארגענס צוריק אפריקען דאס בעטעל צו דער צווייטער זייט וואנד, אז עס זאל קיינער, קיינער נישט אהנען, וועגען וואס ער קלערט...

דאס צווייטע קאפיטעל.

זיי זענען געגאנגען ביידע האנד אין האנד אין ווינטערדיגען פארנאכט. אין דער לופט האט מלחמה געהאלטען דאס זונען־ליכט, וואס איז גוסס'דיג אויסגעגאנגען אין עק האריזאנט, מיט דעם לבנה־ליכט, וואס האט זיך, ווי א שטערן־רעגען געגאסען פון הימעל אראב. דאס ליכט האט זיך צונויפגעמישט און בוים און פעלד האבען זיך געהילט אין א ציטערנדיגען נאכטליכען, לויכטענדען וואלקען־שאטען. דער ליכט־טאן איז אזוי מוזיקאליש געווען, ווי דאס איידעלסטע ציטערנדע ברומען פון א זאיטען־הארפע, וואס געהט אויס אין א לאנגער זיסער גסיסה...

אזוי זענען זיי געגאנגען אין דעם ציטערנדיגען ליכט האנד אין האנד און זיי האבען נישט געוואוסט דערפון, אז זיי האלטען זיך ביי די הענד. זיי האבען געשוויגען. זי האט נור געקוקט פון צייט צו צייט אין זיינע אויגען אריין און מערי'ס בליק איז היינט גאר אנאנדערער געווען. עס איז אידם געווען, ווי זי וואלט

אויפגעפּענט איהר הארץ און וואלט איהר געהיימניס דורך איהר בליק אויסגעזאגט — יענס געהיימניס, וואס זי פערבארגט אין זיך דורך איהר שווייגען אזוי לאנג, אזוי לאנג. פון מינוט צו מינוט האט זי זיך אבגערופען און פערבויגען איהרע ליפּען אין א שרעקליכער גרימאסע פון צער:

— קינד, וואס ווילסטו?

און איהם געקוקט אין די אויגען ארײן און די ווערטער האט זי דוקא אויף יודיש געזאגט און איהר טאן איז אזוי זיס געוועזען, אז מישא האט געמיינט, אז דאס הארץ געהט איהם אויס; איהר גאנצע ווייבערישע שוואכקייט האט זי ארײנגעלעגט אין איהר שטים, איהר גאנצע פערבארגענע תאוה. יענער סוד, וואס גראבט אזוי אין איהר דורך די גאנצע טעג שווייגען, איז געווען אין איהר שטים. און מישא האט עפּיס געזאגט גלאט אזוי אין דער וועלט ארײן:

— מאכט אייך צו דעם האלז מיט'ן טיכעל.

און דוקא אויף רוסיש האט ער גערעדט צו איהר, און „איהר" געזאגט און זי האט איהם אנגעקוקט און ווידער געזאגט אין יענעם טאן, אז מישא'ן האט זיך געדוכט, אז ער האט איינגעזאפּט אין זיך איהר גאנצע נשמה:

— קינד, קינד, וואס ווילסטו? וואס ווילסטו?

און זיי זענען ביידע שוין שווייגענדיג געווען דעם גאנ־צען וועג, און זיי האבען פּלוצים בעמערקט, אז זיי האלטען זיך ביי דער האנד, און זענען ביידע דערשראקען געווארען און דאס הארץ האט זיי געקלאפּט. איין האלבע סעקונדע האבען זיי זיך נאך בעוואוסטזיניג געהאלטען ביי די הענד און אבגעלאזט זיך פּלוצים, ווי זיי וואלטען ביידע מורא געהאט, אז קיין אומגליק זאל ניט געשעהן, און זענען פלינק אהיים געגאנגען.

אהיים געקומען, האט מישא געוואלט ארײן צו זיך אין שטוב. זי האט איהם אהן ווערטער ביי דער האנד אנגענומען און ער איז מיט איהר ארײן צו איהר אין צימער. אין שטיבעל איז טונקעל געווען און זיי האבען קיין ליכט ניט אנגעצינדען, האבען

געלאָזט הירך דעם פענסטער אריינשווימען יענע אויסגעמישטע פערשלייערטע טענער פון לבנה־ליכט, נאכט און שניי, וואָס זענען אויסגעגאָסען אין אַ גסיסה'דיגען קיש...

איבער דער שטוב האָבען געבלאָנדזשעט זייערע שאָטענס, ווי בריאות פון אַן אַנדער וועלט. זי האָט זיך אַהינגעלעגט אויפ'ן בעט און האָט שוואַך אָבגעעטעמט, ווי זי וואָלט געוויינט. מישא האָט געוואוסט, אַז זי האָט בעקומען האַרץ־קלאַפּען, האָט זיך געוואָלט אויפהויבען, צוגעהן, דערלאַנגען איהר אַ נאַסען קאָמפּרעס, ער האָט זיך אָבער נישט געקאָנט רירען פון אָרט און איז געבליבען זיצען און איינגעהאָרכט און איינגעטרונקען אין זיך יעדע בעוועגונג איהרע, יעדען אָטעם איהרען און יעדען טאָן, וואָס איז אַהער געקומען צושווימען אין דער זינגענדיגער דע־מערונג פון איהר בעטעל. וואָס ווייטער, האָט זי זיך אַלץ מעהר בערוהיגט, איז שטילער געוואָרען. זי האָט זיך אויפגעזעצט און אַרומגעקוקט זיך אין שטוב, איז געבליבען זיצען מיט איהרע גרויסע, אָפענע אויגען און האָט געשוויגען. מישא האָט געוואָלט עפּיס זאָגען. ער האָט געוואוסט, אַז ער מוז איצט ריידען, פרע־גען זי, פאָרשען פון איהר, וואָס אַזעלכעס בעהאַלט זי אין זיך, וועגען וואָס קלערט זי, ווען זי געדעט ביי זיין זייט שעה'ן־לאַנג און רעדט קיין וואָרט נישט אויס. און אפשר איז איצט די פּאַ־סענדע מינוט צו ריידען, אפשר איצט און קיינמאָל נישט מעהר? זי זיצט דאָך און זי וואַרט, אַז ער זאָל ריידען. קיין איינציג וואָרט קאָן ער נישט פון זיך אַרויסברענגען. ער זיצט און בייסט זיך די נעגעל. דאָס האַרץ קלאַפּט אין איהם, ער האָט געוואַרט, אַז עס זאָל עפּיס געשעהן.

פלוצים האָט זיך געהערט אַ בעוועגונג אין קאָרידאָר, אַ מענער־שטים רעדט: „מערי, מערי ראָזענצווייג“. מערי'ס אויגען האָבען אַ גלאַנץ געגעבען. אַ שימער האָט זיך געוואָרפען, ווי אַ שטראַהל אין דער דעמערונג פון שטוב. מען קלאַפּט אין טהיר, מערי רופט מיט אַ שטאַרקער שטים: אַריין! (מישא'ן איז מערי'ס איצטיגע שטים פרעמד געווען. צום ערשטען מאָל הערט ער ביי

איהר די פולע מענליכע שטים) און איידער ער האָט נאָך צייט געהאַט זיינע געדאַנקען צונויפצונעהמען — און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען, ווי אַנערשיינונג מיכאַל קאָוואַלסקי.

— אַח, איך האָב אייך איבערגעשראָקען, פערציידט, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט אין יענעם טאָן, ווי ער וואָלט ערשט דאָ פאַר אַ פערטיל שעה געווען און איז נאָר־וואָס געהאַט אַרויסגעגאַנגען און, בעמערקט מישאַ'ן אין דער דעמערונג, זאָגט ער מיט יענעם לייכטען זשעסט, ווי עס וואָלט גאָר קיין וואונדער ניט געווען זיין פלוצליכעם ערשיינען:

— און איהר זענט אויך דאָ! אַח, זדראַווסטוואויטע!

מערי האָט איהם אָנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז ניט געוואָרען פערלאָשען יענער גלאַנץ, וואָס מישאַ האָט צוערשט בעמערקט, אין איהר געזיכט איז ניט געלעגען קיין אויסדרוק פון פערוואונדערונג פאַר זיין פלוצליכעם ערשיינען, נור פרייד, פרייד אָהן אַ גרעניץ.

— איהר וואונדערט זיך, ווי אַזוי איך קום דאָ אַהער? צוויי וואָכען בין איך שוין אין פעטערבורג, איהר ווייסט עס נישט? וואָס, ווי הייסט? גאַנץ פעטערבורג רעדט דאָך פון מיין אויסשטעלונג, — זאָגט ער האַלב אין שפאַס, — אַ בעריהמטער מאַן היינט, נור אָהן אַ געלעכטער. מען האָט מיך אויסגעשריבען ,איך האָב דאָרט אַייערע בעקאַנטע פריילינס עהרליך בעגעגענט. ביי וועמען? ביים פריסיאַזשני פאָווערעני סעמיאָן סעמיאָנאָוויטש גליצענשטיין. געלויבט צו גאָט, — דעם גאַנצען נאָמען געדענקט, פון זיי בין איך דאָס טאַקע געוואָהר געוואָרען, אַז איהר זענט דאָ.

— אָבער, ווי קומט איהר דאָרט אַהין?

— גאָט, ווער קומט נישט דאָרט אַהין, איך בין דאָך שוין מיט האַלב פעטערבורג בעקאַנט, מיט'ן שוישפּיעלער ביקאָוו, מיט'ן מאַלער אַנדרעע און מיט מאַקסימאָוויטש'ן. יאָ, און דער רעזשיסער, ווי הייסט ער? דער, וואָס איז איצט אַזוי מאָדערן אין פעטערבורג. דער, וואָס פיהרט גאַנץ פעטערבורג ביי דער נאָז אַרום. אַלע דאַמען טהוען זיך אָן לויט זיין געשמאַק. די סאָ-

לאַנגען ריכטעט מען אײַן, ווי ער שטעלט אויס די בּיהנע — מיט אַלערליי ווערים, עקדעשען און הײַשעריקען. האָט ער זיי דאָס אַ ביסעל דעם קאָפּ פערדרעהט.

— זענט איהר שוין מיט לעסערין אויך בּעקאַנט? — וואונדערט זיך מערי.

— יאָ, טאַקע לעסער און איהר וועט די זכיה האָבען איהם צו זעהן און אפשר מיט איהם צו ריידען — איך בּין בּעפאָלמעכטיגט איך דאָרט אַהין צו בּריינגען, — זאָגט קאָוואַלסקי אין אַ אָפּיציעלען לענדלענדען טאָן, — פון נאַטאַליאַ מיכאילאָוונאַ אַליין.

זי האָט אַזוי פיעל געהערט פון איך פון די פריילינס עהרליך — דאַכט זיך, זי איז דאָך מיט די פריילינס פון איין שטאָדט.

— יאָ, פון קיעוו, — רופט מערי אויס — אָבער ווי קומט איהר דאָרט אַהין? איהר אין דער מיט אַריין!

— זעהר אַנאייגפאַכע געשיכטע. איהר האָט דאָך געזעהן די בילדער, וואָס איך האָב געמאָלט בּיי אייך אין שטאָדט. איך האָב זיי געבראַכט קיין וואַרשוי, געוויזען די קאָלעגען און שטעלט זיך פאָר, אַז דאַסמאָל זענען זיי מיינע בילדער דוקא געפעלען. אַ קאָלעגע, וועלכער האָט אויסגעשטעלט זיינע בילדער אין פּעטערבּורג אין דעם אַלגעמיינעם רוסישען סאַלאָן, האָט מיך צוגערעדט, מיינע בילדער אויך צו צושיקען קיין פּעטערבּורג. „וועסט פערקויפען — זאָגט ער — פּעטערבּורג קויפט“—און ער האָט רעכט געהאַט. אָוועקגעשיקט דאָס בּילד און נאָך אַ פּאָר און שטעלט אייך פאָר, אַז אין פּעטערבּורג געפעלט עס. אויפגעזעהן האָבען מיינע בילדער געמאָלט. די צייטונגען שרייבּען דערפון. אַ צווייטער לעוויטאַן, — זאָגט מען. ווי געפעלט אייך דער טיטעל, וואָס מען גיט מיר? אהא! אָבער געלד גיבּען זיי! איין טעלעגראַמע, נאָך איינע געקראָגען, קום, מען וויל קויפען! און שטעלט אייך פאָר, אַז מען יאָגט אין די טויזענדער אַריין פאַר מיינע בילדער. איך בּין אַ מאָדערנער מאָלער און קיין זאַך איז ניט אַזוי לייכט ווי אין פּעטערבּורג מאָדערן צו ווערען, דערהויפּט נאָך אין אַזאַ שטורמישער צייט.

אין דער פּראָווינץ — — — — — — און אין פּעטערבורגער טעאַטער און אין די סאַלאָנען הערשט לעסער, וואָס קלעפּט זיך אויס די הייזער מיט טשערעפּאַכעס, טהוט אָן די ווייבער, ווי די משוגע'נע מכשפות, און מען טרינקט קאַפּע אויס פּאָרצעלאַן, וואָס איז געמאַכט אין דער פֿאָרם פֿון „זשאַבעס“ — אין אַזאַ צייט, אין אַזאַ מיליע קאָן קאָוואַלסקי ווערען אַ בערימהמטער מאַלער. יאָ, יאָ! און היינט קאָנט איהר זיך דען פֿאָרשטעלען צו זיין אין פּעטערבורג אַ בערימהמהייט און נישט צו פֿערקערען אין סאַלאָן פֿון נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ? נור עס איז פּיקאַנט, ווי אַזוי איך בין בעקאַנט געוואָרען מיט איהר. אָח, אַוואוילע יודענע, די מיכאַילאָוונאַ, נאָר דעם מאַן איהרען, דעם פּריסיאַזשני פּאָווערעני סעמיאָן סעמיאָנאָוויטש, איהם איז מיר אַ שאָד. מען זאָגט — אַ בעגאַבטער מענש און מוז נעבוך אויך מיטשפּיעלען די קאָמעדיע.

— אָבער ווי קומט איהר אַהער? — פֿונקט ווי מערי'ן האָלט ערשט איצט אויפגעפֿאַלען קאָוואַלסקי'ס פּלוצלונגדיגע ערשיינונג.

— איך האָב קיין וואוינרעכט נישט אין פּעטערבורג, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט מיט אַ לעכעלן אין דער שטיל — מען האָט מיך געוואָלט יעדען טאָג אַרויסשיקען. איין נאַכט האָב איך גענעכטיגט ביי דעם, אַ צווייטע — ערגיץ אַנדערש־וואו. וואו מען בעמיהט זיך דאָרט פֿאַר מיר, האָבען זיי מיר געהייסען דערווייל אַרויספֿאָהרען קיין פֿינלאַנד. די פֿריילינס עהרליך האָבען מיר געגעבען איער אַדרעס. יאָ, ווער זיך נאָך געפֿינען אין דעם האָטעל אַ נומער פֿאַר מיר? אין איינינע טעג אַרום דאַרף די ערלויבניש זיין. אָבער פֿאַרוואָס זיצען מיר איינענטליך אין דער פֿינסטער? —

האָט ער אָהן זיין ווילען געגעבען אַ בליק אויף מערי'ן, דער נאָך אויף מישאַ'ן, וועלכער איז די גאַנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און מיט קיין איינציג וואָרט דאָס געשפּרעך נישט געשטערט. אין מערי, גלייך ווי זי וואָלט זיך ערשט איצט דערמאָהנט אָן מישאַ'ן, האָט זיך אָנגערופֿען:

— געוויס וועט זיין אַ נומער. נישט וואָהר, מישאַ? מען דאַרף אָנפֿרעגען ביים ווירטה.

— געווים, געווים, — האט מישא אבגעענטפערט אונפער־שטענדליכע ווערטער און האט אנגעריבען א צינד־העלצעל און די לאמפ אנגעצונדען.

דאס ליכט האט אלעמען געשטערט.

— אבער א שנייע איז דא, אלאנדשאפט, א ליכט — גאט! איהר וועט מיר דא מוזען ווייזען די אומגעגענד — ווענדט זיך קאוואלסקי צו מערי'ן, — איך בין אהער געפאהרען פון דער סטאנציע אין לבנה־ליכט און אין זונען־ליכט. א געגענד! עס זעהט דאך אינגאנצען אויס, ווי אין די טעאטערן, נור א שאד, וואס בער־גער זענען נישטא!

— געווים וועט מען אייך ווייזען, געווים! נישט וואהר, מישא? — האט מערי געענטפערט — און, ווייסט איהר, וואס? די לבנה שיינט היינט אזוי שען, קומט גאר, איך וועל אייך ווייזען ווי איך פאהר אויף מיינע סקים. איהר פאהרט אויף סקים? דא וועט איהר זיך אויסלערנען. קומט, מיר וועלען דערווייל אריין צום בעל־הבית.

— אבער, מערי, איך מיין, אז פאר אייך איז איצט קיין צייט נישט ארויסצוגעהן. עס קאן אייך שאדען, — האט מישא געשטאמעלט.

— אבער, קינד, איך פיהל זיך גאנץ גוט, גאנץ גוט. זעה, ווי די לבנה שיינט! קום, מישא, דאראגאי. קום, קום! — און, אנהאפענדיג מישא'ן ביי דער האנד, גיט זי א ווארף צו קאוואלסקי'ן אונטען־ארום דעם קאפ — נו, וועלען מיר זעהן, ווי איהר פאהרט אויף סקים.

מישא האט זיך אבער זעהר קאלט פון איהר האנד ארויס־געמאכט אין געזאגט טרוקען:

— יעדענפאלס, ווען איהר דענקט צו פערבלייבען אין דארף, מוז מען מיט'ן ווירטה ריידען.

מערי האט איצט נישט בעמערקט זיין קאלטען טאן, גע־חאפט פלינק איהר ווייסען ספארט־פעליך, איהר קאפ האט

ווי אַ קראַנקע בלום אַרויסגעקוקט פֿון די ווײַסע קאַראַקולען און זי איז אַרויס פֿון הויז, מישאַ און קאָוואַלסקי — נאָך איהר.

אין קאָרידאָר האָבען זיי זיך מיט׳ן ווירטה געטראָפען. עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז עס איז דאָ אָבצוגעבען דאָס צווייטע צימער בײַ מערי. מישאַ איז איצט זעהר בלייך געוואָרען. קיינער האָט עס נישט בעמערקט, און עס האָט איהם הענד און פֿיס ווי אָבגענומען. ער האָט זיך געוואָלט וואַרפֿען אויף קאָוואַלסקי׳ן מיט די פֿויסטען. ער איז געוועזען פֿעסט איבערצייגט, אַז דאָס איז עפּיס אַ געהיימער אָבמאַך. וואָס, ווען — האָט ער נאָך זיך אַליין קיין רעכנונג נישט געקאָנט אָבגעבען.

— אָבער דאָס קאָן דאָך נישט זיין! — האָט ער זיך פּלוצלונג אָנגערופען.

זיי האָבען איהם אָנגעקוקט פֿערוואונדערט.

— וואָס מיינסטו — האָט איהם מערי געפֿרעגט.

מישאַ האָט זיך געפֿונען אין אַ שרעקליכער פֿערלעגענהייט: וואָס האָט ער געוואָלט זאָגען, וואָס האָט ער געוואָגט צו דענקען? און ער האָט אָנגעהויבען צו שטאַמלען:

— איך מיין עס געהען דעם, איהר דאַרפֿט דאָך נישט אַרויסגעהן, הער דאָקטאָר, איך מיין —

— אָבער עס איז דאָך גאָר נישט אַזוי שלעכט מיט מיר, אַז מען זאָל דאַרפֿען אַזוי ציטערן איבער מיר, — האָט מערי געענטפֿערט און אין איהר טאָן איז געלעגען פֿערדרוס.

מישאַ האָט שוין געשוויגען.

מערי האָט גענומען די סקיס, וועלכע זענען געשטאַנען אין קאָרידאָר, אָנגעטהון זיי אויף די פֿיס, און ווייט געלאָזט זיך מיט זיי אויפ׳ן וועג. מישאַ און קאָוואַלסקי זענען אַ שטיק הינטער איהר געבליבען.

אין אַ נאַכט איז געוועזען — צו בעוואונדערן. אַ לבנה־נאַכט איבער אַ שניי־וואַלד. די וועלט איז רוהיג געוועזען. אַ שטילקייט האָט געהערשט אַרום. קיין הויך, קיין בעוועגונג, נור וואָס דער שניי סקריפּעט הינטער די טריט און גלאַנצט אַרויף צום שטערן־ליכט.

די נאָרעל-בוימער, בעלאָדען מיט שניי, שטעהען, ווי אַלטע, ווייסע זקנים ביי די וועגען און זייערע נאַכט-שאָטענס אַרום זיי, ווי דאָס וואָלט נישט געווען נאַטור און בעשעפעניש, נאָר אַ פאַרכּישופטע וועלט, וואָס שטעהט אַזוי פון קדמונים אָן.

פון דערווייטענס האָט זיך בעוויזען מעריס שאָטען מיט די לאַנגע סקים. ווי אַ געהיימע ערשיינונג האָט זיך גערוקט דער שאָטען איבער דעם ווייסען שניי-וועג, און די אַלטע בוימער זענען געשטאַנען און האָבען איהר שטום נאָכגעקוקט.

קאָוואַלסקי און מישא זענען ביידע איהר נאָכגעאַנגען.

זיי האָבען ביידע געשוויגען, ביידע געווען פערקלערט און ערנסט. איינער האָט זיך נישט געקימערט אום דעם צווייטען. אַזוי זענען זיי אָנגעקומען צו מעריןן, וועלכע איז איצט געזעסען אויף אַ ווייס-בעשנייטען פעלד אונטער אַ בוים, קוילען פון שניי זיך געמאַכט און געוואַרט אויף זייער אָנקומען. איצט האָט זי אָנגעהויבען זיי צו בעשיטען מיט די קוילען שניי און נישט צוגעלאָזט צו זיך. אָבער אָנשטאָט טרעפען קאָוואַלסקין אין יענער הייטערער שטימונג, אין וועלכער זי האָט איהם אייגענטליך געלאָזט — האָט זי איהם געפונען ערנסט און שווייגענדיג.

קאָוואַלסקי האָט נור פערלעגען געשמייכעלט און עפּיס געזאָגט, נור זי האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס ער זאָגט, און מישא האָט זיך אָנגערופען:

— איך בעט אייך, הויבט אייך אויף פון שניי, עס וועט אייך שאַדען.

ער האָט געוואוסט, ווי לעכערליך ער איז איצט אין דער ראָליע פון איהר פערזאָרגער, און עס האָט איהם באַנג געטהון די ווערטער, וואָס ער האָט געהאַט געזאָגט.

— אַה, זענט איהר היינט לאַנגווייליג, און אַזעלכע ערנסטע געזיכטער! קומט, קומט צוריק, מיט אַזעלכע לאַנגווייליגע לייט לאָזט זיך ליעבער אין דער-היים זיצען, נישט אין אַזאַ הערליכער לבנה-נאַכט אין שניי-פעלד, — האָט מערי געזאָגט.

הערביי האט זי זיך אויפגעהויבען און אנגעהויבען צו געהן טריט ביי טריט און אויך געשוויגען.

— וואס שווייגט איהר אזוי? צי די נאכט ברייגט אייך אריין אין אזא שטימונג? אבער דערצעהלט נור, האט זי אייך בעגעגנעט, נאטאליע מיכאלאוונא? אליך מיד זי בעגעגנען, אבער ווי קומט איהר צו איהר? — האט זי אנגעהויבען אריינצוציהען קאוואלסקי'ן אין א געשפרעך.

— עס איז געווען זעהר פיקאנט, זעהר פיקאנט, — האט ער געזאגט, אבי עפיס צו ענטפערן און האט דאס איבעריגע פערשוויגען מיט א פערלעגען געלעכטער'ל, אויף וועלכען מערי איז אויך שטיל געבליבען די גאנצע צייט, ביז זיי זענען געקומען אהיים.

אין קארידאר האט דער ווירטה שוין אנגעווזען קאוואלסקי'ן זיין נומער פארטיג. עס איז טאקע געווען דאס צווייטע צימער נאך מערי'ס.

מישא האט זיך פערענטפערט, אז ער האט נאך א נויטיגע ארבייט צו טהון און איז אריין צו זיך אין שטוב. קאוואלסקי איז זיך אויך געזאגען געזעגנען.

— וואס, איהר האט אויך א נויטיגע ארבייט? — האט איהם מערי געפרעגט און געקוקט גלייך אין די אויגען אריין.

— ניין, איך מיין, אז איהר זענט מיעד. איבעריגענס, אז איהר פערלאנגט, קאן מען נאך א ביסעל צוזאמען פערברייגען.

מערי האט איהם אנגעקוקט, זיין אנטווארט צו דער זאך האט זי זעהר פערוואונדערט און זיין ערנסט האט אויף איהר א שרעק אנגעווארפען. זי האט געעפענט די טהיר. קאוואלסקי איז אריין. די לאמפ האט זיך נאך געלויכטען פון פריהער. מערי האט די לאמפ ארויסגעדרעהט און, אויך נים אנערנסטער מינע, געבעטען קאוואלסקי'ן זיצען.

דער ערנסט דאט איהר קאוואלסקי'ן פערפרעמדט און זי האט זיך איצט געפיהלט זעהר פערלעגען אינאיינעם מיט א פרעמדען מאנספערשוין צו זיצען. דאס געשפרעך האט זיך נישט געקלעפט — האבען זיי ווי געשוויגען, נאר דאס שווייגען איז איצט

געווען שרעקליך. פונ׳ם צווייטען צימער האָבען זיך געהערט מישאַ׳ס טריט אַרויף און אַראָבגעהן איבער׳ן שטוב. פלוצלונג האָט זי געגעבען אַ קוק אויף קאָוואַלסקי׳ס געזיכט און זי האָט עס נישט דערקענט. עס איז בלייך געווען, בלייך און גאַנץ אַנדערש און פרעמד, ווי זי האָט דאָס געקענט. אַנ׳ערנסט איז געלעגען דערויף, ווי דעמאָלט ביים מאָלען, נאָר דער שמייכעל איז געווען פערשוואונדען. די אויגען און די ליפען האָבען אויסגעדריקט אַנ׳אוינבעהאָלפענע פערלעגענהייט.

איהר האָט אַ ציטער אַרומגענומען. זי האָט זיך אָנגעהויבען צו טרייסלען ווי אַ בלאַט, די הענד זענען איהר בלייך געוואָרען, דאָס פנים בלייך און איהר האַרץ האָט הויך אָפגעקלאַפּט.

טיר כדי זיך צו בעפרייען פון דער לאַגע, צו צושטערען דאָס אונערטרעגליכע שווייגען, האָט זי ווידער איבערגע׳חזר׳ט די זעלבע ווערטער:

— האָט זי אייך געפונען, די נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ? אַנ׳אינטערעסאַנטע פרוי?

— איך וויל איצט נישט רייהען דערפון, — האָט קאָוואַלסקי אָפגעשטפערט קורץ.

די ווערטער האָבען איהר נאָך מעהר דערציטערט. זי האָט זיך אָנגעהויבען אינגאַנצען צו טרייסלען. עס איז איהר קאַלט געוואָרען. זי איז געבליבען זיצען אויף איהר אָרט, איינגעקאָרטשעט אין איהר ווינטער־טוך און האָט געוואַרט.

פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך אַלץ געהערט מישאַ׳ס פעסטע טריט אַרויף און אַראָב איבער דער שטוב.

— איבעריגענס, בין איך דאָס אַליין געקומען צו איהר, צו נאַטאַליע מיכאַילאָוונאַ. ניין, צו די פריילינס עהרליך. איך האָב געוואָלט געוואָהר ווערען פון זיי אייער אַדרעס, און איך בין גאָרנישט אַהער געקומען צוליעב וואוינרעכט. איך בין געקומען צוליעב אייך, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט הויך און ענערגיש, ווי ער וואָלט געוואָלט מיט זיינע ווערטער פערשרייען מישאַ׳ס טריט פון דעם צווייטען צימער.

מערי איז געבליבען זיצען, ווי פריהער, אין דערזעלבער פּאָזע. איין צאָהן האָט איהר געקלאַפּט אָן צווייטען און זי האָט געשוויגען.

— און געטהון האָב איך דאָס, ווייל איך האָב אייך ליעב, ווייל איך וויל מיט אייך איינאיינעם זיין, ווייל מיט אייך איז מיר גוט, און איך האָב געבענקט נאָך אייך, און איך האָב געוואָלט זיך זעהן מיט אייך.

מערי איז געזעסען, ווי פריהער. קאָוואַלסקי איז אַנטשוויגען געוואָרען, בלייך. מערי האָט געקוקט אויף זיינע ליפּען, און זי האָט דערזעהן, אַז זיי זענען בלייך און ציטערן. און אַ אומבעשרייבליך געפיהל פון גליק האָט זי אַרומגענומען צו קוקען אויף זיינע ציטערנדע ליפּען.

זי האָט שוין נישט געהערט איצט מישאַ'ס טריט פון דער צווייטער שטוב. איהר גאַנץ ביסעל בלוט, וואָס זי האָט געהאַט אין זיך, האָט זיך אָנגעצונדען. זי האָט אַראָבגעוואָרפען פון זיך דאָס טוך, דעם מאַנטעל, אַוואָרף געגעבען מיט איהר שוואַרצען פּעריל־קאָפּ און געגעבען אַ קוק פריי אויף דער וועלט.

— איהר קענט מיך נישט, און ווייסט נישט, ווער איך בין, — האָט ער ווייטער געזאָגט שאַרף און קורץ, — איך ווייס נישט, אויב איהר וועט מיך פערשטעהן, וואָרום איך אַליין פערשטעה זיך אויך נישט. איך טהו, וואָס מיין האַרץ זאָגט מיר און ווי איך פיהל. איך ווייס נישט, וואָס וועט זיין מאָרגען מיט מיר, איך בין נישט פעראַנטוואָרטליך פאַר קיין איינציגער מינוט פון מיין לעבען — ווייל איך קאָן עס מיר אַליין נישט נעהמען, נור עס נעהמט מיך. איך ווייס נישט, צי איך האָב עס אייך בעדאַרפט זאָגען, איך ווייס נור, אַז זינט איך האָב אייך אויפגעהערט צו זעהן, זענט איהר אויסגעוואַקסען ביי מיר טויזענד מאָל שענער, ווי איהר זענט אין דער ווירקליכקייט; איך האָב מיר מיין פאַנטאַזיע פריי געלאָזט און איך האָב מיר אייך אויסגעמאָלט, אַזוי ווי איך האָב געוואָלט. איך האָב געזעהן יעדע בעוועגונג אייערע, איך האָב געהערט יעדעס וואָרט, יעדעס וואָרט און טאָן אייערן, און דאָס געזאַנג פון אייערע בעוועגונגען, און דעם גאַנג אייערן האָב איך

געזעהן, און עס האט זיך מיר אזוי אויסגעוועבט אייער געשטאלט, ווי איך האב געוואלט. איך בין געגאנגען מיט אייך שפאצירען, איך האב מיט אייך גערעדט, איך האב געהערט אייער אנטוואט, און וואס איך האב געזעהן שענעס — האב איך דערמיט אויסגעצירט. איך בין אייגענטליך דא אהער געקומען מיין פאנטאזיע צו צושטערען, צו מאכען צורינגען אין מיר דאס בילד מיט דער ווירקליכקייט. אבער, ניין, יעדעס אייער לעבעדיג ווארט איז מיר טויזענד מאל מעהר ווערטה, ווי מיין פאנטאזיע, יעדע אייער בעוועגונג אין דער ווירקליכקייט... ניין, איך האב נישט געקאנט אנדערש... זייט מיר מוחל! — האט ער אבגעהאקט אין מיטען און געבליבען זיצען, געגעבען א מאך מיט די הענד, ווי א מענש, וואס ווייסט נישט, וואס ווייטער צו טהון.

קאוואלסקי'ס קינדערשע אונבעהאלפענקייט האט מערי'ן מעהר געריהרט, ווי זיינע ווערטער. דאס ציטערן מיט די ליפען און די אומגעלומפערטע בעוועגונג מיט די הענד האט זי געגעבען א ציה ביים הארץ. האט זי זיך אויפגעהויבען אהן א ווארט צו ריידען, איז צוגעגאנגען צו איהם, הארט צו איהם, דעם קאפ אנגעבויגען צו דר'ערד, און איז געבליבען שטעהן, צוטוליענדיג זיך אונטער זיין האנד, און האט געווארט.

פון דער צווייטער שטוב האבען זיך געהערט מישא'ס שווערע טריט, געהענדיג ארויף און אראב איבער זיין צימער.

דאס פיערטע קאפיטעל.

צו מארגענס שפעט אין גרויען טאג איז מישא געלעגען אין א שווערען הארטען שלאף. עס האט איהם אויסגעוועקט מעריי'ס פרעהליכע שטים, וועלכע האט איהם געוועקט דורך דער וואנד: „שעם דיך, אזוי שפעט שלאפט מען! מישא, מישא, וואס איז מיט דיר?“ ער האט זיך אויפגעכאפט, ארומגעקוקט זיך, וואו ער געפינט זיך און מיט איין מאל איז איהם אלין ווידער קלאר געווארען און דער שרעקליכער צער פון דער נעכטיגער גאנצער נאכט האט ווידער זיין הארץ גע-

דריקט: יאָ, עס איז וואָהר, עס איז וואָהר, ער איז געקומען, ער איז דאָ, און זי געהט צו איהם, ווי אַ נאַרישע קליין מיידעל. און אין איין מינוט איז חורב זיין זין אַדורכגעגאַנגען די גאַנצע שרעקליכע נאַכט — זייערע שטילע רייד, זייער שעפּטשען, זייערע בעוועגונגען. און ווידער אַמאָל האָט ער זיך געזאָגט דאָס אייגענע, וואָס ער האָט זיך אַזוי פיעל מאָל געזאָגט און מיט וואָס ער האָט זיך די גאַנצע נאַכט געטרייסט, אַז זי איז נישט אַנדערש הערטה; אַז ער האָט זיך אין איהר טועה געווען, געמיינט. אַז זי איז טיעפער, צום סוף איז זי איינע פון טויזענד, פון די קלענסטע, וואָס לויפט נאָך יעדע ביסעל נאַרישער בערימטהייט און „קינסטלער", אַ גימנאַזיסטקע. אָבער ווידער האָפען די בעליידיגענדע ווערטער, מיט וועלכע ער האָט זי געזיהעלט אין זיך, דורך דער שרעקליכער נאַכט זיין האַרץ נישט געשטילט, נישט זיין וועהטאָג געמינערט. דערווייל האָט ער זיך אָנגעטהון, און אָהן צו וויסען האָט ער געזעהן היינט אויסציזעהן לייטישער, ווי אַנאַנדערס מאָל, לענגער בעטראַכט זיך אין שפּיגעל, גוט בעקוקט זיך און געזהאַט פערדרוס פון זיין געזיכט, געפונען אין זיך צו-פיעל עהנליכקייט מיט זיין שוועסטער סאָניע, וואָס דאָס האָט איהם אויסגעוויזען זעהר נאַריש און העסליך. ער האָט אָבגעמאַכט ביי זיך — גאָרנישט צו לאָזען מערקען אויף זיין געזיכט. אַדרבה, אַ גלייכגילטיגקייט אַזוי צו קאָוואַלסקי'ן, ווי צו מערי'ן. אַ גלייכגילטיגקייט און אַ רוהיגע טאַקטישקייט — האָט ער זיך געזאָגט — פריינדליך צו זיין, ווי אַלטע בעקאַנטע, אָבער נישט מעהר. און נעהמענדיג זיך אין די הענד, איז ער אַריין צו מערי'ן.

אַריינגעקומען איז ער מיט אַ ביסעל האַרץ-קלאַפּען; דער „גוט-מאָרגען" איז נישט אויסגעקומען גענוג קלאָר און די אויגען האָבען צו-פיעל געפינקעלט. דאָס ליכט האָט איהם פון די ברילען-גלעזער געלויכטען, האָט ער אַראָבגענומען די ברילען, אויסגעווישט די גלעזער, אויסגעקוקט זיך בעסרעמדט. דאָס שטיבעל איז אינגאַנצען געווען מיט אַ יום-טוב'דיגער פרעהליכער מאָרגען-זון איינגענומען.

— גוט, וואָס מען זעהט איינעם, — האָט זיך מערי אָנגעהויבען (ער האָט זי נאָך נישט געהאַט געזעהן, וואָרים די זון האָט איהם די אויגען צוגעשלאָסען, נור ער האָט געהערט איהר שטים, און איהר שטים איז היינט קלאָר געווען און אַ גוטסקייט איז געלעגען אין איהר, אַ גוטסקייט אָהן אַ שיעור, אַז דאָס האָט מישא'ן דאָס האַרץ צונויפגעפרעסט) — האָב איך צוויי קאַוואַלערען, האָבען זיי מיך געלאָזט אַליין: איינער — אויף דער זייט וואַנד, דער צווייטער — אויף דער זייט וואַנד. און איך זיץ דאָ פון פריה־מאָרגענס אָן און לאַנגווייל זיך, און לאַנגווייל זיך, נור די זון, וואָס האָט אויף מיר רחמנות געהאַט, איז אין מיין צימער'ל אַריינגעקומען.

מישא האָט געענטפערט עפּיס אונפערשטענדליכעס, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ וואָרט, וואָס איז אָפּגעשטאָרבען אין אַ שמייכעל. ער האָט זיך געפונען אַ טונקעל ווינקעל — אַ בעהעלטעניש פאַר דער זון, אַוועקגעזעצט זיך און ווידער עפּיס געזאָגט.

— דער גאַסט שלאָפט. אָהן איהם וועט זיך גאָרנישט לאָזען טהון.

ער האָט געגעבען אַ קוק אויף מערי'ן און האָט זי נישט דערקענט. אַן אַנדער מערי — די, וועלכע ער זעהט אַמאָל אין זיין פאַנטאַזיע. פערשוואונדען איז דאָס בלייכקייט פון איהרע באַקען, און ווי גלענצען איהרע אויגען, און וואָס פאַר אַ חן איז אויסגעגאָסען אויף איהר געזיכט! זעהר אַ גרויס גליק ליעגט אויסגעגאָסען אין די ווינקעלעך פון איהרע ליפּען, וואָס מאַכט איהר געזיכט איינאַנצען צו אַ קינד צוריק. אַ גרויס קינד איז זי מיט אַזעלכע דינע געטאָקטע גליעדער. יעדעס גליעד איהרס קושט זיך אַרויס פון איהר זיידענעם שוואַרצען קלייד, און אָנגעטהון איז זי היינט אַנדערש, ווי אַן אַנדערן מאָל. אָנגעטהון אין שוואַרצען זיידענעם קלייד, אין וועלכען זי פלעגט געהן אין טעאַטער און געהאַט אויף זיך דאָס ברוינע זיידענע טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען — פון דער אַלטער

טשאַרטקאָוויצער רבי׳צין און אויף איהר האַלז די שנור פּערל, דער אַלטער טשאַרטקאָוויצער רבי׳צינ׳ס פּערל, די איינציגע ירושה און מתנה, וואָס איהר פֿאָטער, דאָס איינ׳קעל פֿון טשאַרטקאָוויצער הויף האָט געשענקט איהר מוטער, דעם רייכען גיט־בעזיצער׳ס טאָכטער פֿאַר כלה־מתנות, און די מוטער האָט זיי איהר אין געהיים מיטגעגעבען קיין פּעטערבורג — זיצט זי אויסגעציהרט אין די זאַכען אויף דעם פֿאָטער־שטוהל, און אַ גרויס גליק שיינט אַרויס פֿון איהר אינערליכען, וואַרפֿט אַ גלאַנץ אויף איהר און מאַכט זי צו דעם, פֿון וועלכען מישאַ האָט געחלומ׳ט פֿון איהר — פֿאַרן אַלטען טשאַרטקאָוויצער רבי׳נס אַנ׳איינ׳קעל.

מישאַ האָט שטיל־שווייגענדיג געקוקט אויף איהר און זי האָט זיך איבערגעגעבען אונטער מישאַ׳ס בליקען. זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען, אויסעסען פֿון זיי, און זי איז דערביי געווען קאַלט, מיט דעם גאַנצען שטאָלץ פֿון איהר יחוס אויסגעגאָסען אויף איהר, מיט זיבען שלעסער פֿערשלאָסען פֿאַר מישאַ׳ן, נאָר אינגאַנצען אָפֿען פֿאַר יענעם, וועלכען זי האָט אויסגעקליבען און זי האָט אַראָפּגערעדט צו איהם פֿון איהר הויכקייט און איהר שטים האָט געקלונגען ריין און הויך:

— זעה, וואָס פֿאַר אַ הערליכער טאָג עס איז היינט; זעה, ווי די זון בעגיסט אַלץ מיט ליכט! דוכט זיך, אַז אַזוי ווי זי שיינט היינט, האָט זי נאָך קיינמאָל ניט געשיינט, זי איז היינט פֿילער און ליכטיגער, גלייך ווי זי וואָלט איהר גאַנצען גלאַנץ צוריקגעקראָגען.

מישאַ האָט געשמייכעלט.

— עס איז נישט אַזוי די זון, ווי די אויגען, וואָס זעהען זי.

זי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פֿערוואונדערט.

— אַלץ איז אַזוי ווי מיר זעהען עס.

און אויף דעם איז זי שטיל געוואָרען. איהר געזיכט האָט אָנגענומען אַזאַ רוהיגקייט, אַז קיין מוסקעל האָט אין איהר נישט געציטערט, זי איז געווען אינגאַנצען ווי אויסגעהאַקט פֿון

טונקעלען מאַרמאָר, און איז געבליבען זיצען מיט איהר שטאָליץ, מיט אַ אומענדליכער פרייד און מיט אַ לייכטענדער רוהיגקייט אויסגעגאָסען אויף אַלע איהרע אברים.

— און איך האָב בעשטימט אַהיים צו פאָהרען, — האָט זיך פלוצלונג מישא אָנגעכאַפּען און געגעבען אַ וואָרף מיט די הענד, גלייך ווי ער וואָלט נישט געוואוסט, וואו זיי אַהינצוטהון.

— פאַרוואָס? — האָט מערי געפרעגט קאַלט און מיט פערוואונדערונג.

ער איז איצט גרייט געווען אַלץ איהר אַרויסצוזאָגען — אַז ער האָט אַלץ געהערט, אַז ער ווייסט פון אַלץ... נאָר געזאָגט האָט ער עפּיס אַנדערס:

— די לעקציעס אין דער אוניווערזיטעט הויבען זיך נישט אָן און וועלען זיך וואַהרשיינליך אַזוי גיך נישט אָנהויבען. קיין גרויסער מאַכער בין איך נישט, איך זאָל קאָנען דאָ צו-נוץ קומען ביים שטרייק — פיליכט וועל איך אין דער-היים גיכער נוצליך זיין.

— דאָס איז אַ שאָד, — האָט זי געזאָגט קאַלט, — פעטערבורג ווערט איצט אַזוי אינטערעסאַנט. ווירקליך אַ שאָד!

אויף דעם איז אָנגעקומען קאָוואַלסקי. מען האָט געזעהן, אַז ער האָט זיך געאיילט אין אָנטהון. דער קראַוואַט איז איהם נישט גוט געזעסען, די קאַנטען פון זיינע האָהר און באָרד זענען נאָך נאַס געוועזען.

— אָ, פערצייהט מיר! גרויסער טאָג. און איך בין געשלאָפען, — מאַכט ער צו די אויגען, ווייל די זון האָט איהם געברענט, — און מיר האָבען זיך דאָך געוואָלט פריה-מאָרגענס אויפהויבען און צום וואַסער-פאַל פאָהרען. און איהר זענט שוין לאַנג אויף? עפּיס ווי אַ חלום, איך געדענק שוין גאָר נישט, נור ווייסע טויבען-פעדערן זענען מיר אין זכרון געבליבען; איך ליעג אין ווייסע טויבען-פעדערן.

מערי האָט קיין וואָרט נישט אויסגערעדט, האָט נור געקוקט אויף איהם, און איהרע אויגען האָבען געשמייכעלט, און

איהרע ליפּען האָבּען געשמייכעלט, אָבּער אַזוי שטיל און מיט אַזאַ שעהנער פרייד, וואָס קומט פון אינערליכען גליק.

— אָבּער זענט איהר נאַס, זענט איהר נאַס, — האָט זי איהם צוגעוואָרפען איהר טיכעל, — ווישט אייך אָפּ די באָרד, אַה, אַה, איהר מאַכט אייער קראַגען נאַס.

— אָ, פערציַהט! — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט און גע־האַפּט זיך די באָרד אָבּווישען און דעם קראַוואַט צו רעכט מאַכען.

מישאַ האָט זי נישט אָבּגעלאָזט אויף איין מינוט. ווען מערי האָט גערעדט צו קאָוואַלסקי'ן, האָט ער געקוקט אויף איהר. ער האָט געזעהן דאָס לעכעלן, נור נאָך מעהר דאָס ריידען, דעם טאָן. דאָס איז יענער בעקאַנטער טאָן, וועלכען ער האָט אַזוי גוט געקענט... און ווי כדי זיך אַליין צו פייניגען, האָט ער זיך בעמיהט יעדען בליק איהרען, יעדען שמייכעל, וואָס זי האָט געגעבּען צו איהם, צו פערנעהמען, גלייך ווי ער וואָלט אַ פרייד געהאַט אין דער פיין.

— אָבּער צו דער „אימאַטראַ" פאָהרען מיר, עס איז דאָך נישט צו־שפּעט, — האָט געפרעגט קאָוואַלסקי — נישט וואָהר? — האָט ער זיך געווענדט צו מישאַ'ן, וועלכען ער וואָלט ערשט איצט, ווי צום ערשטען מאָל בעמערקט.

— מישאַ וויל דאָך מיט אונז נישט פאָהרען, איך ווייס נישט פאַרוואָס, — האָט מערי געענטפערט.

— יאָ? — פרעגט איהם קאָוואַלסקי, — פאַרוואָס? איך האָב זיך דאָך אַזוי געפרעהט אויף דער רייזע, — האָט ער זיך אָנגערופען מיט אמת'ן צער.

מישאַ האָט איהם נור אָנגעקוקט און געשוויגען.

— ער זאָגט, ער וויל אַהיים פאָהרען. אָ, מישאַ איז זעהר נישט גוט צו מיר היינט, זעהר נישט גוט, — האָט זי געזאָגט, ווי מיט טרעהרען אין די אויגען.

מישאַ האָט זי אָנגעקוקט, ער איז ווי צומישט געוואָרען. אין דעם אויגענבליק האָט ער איהר אַלץ מוחל געווען און איז גרייט געווען פאַר איהר אויף די קניה צו פאַלען. נישט ליעבּע,

טיר אַ גרויס, גרויס רחמנות האָט איהם אַרומגענומען אויף איהר.

— אָבער עס איז דאָך גאָרנישט אַזוי, גאָרנישט אַזוי, — האָט ער געזאָגט מיט אַ געשריי און געוויין, — איך מוז דאָך אַהיים פאָהרען, איך מוז דאָך — און איז בלייך געוואָרען און האָט אָבגעהאַקט אין מיטען.

קאָוואַלסקי האָט איצט אָבגעווענדט דאָס געשפּרעך אויף עפּיס אַנדערס. ער האָט בעמערקט מערי'ס קליידונג.

— אַה, אָט דאָס האָב איך נאָך גאָרנישט געזעהן, — האָט ער געזאָגט מיט בעגייסטערונג, — און דאָס טוך, און די בלומען, — דאָס איז גוט, דאָס איז גוט, — און דאָס גאַנצע פּנים האָט אין איהם געלויכטען — נור אין דעם וועט איהר נישט קענען פאָהרען צו דער „אימאַטראַ". — נישט וואָהר? — ווענדט ער זיך צו מישא'ן.

— איך וועל דאָ פאַר אייך דעם שליטען בעזאָרגען, איהר וועט נישט וויסען וואו, — האָט מישא זיך גענומען אַרויסצוגעהן.

— אָבער פאָהרט מיט, ווירקליך, קומט מיט, — האָט זיך קאָוואַלסקי אָנגערופען און מען האָט געזעהן, אַז ער מיינט עס מיט אַן אמת.

— עס איז מיר אונמעגליך. כ'האָב נאָך פיעל צו בעזאָרגען, — און איז פון שטוב אַרויס.

אַז מישא איז אַרויס, האָבען זיי זיך ביידע אָנגעקוקט און אַ ווײַלע געשוויגען. מערי האָט דעם קאָפּ אַראָבגעבויגען צו דר'ערד און איז אַזוי אַ ווײַלע געשטאַנען. קאָוואַלסקי האָט זי בעטראַכט און זיין פּנים האָט געלויכטען פאַר גליק.

— פאַר וועמען האָסטו דיך אויסגעצירט? פאַר מיר?

מערי האָט געשאָקעלט מיט דעם קאָפּ אויף ניין.

— פאַר אונזער גליק, פאַר אונזער, מיין גליק, מיין כלה, — האָט ער אויסגעשריען.

מערי האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין.

— פאַר וועמען דען?

מערי האָט געוויזען אויף די וואַנד פון מישא'ס צימער.

— פאַר מישאַ'ן, — און דערבײַ האָט זי פערלאָזט דאָס צימער און האָט זיך פּאַמעליך אַרויסגעשלײַכט צו מישאַ'ן אין שטוב. זי האָט געפֿיהלט, אַז ער איז צו זיך אין צימער אַרײַן. זי האָט איהם געפונען ליעגענדיג אויף זײַן בעט, פערשטעלט דאָס געזיכט מיט בײדע הענד. זי איז פּאַמעליך צו צו איהם. ער האָט זי נישט געהערט און זי האָט אַרומגענומען זײַן קאָפּ און האָט איהם פערדעקט מיט קושען.

מישאַ האָט זי אָנגעקוקט מיט בליקען פון אַ משוגע'נעם. ער האָט זיך אויסגעריסען פון איהרע הענד און איז אַרויס פון שטוב...

מערי איז דאַן אַרײַן צו זיך אין צימער און האָט אָנגענומען דעם פערוואונדערטען קאָוואַלסקי'ן בײַ דער האַנד און האָט איהם פראָסט און רוהיג געקוקט אין די אויגען אַרײַן:

— קום, ליעבער, מיר וועלען צו דער „אימאַטראַ" פאָהרען.

אין איהר געזיכט און אין איהר וועזען איז געלעגען אַזוי פיעל איבערגעבענקײַט, אַז איהם האָט זיך געדאַכט, אַז עס איז אויפגעשטאַנען אײנע פון יענע יודישע טעכטער פון דעם אַלטען ירושלים, וועגען וועלכע עס ווערט דערצעהלט, אַז זיי פלעגען קראַנק ווערען, ווען זיי האָבען געליעבט.

דאָס פינפטע קאַפּיטעל.

אין אַ שעה אַרום האָט זיי שוין אַ פינלענדישער שליטען געפֿיהרט צום וואַסער-פאַל „אימאַטראַ". דער טאָג איז געווען דער הערליכסטער ווינטער-טאָג אין שניי-לאַנד פינלאַנד. דער וועג האָט זיי געפֿיהרט דורך אַנ'אַלטען, טיעפען ווײַסען שניי-וואַלד. ווי זקנים פון אַנ'אַנדער וועלט און אַנדערע בעשעפעניששען, זײַנען געשטאַנען די גרײַז-גראָהע אַלטע, דיקע בוימער, „פון קאָפּ ביז די פיס" אײַנגעהילט אין גראָבע שטיקער שניי, און האָבען נאָכגעקוקט מיט פערוואונדערונג דעם צווײשפּענִיגען שליטען, וועלכער האָט זיך, ווי אַ פרעמדער גאַסט, געשלײַכט דורך זייער טיעפקײט. די זון האָט זיך אַרײַנגעריסען דורך די ברײטע לעכער פון

וואַלד און האָט יעדעס שטיקעל שניי בעלויכטען און עס האָט אָבגעשטראַהלט געגען דער זון מיט די רייכסטע ליכט־פלאַמען. די זון מיט'ן שניי האָבען זיך ביידע צונויפגעמישט און האָבען אַ שאַלענדעס ליעד געזונגען אין דעם ליכטיגען טאָג אַריין, וואָס איז ווי אַ יונגער חתן אויפגעגאַנגען איבער דעם יונגפרוילינגען וואַלד־וויסטעניש.

איינגעהילט אין זייערע פוטערס, זענען זיי געזעסען, מערי און קאָוואַלסקי, האַנד אין האַנד און האָבען זיך איינס דאָס צווייטע געקוקט אין די אויגען אַריין. קיין זאַך האָט פאַר זיי ניט עקזיסטירט, קיין זאַך איז זיי איצט ניט אָנגעגאַנגען, נור זיי און דער הערליכער שניי־וואַלד אַרום. ער האָט איהר דערצעהלט פון זיינע פלענער אין פעטערבורג, פון זיינע קאָלעגען, פון די נייע בעקאַנטע, וואָס ער האָט ערוואָרבען אין פעטערבורג. ער האָט איהר דערצעהלט פון זייער קינפטיגע לעבען, פון זייער צוזאַמען־זיין. און זי האָט געהערט און האָט געטרונקען זיינע ווערטער, זיינע בליקען, זיינע בעוועגונגען. עס איז איהר גאַנץ גלייך געווען וועגען וואָס ער רעדט. יעדע מינע זיינע האָט אַרויסגערופען אין איהר נייע קוואַלען פון ענטציקען און גליק. און דאָך איז זי שטיל געווען, קיין וואָרט האָט מען ניט געהערט פון איהר; נאָר אַלץ, וואָס האָט געלעבט אין איהר, האָט זיך אַרויסגעריסען און אַרויסגעקוקט פון איהרע אויגען דורך איהרע ליפען, דורך דאָס ליכט פון איהר געזיכט, דורך די בעוועגונג און קאָכען פון איהר בלוט. און קאָוואַלסקי האָט דאָס אַלץ געהערט. און געפיהלט. און געזעהן האָט ער, ווי דאָס אַלץ שלאָגט צו איהם, צו איהם.

און זי האָט צו איהם געזאָגט:

— איך ווייס דאָך צומאָל נישט, ווער דו ביזט, איך קען דיך גאָר נישט, און טיילמאָל דאַכט זיך מיר אויס, אַז דו ביזט אַ פרעמדער, און קומסט פון ערגיץ, וואו דו ביזט אויסגעוואַקסען און איינגעקניפט און באַלד וועסטו צוריקגעהן דאָרט אַהין, פון וואַנען דו קומסט און וואו אַהין דו געהערסט. נור עס איז מיר נישט קיין אונטערשיעד. אָ, לאַנג האָסטו מיך אויסגעדונגערט

און געלאזט ווארטען אויף דיר און די האסט מיר קיין ווארט, קיין ווארט נישט געשריבען און נישט געזאגט. און די האסט מיר גאר נישט איבערגעלאזט, אפילו קיין ווארט האסטו מיר נישט איבערגעלאזט, מיט וועלכען איך זאל זיך קאנען טרייסטען, ווארטען. און איך בין ארומגעגאנגען און דיין ערינערונג איז געשלאפען אין מיר, און איך בין געשלאפען, און דיך האב איך געהאט אין מיר, און גערעדט צו דיר. א, מען טאר נישט אויפוועקען אין א מיידעל איהר הייליגסט געפיהל און שטעהן לאזען און אוועקגעהן. דאס געפיהל קאכט, קלערט און מאכט רייף. יא, דאס געפיהל, וואס די האסט אין מיר געוועקט, האט מיך רייף געמאכט. און פיעל האב איך געקלערט, פיעל, פיעל. ביז עס איז אלץ אין מיר רייף געווארען און דאן ביזטו געקומען. א, עס איז מיר אלץ איינס, טהו, טהו, וואס די ווילסט, וואס די קאנסט, — איך בין אינגאנצען דיין, דיין, — און זי האט אראבגעלאזט דעם קאפ אויף איהר ברוסט און איז אנט=שוויגען געווארען.

און ער האט צו איהר געזאגט:

— די פרעגסט מיך, ווער איך בין? ווייס איך דען? טיילמאל דאכט זיך מיר, אז איך בין א פיעדעל און איהר שפיעלט אויף מיר אויס יעדען דעם נגון, וואס זי איז אימשטאנד אויסצושפיעלען. איך קאן זיין זעהר שען, אדער זעהר מאיס, — דאס ווענדט זיך אן אייך. איהר זענט דאס אימשטאנד פון מיר, אויסצוזינגען. טייל=מאל האב איך דאס געפיהל, אז איך געה אויף א וועג, אויף א לאנגען וועג. דאס ציעל פון מיין וועג איז די בת=מלכה, זי זיצט דארט אין א גאלדענעם פאלאץ, זי זיצט דארט איינע אליין און ווארט=אויס אויף מיר. זי איז דאס ענד פון מיין ציעל, דארט איז מיין רוה. נור אויף דעם וועג, אויף וועלכען איך געה, שטעהען הייזלעך, שטעהען רעסטאראנען, האטעלען. און איך שטעל זיך אב אונטער יעדען הייזעל מיין הונגער צו שטילען, און יעדען האטעל מיין נאכט=לעגער צו זוכען. און דעם נאכט=לעגער האב איך זיך לענגער אבגעשטעלט, אין דעם — קירצער, נור איך

גהע, איך גהע אויף דעם וועג צו מיין ציעל, וואו עס הערשט מיין גורל און מיין איביגע רוה.

מערי האט איהם אנגעקוקט. אין איהרע אויגען איז געלעגען א ווילדער גלאנץ און איהר געזיכט איז מאדנע פערענדערט געווארען. זי האט איהם אין די אויגען אריינגעקוקט און געפרעגט:

— און וואס בין איך דיר?

קאוואלסקי האט זי אנגעכאפט ביי דער האנד:

— א, זיי מיין ציעל, זיי מיר, זיי מיר, איך בין מיעד פון וואנדערן און פון אויפהאלטען זיך אין נאכט-לעגערס. זיי דאס גרויסע ציעל, נאך וועלכען מיין נשמה בענקט אזוי, וואו עס הערשט מיין איביגע רוה, מיין גורל און מיין גליק. זיי דאס, וואס מיינע אויגען האבען מיט בענקעניש געזוכט. זיי דאס, זיי דאס!

— א, פארוואס ביזטו נישט אנגעקומען צו די טהירען פון דיין ציעל א מיעדער און א הונגעריגער פון דיין לאנגען וועג? — האט זיך מערי אנגערופען, ווי און זיך. — אה, האב איך דערויף געווארט:

— איך האב שטענדיג מיין נשמה איבערגעלאזט פאר דער טהיר אויף דעם וועג צו דיר, ווען איך האב מיין קערפער צו דעם נאכט-לעגער אריינגעשלעפט...

אויף דעם זענען זיי ביידע שטיל געווארען דעם רעשט וועג, ביז זיי זענען אנגעקומען פאר דער „אימאטרא".

באלד האבען זיי געהערט פון דערווייטענס דאס קלאפען פון וואסער, זיי זענען אראב פון שליטען, אריבערגעכאפט זיך איבער א פעלד און פאר זייערע אויגען האט זיך אויפגעעפענט א בילד, וועלכעס האט זיי דערשראקען און קליין געמאכט.

איבער אן אומענדליך ברייט, ווייס-בעשנייט פעלד איז אנגעקומען צולויפען א ברייטער שטראמענדיגער טייך. דאס וואסער האט זיך ווענינ-וואס געענדערט פון דעם בלישטשענדען ווייסען שניי-פעלד, עס איז געלאפען מיט א אומגעהויער שטראמיגקייט און

פליצלונג, ווי אין מיטען, האט זיך דער גאנצער ברייטער טייך איבערגעריסען אין איז — אזוי ברייט און לאנג, ווי ער איז געווען — אראב אין א הונדערט-פוסיגען טיעפען טהאל, איבער וועלכען עס זענען געלעגען קאלאסאלע גרויסע פעלזען און שטיינער, נור מיט אזא אימפעט און מיט אזא געשריי, אז, פאלענדיג אויף די שטיינער, איז עס צוריקגעשפרונגען און צושפריצט געווארען אין א בלישטשענדען רעגען-וואלקען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער דער גאנצער לענג און ברייט פון פעלד. די זון איז אריין אין דעם וואסער און געלאזט זיך אינאיינעם מיט'ן שטראם אראב איבער די פעלזען, איבער די שטיינער און צושפריצט געווארען אינאיינעם מיט'ן וואסער און עס האבען זיך אויסגעמישט וואסער און זון אין איין בלישטשענדען זיעבען-קאלירטען רעגענבויגען, וועלכער האט זיך געטראגען איבער'ן גאנצען ברייטען ווייס-בעשניייטען פעלד.

זיי זענען בײדע געשטאנען, ווי צומישט. ווי קליין, ווי אונענדליך קליין האבען זיי בײדע אויסגעזעהן דא, ביי דער גרויסער נאטור-ערשיינונג, געגען דעם גרויסען, ברייטען טייך, וואס קומט-אן יעדע רגע מיט נייע וועלען און ווארפט זיך מיט'ן קאפ אריין אין דעם קאכענדיגען, ברייטען ים, וועלכער צושפרינגט און גערט אויף אין א בלישטשענדען וואלקען! און עס האט זיך געדאכט, אז די גאנצע וועלט, אלץ, אלץ קומט אהער אן צושווימען אין דעם טייך אריין און ווארפט זיך מיט דער גאנצער פרייד און גאנצען ווילען אין דעם תהום אריין. זיי האבען זיך בײדע אויסגעזעהן ווי זייער שפענדלעך, און ווי לייכט איז זיי געווען די מינוט אלץ איבערצולאזען הינטער זיך און אריינווארפען זיך אין דער גרויסער וועלט-התונה, — דארט הינטען, וואו אלץ קאכט זיך צונויף אין איין גדיכ. גרויס געשריי און שלאגט זיך צוריק אויף אין א טוי, אין א וואלקען, וואס גלאנצט און פינקעלט מיט זיין טויזענד-קאלירטען ליכט.

זיי האבען זיך אנגענומען ביי די הענד און געהאלטען זיך אינאיינעם, ווי זיי וואלטען מורא געהאט, אז דער כשוף, אז דאס

גרויסע וועלט-צונויפמישעניש זאָל זיי נישט מיטשלעפּען, וואָרום עס האָט זיי אַהין געצויגען, דאָרט אַהין, צו דער וועלט-חתונה מיט כשוף.

זיי האָבען נישט געפֿיהלט די קעלט, דעם פראָסט, וואָס האָט זיי אַרומגענומען און אַדורכגענומען זייערע ביינער. זענען זיי געשטאַנען, ווי צוגעקלעפּט צום אָרט, צוגעצויגען צו דעם בילד און האָבען זיך איינס צום אַנדערן געטוליעט, ווי עס וואָלט קיינער נישט אויף דער וועלט געווען, קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די זון האָט זיך געזעצט. דאָס ליכטיגע וואָלקען-וואַסער האָט זיך אָנגעהויבען צו הילען אין טונקעלהייט. דאָרט הינטען דעם וואַסער-קעסעל איז עס פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שרעקליך געהיימניס, אין וועלכען עס האָט זיך געהערט זיין מוראדיג ברומען; זיי האָבען זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און זענען צוריק צו דעם שליטען אַוועק, וואו דער גוי האָט געוואַרט אויף זיי פֿאַר דער קרעטשמע. זיי האָבען אָבגעגעסען און עס איז נאַכט געוואָרען, און זענען צוריקגעפֿאָהרען דורך דעם ווייסען שניי, וואַלד און לבנה-ליכט.

און אַז זיי זענען געווען אין טיעפֿען וואַלד, און עס האָט זיי קיינער נישט געהערט, נור די ווייסע און געהיימניס-שטעהענדע בוימער, — האָבען זיי זיך ביידע איינגעטוליעט, ווי צוויי פערלאָזטע יתומים.

ווען זיי זענען אַהיים געקומען, האָט דער ווירטה מעריין אָבגעגעבען אַ בריעף פֿון מישאַ'ן. מישאַ איז שוין נישט געווען. אין דעם בריעף איז געווען אַ רעכענונג און איהר געלד, וואָס ער האָט געהאַט געהאַלטען, נור ווער האָט איצט געקוקט דערויף, ווער האָט אין זינען געהאַט מישאַ'ן? זיי זענען געווען דאָ מיט זיך, דער שניי אַרום, מעהר קיינער נישט — קיינער נישט, אויסער זיי ביידע.

די לאָמפּ האָט געברענט. זיי זענען געזעסען אין צווייען אין איהר קליין, צימער'ל, איינגעהילט אין דעמזעלבען

ברוינעם ווײַדענעם טוך מיט די גרויסע גאָלדענע בלומען. פון דרויסען האָט דער שניי און די לבנה אַרײַנגעשײַנט.

אין צימער האָט געשמעקט מיט אַ לײַכטען נאַרציסען־דופט, מיט וועלכען זי האָט דאָס גאַנצע צימער אויסגעגאָסען. דער געשמאַק האָט זיך צונויפגעמישט מיט דעם געזונדען האָלץ־געשמאַק, וואָס האָט געברענט אין אויווען, בײַ וועלכען זיי זענען בײַדע געזעסען, און זיך די הענט געוואַרימט.

אַזוי זענען זיי בײַדע געזעסען אײַנגעשלאָסען אין דעם קליינעם צימערל דרײַ טעג און דרײַ נעכט. זיי האָבען קיין מענשען ניט געזעהן, אויף דער גאַס נישט אַרויס, נור וואָס דער ווירטה האָט זיי עסען דערלאַנגט, האַלב נאַקעט געלעגען אויף זייערע פעלצען, פערשפּרייט אויף דער פאָדלאָגע בײַם אויווען, און האָבען זיך בײַם ברענענדיגען פייער געוואַרימט...

דאס זעקסטע קאַפּיטעל.

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָבען זיי שוין געוואוינט אין פּעטערבורג.

קאָוואַלסקי האָט ערפאָלג געהאַט.

די קריטיק האָט זײַנע בילדער גלענצענד בעשפּראָכען און ער האָט זיי גוט פערקויפט. ער איז מאָדערן געוואָרען אַזוי שנעל, ווי נור פּעטערבורג קען איינעם הויבען אָדער איינעם וואַרפען. ער האָט זיך באַלד בעקענט מיט דער גאַנצער פּעטערבורגער קינסטלערישער וועלט און זיי האָבען פאַר איהם אויסגעזאָרגט וואוינרעכט אויף אַ געוויסע צײַט.

ער האָט פאַר זיך מיט מערי'ן געדונגען אַ קליינע, נור גלענצענדע וואוינונג אין אַן אַלט רוסיש הויז אויף איינער פון די „אָסטראָווא" און האָט זיך דאָרט אײַנגעריכטעט אַ קינסטלערישע אַטעליע; דאָרט האָט ער אויך עמפּפאַנגען די פּעטערבורגער קינסטלערישע וועלט פון מאַקסימאָוויטש'עס קרײַז, מיט וועלכען זיי האָבען זיך זעהר נאָהנט בעקענט.

אסיפ גריגאָריעוויטש מאַקסימאָוויטש איז געווען איינער פון די בעדייטענדסטע רוסישע עסטעטיקער און דענקער, א פאָרלויפער פון די רוסישע מיסטיקער און אינדיווידואַליסטען. דיקע ביכער האָט ער געשריבען און האָט פאַר דער רעוואָלוציע געשפּיעלט אין דער רוסישער וועלט א בעדייטענדע ראָליע. ער איז בע-ריהמט געווען מיט זיין מלחמה געגען די פאָרשטעהער פון די ליבעראַלען, איז אָבער אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע — ווען א בעדייטענדער טייל פון רוסלאַנד איז געווען סאָציאַל-דעמאָקראַ-טיש געשטימט, ווען די ברויזענדע חוואַליעס פון דער רוסישער רעוואָלוציע האָבען הונדערטער נייע מענשען געהויבען און הונ-דערטער אַלטע מענשען געוואָרפען — מיט זיין אינדיווידואַליזם און מיסטיציזם האַלב פערגעסען געוואָרען. צו-איטעל און שטאָלץ, כדי מיטצושווימען מיט'ן שטראָם, האָט ער זיך געפרובט אוועק-צושטעלען געגען איהם, אויסצולאַכען די געטער, וואָס דאָס רע-וואָלוציאָנערע רוסלאַנד האָט זיך געשאַפען. דאָס האָט איהם אונ-פּאָפּולער געמאַכט און אונבעליעבט, וואָס האָט געקרענקט זיין איגען-ליבע. האָט ער געפרובט צו שפּיעלען א צווי-דייטיג שפּיעל. בעהאַלטען, דיפּלאָמאַטיש, האָט ער מעהר געהאָרכט ווי גערעדט, נור מיט א פעראַכטענדען צווי-דייטענדען שמייכעל אויף זיינע ליפּען — און דאָס איז אַזוי פרעמד און צו-ווידער געווען דעם רוסישען אָפּענהערציגען האַראַקטער. אַליין האָט ער גע-שטאַמט פון יודישען תחום, האָט בדעה געהאַט זיך צו שמד'ן און אָנצונעהמען דעם פּראַוואָסלאַוונעם גלויבען, האָט אָבער פער-לאַנגט א קלייניגקייט, אַז די אָרטאָדאָקסישע קירך זאָל זיך אָבזאָגען פון א דאָגמע איהרער, וועלכע ער, מאַקסימאָוויטש, קאָן נישט אָננעהמען. ער האָט וועגען דעם פערעפענטליכט א בריעף אין די צייטונגען צום מיטראָפּאָליט. נור אַזוי ווי די הונדערט פופציג מיליאָן אָרטאָדאָקסען האָבען זיך נישט געוואָלט אָבזאָגען פון דער דאָגמע פון זייער קירך צוליעב מאַקסימאָוויטש'ן, איז ער איבער-געבליבען א יוד. אַרום איהם האָט זיך געזאַמעלט די יוגענד, די, וואָס האַלטען אין ווערען אָדער האַלב שוין געוואָרענע בע-

רידמטהיטען, וועלכע האָבען נישט געקאָנט, אָדער האָבען נישט געוואָלט אַריינדרינגען אין דער אָפּיציעלער, רוסישער קינסטלער־וועלט, וועלכע איז דאַן, אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, געווען אינגאַנצען פערהאַפט מיט דעם מאַרקסיזם.

וואָרום דער גרויסער מאַקסימאָוויטש, דער מיסטיקער און דענקער, דער קאָפּ פון דער רוסישער פריידענקענדער אָפּאָזיציע, האָט געהאַט אַ שוואַכקייט צו אַכטצעהן־יעהריגע מיידלעך, געהאַלטען זיך פאַר אַ יונגען בחור; ער האָט אין די סאַלאָנען רעדעס געהאַלטען, כדי צו געפעלען די מיידלעך, — האָט זיך געקליידט מיט אַ געוויסער קאָקעטערי — געשלאָסענע, שוואַרצע סאַמעט־וועסט, קורצען סמאָקינג. צו דער יוגענד האָט ער געהאַט אַ סימפּאַטישע נייגונג. אין דער געזעלשאַפט פון די מיידלעך האָט ער געשפּיעלט די ראָליע פון דעם עלעגאַנטען קאַוואַלער פון פערגאַנגענעם דור, אַ געוויסע סענטימענטאַליטעט איז געלעגען אין זיין באַציהונג צו זיי, ווי אַן ערפאַהרענער קלוגער פעטער פערהאַלט זיך צו זיין ניכטע...

אין זיין קרייז האָט עס הירכעם גערוישט פון זיידענס, פון שוואַרצע פעריל־קעפּ, פון קלינגענדען ריינעם מיידעל־לאַכען.

די נייגונג צו דער יוגענד האָט איהם אויך געבראַכט צו נאָהנטשאַפט מיט קאָוואַלסקי׳ן. מערי מיט איהר אָריענטאַלישער געזיכט, מיט איהר ריטמישער באַוועגונג האָט אויף איהם געמאַכט אַן איינדרוק און ער האָט זיך דערנעהנטערט צו זיי, געקומען צו זיי אָפט און זיי אַריינגעפיהרט אין זיין קרייז אַריין.

די נשמה פון דעם קרייז איז געווען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ, חעם יוריסט גליצענשטיינ׳ס פרוי. ביי איהר אין סאַלאָן, וועלכער איז געווען איינגעריכטעט נאָך דעם רעזשיסער לעסער׳ס געשמאַק, איז זיך צוזאַמענגעקומען דער קרייז און צו איהר „זשור פיקס״, ביי וועלכען מערי האָט זיך געזאָלט געפינען צום ערשטען מאָל, האָט זיך איצט קאָוואַלסקי מיט מערי׳ן געקליבען צו געהן.

אין צימער איז געווען אָנגעוואָרפען פערשיעדענע זיידענע טיכער, מיט בוכאַרישע שאַלען, האַלב־פראַנצויזישע בריקאַט. מערי

איז געווען אנגעטאן א גריכיש קלייד און געקעמט די האר גריכיש, וואס עס איז איצט זעהר מאדערן געווען אין פעטער־בורג, הערהויפט צווישען דעם פובליקום פון דעם מאדערנעם טע־אטער „נעראסלאווסקאיא“, וואו לעסער איז געווען רעזשיסער. קאוואלסקי האט זי אינבעדינגט אפגעראטהען פון דעם, ווארום די טונקעלע קאליר פון איהר הויט האט זיך נישט געאייגענט צו די העלע פארבען. ער האט איהר איבערהויפט געראטהען זיך האלטען אן טונקעלן אין רעמבראנדישען סטיל, עטוואס גענייגט צום אריענטאלישען, וועלכעס איז צו איהר טיפיש־יודיש געזיכט גוט געגאנגען. ער איז דוקא בעשטאנען דערויף, אז זי זאל זיין אין דעם טונקעל־ברוינעם טוך מיט די גאלדענע גרויסע בלומען, האטש מערי האט געפונען, אז דאס מאכט זי אלט — די האר פערקעמט שייטעל־גלאט, הינטען פערלעגט, אהן יעדע בעפוצונג, ווי אונזערע אלטע מוהמעס האבען געטראגען; אויפ'ן האלז די פעריל און די גרויסע אלטע גאלדענע בראש, וואס קאוואלסקי האט איהר געקויפט ביי א פעטערבורגער אנטיקוואריער. „דו ווילסט, אז איך זאל דוקא אויסזעהן, ווי א נ'אלטע דאמע, וואס האט א אינטערעסאנטע פערגאנגענהייט הינטער זיך“, — האט מערי געלאכט, און דאך געטהון, וואס קאוואלסקי האט איהר געראטהען. זי האט געוואוסט, אז זי קאן זיך אויף איהם פערלאזען, און ער טרויט זי אן אין דעם, וואס איז איהר גוט און שען. זיי האבען אנגע־ווארפען אויף זיך די מאנטלען, דער שווייצאר האט צוגערופען דעם איזוואשטשיק, און זיי האבען זיך געלאזט אין שליטען איבער דער טראאיצקער בריק צו נעווסקי־צו.

אין פעטערבורג האט זיך שוין געהאט דאס וועטער געשטעלט. איינגעהילט אין שניי, האט „פעטער“ ארויסגעקוקט צו דער נעווא מיט איהרע טויזענדער עלעקטרישע לאמטערנס און ליכטער און האט אויסגעזעהן, ווי א לעגענדארישער סלאווישער „גראד“ מיט בע־שנייטע קופאלען. די נעווא איז שוין געשטאנען בעשנייט, אין ווייסען בעדעקט און ביי איהרע ברעגעס צוויי רייהען ליכט. די שליטענס זענען געפלויגען איבער די פעטערבורגער גאסען, די

גלעקלעך אויף די העלזער פון די פערד האבען געקלונגען, די איזוואָ־שטשיקעס האבען אריבערגעשאלטען איינער דעם צווייטען און געיאָגט זיך איינער נאָכ'ן אנדערן, ווי די ווינדען אין דער וויסטע. דאָס עלעקטרישע ליכט האט געשפריצט אין דער ווייסער נאכט אַריין מיט פייער, און איבער דעם עולם איז געהאנגען א דורכזיכטיגער וואָלקען, וואָס האט זיך געדאכט, אז עס איז נאָך א חלום פון דעם פערגאנגענעם טאָג־שיין. דער וואָלקען האט אַריינגענומען אין זיך די ווייסע קיפּאָלען און דעכער און בעשימערט זיי מיט א ציטערנדען שטערען־ליכט.

אין דעם רעש איז זייער שליטען געלאָפען און דורכגעלעגט זיך א וועג און מערי און קאָוואַלסקי האבען גערעדט:

— און סאַוואַרין וועט זיין?

— יאָ, מאַקסימאָוויטש האט געזאָגט, אז סאַוואַרין האט זיך פלוצלונג געפונען.

— סאַוואַרין, דער בערימטער רוסישער שריפטשטעלער?

— יאָ, ער קומט אַהין מיט ביקאָוו'ן.

— וואָס? קענסטו זיך שוין מיט דעם שוישפּילער ביקאָוו אויך?

— יאָ, — האט קאָוואַלסקי געזאָגט, — ער האט מיך שטאַרק געבעטען צו זיך; ער האט געזאָגט, אז אַלץ אין פּעטערבורג קומט צו איהם. א פרעהליכער יונג דער ביקאָוו. ער בעדאַרף ניט מעהר ווי זיין גיטאַרע און זינגט תמיד איין ליעד: „מאַלטשיק פּאַיבאַל" און איז גאַנץ גליקליך איבער אַלץ, וואָס איז דאָ. מיט אַלע איז ער פריינד, אַלע ליעבען איהם און ער ליעבט אַלע. א קוריאָז, ווי ער האט זיך מיט מיר בעקענט. נאָך צוויי־דריי ווערטער, קומט ער צו מיר און שטרעקט מיר אויס די האַנד: — יאַ ביקאָוו, זאָגט ער. איך האב געזעהן דיין בילד און עס געפעלט מיר, איך האב דיך געהערט רעדען און דו געפעלסט מיר זעהר, גיב די האַנד און מיר וועלען זיין פריינד — און דערביי נעהמט ער מיך אַרום און צוקושט זיך מיט מיר, און מיר זענען שוין אויף „דו". אָבער גאַנץ אויפריכטיג, קיין שטיקעל פאַלש נישט.

— אָ, ביי ביקאָװ איז דאָס נאַכט-אַזיל, דאָרט קומען זיך צונויף אַלע שריפטשטעלער, שױשפּיעלער, מאָלער און טרינקען גאַנצע נעכט; דאָרט זאָל זיך עפּעס שרעקליכעס אָפּטהון — דער-צעהלט װײטער קאָװאַלסקי — ער זאָל האָבען אַ גרױסע װאוינונג, און ביי איהם װאוינט אויך מאַקסימאָװיטש, ביי איהם זאָל זיך אויך אויפהאַלטען דער בערימטער רוסישער שריפטשטעלער סאַװאַרין. ער װערט פערפאַלען אויף עטליכע טעג, האַלט זיך אויף אין שײנקען, צװישען איזװאָשטשיקעס, דאַן קומט ער צו ביקאָװ'ן און לעגט זיך אַװעק און שלאָפט איינינע טעג דורכאַנאַנד. אָה, איז דאָס אַ װאוינונג ביקאָװ'ס, טהוען זיך דאָרט זאַכען אָב!

מערי האָט הערביי געװאָרפען אַ בליק איבער נעװסקי, איבער װעלכער זיי זענען איצט געפאָהרען. דאָס ענדע פון דער גאַס איז געװעזען פערהוילען אין אַ ליכטענדען נעבעל, פון װעלכען עס האָבען זיך טױזענדער און איבער-טױזענדער ליכטער געטוקט. אין עס האָט זיך פערנומען פון דאָרט אַן עטעמען, װי עס װאָלט אָבגע-קרעכצט די נשמה פון גרױסען פעטערבורג. אין די גאַסען האָבען זיך געלאָזט די שליטענס אַהין און צוריק, און די ברײטע טראָטואַרען זענען פול געװעזען מיט מענשען — דאָס האָט זיך פעטערבורג געלאָזט אין די טעאַטערן אַרײן. פון די אָפענע געװעלבער האָט זיך אַרױסגעריסען דאָס ליכט און באַגאָסען אַלץ מיט אַ גאָלדענעם ברײנעם שײן און די נאַכט איז געקומען און האָט עס פערהוילען אין איהר טונקעלהייט און אַלץ האָט זיך צונויפגעמישט: דאָס ליכט, די פערד, די מענשען, פערהוילען אַלץ אין הײם װאָלקען און מערי'ן האָט זיך געדאַכט, אַז „פעטער" איז דער גרױסער, גרױסער קעסעל, װאָס האָט אַלץ צונויפגעקאָכט און זי האָט זיך געפונען אויך אין מיטען אין דעם קעסעל און זי איז אויך איין טראָפּען פון דעם גרױסען, גרױסען לעבען, װאָס הייסט „פעטער", און װי גליקליך איז זי געװעזען הערײבער.

באַלד האָט זיך זייער שליטען אָבגעשטעלט אויף דער סאַ-דאָװאַ; זיי זענען געשטאַנען פאַר'ן פּריסיאַזשני פּאָװערענני סעמיאָן סעמיאָנאָװיטש'עס הויז.

דער שוויצאר מיט די צוויי גרויסע באקענבערד האט זיי געהאלפען פון שליטען אויסשטייגען. זיי זיינען אריין אין דעם גרויסען ליכטיגען פעטערבורגער קארידאר. אין א מינוט ארום וועט זי די אלע זעהן, סאווארינ'ען אליין. גאט, ווי גליקליך זי איז געוועזען!

דאס זיבענטע קאפיטעל.

די טהיר האט זיך געעפענט. זיי זיינען אריין אין א רויט טונקעל-בעלויכטענעם קארידאר. די ווענד זיינען געוועזען באדעקט מיט הינעזישע געמעלדען. א מיידעל האט זיי געהאלפען די פוטערס אויסטהון. דער קארידאר איז פול געוועזען מיט פעלצען, פון די אפענע טהירען פון דעם סאלאן שלאגט אקעגען א בעלעבטעס בעוועגען. די מאדאם אליין, נאטאליא מיכאילאוונא, ווייזט זיך אין דער טהיר.

— אה, דאס איז שוין פון אייך, — דריקט זי די האנד קאוואלסקי'ן.

— און דאס איז געוויס פריילין ראזענצווייג, — האט די מאדאם פון הויז דורכגעלעכערט מערי'ן מיט א טיעפען בליק, — איך דאנק אייך זעהר. א! פיעל האב איך פון אייך געהערט פון די פריילינס עהרליך און פון מיכאאיל אבראמאוויטש, — ווייזט זי אויף קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי האט פערלעגען געשמייכעלט, מערי האט זיך באלד געפונען און האט צוגעניקט דער מאדאם. פאר איהר איז געשטאנען א טונקעלע, שארפע ברונעטע, געווען יונג, געווען שען, מיט שווארצע שטארק געצייכענטע ברעמען און גרויסע בעלעבטע אויגען, אנגעטהון אזוי, אז מערי האט די ערשטע מינוט נישט געקאנט רעכט האפען, וואס דאס איז איגענטליך: אין א דורכזיכטיגען, אפען גריכישען קלייד, וואס האט נישט בלויז ארויסגעוויזען די אידעאלע ליניען פון איהר קערפער, נור אויך אפען געלאזט און געצייגט איהר פראכטפאלען ברוין-הויטיגען טיעפען דעקאלטע.

הערביי זענען אידרע געדיכטע שוואַרצע האָהר געוועזען אַראָבגעלאָזט אין לאָקען איבער איהר האַלב־נאַקעטען קערפּער און אַ שטאַרקער אַרכעדייען־דופט האָט זיך געטראָגען פון איהר.

זי האָט מערי'ן אַריינגעפיהרט אין אַ וואונדערליך בעלויכטענעם סאַלאָן; פון די פיער ווענד־ווינקלען האָבען אַרויסגעקוקט פיער שלאַנגען־קעפּ און פון זייערע גרויסע גרינע אויגען האָט זיך אַרויסגעגאָסען אַ געלבעס ליכט, וועלכעס האָט בלייך געמאַכט די געזיכטער פון אַלע געסט — אַזוי אַז עס האָט זיך געדאַכט, ווי טויטע וואָלטען אַרום געזעסען. דאָס ליכט האָט געשטערט מערי'ן, און דעם ערשטען אויגענבליק האָט זי קיינעם נישט געקאָנט דערקענען, האָטש זי האָט געזעהן מענשען אין סאַלאָן זיצען און געהערט, אַז מען פיהרט אַ געשפּרעך. דאָס מין ליכט האָט צום ערשטען מאָל לעסער איינגעפיהרט אין נעראָסלאַווסקאָ'ס טעאַטער צו אַ סימבאָלישע שטיק און פון דעמאָלט אָן איז עס אין געוויסע פּעטערבורגער קרייזען זעהר מאָדערן געוואָרען.

קאַוואַלסקי און מערי האָבען זיך אויסגעזעצט אין אַ ווינקעל, זענען צוגעוועהנט געוואָרען צום ליכט און האָבען זיך אָנגעהויבען אַרומקוקען, וואו זיי געפינען זיך דאָ.

דער סאַלאָן איז געוועזען אַ געמיש פון אַלע סטילען: דאָס מעבעל איז געוועזען אַלט פּעטערבורגער אַמפּיר, דערביי האָט אָבער נישט געפעהלט אַ ראָקאָקאָ־גאַרניטור, טיש און בייגקלעך מיט פיינעם זיידען־בראָקאַט אין אַ ווינקעל אויפגעשטעלט; איבער דער פּאָדלאָגע אַ גרויסער פראַנצויזישער טעפּיך, די ווענד בעהאַנגען מיט יאַפּאַנישע געהאַפטענע שטאָפען און אין די ווינקלען אַלטע אָריענטאַלישע אָרנאַמענטען, עגיפּטישע אייל־לאָמפען. איבער די קליינע אַמפּיר־פּאָליצעס זענען געוועזען אָנגעשטעלט הינעזישע בודיסטען, אַלט־זאַקסישער פּאָרצעלאַן, ווענעציאַנישע קלעזער און דערביי האָט אויך נישט געפעהלט קיין פּאָמפּייאישע מאַלערייען אינאיינעם מיט סלאַווישע קירכען־בילדער, קליין־רוסישע שטיקערייען מיט יודישע סאַמעט־פּרוכת'ן. מען האָט געזעהן, אַז דאָ האָט געאַרבייט ניט נור געשמאַקלאָזיגקייט, נאָר דאָ איז אַלץ אויך נור צופעליג געוועזען. עס האָט

אויסגעזעהן, ווי דער סאַלאָן וואָלט געווען אַ סקלאַד פון פערשיעדענע אַנטיקען און אַלטע זאַכען. עס האָט זיך געפיהלט שטויב און עס האָט געפעהלט לופט...

מערי האָט געזוכט מיט די אויגען מאַקסימאָוויטש'ן. ער איז געזעסען אין אַ ווינקעל שטויב, איין פוס פערלעגט אויפ'ן צווייטען און אויף זיינע גלאַט-ראַזירטע דינע ליפען האָט געשוועבט אַ קלוג, קליין שמייכעלע. ער האָט ווי געוואָלט זיך גוט איינהערען צום געשפּרעך, וואָס ווערט אין סאַלאָן געפיהרט. ער האָט די גאַנצע צייט זיין הויכען פּריסטער-שטערן געקנייטשט, נאָר זיינע קליינע פינקעלנדע אויגעלעך האָבען אַריבערגעבליקט צו מערי'ן און קאָוואַלסקי'ן: ער האָט לייכט צו זיי מיט'ן קאָפּ גענויגט, איינגעהאָרכט זיך צום געשפּרעך און זיין טראַגישער שמייכעל איז איהם ניט אַראָפּ פון די ליפען, ווי עס וואָלט געהייסען — ווי איך בין, געפינד, דאָ אַריינגעפאַלען אין אַ חברה אַריין.

— און איך ווייס נור איינס — האָט זיך געהערט ווי אַ פויערישע שטים ביי זייער אַריינקומען, עס איז געווען דער שריפט-שטעלער אַקימאָוו. ער האָט זיך געווענדט צו מאַקסימאָוויטש'ן אין זיין געוועהנליכער, פויערישער רוסישער שפּראַך, מיט זיינע פויערישע מאַניערען; אַליין איז ער אַרויסגעקומען פון פויערים און מיט זיי האָט ער תמיד געקאָקעטירט אין דער געזעלשאַפט — איך בין נישט אַזוי געבילדעט, ווי דו, איך בין נישט אַזוי קלוג, ווי דו, איך בין נור אַ געוועהנליכער רוסישער פויער, און ווי אַ געוועהנליכער רוסישער פויער לאָז מיך דיר זאָגען, אַז די מיליאָנען-שילדערונגען זענען נישט אָבגעשטאָרבען און וועלען נישט אָבשטאַרבען, און וואָס עס איז דאָ שענעס אין דער ליטעראַטור, דאָס האָט אַלץ זיין וואָרצעל אין דער ערד, פון וואַנען עס קומט אַרויס. איז דען האָמער נישט מיליע? יאָ, אָדיסיי איז גריכישע מיליע! איז דען שעקספּיר און זיינע קעניג-דראַמען נישט מיליע? — אויך מיליע! און אונזער גרויסער פּושקין? און אונזערע דריי: גאָגאָל, דאָסטאָיעווסקי און טאָלסטאָי — וואָס עס איז דאָ גרויסעס, איז אַלץ מיליע.

— און יעהאַר פאַ, און מעטערלינק, און אנדריי בּיעלי און איך — האָט זיך אָפּגערופען דער שריפטשטעלער האָמאָוו, וועלכער האָט געשפּיעלט דעם לץ אין דער געזעלשאַפט און וועמענס אויפגאַבע איז געווען אויסצולאַכען יעדעס ערנסטע געשפּרעך, און זיין הויפּט־ציעל איז שטענדיג געווען אַקומאָוו מיט זיינע פויערישע מאַניערען.

— אמת, אמת, — האָט געזאָגט מאַקסימאָוויטש, און האָט הערביי פערהאַלטען זיין געלעכטער מיט זיין דאַרער בּיינערדיגער האַנד און מען האָט נישט געוואוסט, צי מיינט ער דאָס ערנסט, צי אויך אַ געלעכטער, און צו וועמען ער זאָגט „אמת", צי אַקומאָוו'ן, צי האָמאָוו'ן. הערביי האָט ער זיך אויפגעהויבען און געזאָגט עפּיס אַנגענעהמעס דער מאַדאַם פון הויז און געגריסט זיך מיט דעם בעל־הבית פון הויז, דעם פּריסיאַזשני פּאָווערעני, וועלכער איז געווען פערנומען ביי זיך אין קאַבּינעט מיט זעהר וויכטיגע זאַכען, און איז נור אַלע מאָל אַריינגעקומען צו דער געזעלשאַפט מיט דעם צושויבערטען קאָפּ האָאר און די פעדער הינטער דעם אויער, און אונטערגעהאַלטען זיך מיט דעם אַ וואָרט, מיט יענעם אַ וואָרט, אַבּי יוצא זיין פאַר זיין ווייב, פאַר די ליטעראַטען און פאַר דעם סאַלאָן, און צוריק ווידער אין זיין קאַבּינעט אַריין, וואו ער איז ווירקליך געווען פערנומען מיט זעהר וויכטיגע עסקים — ער איז געווען איינער פון די בעקאַנטעסטע אַדוואָקאַטען אין רוסלאַנד.

נור אין דעם מאָמענט איז אין קאָרידאָר אַ גערודער געוואָרען, ווי עס וואָלט זיך אַ שטורם־ווינד אַריינגעריסען. אין אַ מינוט אַרום איז אין סאַלאָן אַריין אַ קליין רידהרעוודיג יודעל מיט געקרייזטע האָהרליך, ווי אַ שעפּס, און מיט אַ קוויטשענדיג קולכעל, וואָס מאַכט אָן אַ געהודער, און געהאַלטען אין איין קושען נאַטאַליאַ מיכאַילאָווְנאַ די האַנד. ער האָט אָפּגעקרעכצט, פערגלאָצט די אויגען און, לעקענדיג זיך די האַנד אויפ'ן האַרץ, האָט ער געזאָגט צו דער געזעלשאַפט:

— ער איז דער צווייטער משה רבינו!

— וועֶר דאָס, פעֶאָדרום? — האָבעֶן געֶפרעֶגט שטימעֶן, וועֶלכעֶ האָבעֶן געֶוואוסט, אַז פעֶאָדרום קומט נאָר-וואָס פון רעֶדאַקציע און האָט געֶבראַכט ניַיעֶס.

— אונזעֶר ליעֶוו ניקאָלאַיעֶוויטש! — אָה, די העֶררעֶן האָבעֶן נאָך ניט געֶלייעֶנט דעֶם בריעף, וואָס אונזעֶר היליגעֶר טאָלסטאָי האָט אָבגעֶדרוקט אין די ענגלישעֶ צייטונגעֶן געֶגעֶן דעֶר רעֶגירונג! ניין, עֶר איז אַ צווייטעֶר משה, אַ יודישעֶר רבי! נור מיט משה'ן, וואָס האָט געֶפיהרט דאָס יודישעֶ פאָלק אין דעֶר מדבר פערציג יאָהר, קאָן מעֶן איהם פעֶרגלייכעֶן, און מעֶהר מיט קיינעֶם נישט, — זאָגט פעֶאָדרום, פעֶרגלאָצעֶנדיג די אויגעֶן.

— אָבעֶר, היליגעֶר פעֶאָדרום, וואָס איז געֶשעֶהן? — זאָגט צו איהם האָמאָוו, נאָכמאַכעֶנדיג פעֶאָדרום'ס טאָן און זיין קוויטשעֶנדיג קול'כעֶל און אויך פעֶרגלאָצעֶנדיג די אויגעֶן.

— אַה, דאָס ביזטו, האָמאָוו, מיין ליעֶבעֶר, מיין טיַיעֶרעֶר — און פאַלט אַרויף אויף איהם און קושט איהם — איך האָב אַ גאַנצעֶן טאָג געֶקלעֶרט וועֶגעֶן דיר, אַזוי זאָל משיח קומעֶן — לעֶגט עֶר צו אויף יודיש — געֶקלעֶרט וועֶגעֶן דיר, איך וויים נישט פאַרוואָס, דאָס האַרץ האָט מיר נישט גוטס געֶזאָגט אויף דיר; איז דיר גאָרנישט געֶשעֶהן? זיי פאָרזיכטיג, וואָרים איך גלויב שטעֶנדיג מיין האַרץ, ווען עֶס זאָגט מיר עֶפּיס אָן.

— אַה, אָסיפ גריגאָריעֶוויטש, — געֶהט עֶר איבעֶר צו מאַקסימאָוויטש'ן, — ווי פרעֶהט זיך מיין האַרץ דיך צו זעֶהן! ווי זעֶהסטו אוים? וואַרט, לאָז מיך דיך צוערשט קושעֶן, איך האָב דאָס בעֶדערפניש דיך צו קושעֶן. דעֶר מעֶנש איז אַזוי עֶלעֶנד, אַז מעֶן זעֶהט אַמאָל אַ פריינד. אָה, זעֶהסט, און אַקימאָוו איז דאָ, — געֶהט עֶר צו אַקימאָוו'ן און קושט זיך אויך מיט איהם — טייעֶרעֶר, איך קאָן דיר אָבגעֶבעֶן אַ העֶרצליכעֶן גרוס פון דיין פראַכטפאָלעֶן וויַיב. זי איז נישט דאָ? — קוקט עֶר זיך אום — ניין, די טיַיערעֶ איז נישט דאָ, איך האָב זי נעֶכטעֶן שפּיעֶלעֶן געֶזעֶהן. וואָס פאַר אַ פּראַכט, וואָס פאַר אַ ענטציקונג! — האָט עֶר געֶזאָגט צו אַקימאָוו'ן, וועֶלכעֶן עֶר האָט געֶוואוסט, אַז עֶר וועֶט איהם

גרויס פערהנגענען אָנטהון מיט דעם, וואָס ער וועט ריהמען זיין הייב אַלס שווישפיעלערין. אין אַ מינוט אַרום איז ער שוין געווען ביי דער מאַדאַם פון הויז, געקושט איהר די האַנד און גערעדט עפּיס מיט איהר.

קאָוואַלסקי האָט גאַנץ גוט געוואוסט, ווער דאָס איז, האָטש ער האָט איהם געזעהן צום ערשטען מאָל אין דער געזעלשאַפט. ער האָט איהם געקענט פון די פיעל אַנעקדאָטען, וואָס מען האָט דערצעהלט פון פּעטראָוויטש'ן און פון זיין קאָמישע רייד און שמייכלערייען, וועלכע דער שריפטשטעלער האָמאָוו האָט איהם רייכער נאָכגעמאַכט און געוויילט הערמיט די געזעלשאַפט. ער האָט געוואוסט, אַז אָט דאָס געשמדטע יודעל, וועלכער האָט זיך געשמדט, כדי ער זאָל קאָנען בלייבען וואוינען אין פּעטערבורג, בענקט אין האַרצען נאָך דער יודישקייט און דערצעהלט יעדען, דער-פון, אַז ער וועט פאָהרען קיין ירושלים און צוריק זיך מגייר זיין, און יעדען יום-כפור, דערצעהלט ער, פאָהרט ער קיין ווילנא אין אַ יודישע שוהל אַריין דאַוונען, נור קיינער גלויבט איהם דאָס נישט.

אין דעם האָט קאָוואַלסקי געזעהן, ווי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונא פיהרט פּעטראָוויטש'ן אַהין צו זיי און איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו וואונדערן דערויף, האָט ער שוין געהערט פּעטראָוויטש'ס שטימע און געפיהלט זיין האַנד:

— איך האָב געבעטען נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונא, אַז זי זאָל מיך מיט אייך בעקענען; איך האָב באַלד געוואוסט, אַז איהר זענט דאָס. איך האָב אייך באַלד דערקענט, דאָס זענט איהר דאָך, קאָוואַלסקי. אָ, איך האָב געזעהן אייערע בילדער, איהר זענט אונזער ליעב. די שונאים אונזערע זאָגען, אַז יודען זענען נישט אימשטאַנדע צו פיהלען די שעהנע נאַטור, — לאָזען זיי זעהן, די גוים! דאָך האָבען מיר געהאַט אַ לעוויטאַן און איצט אייך (קאָוואַלסקי'ן האָט זיך געדרעהט איבער די אויערן). יאָ, יאָ, מיין ליעבער, ווערט נישט פערשעמט, דאָס איז אַזוי, עס איז שוין קיין סוד נישט, גאַנץ פּעטערבורג זאָגט עס. נישט וואָהר, נאָ-

מאַליאַ מיכאַילאָוונאַ? — מען האָט מיר געזאָגט, אַז מען לאָזט איך דאָ נישט וואוינען, דאָס, זעהט איהר, איז רוסלאַנד. אַ וואויל פאָלק, די רוסען, איך האָב זיי ליעב, זיי זענען מיינע ברידער, האָטש זיי שלאָגען אונז. אַ וואויל פאָלק, נור אַ שטן שטעקט אין זיי. אָבער איהר קאָנט וואוינען ביי מיר, אויב איהר ווילט. איך האָב אַ בעקוועמע וואוינונג, ביטע זעהר, דער גרעסטער כבוד וועט עס פאַר מיר זיין, אייך צו האָבען ביי מיר.

— און ווער איז דאָס? — ווענדט ער זיך פלוצים צו מערי'ן, וועלכע איז ביז איצט געזעסען און געשוויגען — איך וואָלט געשוואָרען — אַ כלה, ווען ניט אַ פרוי, — און אפשר בין איך זיך טועה.

קאָוואַלסקי איז געקומען אין אַ אונאַנגענעהמע פערלעגענהייט. וואָס זאָל ער זאָגען? מערי האָט זיך נישט געענדערט, זי האָט נור לייכט געשמייכעלט. די מאַדאַם נאַטאַליאַ, וועלכע איז אין זיך געוועזען זעהר צופריעדען פון דעם אויספאַל, האָט לאַכענדיג געזאָגט:

— פיעאָדור אָסיפּאָוויטש, ווי קאָן מען זיין אַזוי אינדיסקרעט? דאָס איז דאָך פרייליין —

נור אין סאַלאָן איז פלוצים שטיל געוואָרען און אין דער טהיר האָט זיך געוויזען לעסער.

מאַקסימאָוויטש האָט זיך אויפגעהויבען פון זיין אָרט, איז בלייך געוואָרען און דער שמייכעל איז איהם נישט אַראָב פון די ליפּען. מען האָט געוואוסט, אַז די צוויי — לעסער און מאַקסימאָוויטש — זענען זיך די גרעסטע שונאים.

דאס אכטע קאפיטעל.

עס איז געווען אַ הויכער מאַנספּערשוין, אַ דאַרער מיט אַ שפּיציגען קאָפּ, פיל געקרייזעלטע האָאר אויף אַ דינעם האַלז אַרויסגעשטעקט: אַ איינגעפאַלענע ברוסט, אַ איינגעפאַלענעם בויך און די פיס דינטער זיך; אַ שלאַנגען-קאָפּ האָט אַרויסגעשטאַרט פון זיין גרויסען ברייטען קראַוואַט און אַרומגעקוקט זיך, גלייך ווי ער וואָלט מיט זיינע גרינע אויגען געשוועבט איבער'ן צימער.

ער האט זיך מאדנע געריסט, זיך אוועקגעזעצט אויף דעם ערשטען-בעסטען שטוהל, דעם קאפ ארונטערגעווארפען, די פיס הינטער זיך און האט זיך גערוהעט די שפיץ נעגעל געביסען. די פינגער זענען געווען בעדעקט מיט פיעל עקזאטישע רינגען און געשטאלטען פון שלאנגען, עקדעשען און פערשיעדענע ווערים; ער האט זיך געקליידט אין זייער קאליר, האט די שטיקער, וועלכע ער האט איבערגעפיהרט אין זיין טעאטער, אויסגעשטאטעט מיט גאנצע מענאזשעריען פון ווערים און עקדעשען, און דעם סטיל האבען פעטערבורגער רייכע יודישע פרויען באלד איינגעפיהרט ביי זיך אין דער-היים — אויסגעקלעפט די ווענד מיט טאפעטען פון טשערעפאכען-קאליר און ליכט זיך געמאכט פון שלאנגען-אויגען. און אזוי זיצט ער איצט אין סאלאן ביי נאטאליא מיכאילאוונא, אויך אין געשטאלט פון א שלאנג, אויסשטעקענדיג זיין צושויבערטען קאפ פאראויס, זיין דינער האלז בויגט זיך הינטער איהם און ער מיט'ן שלאנגען-קעפעל פון קראוואט ארוס קוקען זיך ארום אויף די אנוועזענדע. אין סאלאן איז געווען שטיל. א מינוט האבען אלע פערוואונדערט אנגעקוקט דעם מאדערנסטען מענשען אין פעטערבורג, וועלכער האט דעם גרעסטען איינפלוס אויף די דאמען און אין די סאלאנען.

באלד האט מען טהיי דערלאנגט אין מאדערנע פארצעלאן-טאצען, די טאסען געמאכט אין דער פארם פון פערשיעדענע היה'לעך, זשאבעס און טשערעפאכעס. לעסער'ס געשמאק איז שוין אזוי פיעל געווען פערשפרייט אין פעטערבורג, אז פארצעלאן-פאבריקען האבען אנגעהויבען צו פאבריצירען געפעס אין זיין סטיל און עס האבען זיך געפונען בעלנים הערויף.

נאכ'ן טהיי האט מען אנגעהויבען לעזען א דראמע. דער מחבר פון דער דראמע איז געווען א צוועלף-יעהריג קינד. לעסער האט געשטרעבט אויפצופיהרען א שטיק פון א קינד, וואס זאל זיין געשריבען מיט דער גאנצער קינדישער נאאיוויטעט, אזוי ווי עס הלומ'ט אליין, אהן יעדען אויסערליכען איינפלוס. „דעם ריכטיגען ראמאנטיזם קען מען נאך געפינען נור ביי קינדער — האט ער

געזאָגט— הײַנטיגע ראָמאַנטיקער קאָנען זײַן נאָר קינדער״. און דאָס האָט איהם נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אויסגעפונען אַ צוועלף־יעהריג מײדעל, וואָס האָט אָנגעשריבען — לויט איהר מײנונג — אַ גענ׳אַלע דראַמע. און דאָ האָט מען עס דעם עולם צוזאַמענגעבעטען אויסצוהערען די דראַמע. דער מחבר פון דער דראַמע איז דערבײַ נישט געוועזען. די מוטער האָט עס נישט ערלויבט — ווײַל עס איז געוועזען די צײַט, ווען דאָס קינד מוז שלאָפען געהן. האָט זי נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ אַלײן פאָרגעלעזען.

עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אַז דאָס קינד איז שוין געווען אָנגעלײענט מיט איבסען, געוואוסט פון מעטערלינק׳ן, און די דראַמע איז געווען אַ פילאָזאָפיש שטיק אין אַנדרײעוו׳ס סטיל. מען האָט זי געמוזט אויפהערען צו לײענען אין מיטען.

אין דעם האָט זיך די טהיר פון קאָרידאָר אויפגעעפענט און עס איז אַרײַן דער שווישפּיעלער ביקאָוו, שלעפענדיג נאָך זיך וועמען און האָט גערופען צו דער געזעלשאַפט:

— איך האָב איהם אַרויסגעשלעפט — און נאָך איהם האָט זיך האַלב אַרײַנגעקוילערט אַ דיקליכער מאַנספּערשוין, מיט אַ גראָב אָנגעשוואָלען געזיכט און פערשכור׳טע אויגען — עס איז געווען דער בערימטער שריפטשטעלער סאַוואַרין.

— וואָס פירסטו מיך, אין אַ טײַוועלשער הויל אַרײַן? איך זעה נישט קײנעם! — האָט געשריען סאַוואַרין, טרעטענדיג אין סאַלאָן אַרײַן, און פערשטעלט זיך מיט די הענד די אויגען פאַר דעם ליכט, וואָס האָט איהם די אויגען געשטאָכען.

אין די ווינקעלעך אַרום האָט זיך געהערט אַ פערשטיקט לאַכען.

— ערלויבט מיר, געזעלשאַפט, ליכט אָנצוצינדען, איך וועל זעהן, ווער ס׳איז דאָ, — האָט אויסגערופען סאַוואַרין, אָנגעצונדען אַ צינדהעלצעל און איז דערמיט אומגעגאַנגען אַרום דער געזעלשאַפט און יעדען געקוקט אין די אויגען אַרײַן און אויסגערופען: „דעם קען איך, דעם קען איך. — דעם קען איך ניט!“ — האָט ער זיך אָבגעשטעלט בײַ קאָוואַלסקי׳ן — „וואָס ביזטו? אַ קינסט־

ליער, צי א גנב? ווארום נור מיט די בין איך גוטע פריינד —
קיין אנדערע ווייל איך ניט האבען פאר קיין בעקאנטע".

— ער איז ביזע, — האט זיך אנגערופען דער שוישפילער ביקאוו.

— זעהר אנגענעהם, — האט זיך סאווארין פערבויגען.

— אהא, מיין נידריגסטע אונטערטעניגקייט דער קעניגין סא־
לאמעא, — האט ער זיך טיעף פערבויגען פאר מערי'ן, הגאלפ
קניהענדיג, — דיינע אויגען זענען שווארץ ווי רויזינען און דיין
ליעבע איז בעסער פון וויין, — האט ער געענדיגט מיט'ן פסוק
פון שיר השירים.

מערי האט זיך ניט געפיהלט בעליידיגט. פערקעהרט, זי
איז געוועזען צופריעדען צו זעהן נעבען זיך סאווארינ'ען, און זיין
אויפריכטיגקייט האט זי אריינגעבראכט אין א פרעהליכע שטימונג,
און זי האט זיך אפגערופען אויך אין זיין טאן, ארויפלעגענדיג
איהרע הענד אויף זיין קאפ, וועלכער האט דערגרייכט צו איהר שויס:

— אויב איך בין די קעניגין סאלאמעא, בענש איך דיך און
קוש דיין קלוגען ליכטיגען קאפ, — האט זי געזאגט און בעריהרט
מיט איהרע ליפען זיינע האאר.

סאווארין איז געריהרט געווארען פון איהרע ווערטער ביז
צום רויט ווערען, האט אנגענומען איהר האנד און זי געקושט:

— אזוי האנדעלט די פרינצעסין פון יהודה, — און זי
פערלאזט מיט א טיעפער פערנייגונג.

קאוואלסקי האט געשמייכעלט צו איהר און געדריקט אין
געהיים איהר האנד, אויסדריקענדיג דערמיט זיין צופריעדענהייט
מיט איהר טהאט.

דער סאלאן איז געווארען בעלעבט. זיי ביידע, די ניי גע־
קומענע געסט, האבען אריינגעבראכט לעבען. ביקאוו איז שוין
אריין אין א גרויסען דיספוט מיט אקימאוו'ן וועגען די נייע וועגען
פון דער קונסט; האמאוו געהט נאך פעאדיום'ן און מאכט גאך
זיינע בעוועגונגען; לעסער, א אנגעבלאזענער, זיצט מיט דער מאדאם,
און דער איינער מאקסימאוויטש, וועלכער זיצט אליין אין א ווינקעל

פון שטוב, באַוועגט זיך ניט, בעקוקט הורכבויערנדיג מיט זיינע בליקען אַלעמען, און דאָס קלוגע, קלוגע שמייכעלע געהט ניט אַראָב פון זיין געגאָלטען פּנים.

סאַוואַרין איז צו דער מאַדאַם פון הויז, פערבויגען זיך אויף רוסישער אַרט און געזאָגט:

— בעל־הבית'טע פון הויז! ערלויב אונז אַריינצוגעהן אין אַ צווייטען צימער, דאָס ליכט ברענט מיר אויס די אויגען, און איך וויל נישט זעהן קיין טויטע מאַסקעס אַרום מיר. אין נעראָסלאַווסקאַ'ס טעאַטער בין איך איצט נישט און אויך אַהין געה איך נור מיט פערבונדענע אויגען, כדי ניט צו זעהן די נאַרישקייט, וואָס טהוט זיך אויף דער בּיהנע, נור אום צו הערען די געטליכע זיסע שטים פון נעראָסלאַווסקאַ'ן, וועלכע איז איצט, צום אונגליק פון רוסלאַנד, בעזעסען מיט אַ שלעכטען גייסט אין געשטאַלט פון לעסער'ן. גאָט זאָל געבען, אַז איהרע אויגען זאָלען זיך עפענען! — האָט ער געזאָגט און דריי מאָל זיך איבערגעצלמ'ט.

ליעבער האָט קיין וואָרט נישט געענטפערט. ער האָט נור פערלעגען געשמייכעלט, עס האָט געהייסען: סאַוואַרינ'ען איז אַלץ ערלויבט צו ריידען און קיינער פיהלט זיך נישט פון איהם בעליידיגט.

דער גרויסער וכוח האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין עס־צימער ביים טיש. דער שוישפּיעלער ביקאָוו האָט זיך געריסען צום וכוח, האָט גערעדט הויך מיט זיין דראַמאַטישען טענאָר, דעקלאַמירענדיג:

— וואָס זאָגט איהר, גאָספּאַדאַ, צו די נייע וועגען, וואָס מיר זוכען אין דער קונסט? די נייע וועגען זענען נישט די וועגען, אין וועלכע עס זענען געגאַנגען אונזערע גרויסע, די שטערען פון דער רוסישער ליטעראַטור, אַ דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, — און אויסגעלאָזט האָט ער זיין רעדע, ווי תמיד, אויף דער גיטאַרע, מיט'ן ליעד: „מאַלטשיק פּאַיבאַל", מיט טרעהרען אין די אויגען און מיט אַ מעלאַנכאָלישע זיסער שטים, וואָס איז אַלעמען בעסער געפעלען, ווי זיין רעדע.

נור די נייע וועגען אין דער קונסט, וואָס ביקאָוו האָט אַריינ־

געוואָרפען אין דער געזעלשאַפט, האָט צופלאַמט דעם עולם. עס רעדט שוין אַקימאָוו אין דעם טאָן פון אַ רוסישען פּויער, מיט די מיינונגען פון רוסישען פּויער; עס מאַכט איהם שוין נאָך האַמאָוו, אין מאַקסימאָוויטש זיצט און קיין איינציג וואָרט הערט מען נישט פון זיין מויל, ער קוקט נור אַלע אָן, נעהמט נור אַלע אַדורך, אין דאָס קלוגע, קלוגע לעכעלן שוועבט אויף זיינע דאַרע געעלטע ליפּעלעך.

דער רעזשיסער לעסער, וועלכער האָט די גאַנצע צייט געשוויגען, געקוקט אין די אויגען אַריין מאַקסימאָוויטש'ן — ווי ער וואָלט אַ ביסעל מורא געהאַט פאַר איהם, נעהמט זיך צום סוף צונויף צו ענטפערן אויף אַלע שטעכווערטלעך, וואָס מען האָט געלאָזט פאַלען אויף זיין אַדרעס.

— איהר לאַכט, גאַספּאַדאַ, איבער דעם, וואָס די רוסישע נשמה איז נישט חידוש, און וויל זיך נישט בענוגענען מיט דעם, וואָס זי האָט שוין און ווייסט שוין, און האַלט אַלץ אין איין זוכען. יאָ, דאָס זוכען האָט קיינמאָל נישט אויפגעהערט אין דער רוסישער נשמה. צי ביים רוסישען פּויער, צי ביים רוסישען אינטעליגענט, צי דאָס האָט זיך אויסגעדריקט אין גאָט-זוכעניש, צי אין די וועגען פון דער קונסט — אָבער שטענדיג האָט אָט די נשמה געזוכט. ווער ווייסט, צי דעם אייביגען זוכעניש, דעם אייביגען אונרוה האָבען מיר נישט צו פערדאַנקען יענע גייסטער פון דער רוסישער קולטור, וואָס האָבען נייע פאָרמען אַריינגעבראַכט אין דעם אינטעלעקטועלען שאַפען. די ליידען פון אַ דאָסטאָיעווסקי, די לעצטע טעג פון אַ גאָגאָל און „יאַסנאַיאַ פאָליאַנאַ" — דאָס איז די רוסישע אונרוהיגקייט. דאָס זוכעניש טרייבט אַרויס יאָהר-יעהרליך טויזענדער און טויזענדער פּויערים פון רוסישען דאָרף איבער די ברייטע ווילדע סטעפּעס אַ גאָט צו זוכען. אמת, גאַספּאַדאַ, די נייע וועגען פון דער נייער רוסישער קונסט זענען אויף אַזוי פיעל נאָך נישט קלאָר, אַז זיי זאָלען געזעהן ווערען פאַר די, וואָס ווילען זיי נישט זעהן, — האָט ער זיך געווענדט אין מאַקסימאָ-

וויִשיעם זייט, — נור מיר וועלען זיך נישט אָבשטעלען פאַר אייער געלעכטער, איהר וועט אונז ניט אָבשרעקען, סוועט קיין נייעס ניט זיין, גאָגאָל'ן האָט איהר אויך ניט פערטריבען...

מאַקסימאָוויטש, וואָס צו איהם זענען לעמער'ס ווערטער אייגענטליך געווען געווענדט, איז דערווייל געשטאַנען אין אַ ווינקעל און גערעדט מיט אַקימאָוו'ן און געמאַכט זיך, גלייך ווי ער הערט זיך נישט איין דערצו, וואָס מען רעדט ביים טיש, און אין דער שטיל צוגעוואונקען צו האַמאָוו'ן און איהם איבערגעגעבען אין אַ פּאָר ווערטער, וואָס ער זאָל אָבענטפער'ן לעמער'ן.

— דאָס זוכעניש — האָט ער געזאָגט צו האַמאָוו'ן — פון י. דאָסטאָיעווסקי, אַ גאָגאָל, אַ טאָלסטאָי איז געקומען פון אינער־ליכער אונרוהיגקייט, פון אינערליכען דראַנג, און דאָס זוכעניש פון אַ לעסער איז פּאָזע, קאָקעטעריע. ער פערגלייכט זיך מיט דאָסטאָיעווסקי, גאָגאָל, טאָלסטאָי! וואָס פאַר אַ נאַהאַלסטוואָ! יענע האָבען געפונען אַ נייעם גאָט, אַ אידעאַל, דעם רוסישען געני און זיי וואָס? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט, ווי ער וואָלט עס פון אַרבעל אַרויסגעשיט, ווי עס וואָלט איהם גאַרניט געווען פער־אינטערעסירט אין דעם, וואָס מען רעדט ביים טיש.

— יאָ, דאָס איז וואָהר, — האָט דער יונגער שריפטשטע־לער איבערגעגעבען מאַקסימאָוויטשעס ווערטער אין זיין אייגענער אַרט — נישט אין דעם זוכעניש געהט עס, נור אין דעם געפינען. דאָס געפינענע פון זיי, פון אַ גאָגאָל, טאָלסטאָי, פון דעם רוסישען געני האָט געבראַכט צו עסטעטישען פערגניגען, צו די ערהאַ־בענסטע געפיהלען, און אייער געפינעניש צו וואָס? אַז די אויגען זאָלען קאַליע ווערען אין די בידנע נאַטאַליא מיכאַילאָוונא זאָל זיך פערקיהלען — ווייזט ער אויף דער מאַדאַם, — זעהט, זי הוסט דאָך שוין.

דער עולם האָט געלאַכט. מאַקסימאָוויטש האָט זיך ביי

האָמאָרים ווערטער ה״ה אַוועקגעזעצט בײַם טיש און אײַנגעהערט זיך, און אַרומגענומען די גאַנצע געזעלשאַפט מיט זײַן בליק, געקנײַטשט חעם הויכען שטערן און געשמײכעלט מיט די דאַרע ליפּעלעך.

ער האָט געוואוסט, אַז דער עולם וועט איהם בעטען, אַז ער זאָל רײדען, און האָט געוואַרט דערויף. און באַלד האָט מען איהם גענומען אָנגעהויבען צו בעטען. מאַקסימאָוויטש האָט אויפגעצויגען די אַקסעל און געמאַכט אַ פערוואונדערטע מינע, גע׳התחיש׳ט זיך דערויף, און אָבגעשאָקעלט זיך דערפון, און האָט ווײַטער גענומען דעם עולם מוסטערן מיט זײַן היטרע געלעכטעריל.

סאַוואַרין, וועלכער איז די גאַנצע צײַט געזעסען אין אַ ווינקעל און אַלע האָבען געמײנט, אַז ער איז פערטהון אין טרינקען — האָט זיך אָבער גוט צוגעהערט צו אַלעם און גוט בעאָבאַכטעט מאַקסימאָוויטש׳עס קלוגע שמײכעלע און זײַנע היטרע אויגעלעך. סאַוואַרינ׳ס געזיכט האָט איצט אָנגענומען אַזאַ אומגליקליכע מינע, אַזאַ טראַויעם האָט זיך אויפגעהאַלטען אין די קנײַטשען פון זײַן מויל, גלײַך ווי ער וואָלט געוויינט. זײַנע אויגען זענען וואָס אַמאָל קלענער געוואָרען און גלענצענדער און גוט בעטראַכט מאַקסימאָוויטש׳ן, גוט בעטראַכט אַלע זײַנע בעוועגונגען, זײַנע קנײַטשען מיט׳ן שטערן, זײַן שמײכעל, זײַן לאָזען זיך בעטען און זײַן אָבשאָקלען זיך פון רײדען.

און סאַוואַרין האָט זיך פּלוצלונג אָנגערופען צו מאַקסימאָוויטש׳ן הויך, פאַר אַלעמען בײַם טיש:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש — הויבט ער אָן אין זײַן ערנסטען הוסישען טאָן — וואָס בלאָזשו דיך? וואַרף אַראָב פון דיר דײַנע פעדערן, טהו אויס דײַן מאַסקע, דו ביזט דאָך אַזאַ אומגליקליכער מענש, ווי מיר אַלע זענען און איך קען דאָך דיך, און ווײס דאָך, אַז בײַ דיר אין האַרץ איז אויך נישט אײַנגאַנצען מיט אַלעמען. דו ביזט דאָך אויך אונטערגעוואָרפען די שוואַכקײַטען, ווי מיר אַלע, און האָסט ליעב כבוד, ווי מיר, און דו האָסט נישט קײן געלד, ווי מיר, און עס זענען דאָ פראַגען, וואָס דו קאָנסט אויך

נישט פֿערענטפֿערן, און דו בענקסט אַזוי ווי מיר אַלע, און דו ביזט זיך מיטלמאָל אויך טועה, ווי מיר אַלע. וואָס האָסטו זיך אָנגעטהון אין פֿעדערן, אַסף גריגאָריעוויטש, טהו אויס דאָס שמייכעלע פֿון דיינע ליפּען און זיי, ווי מיר אַלע, דו ביזט דאָך אַזוי אומגליקליך, ווי מיר אַלע.

מאַקסימאָוויטש האָט געשוויגען, האָט געפּרובט מיט אַלע מעגליכקייטען צו דערהאַלטען דאָס שמייכעלע אויף די ליפּען, וואָס האָט זיך איהם אויך איינגעגעבען, נור ער איז בלייך געוואָרען. דער עולם ביים טיש איז שטיל געבליבען, און דער שטיל הנאה געהאַט פֿון סאַוואַרינ'ס ווערטער, נור קיינער האָט נישט געוואַגט צו שמייכלען — האָבען זיך איבערגעבליקט איינער צום צווייטען און אָנגעהויבען צו רעדען פֿון גלייכגילטיגע זאַכען. דער עולם האָט געבעטען ביקאָוו'ן, ער זאָל זינגען — וואָס ער האָט אויך מיט פֿערגניגען געטהון. און זאַל האָט געקלונגען ביקאָוו'ס מעלאַנכאָלישע סענטימענטאַלע שטים. דער עולם האָט זיך אויפגעהויבען פֿון טיש.

מאַקסימאָוויטש איז צו צו קאָוואַלסקי'ן און מערי'ן, וועלכע זענען די גאַנצע צייט געזעסען צוריקגעהאַלטען און צוגעזעהן אַלץ. אין אַ שמייכלענדען טאָן האָט מאַקסימאָוויטש זיי געפֿרעגט, ווי עס געפֿעלט זיי דער סאַלאָן, און זיי האָבען נישט געוואוסט: צי מיינט ער עס ערנסט, צי אין אַ געלעכטער? ער האָט אָנגעהויבען צו רעדען פֿון מאָרגענדיגען צוזאַמענטרעפֿען זיך. פּלוצים איז ער ערנסט געוואָרען, אויף איין סעקונדע איז דער שמייכעל פֿערשוואונדען פֿון זיינע ליפּען און ער האָט געזאָגט מיט צער:

— דאָס איז נישט קיין סאַלאָן, דאָס איז אַ קאַבאַק, שכור'ע מענשען. פֿערשטאַנען? — האָט ער געוויזען אויף דער געזעלשאַפֿט, אין וועלכע ער אַליין האָט זיי אַריינגעפֿיהרט.

דאָס ניינטע קאַפּיטעל.

ווען די איינוואוינער פון ביקאָוו'ס וואוינונג — ביקאָוו, סאַוואַרין און מאַקסימאָוויטש — זענען אַהיים געקומען פון דעם אָוונט ביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָווגאַ, האָבען זיי געטראָפען אַ גאַנצע חברה שוישפּילער, זשורנאַליסטען, צירק־קאָמעדיאַנטען און גלאַט פרעמדע מענשען, וועלכע האָבען פיל געמאַכט די צימערן מיט שפּור״ע געשרייען. די טישען זענען אָנגעשטעלט מיט פלאַשען שנאַפּס. איינער האָט געשפּילט אויף דער פּיאַנאָ, און סאַשאַ, דער קליינער, דער רעפּאָרטער סאַשאַ, האָט אין זאָקען געטאַנצט אַ יואַלצע אויף דער פּיאַנאָ; אַן אַקראָבאַט פון אַ צירק האָט געוויזען קונצען; ווער עס האָט געפּייפט, ווער עס האָט אין חעס רעש דיספּוטירט איבער גאָט און שטן, ווער עס האָט געשריען אין דיסקוטירט וועגען דער רעוואָלוציע און פּאַרטייען, אָדער געשפּילט אויף אַ גיטאַרע און געזונגען אַ ליעד. און דאָס לעבען האָט זיך צוגאָסען איבער דער גאַנצער וואוינונג — אין סאַלאָן, אין דער גרויסער ביבליאָטעק, וואָס ביקאָוו האָט געהאַט, ביז אין שלאָף־צימער אַריין.

זיי זענען ניט פערוואונדערט געווען צו טרעפען דאָ די חברה. עס איז קיין נייעס נישט געווען, אַז חברה, טרינקענדיג אין אַ רעסטאָראַן, האָט זיך דערנאָך אַוועקגעלאָזט צו ביקאָוו'ן און דאָרט פאָרטגעזעצט זייער נאַכט־לעבען. עס איז קיין חילוק נישט געווען, צי ביקאָוו איז יאָ דאָ אין דער־היים, צי ניט. פּיאָטר, דער דינער, האָט זיי אַריינגעלאָזט, ער האָט געוואוסט, אַז דער בעל־הבית ליעבט עס, און דערלאַנגט אויפ'ן טיש אַלץ, וואָס עס האָט זיך געפונען אין שטוב.

ביקאָוו, און סאַוואַרין זענען אויפגענומען געוואָרען פון דעם פרעהליכען עולם מיט אַ דאָנערדיגען „הורא“. זיי האָבען זיך באַלד אַריינגעלאָזט אין דעם טומעל. שוין האָט ביקאָוו געחאַפּט די גיטאַרע און איבער דעם סאַלאָן האָט זיך צוגאָסען זיין וויינענדיגע ליעד „מאַלטשיק פּאַיבאַל“. סאַוואַרין נעהמט זיך ראַנגלען מיט

דעם בעריהמטען אטלעט, דעם טשעמפיאן פון צירק און דער עולם, מיט א רוישענדען „הורא״ ארום זיי, פאטשט בראווא. מאקסימאוויטש האט זיך ארויסגעמאכט פון דער חברה, איז אנטרינען געווארען אין זיין קליין צימערל, וואס האט זיך געפונען אין א ווינקעל פון דער גרויסער וואוינונג.

אז ער איז געווען ביי זיך, האט ער אויסגעטהון זיין מאסקע פון פנים. עס איז א׳ראב פון זיינע ליפען דאס גלאטע פערהאכטענדע שמייכעלע; זיינע אויגען האבען אויפגעהערט צו פינקלען און זיין גאנץ געזיכט איז פול געווארען מיט קנייטשען; ארום זיינע ליפען האבען זיך צוזאמענגעקליבען גרימאסען פון צער, זיין רוקען האט זיך געהויקערט הינטער דער לאסט פון צרות און וואס העכער עס האט זיך געהערט דאס געדודער פון די שכורים אין יענעם צימער, אלץ פינסטערער איז געווארען זיין פנים, אלץ איינגעפאלענער די אויגען.

ער האט זיך אין דער שטוב ארויף און אראב געדרעהט און האט געקרעכצט מיט אמת׳ע יודישע ביטערע קרעכצען.

ער האט זיך אומגעקוקט אין זיין קליין צימערל. זיין קליין צימערל איז געווען דאס בעהעלטעניש פאר איהם אין דעם גהנום, ער האט זיך איינגעקוקט אין דעם קאפ פון אפאלא, ער האט דערזעהן דעם קאפ פון עראס, וואס איז געהאנגען פאר זיין בעט. און ער האט זיך דערמאהנט אן דעם מאהלצייט ביי אגאטאן, פון וועלכען פלאטאן דערצעהלט: „זיי האבען געטרונקען נישט שכור צו זיין, נור אום פרעהליך צו זיין״, און די יונגלינגען אין זייערע ארעמס, און האבען גערעדט וועגען עראס — דעם גאט פון דער ליעבע, וואס איז געשטאנען פאר זיי.

פון דער צווייטער שטוב האט זיך געהערט דאס אונער־טרעגליכע געשריי פון די שכורים. דער יוד מאקסימאוויטש האט זיך אבגעשאקעלט און ביטער אפגעקרעכצט.

ער האט זיך ארומגעקוקט אויף די פאליצעס מיט די ביכער פון זיין קלאסיקער־ביבליאטעק, וואס איז איהם איבערגעבליבען פון זיין גרויסער קלאסישער ביכער־זאמלונג פון די גוטע צייטען און

האָט זי מיטגעשלעפּט אַהער אין דעם גהנום אַריין. אויף די שטיקלעך אַנטיקען מאַרמאָר, וואָס ער האָט מיט זיך מיטגעבראַכט פֿון זיינע רייזעס אין גריכענלאַנד און איטאַליען, האָט ער דערזעהן דאָס בילד פֿון אַ אומבעקאַנטען פֿראַנצויזישען מאָלער, וואָס ער האָט אַמאָל געקויפֿט ביי אַן אַנטיקוואַר — דאָס בילד שטעלט פֿאָר אַ שעפֿער-סצענע פֿון מאַריאַ אַנטואַנעטעס צייטען. דאָס בילד איז נישט געווען קיין בעדייטענדעס, נור ער האָט זיך איינגערעדט, אַז הינטער דעם בילד געפֿינט זיך אַן עכטער טיציאַן. ער האָט געקוקט אויף זיינע זאַכען, וואָס ער האָט מיטגעשלעפּט דאָ אַהער אין דעם נאַכט-אַזיל, אין דעם נעסט פֿון שכורים, בעהאַלטען ביי זיך, און זיי געפֿינען זיך מיט איהם אינאיינעם אין גלות, דאָ, ביי די גויים. און זיי ביטער אָבגעקרעכצט.

שלאָפֿען האָט ער נישט געקאָנט, האָט ער זיך אויפֿגעזעצט ביים טיש, דערזעהן די אָפֿענע גריכישע ביבעל, וואָס איז שוועבענדיג געלעגען אָפֿען אויף זיין טיש. ער האָט'ס איצט אָבגערוקט, געכאַפּט אַ בוך און געוואָלט פֿערשרייען די שכורע קולות פֿון דער צווייטער שטוב מיט פּלאַטאָנ'ס פּראָזע. ער האָט אָבער נישט געקאָנט. די געוואַלדען זענען געוואָרען דערין אַלץ העפֿטיגער און רעש'דיגער, — האָט ער זיך אויפֿגעלעגט אויף זיין בעט און גענומען איינקוקען זיך צו די לעדי-בילדער, וואָס זענען געהאַנגען אויף דער וואַנד פֿאַר זיין בעט, און געטראַכט וועגען בערי'ן...

אָבער לאַנג ליגען אין זיינע אנגענעהמע געדאַנקען האָט מען איהם נישט געלאָזט. מען האָט אָנגעהויבען קלאַפּען אין זיין טהיר. ער האָט זיך צוערשט געמאַכט נישט הערענדיג, אָבער דאָס קלאַפּען איז געוואָרען וואָס אַמאָל העפֿטיגער, און סאָוואַרינ'ס שטים האָט זיך דערהערט פֿון הינטער דער טהיר:

— אָסיפּ גריגאָריעוויטש, עפֿען-אויף, איך בעט דיך! איך וועל דיר עפּיס זאָגען. איך האָב געזינדיגט געגען דיר. איך וויל דיך איבערבעטען. אָסיפּ גריגאָריעוויטש! איך בעט דיך! —

און נאָך איהם האָט זיך געהערט ביקאָוו'ס שטים:

— אָסיפ גריגאָרעוויטש, נור אויף איין מינוט, יעצט באַגאַ, מיר ווילען דיך נור זעהן, מיר ווילען דיר נור כבוד אָפּגעבען, אָסיפ גריגאָריעוויטש!

ער האָט זיי געקענט און האָט צוריק אָנגעטהון איפ'ן פּנים די מאַסקע מיט'ן שמייכעלע. סאַוואַרין איז אַריין מיט אַ גלאָז וויין אין דער האַנד און איז צו צו אידם און האָט זיך פערבויגען טיעף פאַר אידם איפ'ן חסיש'ען אַרט:

— אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך האָב דיך היינט פערשעמט אין געגענוואַרט פון מענשען, — האָט ער געזאָגט אין אַ טיעף-רירענדער שטים און מען האָט אָנגעזעהן, אַז ער מיינט עס ערנסט, — איך האָב דיך בעליידיגט. איך בעט דיך, זיי מיר מוחל. איך פערשטעה דיך, איך פיהל דיך גאַנץ גוט. דו ביזט אויך אַזוי אונגליקליך ווי מיר. דו ביזט אויך אַזוי אומרוהיגנד ווי מיר און פול מיט ספקות, נור דו ווילסט עס נישט אַרויסווייזען פאַר מענשען, מענשען זענען געמיין. יאָ, דו האָסט רעכט. פאַר מענשען מוז מען אַ מאַסקע טראָגען, מוז מען אַ דאָך געהן אָנגעטהון, אַז זיי זאָלען דיך נישט זעהן. יאָ, דו האָסט רעכט. אָבער דאָ ביי דיר, אין דעם שטיבעל, ביי דיר אין האַרץ ביזטו אַזוי, ווי מיר. יאָ, אָסיפ גריגאָריעוויטש, איך אָנערקען מיין שולד, און קום צו דיר און בויג זיך טיעף פאַר דיר: זיי מיר מוחל, ברודער...

מאַקסימאָוויטש האָט ווידער געשמייכעלט און אידם בערוהיגט, נור פלוצלונג האָט ער אָנגענומען אַנ'אַנדער מינע, דער שטערן האָט זיך אידם געקנייטשט און די ליפּען פערקרימט, און ער האָט אָנגעהויבען צו רייהען, וואַרפענדיג מיט ווערטער, ווי זיין שטייגער איז געווען:

— און די גריכען האָבען געלעבט, און די אַלטע רוימער האָבען געלעבט, געגאַנגען פון די פערגניגענס פון דער וועלט מעהר פאַר איך, טויזענד מאָל מעהר פאַר איך. אָבער לעבט, לעבט, ווי האָבען די געלעבט, אַ פּלאַטאָן, אַ סאָקראַטעס, אַ אַריסטאָפאַנעס: צו-מאָרגענס, ווען אַריסטיד האָט בעגעגענט סאָ-

קראַטעס׳ן, געהענדיג צום מאָלציַיט צו אַגאַטאָן, האָט ער אָנגעהויבען איבערזעצען פּלאַטאָנ׳ס דיאַלאָג „די ליעבע“ — ווי האָבען געטרונקען נאָר אַזוי פיעל, אַז זיי זאָלען פרעהליך ווערען, אָבער נישט שכור געוואָרען. באַפּוצט די קעפּ מיט בלומען־קרענץ, זענען זיי געלעגען האַלב אויף ווייכע בעטען אין די אָרעמס ווייכע געליעבטע יונגלינגען... און זיי האָבען גערעדט וועגען עראָס, וועגען דעם גאָט פון דער ליעבע. סאָקראַטעס האָט זיי דערצעהלט, ווי דיאָטימע פערשטעהט עראָס׳ן — אָבער ביי אייך וואָס איז? אייערע הענד און פיס זענען נישט געוואַשען, אָנגעזויפען, מיט געשוואָלענע פּנימער, וואַלגערט איהר זיך אַרום אין עמיץ מיט אונבעקאַנטע מענשען, קיין פרוי איז דאָך ס׳מאָל ניטאָ מיט אייך, נור שכורים, ווי די פּודרמאַנעס. ווי לעבט איהר? אומגליקליכע!

פּאַוואַרין האָט איהם אַ מינוט אָנגעקוקט, געבראָכען זיך אונטער די פיס פון שכרות, די אויגען זענען איהם קליין געוואָרען, איינגעזונקען אין זיין געשוואָלען געזיכט און די ליפּען האָבען זיך איהם געקרימט און ער האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ. נאָך אַ מינוט שוויַיגען האָט ער געזאָגט:

— און איך זאָג דיר, אַז דייַנע גריכען מיט דייַנע רוימער זענען געווען געמיינע מענשען, פּאָרלעצעס, זיי האָבען געטרונקען, וויַיל זיי האָבען געזוכט וואָלטאָ. דער, וואָס טרינקט פאַר פערגניגען, דער, וואָס זוכט וואָלטאָ, דער איז געמיין, קליין און לעער. מיר טרינקען, וויַיל עס איז שלעכט, פאַר לאַנגוויַיליגקייט, פאַר ביטערקייט, און וויַיל עס בענקט זיך אונז, פערטרינקען מיר אונזער ווערים, אַנטלויפען מיר צום גלעזעל, — וויַיל דאָס איז אונזער רעטונג. נישט פאַר וואָלטאָ טרינקען מיר. וויַיל דאָ (וויַיזט ער אויף זיין האַרץ) איז אונז שלעכט, ביטער. — קום, — ווענדט ער זיך צו ביקאָוו׳ן, — דו זעהסט דאָך, ער ליַידט!

און זיי האָבען פערלאָזט זיין צימער.

— חברה! צו „מעדוועד׳ן“, — האָט ער אויסגערופען, אַז ער איז אַריין צו די שכורים, — מען דאַרף די צימערן

רוימען. דאָרט — ווייזט ער אויף מאַקסימאָוויטשעס טהיר — טרוגען מיר לייד אָן. מיט מיר! —

די חברה האָט אָנגעהויבען אויסצורוימען די צימערן. דער רעפאָרטער סאַשא, וואָס האָט געטאַנצט אויף דער פיאַנאָ, האָט זיך אונטערגענומען צו ברייננען שלאַנגען, וואָס איינעם פון די טייל-נעהמער אין דער „חתונה", האָט זיך פּלוצלונג פערגליסט, און געוועט זיך מיט סאַשאַ'ן, אַז ער זאָל איהם איצט, דריי בייַ-נאַכט, ברייננען עכטע, גיפטיגע שלאַנגען. סאַשא האָט געחאַפּט אַ איזוואָשטשיק און איז געפאָהרען און געבראַכט די צירק-דאַמע, וואָס טרעט אין צירק מיט איהרע שלאַנגען אַרויס, און זי אַ האַלב-נאַקעטע אַוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש, פאַר וועלכען ער האָט געקראָגען אַ וואַרימען „הוראַ" פון דער חברה.

— סאַשאַ, נעהם-מיט דיינע שלאַנגען און קום, — רופט סאַוואַרין צום רעפאָרטער, — און דו, ביקאָוו — דיינע קאָסטיומען, דו וועסט פאַר די איזוואָשטשיקעס טעאַטער שפּיעלען, — רופט ער צום שווישפּיעלער.

— וואָס: „האַמלעט", צי „דאָן-קאַרלאָס"? — פרעגט ביקאָוו.

— ניין, „האַמלעט", די וועלען „האַמלעט" גיכער פערשטעהן איידער „דאָן-קאַרלאָס".

פּיאָטר, ביקאָוו'ס משרת, האָט מיטגענומען די קאָסטיומען, סאַשאַ — די דאַמע מיט די שלאַנגען און זיי האָבען זיך אַראָבגעלאָזט איבער די טרעפּען, אויפוועקענדיג אַלע איינוואוינער. פאַר דער טהיר האָבען געוואַרט איזוואָשטשיקעס און מיט אַ געזאַנג און פייפערייַ האָבען זיי זיך געלאָזט איבער די פּעטערבורגער גאַסען. אין דער גאַס האָט זיך קיינער אויף זיי ניט אומגעקוקט, וואָרום עס איז שוין געווען שפּעט, און די, וואָס זענען געגאַנגען אין די גאַסען, זענען אַלע שכור געווען, ניט אויסגענומען די סטראַזשניקעס און די סטרוזשעס פאַר די טהירען.

דער רעסטאָראַן „מעדוויעד" איז געלעגען אין אַ פערוואָרפענער גאַס. עס איז געווען אַ טראַקטיר פון דריטען סאָרט, און וועלכען עס האָבען זיך אויפגעהאַלטען מעהרסטען איזוואָ-

שטשיקעס, וואָס האָבען דאָרט אין הויף זייערע פֿערד עסען געגעבען און אין דעם רעסטאָראַן זענען סאַוואַרינ'ס חברה געווען בעשטענדיגע געסט. דאָ האָט סאַוואַרין ס'רוב אויסגעגעבען זיינע גרויסע האָנאָראַרען, וואָס ער האָט בעקומען פֿון די פֿערלעגער פֿאַר זיינע ווערק. וואָרום ווער עס האָט זיך געפֿונען אין רעסטאָראַן, האָט געטרונקען אויף זיין חשבון; ער האָט פֿאַר אַלעמען געצאָהלט.

אַז זיי זענען אַריינגעקומען, האָט זיך דער ווירטה מיט אַלע קעלנער אויסגעצויגען אויף דער ערד פֿאַר סאַוואַרינען און געשלאָגען מיט'ן שטערן אין דער פֿאָדלאָגע און געשריען „אַללאַ!" (אַ פֿאַנטאַזיע האָט סאַוואַרין געהאַט, אַז ער זאָל שפּיעלען אין דעם רעסטאָראַן די ראָליע פֿון אַ טאַטערישען פּרינץ). דאַן האָבען זיי זיך אויסגעמישט מיט די איזוואָשטשיקעס, פֿון וועלכע עס האָט זיך געטראָגען דער פֿערד-געשטאַנק מיט בראָנפֿען און קאָלבאַס. דער עולם איז געוואָרען איינס. מען האָט זיך צוזאַמען אַוועקגעזעצט אַרום די טישען, סאַוואַרין אויבען-אָן. אויף אַ אויסגעשפּרייטען דיוואַן איז ער געזעסען, די פֿיס הינטער זיך, ווי אַ מאַהמעדאַנישער פּאַשאַ, און אַרום איהם זיין סוויטע. דער ווירטה מיט די קעלנער האָבען דערלאַנגט אויף די טישען. דאַן איז ביקאָוו אַריין אין אַ בעזונדער צימער און זיך גרימירט ווי „האַמלעט". פֿאַר סאַוואַרינען איז געוואָרען אויסגעשטעלט די בינע און דער שוישפּיעלער האָט אָבגעשפּיעלט פֿאַר די איזוואָשטשיקעס „האַמלעט" אין אַזאַ טראַגיש-איידעלען טאָן און מיט אַזאַ בעגייסטערונג, וואָס איז איהם נור זעלטען געלונגען אין טעאַטער פֿאַר'ן פּובליקום. סאַוואַרין האָט איהם נאָך מעהר מיטה צוגעגעבען:

— די שפּיעל מיט געפֿיהל, נור מיט געפֿיהל, וואָרום דו האָסט פֿאַר דיר דאָס איידעלסטע פּובליקום, זיי ווייסען נור מיט האַרץ נעהמען, נישט מיט קאָפּ.

דערנאָך, אַז ביקאָוו האָט געהאַט אָבגעשפּיעלט „האַמלעט", האָט סאַוואַרין פֿאָרגעלעזען פֿאַר די איזוואָשטשיקעס זיין ערצעהלונג אין מאַנוסקריפּט, און האָט זיך צוגעקוקט צו זיי, וואָס

פאר אן'איינדרוק עס מאכט אויף זי, און איז זעהר גליקליך געווען, ווען די איזוואשטשיקעס האבען געלאכט ביי זיין ערצעהלונג. ווארום ער האט זיי געהאלטען פאר די בעסטע מבינים פון ליטעראטור און קונסט: אלץ, וואס ער האט געשריבען, האט ער צוערשט פארגעלעזען אין רעסטאראן „מעדוויעד". איז עס געפעלען געווארען אין „מעדוויעד", האט ער געדרוקט, או ניט — האט ער צוריסען. — „ווארום איך שרייב נור פאר זיי, — האט ער געזאגט, — פון יענע, דארט — ער האט געמיינט דאס גרויסע פובליקום — נעהם איך געלד".

אויף דעם צווייטען טאג אין דער־פריה זענען זיי אוועק אין א באד, וואו זיי האבען זיך געלאזט גוט אויספארען אין דער העכסטער טעמפעראטור, אבגעשלאפען א גאנצען טאג און ערשט אויף דער נאכט איז יעדער א ניכטערער אוועק צו זיך אהיים.

דאס צעהנטע קאפיטעל.

דערווייל איז די בעוועגונג ארויס פון די בעהאלטענע קעלערס, פון די פערבארגענע לעכער, אויף די ברייטע — — — — — — — גאסען ארויס. — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

מישא איז נישט אהיים געפאהרען, ווי ער האט געשריבען אין זיין בריעף צו מערין. אנ'איינזאמער ארומגעדרעהט זיך איבער די פעטערבורגער גאסען אין דעם רעש — — — — — — געווארען מיטגעשלעפט מיט דעם שטראם און טיילמאל זיך געפיהלט, ווי אויף א פרעמדער חתונה. פיעל מאל האט ער זיך געוואלט אין דעם רעש אריינווארפען איינגאנצען, זיך פערגעסען, געלאפען זוכען ארבייט, מיטגעהן אין יעדער דעמאנסטראציע, אבער אין מיטען האט ער זיך אבגעשטעלט, שטעהן געבליבען, ארום זיך געהערט די בעגייסטערטע לידער זינגען — און האט זיך געפיהלט, ווי א ניכטערער צווישען

שכורים. א בעקאנטער סטודענט האט איהם מיטגעשלעפּט
אין א קיך אריין, וואס די ארבייטער האבען געהאט איינגעאָר-
דענט פאר זיך אין די טעג פון שטרייק. דאס האט איהם
פעראינטערעסירט. די ארבייטער האבען זיך אליין ברויט געבא-
קען, געקאָכט אליין, און דעמאלט, ווען אין די רייכע הייזער
פון פעטערבורג איז קיין ברויט נישט געווען, האבען זיי
אויסגעטיילט מיטאָגען פאר די זייעריגע. ער איז מיטגעגאנ-
גען מיט א גריפּע ארבייטער אין א רייכע שטוב אריין און האט
געפאָדערט, אין נאָמען פון דער פּארטיי, אז מען זאָל איהם דאס
געפעס ארויסגעבען, וואס געפינט זיך אין שטוב, פאר דער
ארבייטער-קיך. קיין היצונג איז אין שטאָדט נישט געווען, —
האט ער געהאָלפען, צוזאמען מיט אנדערע, פּלויטען איינ-
לעגען, ברעטער אראפּרייסען פון די הייזער, אָדער פין א רייכער
שטוב, וואו מען איז געוואָהר געוואָרען, אז עס איז דאָרט דאָ
אין קעלער קוילען, מיט געוואלט פאר דער „קיך" זיי
אוועקנעהמען. ער איז אין שירץ ארומגעגאנגען, מיטאָגען צו-
טיילט די הונגעריגע ארבייטער, וועלכע זענען געשטאנען אין
רייהען, איינער נאָכ'ן אנדערן, — און פּלוצים איז ער אָפּט
שטעהן געבליבען און זיך געזאָגט: „וואס טהוט ער דאָ? ווי קומט
ער דאָ אהער?" ער איז אין די גאסען געגאנגען, גע-
זען אין דער מענגע פון די דעמאָנסטראנטען, — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — און מיט דער מענגע אנטלאָפען. און עס
האט אויסגעזעהן ביי איהם, ווי ער וואלט אין א שווערען שלאָף
אריינגעפאלען און געחלומ'ט, געחלומ'ט.

טיילמאל האט ער זיך גאר אויף א גאנצען טאָג אין זיין
שטיבעל איינגעשלאָסען און אויף דער גאס ניט ארויס.

— — — ? — — און ער איז געזעסען
אויף זיין בעט און וועגען מער'ין געקלערט, זיך דערמאָהנט
אלע איהרע בעוועגונגען, אלע איהרע מינעס, איהר לאכען,

ריידען און געהן און געפייניגט זיך דערמיט און פרייד געפינען אין דער פיין... — — — — — — — — — — —

מענשען זענען איבער דער גאס געלאפען, עס האט פון גאס א געלאף ווי א ווינד זיך געטראגען — ער האט עס נישט געהערט, נישט געזעהן. ער האט וועגען מעריין געקלערט. און געדאכט האט זיך איהם טיילמאל, אז זי איז געשטארבען און טיילמאל — אז זי האט גאר קיינמאל נישט עקזיסטירט, אז זי איז נור א שעפפונג פון זיין פאנטאזיע. און טיילמאל האט ער זיך איינגערעדט, אז זי איז גאר נישט דא, אז זי איז ערגיץ ווייט, ווייט, אוועקגעפאהרען נאך אמעריקא און לעבט דארט אין א גאנץ אנדער אומגעבונג, מיט גאנץ אנדערע מענשען, וואס ער וועט זיי קיינמאל, קיינמאל נישט זעהן...

נאך א פאר טעג איז ער אויף דער גאס ארויס. אין א טונקעל ווינקעל אין גאס איז א געשטעל געווען, ער איז צוגעגאנגען. אנ'אניטאטאר איז געשטאנען און האט א רעדע געהאלטען, ער האט זיך איינגעהארכט: — — — — — „גאראנטיעס“, „מיט דער קאנסטיטוציע אליין איז מען נאך נישט געהאלפען“, „מען דארף גאראנטיעס“ — און פלוצים — — —

— — — — — — — — — —

— — —מען איז איז אנטלאפען, מען האט זיך אין א הויז אריינגעחאפט, ער איז אויך מיט און האט דורך דער שפארע פון דער טהיר אויף דער גאס ארויסגעקוקט. די גאס איז לעער געווען און טונקעל, איבער די שטיינער האט זיך געהערט טריט — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — טונקעלע שאטענס אין דער נאכט. קיינער איז צו זיי נישט צוגעגאנגען, אלע זענען אנטלאפען. א ווייגענדע פרוי איז איבער דעם טראטואר געגאנגען, האט אויף איהר זוהן געפרעגט, — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

און געזוכט איהר זוהן — — — פון דער-ווייטענס האט זיך

ווידער אַנ'עולם געוויזען, מען האָט אין דער טונקעלער נאַכט אַ ליעד געזונגען, שטולקאַצען האָבען געברענט. מישאַ איז אין די מענגע אַרײַן.

נון, האָט זיך פּעטערבורג אין אַ פריה־מאָרגען אויפגע־האַפּט אין יום־טוב'דיגע קליידער. יום־טוב איז געווען אין גאַס, די זון האָט געשײַנט, אַלע געוועלבער זענען געווען פער־מאַכט און מענשען האָבען פרײַ און פראַנק איבער די ברייטע גאַסען שפּאַצירט, אַלע אין יום־טוב'דיגע קליידער אָנגעטהון. די דאַמען האָבען רויטע בענדער אויף זייערע ברוסטען גע־טראָגען און אַ נצחון־ליעד געזונגען. די מענער האָבען פעסט גע־דריקט די הענד פון די גאָראָדאָוויע. — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — און דאַמען און מיידלעך, אין רויטען אויסגעציהרט, געהען פּאָראַוים און פּאַטשען „בראַוואָ“. פון אַלע באַלקאָנען פלאַטערן פאָהנען אַראָב, שטראַהלען מענ־שען־געזיכטער, מען קושט זיך איינער מיט'ן צווייטען און פון יעדענס אויגען קוקט אַרויס גליק און האָפנונג. אַוועק די טויטע אימה פון די פּנים'ער, פרײַ איז די ברוסט געוואָרען און דאָס געזאַנג רײַסט זיך אַליין פון די העלזער אַרויס — דער גרוי־סער מאַניפעסט איז אַרויס!

נאָך שאַלט דאָס ליעד, נאָך פלאַטערט די פאָהן, נאָך איז ליכטיג דער טאָג און אין דער ליכטיגער מענגע שלײַכען זיך שאָטענס אַרײַן, ווי עס וואָלט זיך פּלוצים צווישען זיי דער מלאך המות באַוויזען אין דעם הערליכסטען טאָג. מענשען סוד'ען זיך אין די ווינקעלעך, באַהאַלטען עפּיס איינס פאַר דעם צווייטען און אַ מורא'דיגער ברום געהט אַדורך. די מענגע ווייס עס נאָך נישט, די גאַסען זענען נאָך פול מיט אויסגע־ציהרטע מענשען. מען זינגט, מען פרעהט זיך, מען קושט זיך, און אין דער חתונה איז ווער עס איז געשטאָרבען, און מען שאַרט דעם טויטען אַוועק אין אַ ווינקעל, אַז ער זאָל די חתונה נישט שטערען...

אין דעם הערליכסטען טאָג צווישען די פֿרייע שאַלענדרע ליע־
דער האָט מען — — — — — — — — —

מישאַ איז אויפֿגעוואַכט געוואָרען ווי נאָך אַ שווערען,
שווערען שלאָף. ביי די ערשטע ידיעות פֿון די פּאָגראָמען האָט
ער זיך אויפֿגעהויבען און איז אַהיים געפֿאָהרען.

דאס עלפטע קאפיטעל.

אַהיים געקומען, נאָך אַ פּאָר חדשים, האָט ער דאָס שטעד־
טיל כמעט נישט דערקענט. אַ טרויעריגער וואָלקען איז דעריבער
געהאַנגען און די מענשען זענען אַרומגעגאַנגען מיט טויט־שרעק
אין האַרצען.

ווי ער האָט נור אַריבערגעטרעטען די שוועל פֿון זיין על־
טערנ'ס שטוב, איז די מוטער מיט'ן פֿאָטער און די שוועסטער
סאָניע אַרויפֿגעפֿאַלען אויף איהם מיט טרעהרען אין די אויגען
און מיט קושען: „געלויבט צו גאָט, וואָס מען זעהט זיך!“ און
אַזוי מאָדנע זיך געהאַלטען, גלייך ווי מען וואָלט געוואַרט אויף
עפּיס. אַנ'אומבעוואוסטע שרעק האָט אַרויסגעקוקט פֿון זייערע
אויגען. די מוטער האָט גערעדט וועגען אַוועקפֿאָהרען
קיין אויסלאַנד, סאָניע האָט דערצעהלט, אַז אַ האַלבע שטאָדט
איז שוין אַרויסגעפֿאָהרען, און דער פֿעטער פֿאָהרט אויך
באַלד, נור זיי וואַרטען אויף מעריין. „יאָ, און וואו איז מערי?“—
האָבען איהם אַלע געפֿרעגט.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און דערציטערט. ער האָט זיך
דערמאָהנט אָן די אַלע טעלעגראַמעס, וואָס ער האָט די לעצטע צייט
ערהאַלטען פֿון מעריס עלטערן פֿאַר מעריין און ער האָט זיי איהר
נישט אָבגעשיקט. ער האָט אין דעם ערשטען אויגענבליק געמיינט,
אַז אין דער־היים ווייסט מען שוין אַלץ וועגען מעריס צוזאַמען־
זיין מיט קאָוואַלסקי'ן.

— אָבער וואָס איז געשעהן, וואָס?

— האָסטו עס דען נישט געהערט? עס האָט זיך דאָך שוין
אָנגעהויבען.

— און דאָ ריידען שוין די פּויערים דערפון.

— אין דער גאַנצער פּראָווינץ אַרום זענען אַלע אַנטלאָפען. מיר האָבען נור געוואַרט אויף דיר.

מישאַ'ן איז ערשט איצט קלאָר געוואָרען, וואָס עס איז געשעהן — דאָס האָבען די פּאָגראָמען אַזאַ שרעק אַרויפגעוואָרפען אויף דער פּראָווינץ. אין פּעטערבורג הייסט עס די „קאָנטר-רעוואָלוציע", וועלכע וועט זיך נישט איינגעבען, און אַלע מאַכען זיך גאָרנישט דערויס.

אָבער דאָך נישט דאָ! די גאַנצע שטאָדט איז אין איין פלאַם.

באַלד זענען געקומען דער פעטער מיט דער מוהמע, מערי'ס עלטערן. דער פעטער איז געווען אַ זעלטענער גאַסט, אַז מישאַ'ס מוטער האָט פערגעסען אָן דער שרעק פאַר די פּאָגראָמען און איהם אויפגענומען מיט פּאַראַד. זיי זענען געקומען זיך נאָכפרעגען ביי מישאַ'ן אויף מערי'ן.

מישאַ איז געקומען אין אַ פערלעגענהייט און נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. ליגען זאָגען האָט ער נישט געוואָלט און עפּיס לאָזען פאַלען אַ וואָרט וועגען קאָוואַלסקי'ן וואָלט עס געהייסען, אַז ער רעדט אויף איהר רכילות.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט ער געפונען אַנ'אויסוועג.

— אָבער אַליין וואָס מאַכט זי? פאַרוואָס קומט זי נישט צופאָדרען? אין אַזאַ צייט, אין אַזאַ צייט! — האָט זיך די מוטער די הענד געבראָכען.

— איך האָב זי געלאָזט אין פינלאַנד, — האָט מישאַ ווייטער איבערגע'חזר'ט.

— פאַרוואָס ענטפערסטו אונז נישט? געוואַלד, מישאַ, מיר גערען דאָך אוים! וואָס איז מיט איהר? ווי לאָזט מען אונז אַליין? זי איז דאָך אַ שוואַך, אָרים קינד. פאַרוואָס איז זי נישט מיטגעקומען? — וויינט אַליין די מוטער.

— איך האָב זי אין פינלאַנד געלאָזט, — ענטפערט מישאַ

אַלץ דאָס אייגענע און ווערט בלייך און רויט, און דאָס האַרץ קלאַפּט איהם, און עס איז פון איהם מעהר קיין וואָרט נישט אַרויסצוקריגען.

ר' חיים האָט זיך דערוויילע איבער דעם סאַלאָן אַרויף און אַראָב געדרעהט, געצויגען דעם שטערן, אויסגעצויגען זיך די באָרד און נישט צוגעהערט, וואָס דאָס ווייב זאָגט. ער האָט נור אַ וואָרט אַריינגעוואָרפען:

— און וואָס איז מיט איהר האַרץ?

— אין פינלאַנד איז איהר בעסער געוואָרען.

כדי אַרויסצוקריגען זיך פון דער אונאַנגענעהמער פערלעגענהייט, האָט ער זיך דורך אַן אויסריידע אַרויסגעמאַכט פון שטוב, אַרויף צו זיך, איבערגעטהון זיך און איז אין גאַס אַרויס.

צי האָט זיך נור מישאַ'ן אַזוי געדאַכט, צי איז עס אין אמת'ן אַזוי געוועזען — נור די שרעק פאַר'ן טויט איז איבער דער גאַס געהאַנגען. שטיל איז אין גאַס געוועזען, די געוועלבלעך האַלב געשלאָסען, דאָ און דאָרט איז אין דער טהיר פון אַ געוועלבעל אַ יודענע געזעסען, אָדער אַן אַלטער יוד און האָט תהלים געזאָגט און די וויינענדיגע שטים האָט זיך אין גאַס אַרויסגעריסען. איז אַ יוד געגאַנגען אין גאַס — איז ער געגאַנגען דעם קאָפּ אַראָבגעלאָזען, נידערגעשלאָגען און האָט ער אַ גוי בעגעגענט, האָט ער איהם דעם וועג צעהן טריט פון דער־ווייטענס אָפּגעטרעטען, אַראָב פון טראָטואַר פון ויינענטוועגען. צוויי ווייבער, אין שוואַרצע שלייערס געהילט, זענען מיט אַראָבגעהאַנגענע קעפּ געגאַנגען געוועלב־איין, געוועלב־אויס. דאָס האָבען זיי געמוזט אומגעהן אַ נדבה צונויפגעהמען. פון אַנ'עק גאַס האָט זיך געהערט דאָס שרייען פון אַ שכור'ן גוי. צוויי יונגלעך זענען געלאָפען — האָט מען שוין דאָ און דאָרט אַ טהירעל איבער'ן געוועלבעל פערהאַקט, און צושראָקענע, בלייכע פנים'ער, אין טיכער געהילט, האָבען זיך אין די פענסטער און אין די טהירען געוויזען און האָבען געפרעגט די פאַרבייגעהענדע מיט האַרץ־קלאַפּעניש: „וואָס איז?“

מישא איז ווייטער געגאנגען, בעגעגענט אין גאס א פאר יונגע-לייטלעך זיינע בעקאנטע, ארקאדיען מיט דעם לעהרער מענדעלע-וויטש. זיי האבען געהאלטען גראבע שטעקענס אין האנד. בעגע-געגענט איהם, נישט קיין צייט געהאט „שלום-עליכם" אבצוגע-בען, — האבען זיי איהם געפרעגט:

— צו וועלכען ראיאן געהערט איהר?

— צו א ראיאן?! איך ווייס נאך פון גארנישט. איך בין ערשט נאר-וואס געקומען.

— — — — — — — — — — —

— איך בין נאר-וואס געקומען! — וואס איז?

— ביי אברהם מענדעלעוויטש איז דער „צענטראל". געהט אהין און שרייבט איך איין אין וועלכען ראיאן. א „שפייער" האט איהר?

— איך האב נישט — — — — — — — — —

— וועט איהר בעקומען. שא, זעה נור, וואס עס טהוט זיך דארט? — האט איינער געוויזען אויף דעם שכור'ן גוי אין גאס.

זיי זענען בלייך געווארען און געקוקט.

— ווער האלט דארט וואך? — האט מענדעלעוויטש גע-פרעגט.

— עס איז דער זעקסטער „ראיאן", — האט יענער גע-ענטפערט.

— זיי שטעהען דארט?

— יא.

— אבער וואס האט זיך דא געמאכט? וואס? — האט מישא געפרעגט.

— איהר זעהט, אז די שטאדט איז אין געפאהר און איהר פרעגט קשיות! געהט אין „צענטראל", — האט איהם מענדעלע-וויטש אבגעענטפערט און איז אריבער צו דעם געלאף, וואס איז געווארען איבער דעם שכור'ן גוי.

מישא איז געבליבען שטעהן, ווי א פערשטיינערטער. גאט, וואס טהוט זיך דא! די שטאדט איז אין געפאהר, יונגע-

לײַט האָבען זיך אָרגאַניזירט, — — — — — — — — די שטאָדט איינגעטײלט אין ראַיאָנען, אַלע האָבען זיך אין קאַמפּף געשטעלט, קינדער אַפֿילו, און ער? וואו איז ער? מיט וואָס האָט ער זיך אַרומגעטראָגען? געווען אַ משרת בײַ אַ מײדעל, אויסגעשטאַנען אירע קאַפּריזען און וואָס זי האָט געוואָלט פֿון איהם מאַכען, האָט זי געמאַכט, ביז זי האָט איהם שטעהן געלאָזט. נײן, ווי קלײן, ווי קלײן האָט ער איצט בײַ זיך אויסגעזעהן, און די גאַנצע מערי מיט איהר קאָוואַלסקין, און פּעטערבורג! ער האָט מיט שנעלע טריט געשפּאַנט אין „צענטראַל" צו דעם לעהרער מענדעלעוויטש.

בײַ מענדעלעוויטש'ן אין שול האָט ער געטראָפֿען אַ פּאָר יונגע־לײַט מיט מײדלעך. זײ זענען געזעסען אויף האַלב צובראָכענע בײנקלעך, אויף די פֿענסטער, און אַלע האָבען גערעדט, געשריען, און אַלע זענען היציג געווען פֿון די געשרײען. יעדעס מאָל איז אַרײַנגעקומען צולױפֿען אַן אַנדער יונגער־מאַן אָדער אַ מײדעל, אַוועקגעשלעפּט אײנעם פֿון די „גענעראַלען" אין אַ ווינקעל אַרײַן, עפּיס איהם אײנגערוימט און צוריק אַרויס. אַ פּאָר אַרבײַטער האָבען זיך אַרומגעדרעהט מיט גרויסע גראָבע שטעקענס אין די הענד און האָבען געקוקט אויף מישאַ'ן מיט חשד. אײן מײדעל האָט זיך אויפֿגעהויבען, צוגעגאַנגען צו איהם, געקוקט איהם אין די אויגען אַרײַן און דער עולם האָט אויפֿגעהערט צו רײדען און אויך איהם אָנגעקוקט. ער האָט נישט געוואוסט, צו וועמען זיך צו ווענדען, ווער עס איז דאָ דער עלטסטער. עפּיס אַלץ אומבעקאַנטע געזיכטער. מישאַ האָט נישט געקאָנט איבערטראָגען די חשד־בליקען, וואָס זענען אָנגעשטעלט געוואָרען אויף איהם. האָט ער זיך אָנגערופֿען הויך, צו אַלע:

— דאָ איז דער צענטראַל — — — — — — — ?

— וואָס ווילט איהר?

דער עולם האָט נאָך אַלץ געקוקט אויף איהם מיט חשד און פֿערוואונדערונג.

— וואָס קוקט איהר מיך אַזוי אָן? איך בין אַ יוד און וויל אויך געהערען צו די, וואָס ווילען פערטיידיגען אונזערע פון פאָגראָמען.

דער עולם האָט נאָך אַלץ געהאַלטען אין איין אָנקוקען איהם און געשוויגען. מישאַ האָט בעמערקט צווישען די לייט דעם יונגען-מאַן, וואָס ער האָט בעגעגענט ביי לייזעראָוויטש'ן, וועלכער האָט געמאַכט די פערזאַמלונג אין וואַלד.

— איהר קענט דאָך מיך, מיר האָבען זיך דאָך געטראָפען ביי ד"ר לייזעראָוויטש, — האָט ער זיך געווענדעט צו דעם יונגען-מאַן.

דער יונגער-מאַן, וועלכער איז איצט געווען אָהן וואָנסען און אַנדערש געשוירען, און הייזעריג, קיין וואָרט פון מויל נישט אַרויסצובריינגען, האָט איהם די האַנד געגעבען שטיל.

— ווער איז'ס? — האָבען די בליקען פון דעם עולם געפרעגט דעם יונגען-מאַן אויף מישאַ'ן.

— דוכט זיך, אַ ציוניסט! — האָט ער אָבגעענטפערט, קוים צו פערנעהמען זיין שטים פון הייזעריגקייט.

— דאָס איז דער קאַריעריסט, וואָס פאָהרט קיין פעטערבורג אין אוניווערזיטעט אַריין אין דער צייט פון דער רעוואָלוציע, — האָט זונדעל'ס זוהן, וואָס איז מיט איהם אינאיינעם אין גימנאַזיום אין איין קלאַס געווען, אַרויסגעשריען פון אַ ווינקעל.

— וועט איהר געהן, וואו איהר זענט געווען ביז איצט.

— צו הערצלען געהט, צו הערצלען, — — — — — — —

— — — — האָט ווער אַרויסגערופען פון אַ צווייטען ווינקעל.

מישאַ איז געשטאַנען אַ פערוואונדערטער, אין דער ערשטער מינוט ניט געוואוסט, וואָס דאָס בעדייט.

— ווי הייסט, מען האָט צו מיר קיין צוטרוי נישט? איך בין דאָך מישאַ ראָזענצווייג, די גאַנצע שטאָדט קען דאָך מיך! — האָט ער כמעט ווי אויסגעשריען.

דער יונגער-מאַן, וואָס ער האָט זיך מיט איהם בעקענט ביי לייזעראָוויטש'ן, איז צו צו איהם און האָט איהם

געוואָלט געבען צו פערשטעהן, אַז דער פּראָלעטאַריאַט קאָן נישט אָנפערטראָגען — — — — — — — דער בורזשואַזיע.
זיי וועלען אַליין פערהיטען זייערע אייגענע אינטערעסען, און חאָטש ער קען איהם, אָבער זייער קאָמיטעט האָט בעשטימט, אַז די „כאַכאָאָבאָראָגע" זאָל זיין פאַרטייאיש.

מישא האָט איצט נישט געהערט זיינע ווערטער. ער איז געשטאַנען ווי אַ צומישטער. וואָס טהוט זיך דאָ? ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי ער וואָלט פלוצלונג אין אַן אַנדער וועלט אַראָבגעפאַלען און די אַנדערע וועלט איז דאָס בעשאַפען געוואָרען דורך די פּאָר חדשים, וואָס ער איז נישט געוועזען אין דער־היים. ער האָט ניט געוואָלט אויפהערען יענעמס טעאָריע.

— און דאַוויד איז ביי אייך? — האָט ער געפרעגט.

— יאָ, דאַוויד איז אַ פאַרטייי־מענש, — האָט יענער איהם אָבגעענטפערט, וועלענדיג זיין העפליך.

— אויב אַזוי, וועל איך געהן צו דאַוויד׳ן. דאַוויד וועט מיך צונעהמען אין זיין ראיאָן, חאָטש איך בין אַ ציוניסט.

— דאַוויד איז אַרעסטירט.

— וואָס? און ד"ר לייזעראָוויטש?

— אויך אַרעסטירט.

— און וואָס איז מיט ראָהעל?

— דאָס ווייסען מיר נישט.

— וואָס איז מיט דעם מיידעל? ווי האָט איהר זי געלאָזט אַליין?

— מיר אינטערעסירען זיך ניט מיט פאַמיליען־אַנגעלעגענהייטען.

מישא האָט ניט געהערט דעם לעצטען זאַץ. ער איז ווי אַ פּייל אַראָב פון די טרעפּ.

דאס צוועלפטע קאפיטעל.

„— ראהעל איז אליין, דאוויד ארעסטירט, דער דאקטאר ארעסטירט, א פאגראם אויף יודען, יונגע־לייט ארגאניזירען זיך.

— — — — — — — — — — —

און איך זיץ אין פינלאנד און בין פערליעבט, פערליעבט, אח, אח, פערליעבט.

ער האט געהאט דאס געפיהל, ווי א טייוועלש געלעכטער לויפט איהם נאך, די מענשען, וואס ער טרעפט אן אויפ'ן וועג, ווייסען פון אלץ און פון זיין אומגעלומפערטער, שלים־מזל'דיגער ליעבע און לאכען אויס איהם. און ער איז געלאפען, ווי ער וואלט געוואלט אנטלויפען פון זיך אליין. ער איז אריינגעקומען אין „ראוו" אריין. דער „ראוו" איז געווען פערשלאסען, פערהאקט טהיר און טויער, און עס האט זיך געדאכט ווי אויסגעשטאר־בען. ער איז געגאנגען נישט וויסענדיג וואוהין און געקומען צו ד"ר לייזעראוויטש'עס הייזעל.

די טהיר איז פערמאכט, די לאדען פון די פאדערשטע פענסטער זענען צוגעמאכט. ער זוכט ווייטער און געפינט, אז די לאדען פון דער צווייטער שטוב זענען אפען. ער קוקט אריין דורכ'ן פענסטער — עס זיצט ווער דרינען. ער קלאפט לייכט אן. ראהעל'ס ליכטיגע אויגען האבען זיך בעוויזען און א פער־וואונדערט שמייכעלע איז איהר אויף די ליפען געלעגען. זי האט געוואונקען צו איהם מיט'ן פינגער. ער איז אריין אין שטוב.

ער האט זי געטראפען, זיצענדיג ביי אנ'אפענעם איי־וועז, איהרע האהר זענען געווען צולאזען און נאס און זי האט זיי געטריקענט ביים פייער. ארום איהר אין שטוב זענען גע־שטאנען קאסטענס, פול מיט יונגע פלאנצונגען, וועלכע ד"ר ליי־זעראוויטש האט געהאט אין שטוב דעם גאנצען ווינטער. זי איז אזוי געזעסען ארום די קאסטענס בליהעניך מיט איהרע נאסע לאקען, געפלאכטענע צעפ און זיך געפרעהט מיט מישא'ן:

— אוי, ווי גוט איהר זענט געקומען! איך האב אזוי געווארט אויף אייך! עס קומט קיינער נישט צו אונז.

— שוין לאַנג זענען דאַוויד מיט׳ן פאָטער אַרעסטירט?

— שוין דעם דריטען חודש. מען האָט זיי ביידע בײַ־נאַכט צוגענומען. איך האָב געוואָלט מיטגעהן מיט זיי, נור זיי האָבען מיך נישט געוואָלט מיטנעהמען. איך האָב אַזוי געוויינט.

— און איהר זענט די גאַנצע צייט אַליין?

— בײַ וועמען זאָל איך דאַן זײַן? איך קאָך זיך יעדען טאָג אָב עסען און טראָג זיי אַהין אין וואָך אַריין. די יודענע דאָ, געגענאיבער, וואָס דער פאַפּאַ פלעגט איהר קינה היילען, העלפט מיר צו.

— אָבער געדענקט אין גאָט, אַליין! ווי זענט איהר געוועזען די גאַנצע צייט אַליין? פאַרוואָס האָט איהר קיינעם נישט צו וויסען געגעבען? מײַן שוועסטער, אַנדערע חברטאָרינס. איהר האָט דאָך פריינד!

— וועמען האָב איך געזאָלט זאָגען? איך האָב מיר געקאָנט אַליין אַן עצה געבען. נור איך ווייס נישט, וואָס דאָס איז. שוין די צווייטע וואָך, ווי פאַפּאַ שיקט מיר אַרויס די כלים פון טורמע און אין די כלים געפינט זיך אַ האַלב עסען צוריק. אָבער פונקט די העלפט. אַ האַלבער בויגעל, אַ האַלבע פּאָרציע. יענע וואָך האָב איך זיי אַרײַנגעשיקט די ערשטע בלעטלעך פון אונזערע פלאַנצונגען — האָט מען מיר אַ העלפט צוריק אַרויס־געשיקט.

— האָט איהר זיך מיט פאַפּאַ נישט געזעהן?

— מיט פאַפּאַ יאָ, אָבער מיט דאַוויד׳ן האָט מען מיך נישט געלאָזט זעהן. די גאַנצע צייט נישט. פאַפּאַ האָב איך פאַר צוויי־וואָכען געזעהן.

— עס מוז ווער פעהלען פון זיי, אָדער פאַפּאַ, אָדער דאַוויד, מען האָט זיי וואַרשײַנליך צושיידט.

— איך האָב אויך אַזוי גערעכענט, איך בין מיר גע־גאַנגען נאָכפרעגען אין דער „אָחראַנע". האָב איך פון דער צווייטער שטוב געהערט אַזאַ געוואַלד, אַזאַ אונמענשליך שרײַען, מען האָט וועמען דערינען געשלאָגען, איך בין צו צו דער

טהיר און אָנגעהויבען רייסען די טהיר און קלאַפּען: „עפּענט־אויף, עפענט־אויף!“ די טהיר האָט זיך מיט רעש אויפגעריסען און עס איז אַרויס אַ יונגער אָפיציר מיט אַזאַ כעס, מיט אַזאַ געבייזער. נור אַז ער האָט מיך דערזעהן, האָט ער אָנגעהויבען די שוואַרצע וואָנצעלעך זיינע צו דרעהען און האָט מיך מיט אַ פריינדליכען שמייכעל געפרעגט, וואָס איך וויל. איך האָב איהם גאָרנישט געענטפערט, איך האָב איהם אָנגעקוקט און ער האָט געשמייכעלט, און איך בין פלינק אַרויסגעלאָפען. איך וויל נישט מעהר דאָרט אַהין געהן.

מישאַ האָט געקוקט אויף איהר דורך די גאַנצע צייט, וואָס זי האָט גערעדט. דער ריינער קינדישער שמייכעל איז נישט אַראָב פון איהר פריש־געוואָרענעם געזיכט. איהר אונשולדיג געזיכט האָט קיין אַהנונג נישט געהאַט פון די גרוילליכקייטען, וועגען וועלכע זי האָט דערצעהלט, און אַ אונבעשרייבליך רחמנות־געפיהל צו איהר האָט איצט מישאַ'ן אַרומגענומען, — אַ רחמנות־געפיהל נישט בלויז ווי צו אַ בעליידיגטער געבוירענער שוועסטער, נור ווי צו אַ שוועסטער פון גאַנצען פאָלק. ער האָט איצט געפיהלט די פערבאָרגענע פעדים, וואָס קניפּען איהם מיט איהר צוזאַמען נישט בלויז ווי אַ מענש מיט אַ מענשען, נור ווי אַ איד מיט אַ ידיען.

ער האָט אין איהר געזעהן די בעליידיגטע ידישע שוועסטער, וואָס מוז שוין אַזוי יונג און אונשולדיג בעליידיגונגען ליידען. עס איז איהם געקומען אויפ'ן זין יהודה ליב גאָרדאָנ'ס געדיכט, וואָס ער האָט אַמאָל אין דער יוגענד אויף אויסוועניג געקענט —
„אחותי רוחמה“:

„מה תתיפחי, אחותי רוחמה?!“

ער האָט לאַנג געקוקט אויף איהר. זיין האַרץ האָט אין איהם געקרעמפּט, די ליפּען האָט ער פון אָהנמאַכט געביסען און זיינע אויגען האָבען מיט ליעבע געשלונגען איהר פנים, איהרע האָאָר, איהרע בעוועגונגען, איהר גאַנצע נשמה. לאַנג האָט ער קיין וואָרט פון מויל נישט געקאָנט אַרויסברענגען. אין שטיבעל האָט אָנגעהויבען צו טונקלען און ער איז אַלץ געזעסען און

בעטראַכט דאָס ליכט פון איהר פּנים, וואָס איז איצט בעלויכטען געוועזען פון דער פלאַם פון פייער, און ער האָט געשוויגען.

— נור איצט וועט גוט זיין. איהר זענט צוריקגעקומען, — האָט זי זיך פּלוצלונג אָנגערופען.

מישאַ איז נישט רויט געוואָרען, ווי עס וואָלט אַנאַנדערס מאָל געשעהן. ער האָט זיך נישט דערשראָקען, ער האָט פּלוצלונג זיין לשון געפונען און אָנגעהויבען צו רעדען, ווי אויס שכרות:

— אודאי, וועט גוט זיין. איך וועל אייך נישט לאָזען קיין שלעכטס טהון, נישט לאָזען, דאָס לעבען איינשטעלען, אַלץ איינשטעלען, אַלץ, — און ער איז פּלוצלונג שטיל געבליבען.

— און איהר האָט געבענקט נאָך מיר? — האָט זי געפרעגט נאַאיוו, קוקענדיג אידם אין די אויגען אַריין.

— אודאי האָב איך געבענקט נאָך אייך. אודאי האָב איך געבענקט נאָך דיר, נור נאָך דיר, נור נאָך דיר; איך האָב קיינעם נישט, אחוץ דיר, קיינעם נישט!

ער האָט זיך פּלוצלינג דערמאָהנט, וואָס ער רעדט. ער איז געבליבען שטעהן ווי אויף קוילען געבראָטען, איז בלוט־רויט געוואָרען, די צונג האָט זיך אידם געדרעהט, מיט די הענה האָט ער געוואָרפען און נישט געוואוסט, ווי אַזוי ער קומט פון שטוב אַרויס.

אָבער ראַדוצל האָט זיך דערווייל אויפגעהויבען, איז צוגע־גאַנגען צו אידם אין אידם אָנגעהויבען צו גלעטען מיט איהרע גלאַטע קליינע הענדטלעך. איהרע שענע שוואַרצע אויגען זענען שטעהן געבליבען אויף איין אָרט און געקוקט אידם אין פּנים אַריין מיט איהר גאַנצער קינדישקייט.

— אָ, ווי גוט איהר זענט, מישאַ! — האָט זי זיך געע־פרעדט, — אָ, ווי גוט די ביזט, און דאָ איז אַזוי שלעכט, אַזוי איינזאַם, אַזוי טרויעריג.

— אָבער, וואָס וועט איצט זיין? איהר קאָנט דאָך דאָ נישט לענגער בלייבען, איהר מוזט צו אונז אַהיים, — האָט זיך מישאַ דערמאָהנט.

— פאַרוואָס? — האָט זי געפרעגט פערוואונדערט.

— די שטאָדט איז אין אַ סכנה, מען ריכט זיך אויף פאָגראָמען!

— אויף פאָגראָמען? וואָס איז עס? — האָט זי געפרעגט קינדיש.

— זיי ווילען אונז שלאָגען, אונז אַלע — איך, מיך, אייער פאָטער — אונז אַלע!

— ווער וויל אונז שלאָגען? — האָט דאָס מיידעל געפרעגט פערוואונדערט.

— קריסטען, רוסען, פויערים, — אַלע! — האָט מישאַ אויסגעשריען, ווי ער וואָלט ערשטוינט געוואָרען פון איהרע פראַגען.

— אָבער פאַרוואָס? — האָט דאָס מיידעל אויסגעשטעלט אַ פאָר אויגען, וואונדערנדיג זיך אין איהר גאַנצער נאַאיוויטעט.

— פאַרוואָס? פאַרוואָס? — האָט זיך מישאַ היסטעריש צולאַכט — ווייל מיר זענען יודען!

— ע, עס איז נישט וואָהר, מיר זענען גאַנץ גוט מיט קריסטען. היילט דאָך דער פאָטער די פויערים, און זיי ברענגען אונז אייער, פוטער דערפאַר, און ד״ר שימאַנאָווסקי קומט יעדען טאָג אַריין, נאָכפרעגען זיך אויף דעם טאַטען, און זיין זוהן געהט מיט מיר יעדען טאָג דאָס עסען טראָגען אין דער וואָך, און ער גיט מיר אָב דאָס געלד, וואָס דער טאַטע האָט ביי איהם אַוועק געלעגט. ניין, עס איז נישט וואָהר, זיי ווילען אונז נישט שלאָגען.

— אָבער דאָ קאָנסט איהר דאָך נישט זיין אַליין, איהר מוזט צו אונז מיט.

— איך האָב נישט קיין מורא פאַר גויים, זאָלען זיי קומען. מיך וועלען זיי נישט שלאָגען. איך האָב זיי קיינמאָל קיין שלעכטס נישט געטהון, קיינמאָל!

אויף דעם איז פינסטער געוואָרען און ראַחעל האָט אָנגעצונדען די לאָמפּ. זיי זענען ביידע געזעסען און האָבען זיך איינס דאָס אַנדערע אָנגעקוקט.

— און ווי האָט איהר געלעבט אין פעטערבורג? וואָס, אין פעטערבורג איז פרעהליך?

מישא האט געשוויגען.

— יא, און מערי, האבט זיך, זי איז מיט אייך איינאיינעם מיטגעפאהרען? — זי האט אין מיטען אבגעהאקט און האט אנגעקוקט מישא'ן און דאן זעהר טרויעריג געזאגט:

— איך ווייס, איהר האט מערי'ן ליעב, איך ווייס, — האט זי געזאגט, און דאס ערשטע מאל, זינט מישא האט זי געקענט, האט זי זיין בליק אויסגעמידען און איהר געזיכט איז פערענדערט געווארען.

דאן האבען זיי ביידע לאנג געשוויגען.

דאס דרייצעהנטע קאפיטעל.

אז מישא איז דערנאך אהיים געגאנגען, איז שוין פינסטער געווען אין „ראוו". ער איז געגאנגען פאמעליך, דעם קאפ אראבגעלאזען און געקלערט וועגען ראחעל, וועגען דער לאגע פון די יודען, וועגען דעם אומגליק, וואס שטערט פאר אלע, וועגען דער אלטער, אלטער יודישער טראגעדיע. נור אין די אלע געדאנקען איז איהם ארומגעשוואנגען ווי א פליג מערי. און ווי ער האט זיך אויך געוואלט באפרייען פון איהר, און וויפיעל ער האט זיך אויך פארווירפע געמאכט — האט ער דאך געמוזט קלערען וועגען איהר. וואו איז זי איצט? מיט קאוואלסקי'ן, מיט קאוואלסקי'ן אליין. ער האט פיעל, פיעל זאכען געזעהן... פלוצים האט ער דערהערט שטימען, וואס האוונען. ער האט זיך אומגעקוקט: פון א קליינעם שוהל-פענסטער'ל האבען ארויסגעשיינט שטראהלען פון אנגעצונדענע ליכטלעך און עס האט זיך ארויסגעריסען דער געהילך פון תפלות. ער איז אריין אין שוהל. דאס שוהלכעל איז געווען טיעף ווי אין א קעלער איינגעבויעט, עס איז געווען אן ארים, קליין שוהלכעל. אויף טרעפלעך איז מען אהין אראבגעגאנגען, האלב אין א קעלער איז עס געלעגען — דאס בית-המקדש פאר די ארימע יודישע בעלי-מלאכות, פאר די איינוואוינער פון „ראוו". נאקעטע זענען געשטאנען די ווענטלעך, און אן ארון, מיט א שטיק ארימען

ליוואַנד פֿערשטעלט. פֿאַר דעם צובראָכענעם עמוד איז געשטאַנען אַן אָרימאַן, אַ ייד אין אַ צוריסענעם טלית איינגעהילט, און האָט פֿאַר די קליינע גראָשענדיגע ליכטלעך זיין תּפֿלה געזאָגט. און פֿול איז דאָס שוהלכעל אָנגעשטאָפּט געוועזן מיט די אָרימע־לייט פֿון „ראָוו". אין דאָס דאַוונען איז דאָ געוועזן אַ וואַרימס און פֿול מיט קרעכצען און געשרייען, וואָס זענען געקומען פֿון די צובראָכענע הערצער — פֿון צער און צרות, וואָס האָבען דאָס שוהלכעל פֿול געמאַכט... עס האָט זיך געדאַכט, אַז אַלע אונערפֿילטע וואונשען, אַז אַלע ליידען פֿון די דאַוונער גיסען זיך אויס אין זייערע תּפֿלות און לעגען זיך ווי אַ וואָלקען הינטער דעם באַלקען פֿון דעם אָריכען שוהלכעל.

כּיִשאַ האָט אָנגעקוקט די דאַוונער. ער איז אַריין ווי אַ פֿרעמדער צווישען זיי. נישט זיין אָרט איז דאָ אַהער, נישט ער האָט דאָס רעכט צו דאַוונען אין דעם בית התּפֿלה אין צווישען זיי דאָ. ער קאָן נישט אַזוי דאַוונען ווי זיי און איז נישט אַזוי זאַט מיט צרות ווי זיי. נאָר ער האָט געקוקט אויף די דאַוונער מיט אויגען פֿול קנאה. זיי האָבען פֿאַר וועמען צו בעטען. זיי גלויבען און האָפֿען. ער האָט געהאַט דאָס געפֿיהל, ווי ער געפֿינט זיך אויף אַ חתונה און ער זעהט טאַנצען און פֿרעהען זיך, און קאָן זיך נית מיטפֿרעהען. ער האָט דאָ בעגריפֿען דעם סוד פֿונם קיום פֿון זיין נאַציאָן, דעם סוד פֿון גלות, דעם סוד, וואָס יודען קאָנען אַלץ אַריבערטראָגען. ער האָט געזעהן זיין פֿאָלק אַהורכשלעפֿענדיג זיינע ביינער דורך דעם לאַנגען ברענענדיגען קאַלך־אייוועען פֿון דער וועלט־געשיכטע ביז היינטיגען טאָג. ער האָט דאָס געזעהן אין די אָרימע נאַקעטע ווענד פֿון שוהל, פֿון דעם בעלעמער, פֿון דעם אָבגעריסענעם אָרימען עולם, פֿון דעם טרויעריגען נגון פֿון דער תּפֿלה, וואָס איז מעהר ענהליך צו אַ ווילד שרייען, ווי צו דאַוונען, און אינים ווילדען שאָקלען זיך פֿון דעם עולם. ער האָט דאָס אַלץ געזעהן, עס איז אָבער נישט געווען אין אידם. ער האָט געוואָלט אינווייניג זיין, צוגעהערין מיט׳ן שלייער פֿונם סוד, נור ער האָט נישט געקאָנט. זיין רעכנונג

מיט גאָט האָט ער שוין לאַנג געהאַט אָפּגעשלאָסען. ער איז ניט געווען רעליגיעז: ער האָט שוין ניט געדאַוועט און ניט געגלויבט, זינט ער איז געווען אין פערטען קלאַס. איצט מיט־דאַוונען מיט זיי האָט עס אויסגעזעהן, ווי אַ צביעות'שעסטווע, ווי ער וואָלט געגאַרט זיך אַליין. נור די מינוט האָט ער פון גאַרניט געוואָלט קלערען, וויסען. ער האָט זיך אַריינגעפּויגען און אַ סדור אַריין ביי אַנ'אַרימען אָפּגעריסען יודען און האָט אָנגעהויבען מיט־צודאַוונען, הויך, אויפ'ן קול, און זייער שאַן אַריין, אין זייערע שטימען — ווי ער וואָלט זיך געוואָלט אַריינוואַרפען אין זייער געבעט, אין זייער סוד און זיין מיט זיי אינאיינעם, הינטער אין וואָלקען, הינטער איין צודעק...

אַז ער איז אַהיים געגאַנגען, האָבען אידם פיעל זאַכען קלאָ־רער געוואָרען. די קינפטיגע טעג האָבען אידם שוין ניט אַזוי שרעקליך אויסגעזעהן. ניט דער בטחון אויף גאָט האָט אידם בערוהיגט (ער האָט זיך געשעמט פאַר דעם געדאַנק), נור ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, ווי ער פאָהרט אויף אַ גרויסען שיף, דאָס גאַנצע יודישע פאָלק פאָהרט אויף דעם שיף, און דאָס שיף איז אַרויסגעפאָהרען אין דעם ערשטען טאָג, וואָס די וועלט איז בע־שאַפען געוואָרען, און פאָהרט ביז צום היינטיגען טאָג, און יעדעס מאָל בלייבט עס שטעהן ביי אַנ'אַנדער פּאָרט — מצרים, ארץ־ישראל, בבל, אַראַביען, שפאַניען, טערקיי, האָלאַנד, רוסלאַנד — די גאַנצע יודישע געשיכטע איז אידם פאַר די אויגען פאַרביי־געגאַנגען. און היינט איז איין טאָג פון דער יודישער געשיכטע: נעכטען איז די זאַך געשעהן אין אַלעקסאַנדריע, אין קסריה, אין רוים, אין מאַדריד, אין פראַנקפורט, אין קראָקוי, — היינט געשיעהט עס אין קישינעוו, אין קיעוו — און עס האָט אידם שוין ניט געשראָקען. עס וועט אַדורכגעהן, אַדורכגעהן — אַלץ וועט אַדורכ־געהן, און דאָס שיף וועט ווייטער שווימען, ווייטער שווימען, ביי אַנדערע פּאָרטען זיך אָפּשטעלען, ביז צום לעצטען טאָג פון דער וועלט.

מיט די געדאַנקען איז ער אַהיים געקומען. אין דער שטוב

ביי זיי האָט ער געטראָפען אַ גרויסע אומאָרדנונג: אַלע שרענק און קאָמאָדען זענען אָפען געשטאַנען, און סאַלאָן — גרויסע קערב, און די מוטער, מאַניע און אַלע דיענסטען שטעהען און פּאַקען די זאַכען.

די מוטער האָט איהם בעגריסט מיט געביזער:

— מישאַ, וואו ביזטו אַ גאַנצען טאָג? דאָ פּאַקט מען די זאַכען, איך האָב געוואָלט איינפּאַקען דיינע זאַכען אויך. דיין שראַנק איז צו, די ביזט נישטאָ, גיב דעם שליסעל.

— אָבער וואָזשע פאָהרט איהר? וואָס איז דען?

— מיר פאָהרען דאָך מאָרגען אָב קיין בערלין. אַ האַלבע שטאָדט איז דאָך שוין אַרויסגעפאָהרען!

— אָבער צו וואָס? וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט ער געפרעגט פערוואונדערט.

— וואָס רעדסטו?! ווער עס קאָן נור, אַנטלויפט. עס איז אַזאַ סכנה:

מישאַ'ן איז מיט אַמאָל אַלץ קלאָר געוואָרען. אין ערשטען אויגענבליק האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט אַ בילד פון מיטעל־אַלטער, ווי יודען צידערן אָב פון אַ שטאָדט, פון וועלכער מען טרייבט זיי אַרויס. זייערע קאָסטיומען אויף די רעדלעך שטעהען שטענדיג גרייט יעדע מינוט אָבצופאָהרען. ער האָט זיך דערמאָהנט אָן קאַסטען מיט די רעדלעך, וואָס שטעהט ביים פעטער, אַ ירושה פון עלטער־עלטער־זיידען. ער האָט זיך געפיהלט, ווי ער איז נאָך אין מיטעל־אַלטער, אין שפּאַניען אַ נאַכט פאַר'ן גירוש, אַלע יודען פּאַקען די זאַכען און אין צידערן אָב... אָבער באַלד האָט ער זיך דערמאָהנט אָן „ראָוו", אָן דער שוהל, אָן יענע יודען, אָן גאַנצען יודישען פאָלק, וואָס בלייבט איבער, און מיט אַמאָל דערפיהלט די גאַנצע געמיינהייט, פּחדנות און בעל־הבית'ישען עגאָאיזם, וואָס ליעגט אין דעם אַנטלויפען, און עס האָט איהם אָנגענומען אַ שרעק און אַן עקעל פאַר זיינע עלטערן און ער האָט אויסגעשריען מיט אַנאומענשליך קול:

— אָבער וואָס טהוט איהר? וואוהין אנטלויפט איהר? איני-גליקליכע: וואוהין אנטלויפט איהר?

— אָבער, קינד, וואָס טהוט זיך מיט דיר? — איז די מוטער צוגעגאנגען צו איהם און האָט איהם אָנגענומען ביי דער האנד און געפּריבט צו בערוהיגען זיין קאָפּ. מישא האָט זיך ארויס-געריסען פון איהר.

— און וואָס זאָלען טהון די, וואָס האָבען נישט קיין געלד צו אנטלויפען? ווי לאָזט איהר זיי איבער? איהר פערשטעהט, וואָס איהר טהוט? איהר פערשטעהט, ווי איהר האנדעלט? איהר פערשטעהט? — האָט ער געשריען, ווי א טויער, וואָס איז פערוואונ-דעט געוואָרען.

— אָבער, קינד, וואָס זאָלען מיר טהון? מיר מוזען זיך ראטעווען, ווער עס קאָן, דער ראטעוועט זיך — אָבער בערוהיג דיך, בערוהיג דיך, גיב דאָך דעם שליסעל, מיר וועלען דיינע זאכען איינפּאקען.

— וואָס! און מיך ווילט איהר אויך מיטנעהמען מיט זיך? ניין, ניין! פאָהרט, אנטלויפט, — איך געה נישט מיט אייך. זאָ-לען זיי קומען, איך בין גרייט צו די פּאָגראָמען, איך בין גרייט.

דער פאָטער איז אריינגעקומען צילויפען פון דער צווייטער שטוב אין קאָפּעל, האַלטענדיג אין דער האנד א פּאַק פּאַפּירען, געלד און צירונג, וואָס ער האָט געהאַלטען אין איינפּאקען, און געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

— וואָס איז געשעהן?

— אָבער, קינד, וואו וועסטו בלייבען? בערוהיג דיך, בע-דענק דיך, יעדער ראטעוועט זיך, ווער עס קאָן נור. בעדענק דיך, וואו וועסט' בלייבען, וואו וועלען מיר דיך לאָזען. בעדענק דיך, וואָס רעדסטו? — האָט זיך די מוטער געבעטען און טרעהרען.

מישע האָט געקוקט מיט פעראַכטונג אויפ'ן פאָטער מיט'ן צירונג אין דער האנד, און האָט געשריען צו איהם:

— אַה, ווי פעראַכט איך אייך! גאַנץ גוט אַזוי, גאַנץ גוט איז אַלץ, וואָס עס קומט אויף אייך, און וואָלט איך ניט גע-

גלויבט אין דיעם נייעם דור, וואס וועט קומען נאך זייך, און דיעם נייעם דור, וואס וועט בעסער זיין פון אייך, ווי וואלט איך מיט ליעבע אנדערע געמאכט צו מיין טרויעריג לעבען, — און ער איז האסטיג ארויס פון שטוב.

די מוטער האט זיך איבערהאפט, גענומען אמוך.

— דאס קינד איז קראנק. מישא, מישא! — איז זי אידם נאכגעלאפען אין קארידאר ביז אין הויז אריין — מישא, מישא, וואוהין געדענט? מישא, מישא!

מישא איז געלאפען, ווי עס וואלט אידם ווער נאכגעיאגט, אפגעשטעלט זיך אין מיטען גאס, ארומגעקוקט זיך. די גאס איז שוין פינסטער געווען, אלע געוועלבער פערמאכט, די לאמטערנס פערלאשען, און עס האבען זיך געהערט די טריט פון די וועלכער, וואס זענען געגאנגען מיט די ביקסען אין גאס. ער האט מיט אמאל דערפיהלט זיין גאנץ עלענדקייט. וואוהין געדענט מען? וואוהין געהט מען? ער האט זיך אן עפיס דערמאהנט און דאט אנגעהויבען צו געהן מיט פלינקע טריט אריין אין „ראזי" און אנגעקומען פאר ד"ר ליזעראוויטשעס הויז. דער לאדען איז שוין צו געווען, נור אינווייניג האט די לאמפ נאך געלויכטען, ער האט אריינגעקוקט דורך א שפאלט פון לאדען. האהעל איז געזעסען איינע אליין ביים טיש און האט איבערגעזעצט דאס בליי־העכטס פון איין קאסטען אין צווייטען אריין. ער האט אנגעקלאפט: „איך בין עס, מישא".

— אה, מישא, ווי גוט איז, וואס איהר זענט געקומען, — האט זי מיט פרייד אויסגערופען, אבער באלד איבערגעריסען און געקוקט אידם אין די אויגען אריין: פארוואס זענט איהר אזוי טרויעריג?

מישא האט זיך קוים איינגעהאלטען פון טרערען, ער האט גערעדט ערנסט:

— לאזט מיך דא זיין מיט אייך, איך האב נישט קיינעם, — ער האט נישט געענדיגט זיין זאץ, ער האט דערפיהלט

ראהעל'ס קאלטע הענט אויף זיין קאפ, אויף זיין פנים, אויף זיין האלז.

— אבער, מישא, מישא, טייערינקער מישא, — האט זי אויס-געהויבען אויף יידיש.

דאס פערצעהנטע קאפיטעל.

מאקסימאוויטש איז געווארען א בעשטענדיגער גאסט ביי קאפ-ואלסקי'ן און האט זיך זעהר דערנעהערט צו מערי'ן.

מערי איז פאר איהם געווארען איינע פון יענע נשמות, ביי וועלכע מאקסימאוויטש האט דערווארימט און איבערגעפרישט זיין ביסעל צו-אלט געמיטה.

ער האט ליעב געהאט יוגענד, און דאס יונגע פאר, וואס האט אליין אויסגעארבעטען און וואוינט זיך בעזונדער דא, אויף דעם „אסטראוו“ — האט איהם ענטציקט. ער פלעגט זיך דארט געפינען יעדען פאר-נאכט צום קאפע, האט זיך צוגעוועהנט צו זיי און עס איז געווארען זיין געליעבטע היים. ער האט געפיהרט מערי'ן איבער פעטערבורג און „ערמיטאזש“, שעהן אבגעשטאנען פאר די רעמבראנדישע קעפ און איהר דערצעהלט די געשיכטע פון יעדען בעדייטענדען בילד, ווי אזוי עס איז אנגעקומען אין „ערמי-טאזש“. ער איז געקראכען אין די פארצעלאן-אבטיילונג, מיט ליעבע בעטראכט יעדען טעלער בעזונדער און מיט מערי'ן געטיילט זיינע אנשויאונגען. פאר איהר איז ער געווען אויפריכטיג, האט אויסגעגעבען זיין גאנץ הארץ, אויסגעגאסען זיין כעס אויף דעם סיסטעם פון רוסישען ביוראקראטיזם, וואס האט אריינגעבראכט אין „ערמיטאזש“ א סך אונעכטע בילדער, און האט זיך אבגערעכענט מיט זיי פאר דעם אכטצעהן-יעהריגען מיידעל.

— געקומען פיאטר, אין ארינשטאק, צווישען זימפען, און האט געזאגט: „דא, וויל איך, זאל זיין דער פונקט פון חצה וועלט“ — און עס איז געווארען! און הונדערט דרייסיג מיליאן מענשען, צעווארפען אויף א זעכסטעל פון דער ערד, ארבייטען

אויף דעם פּיתום ורעמסס, וואָס פּאַטער האָט געגרינדעט, יאָגען פֿון זיך אַרויס זייערע קרעפֿטען און שפּריזען דעם רינשטאָק, וואָס הייסט פּעטערבורג. פֿון די פּוילישע סאַלאָנען און שלעסער האָט מען די בילדער אַרויסגעשלעפּט, צושטערט אַקולטור פֿון הונדערטער יאָהרען און צוזאַמענגעשלעפּט זיי אויף איין אָרט, אָהן טעם און אָהן סיסטעם, קיין מענש זעהט זיי ניט, קיין רעכטע פּאָטאָגראַפֿיע איז דאָך סימאַל נישטאָ פֿון זיי. האָט איהר שוין געזעהן אַ רעכטע אָבבילדונג פֿון די בילדער אין „ערמיטאַזש״? ווייסט דען די וועלט פֿון רעמבראַנד'ס בעסטען בילד: „דער צוריקגעקומענער זוהן״? נאַ, קוקט דאָרט, זעהט דאָס פּנים פֿון דעם יונג, וואָס דרעהט זיך איין אין פֿאָטער'ס שויס. איז ער נישט ווי אַקאַלב, וואָס באַהאַלט זיין קאָפּ אונטער דער קוה'ס בּרוסט? דאָס איז דאָך דאָס פּרימי־טיווסטע געפֿיהל, דאָס נאַטור־געזעץ, וואָס שטעקט אין יעדען שטאַנג פֿון אַ בלים, קען עס די וועלט? זיי זענען אין די מעטשע־טען פֿון קאַווקאַז פֿאַרײַנגעקומען, האָבען די טייערסטע קריגען אַרויס־גענומען, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך טרעדרען פֿון פֿעלקער; געטער, צו וועלכע נאַציאָנען האָבען געבעטען, אין האָבען זיי אין דעם פֿינסטערן קעלער פֿון „ערמיטאַזש״ אײַנגעגראָבען. די סיל־טאַנען האָבען די ספֿינקסען פֿון די מדבריות אַהער געשיקט און די געהיימנישפֿולע געטער פֿון די מדבריות, וועלכע זענען דורכ־געברידט מיט די זונען־שטראַהלען פֿון פֿיער טויזענד יאָהר, האָט מען דאָ, ביי די רינשטאָקען פֿון פּעטערבורג, אויפֿגעשטעלט. די זון שיינט דאָך קיינמאָל ניט איבער זיי, זיי זענען פֿערהילט אין פֿינסטערע חמאַרעס. קוקט אויף די צוויי ספֿינקסען, וואָס שטעהען ביי דער נעוואַ! זיי בענקען דאָך צוריק אין דער מדבר אַריין. נאָך די זון, וואו די מענשען זענען געקומען געבלאָנדזשעט צו זיי, עולה רגל זיין, האָבען געשלאָגען די שטערנס צו דר'ערד און געפֿרעגט ביי זיי בעשייד אויף דאָס רעטעניש פֿון לעבען. און דאָ, צו וואָס דינען זיי? ווער קוקט זיך אויף זיי אַרום? די איזוואָשטשיקעס בינדען אָן די פֿערד ביי זייערע העלזער. איך בין אַמאָל אַדורכגעגאַנגען, האָב איך געזעהן, ווי אַ שכור'ער גוי שטעהט

און פארגעס זיך ארום די ספינקסען — האב איך אין דעם געזעהן דעם סימבאל פון רוסלאנד. אויף דעם רינשטאק, וואו מען האט דעם שטענדיגען קאטאר, אויף דער פייכטקייט, וואו דער מענש איז שטענדיג פערקיהלט, ארבייט גאנץ רוסלאנד. עקסטרא־ציגען געהען אב פון ניצא מיט די שענסטע בלומען פון דער רעוויערא, און זיי זיי פיהלען ניר די לופט פון פעטערבורג, ווערען זיי פער־שמאכט. איז דען א וואונדער, וואס אויף דעם זומפ האט געקאנט אויסוואקסען אזא ווילדע שרעקענדע פחכה, ווי דאסטאיעווסקי. יעדער צווייטער מענש אין פעטערבורג איז דאך דאסטאיעווסקי'ס א טיפ — דאס איז די לופט שולדיג, די פייכטקייט און די טונ־קעלע חמארע, וואס העננט ווי א קללה איבער פעטערבורג.

געשטעקט האט ער מיט'ן קאפ אין דער רוסישער קולטור, איז געווען א טרעגער פון אידר און א שעפער פון אידה, און א טיפע שנאה איז געלעגען פערהוילען אין די ביינער פון דעם ידען צו אלץ, וואס איז רוסיש.

— געהען מאכען רעוואלוציע—ווער? דער רוסישער פויער? — האט ער געשימפט איבער די רעוואלוציע פאר מיר'ן, — זייער לופט איז דאך אנגעשטעקט מיט פראוואקאציע, אהן צו וויסען און אהן צו וועלען. ווייסט דען, וואס דער רוסישער פויער וועט וועלען אין צוויי שעה ארום? עס איז דאך א מאטעריאל, וואס האלט אין קאכען. זיי שטעהען דאך נאך אין דער פאר־היסטארישער צייט. מען האט זיי מיט געוואלד א קריסטליכע רעליגיאן אנגע־ווארפען, און זיי האבען נאך א נטיה צו די ווילדע געטער, צום אנטלויפען פון די דערפער, געהן אין די סטעפעס אין פערברענען זייערע קינדער. און מיט דעם זאל איך שותפות מאכען, מיין גורל פערבינדען מיט זיינעם! ניין, דאס מוז מען נאך מיט דער קנוט שלאגען. איך וועל ליעבער האבען צו טהון מיט דעם, וואס שלאגט זיי; ער האט דאך מעהר מענשליכע בעדערפנישען.

אזוי פלעגט ער זיין כעס אויסגיסען אויף דער שטאדט, אויף פעטערבורג, אויף די מענשען, וועלכע זענען איינגעטונקט אין דער רעוואלוציע און האבען אן איהם פערגעסען. אזוי פלעגט

ער זיך שטעלען פאר דעם אכטצעהן־יעהריגען מיידעל, פאר וועלכען ער האט אנגעהויבען צו פראנטעווען, זיינע גרויע דאדר א ביסעל אונטערגעפארבט און נייע שווארצע וועסטען זיך גענייהט.

און מענשען האבען געקוקט דערויף, וואס ער טראגט זיך אין דער ערנסטער צייט אחום מיט א נאכצעהן־יעהריג מיידעל און האבען געלאכט אין די פויסטען: „אהא, מאקסימאוויטש האט שוין ווידער עפעס געפונען“.

מען האט זעהר אימפאנירט, וואס אזא געבילדעטער און בעוואוסטער מענש געהט ארום מיט איהר. זי האט איהם ליעבליך יעדען פרידמארגען צוגעשמייכעלט און געקומען פונקטליך צו די „ראנדע־וואוס“ אין די מוזעאומס, הערצליך געפלוידערט מיט איהם אין די פאר־נאכטען אין דעם טונקעלען קליינעם סאלאן, ביי דעם זידענדען מערקישען קאפע־קאן. אמאל, אזוי גאר, ווי אומבעמערקט, האט זי זיינע האהר געגלעט, איהם איבערראשט מיט א קראוואטע אדער מיט אן אלטער גראווירע. עס איז נישט בלויז געווען א בעציהונג ווי צו א פעטער, ניין, נור עפעס א רחמנות, אויסגעמישט מיט א מאדנעם געפיהל, וואס זי ווייסט עס נישט ווי אנצורופען, האט זי אריינגענומען צו דעם שטאלצען, ליידענדען קונסט־קענער.

מאקסימאוויטש פלעגט האן טיילמאל פאר איהר אויסטהון זיין מאסקע און זיין געזיכט פלעגט אננעהמען זיין נאטירליך טרויעריג־אויסזעהן, נור בעגאסען מיט׳ן שמייכעל פון גליק און אמת׳ן נחת...

דאס פופצעהנטע קאפיטעל.

קאוואלסקי האט געקוקט אויף מאקסימאָוויטשעס בעצידונג צו מערי'ן וועדער גלייכגילטיג און אפילו מיט סימפאטיע. ער האט געוואוסט, אז מערי קאן פון דעם אלטען קונסט־קענער וועדער פיעל לערנען. ער האט בעמערקט א שמייכעל ביים עולם צו מאקסימאָוויטשעס ארומטראָגען זיך מיט דער „אכטצעהן־יעהריגער" (מאקסימאָוויטשעס שוואכקייט איז געווען איבעראל בעקאנט). קאוואלסקי'ן איז געגאנגען אום מערי'ס כבוד, ער האט זי געוואלט מאכען אויפמערקזאם — נור עס איז ניט געווען אויף וואס. מאקסימאָוויטשעס בעציהונגען צו מערי'ן האבען איהם אויסגעזעהן אזוי נאאיוו, אונשולדיג און אויסער קאנקורענץ, אז עס האט איהם א רחמנות ארומגענומען צו דעם אלטען פערזיינזאמטען קונסט־קענער. האט ער נאך אליין מערי'ן צוגערעדט צו דער פריינדשאפט.

— זיי גוט צו מאקסימאָוויטשען, זיי גוט, קינד, עס איז א רחמנות אויף איהם, און ער האט דאך דיך אזוי ליעב.

דערצו איז קאוואלסקי געווען די לעצטע צייט וועדער פערטראָגען, בייז און אויפגערעגט. דערצו האט איהם געבראכט נאטאליא מיכאילאָוונא — די דאמע פון דעם בעקאנטען סאלאָן. פון דער ערשטער צייט אן, ווען קאוואלסקי איז נור קיין פעטערבורג געקומען און מען האט פון איהם אנגעהויבען צו רעדען אין די קונסטלערישע קרייזען, איז איהר געגאנגען אום דעם, אז ער — דער יונגער שטיקעל „בעריהמטהייט" אין פעטערבורג, — זאָל פערליעבט זיין אין איהר. נור זינט מערי האט זיך בעוויזען, אלע האבען אנגעהויבען רעדען פון איהר און זי האט ביי איהר גאר איינגאנצען צוגענומען מאקסימאָוויטשען, וועלכער זיצט ביי איהר גאנצע טעג, איז עס פשוט געגאנגען אין איהר ווייבערשער עהרע, אבצונעהמען קאוואלסקי'ן פון מערי'ן. זי האט געזעהן אין איהר א קאנקורענט און האט איהר געוואלט ווייזען איהר מאכט. און זי האט אנגעהויבען צו פיינדיגען קאוואלסקי'ן מיט איהר צודרינגליכקייט. זי האט געזוכט מיט אלע מעגליכקייטען זיך צו טרעפען מיט איהם אליין,

געוואָרפען צו איהם אַ צווייטייטיג וואָרט, אַ בליק, אַ קרעכץ, אָנ-
געטהון זיך פאַר איהם, און וויפיעל ער האָט מיט זיך נישט
מלחמה געהאַלטען, און וויפיעל ער האָט זיך נישט בעמיהט זי
אויסצומיידען, דאָך האָט ער זיך מיט איהר בעגעגנט. צי איז
דאָס געוועזען אַ צופאַל, צי האָט זיך דער יצר הרע פאַר זיי אָנ-
גענומען — זי האָט איהם געזעהן כמעט יעדען טאָג און זי האָט
איהם אַלץ מעהר זיינע נערווען געריצט מיט איהר ווייבליכען
שענעם קערפער.

קאָוואַלסקי האָט בעקומען אַנ'איינלאַדונג צו זעהען די
„אויסשטעלונג פון די פרייע רוסישע קינסטלער". מאַקסימאָוויטש
האָט זיי אָבגערעדט דאָרט אַהין צו געהן. מאַקסימאָוויטש איז
איבערהויפט מעהר נישט געגאַנגען נישט אויף קיין היינטיגע אויס-
שטעלונגען, נישט אין טעאַטער אַריין און נישט געלעזען קיין בוך
פון אַ היינטיגען אויטאָר. „סאָציאַל-דעמאָקראַטען" — האָט ער גע-
שימפּפט. מערי האָט אויך נישט געוואָלט געהן. זיי האָבען איבער-
הויפט געזוכט אויסצומיידען מענשליכע געדרייערי, און מערי און
קאָוואַלסקי האָבען זיך אַלץ זעלטענער צוזאַמען געוויזען. קאָוואַל-
סקי'ן האָט דער יצר הרע געצויגען — צי ער האָט יאָ געוואוסט
דערפון, צי נישט. ער האָט באַלד דאָרט געטראָפען אויף דער
ערעפנונג נאַטאַליא מיכאַילאָוונאַ. זי איז געוועזען אָנגעטהון אין אַ
בלוי סאַמעט קלייד מיט פוטער בעניהט, אין אַ טיעפען דעקאָלטע,
פון וועלכען עס האָט זיך איהר הונדיגע, פולע ברוינליכע ברוסט
אַרויסגעלאָזען, ווי אַ רייפע קאַרש מיט טוי בעדעקט... זי האָט
זיך באַלד דערנעהנטערט צו איהם מיט דעם בעקאַנטען פער-
בענקטען שמייכעל אויף איהרע פרישע רויטע ליפען, פון וועלכע
עס האָבען זיך ווי פערהאַלשט אַרויסגעוויזען איהרע ווייסע עלפאַנ-
ביינערנע צייהן.

די ערעפנונג איז געוועזען גוט בעזוכט פון דעם עלעגאַנטע-
סטען פעטערבורגער פובליקום, האַלב עקזאָטיש אָנגעטהון אין
לעמער'ב סטיל, וואָס איז דעמאָלט געוועזען מאָדע אין פעטערבורג.
אַמדעגישע אַפּאַראַטען האָבען זיך דאָ געוויזען מיט געשפּאַלטענע

העלע קליידער, פון וועלכע עס האבען זיך ארויסגעוויזען די ראזיג־ליבעדיגע פיס פון די זיידענע לאנגע שטרימף. עס האט געדרוישט דאס זיידענס אין די שפיצען דאבען געשוימט, ווי דער שוים פון ים. עס דאבען געבלאנקט די שווארצע אויגען־ברעמען אין די זיידענע דאהר־טואלעטען. זיי האבען זיך דערווייטערט אין אנ'אבגעלעגטען קליינעם סאלאן און אבגעשטעלט זיך פאר א נאקעטען מיידעל מיט שרעקליכע דינע געטאקטע הענד און פיס און האבען בעטראכט שווייגענדיג דאס בילד.

— און איהר דענקט, אז דאס ווייבליכע, וואס די פרוי גיט איבער דעם קינסטלער, האט ניט קיין דויערנדען איינפלוס אויף זיין קונסט? — האט נאטאליא מיכאילאוונא איהם געפרעגט, קוקענדיג איהם גלייך אין די אויגען אריין, וועלכע זענען שטעהן געבליבען אויף איין ארט, און געוויזען איהרע פער'חלשט'ע ווייסע ציינער פון איהרע ליפען ארויס.

קאוואלסקי האט נישט געפרובט די אויגען אראבצונעהמען. מיט א פער'הלומ'טען ברומען האט ער איהר בליק אנטקעגען גע־נומען און האט געענטפערט:

— ניין, איך קען מיינע קאלעגען צו־גוט.

פון די ווייטערדיגע סאלאנען האט זיך פערנומען דאס געדרויש פון די זיידענע טואלעטען איבער די טעפיכער און א שטיל פליסטערן פון די הערצען.

— ווי מיינט איהר דאס? — האט נאטאליא איהם געפרעגט, דאס הויך אבגעטעמט, הארט נעבען איהם, און איהר ברוינליכער דעקאלטע האט זיך געהויבען פון די ארומגענייהטע שפיצען ביי איהר קלייד, און א הויך, מעהר פון איהר לייב, ווי פון חעם ארכידעאום־פערפום, וואס האט זיך געטראגען פון איהר דעקאלטע, דאט אחומגעהאפט זיין אטעם און איהם פער'שכור'ט.

— יא, איך קען מיינע קאלעגען צו־גוט, — האט קאוואלסקי ווידערהאלט זיינע ווערטער א ביסעל בייז, — ווען מיר וואלטען אויפ־גענומען דאס אלץ, וואס יעדע וויל פון איהר אייגענס ביי אונז לאזען, וואלט שוין גארניט איבערגעבליבען פאר ס'אייגענע.

— און דאס אליין — געמאסטען מיט דער אייגענער מאס, — האט זי איצט געזאגט, מעהר מיט איהרע אויגען, ווי מיט איהרע ליפען.

— איינע מעהר, די צווייטע ווייניגער. נור עס איז אינטערעסאנט. יעדע פרוי, מיט וועלכען קינסטלער זי קומט צוזאמען, זוכט מיט אלע מעגליכקייטען איהם צו בעאיינפלוסען מיט איהר אינדיווידואליטעט. עס איז זיי ווייניג דאס לייב, זיי מוזען אויך נאך א חלק האבען אין דער נשמה. און דאס איז יעדע. מיט אנ'אמת, — האט ער זיך מיט א פערלעגענעם שמייכעל געווענדט צו איהר, ווי ער וואלט איהר געוואלט פערהעלטען פאר דעם רויטען בלוט-פלעק, וואס זיינע ווערטער האבען ארויסגערופען אויף איהר געזיכט, — מיט אנ'אמת, האט איהר נישט בעמערקט, א פרוי געהט גאנץ אנדערש צו צו א קינסטלער, ווי צו יעדען אנדערן מאנספערשוין? און דאס יעדע, אפילו אזעלכע, וועלכע ער טרעפט צופעליג, דורכגעהענדיג, קוים ווערט זי געוואהר, אז יענער איז אויסער מאן נאך א קינסטלער, לאזט זי באלד פאלען דאס, וואס האט זיי אייגענטליך צוזאמענגעפיהרט, און הויבט באלד אן צו צו-ווינקען צו זיין קונסט, ווי זיי וואלטען אזוי ארום געוואלט ווייזען זייער אינטערעסירקייט צו זיין אליין פראדוקטיוו, נור צו ווירקען אויפ'ן צווייטען.

זי האט איהם אנגעקוקט און האט ווידער לייכט געשמייכעלט.

— גלויבט איהר נישט, אז קינסטלער זיינען ווי די בינען, וועלכע פליהען ארום איבער די בלומען, און די בלומען — דאס זיינען מיר, פרויען, פון יעדער פון אונז נאשט איהר אויס דעם זאפט. — האט נאטאליא געזאגט, געווארפען אויף איהם א פערשעמט שמייכעלע און אראבגעלאזט די אויגען צו דר'ערד.

אין דעם קליינעם סאלאן האבען זיך אנגעהויבען ווייזען די געסט פון דער אויסשטעלונג. איינינע דאמען אין פאנטאסטישע קליידער, געפיהרט פון א יונגען מאלער מיט לאנגע צושויבערטע האהר, אין א קורץ רעקעל, פון וועלכען עס האבען זיך ארויסגעזעהן זיינע צו-לאנגע הענד, זיינען אריין אין דעם סאלאן, וואו

דער יונגער מאלער האט צונויפגעפירט די דאמען צו זיינע סקיצען, וועלכע זיינען געהאנגען אויף דערוועלבער וואנד, וואו נאטאליא און קאוואלסקי זיינען געשטאנען, און האט אנגעהויבען די דאמען צו ערקלערען דאס ניי־ערפונדענע ליכט פון זיינע סקיצען. נאטאליא און קאוואלסקי האבען אפגעהאקט זייער געשפרעך און אנגעהויבען רייזען פון עטוואס אנדערס.

— האט איהר שוין געזעהן די נייע טעפיכער, וואס דער אגענט פון מיין פאטער'ס פאבריק האט מיר מיטגעבראכט פון פערסיען?

— ניין.

— דאס מוזט איהר זעהן, עס וועט אייך זיין זעהר אינטערעסאנט.

— ביי געלעגענהייט.

— האט איהר איצט עפּיס וואס בעסערס צו טהון? ווילט איהר דען נישט געהן? איך גלויב, מיר האבען שוין אלע געזעהן.

— איך בין גרייט.

זיי האבען דעם סאלאן פערלאזט. אין קארידאר פרעגט נאטאליא:

— וואו איז מערי? פארוואס האט איהר זי נישט מיטגעבראכט?

— זי האט נישט געוואלט געהן. זי האט בעזאך. איך גלויב, אז מאקסימאוויטש וועט היינט זיין ביי אונז, מיר זאגען איינאיינעם געהן צו דעם אווענד צו סאפיא אנדריייעוונא.

— וואס, איז ער אפט ביי אייך? אה, דער מאקסימאוויטש! זינט ער האט געזעהן אייער מערי, ווייזט ער זיך נישט מעהר. זענט איהר נישט אייפערזיכטיג? — האט זי זיך געווענדט צו קאוואלסקי'ן.

קאוואלסקי'ן איז שרעקליך אונאנגענעהם געווען דאס געשפרעך, ער האט'ס איבערגעריסען מיט שווייגען.

— ווילט איהר דען נישט מיך אהיים בעגלייטען? איהר וואלט באלד די טעפיכער געזעהן.

— איזוואשטשיק! — רופט דער שווייצאר צו א שליטען.

— מען דארף נישט, — חינקט זי מיט דער האנד צום שווייצאר, — איך האב ליעב חעם פעטערבורגער פאר-נאכט. אזוי זעלטען האבען מיר דא די זון, דאס לעצטע ביסעל, — זאגט זי צו קאוואלסקי'ן, — חעלען מיר נישט צו-פוס געהן?

— ווי איהר ווילט.

אין פעטערבורג קומט זעלטען ווען ארײן די זון אין ווינטער-צייט. נאר קוים קומט זי שוין אמאל ארײן, שטעהט זי א גאנ-צען טאג מיט אזא הערליכקייט, מיט אזא פראכט, אז עס דאכט זיך, אז זי וואלט געוואלט אבגעהמען פאר דער גאנצער צייט, וואס זי איז נישט געווען. לאנגזאם, גאנץ לאנגזאם איז זי אויס-געגאנגען אונטער דעם גאלדענעם נאדעל-שפיץ פון פעטראפאוו-לאווסקי. דער גאלדענער נאדעל-טורם האט זיך געדאכט, אז ער צעגעהט זיך אין חעם ברענענדיגען ליכט. די הייזער זענען געווארען בעגאסען מיט אזא פאנטאסטישער בעלויכטונג, אז עס האט זיך געדאכט, ווי דאס קומט ארויס אויס א לעגענדע; ווי ליכטיגע זינען וואלטען ארומגעבלאנדזעט איבער די בעשנייטע גאסען, האטש די קאנאלען האבען זיך שוין געהילט אין טונקעלן אווענד.

א קליינע צייט זענען זיי געגאנגען אהן א ווארט צו רײדען. איינגעהילט אין איהר לאנגען פאקענעם זשאקעט, האט זי ארויס-געוויזען איהר פולען קארשען-קאפ. איהר פנים האט געברענט, און מען האט געהערט, אז איהר הארץ שלאגט אין דעם נאקעטען דעקאלטע הינטער דעם ווייכען פוטער-פעלץ. זי האט אונבעהאלפען-קינדיש איינינע מאל איבערגעווארפען איהרע ברענענדיגע אויגען אויף קאוואלסקי'ן, וועלכער איז געגאנגען נעבען איהר עפיס ביז אין דעם קאפ אראבגעלאזט צו דר'ערד. זי האט איינינע מאל הויך אבגעקרעכצט און דער ווארימער דופט, וואס האט געשלאגען פון איהר, האט ווידער געדויכט אויף קאוואלסקי'ן און ער האט זיך נישט אומגעקוקט, ווי ער האלט מורא געהאט א ווארט ארויס-צורײדען.

זי איז פלוצים שטעהן געבליבען, ווי אונבעהאלפען. איהר טיעפער קאלאש איז אראבגעפאלען פון איהר פוס, און דער

קליינער געטאַקטער לאַק־שוה מיט איהר זיידענעם שווארצען שטרימפף איז געבליבען הענגען אין דער לופטען, איבער דער פעטערבורגער בלאָטע. קאָוואַלסקי האָט איהר חנם קאַלאָש דער־לאַנגט. זי האָט צו איהם אפילו געקוקט פון איהר טיעפען הוט און געוויזען איהם דעם איידעלען אויסגעטאָקטען פוס.

— פאַרוואָס זענט איהר אַזוי שלעכט צו מיר היינט? — האָט זי פלוצלונג געזאָגט און געקוקט איהם ווידער אין די אויגען אַריין.

— איך בין שלעכט? איך ווייס גאָרניט! — האָט קאָוואַלסקי ווידער געשמייכעלט און ווידער ניט געקאָנט איבער־טראָגען דעם ברען פון איהרע אויגען.

— יאָ, איהר זענט צו מיר זעהר שלעכט היינט, זעהר שלעכט, — האָט זי געזאָגט און געביסען איהר אויבערשטע ליפ מיט איהרע ווייסע אַלבאַסטער־צייהן.

— פיליכט וועלען מיר פאָהרען, צו איך איז נאָך אַזוי ווייט, — האָט ער געזאָגט אויפגערעגט.

— אַז איהר ווילט, וועלען מיר פאָהרען.

זיי האָבען צוגערופען אַן איזוואָשטשיק און געזאָגט דעם אַדרעס.

לאַנג זענען זיי געפאָהרען און האָבען צווישען זיך קיין וואָרט ניט גערעדט, יעדער אין זיין זייט געקוקט. פלוצים האָט זיך קאָוואַלסקי אומגעקעהרט און געקוקט איהר אין די אויגען אַריין.

זי האָט זיין פנים נישט דערקענט, עס האָט געפלאַמט אין די אויגען זענען איהם אַנדערש געוואָרען, גרעסער און געלויכטען אין זיין פנים; ער איז געווען ערנסט, נור צורודערט און איהר געקוקט גלייך, גלייך אין די אויגען אַריין.

זי האָט פון איהם איהר בליק נישט אַוועקגענומען. דאַגעגען זי האָט זיך געלאָזט בעטראַכטען פון איהם, אויסגעשטעלט דעם פלאַם פון איהר אויג געגענאיבער זיינעם און געלאָזט אָפען איהרע הלשדיגע ווייסע צייהן. פון הינטער איהר פעלץ האָט זיך געטראָגען

דער ווארימער אטעם פון אידר קערפער אינאיינעם אויסגעמישט מיט ארכידעען-געשמאק. קאוואלסקי האט געטרונקען דעם געשמאק מיט א נאפען מויל. אזוי האבען זיי זיך אנגעקוקט, ווי צוויי טיער א לאנגע מינוט.

זי האט געוואוסט, אז זי דיענט איצט און האט שוין קיין ווארט נישט גערעדט, נור מיט דעם טריאומפירענדען שמייכעל, וואס איז אזוי אייגען דער ארט פרויען, האט זי געשמייכעלט און געלאזט זיך אויסעסען פון קאוואלסקי'ס דורשטיגע בליקען.

אז זיי זענען אנגעקומען ביים קארידאר, האט זי שוין געפרעגט גאנץ גלייכגילטיג:

— אידר געהט מיט ארויף?

— געוויס, איך בין דאך נייגיריג צו זעהן די טעפיכער, — האט ער פערקרימט די ציהן.

זי האט אין זיך געשמייכעלט און, טריאומפירענדיג, פריהער ארויף אויף די טרעפ.

אז זיי זענען אין צימער אריין און די דיענסט האט פון אידר דעם מאנטעל און הוט אראבגענומען, האט זי אידם אין סאלאן אריינגעפירט, געוויזען אידם די טעפיכער, וועלכע זענען געלעגען אויסגעלעגט אזוי נור, זיי צו בעטראכטען.

— נישט וואהר, שען, בעזעהט, מיכאאיל, — האט זי געשמייכעלט, — פערצייהט, איך קום באלד אריין.

זי איז ארויס פון צימער מיט קליינע רוהיגע טריט, צוריקווארפענדיג דעם קאפ הינטער זיך.

ער האט נאכגעקוקט אידרע שענע, געטאקטע פיס, אידרע טריט, וואס זענען געווען רהיטמיש און גלייך, ווי זי וואלט געצוונגען מיט אידר גאנצען שווארצען, חנ'עוודיגען קערפער, וואס האט זיך איצט ווי א פולע פרוכט ארויסגעגאסען פון אידר זיידען קלייד, און אויסגעגעסען יעדע בעוועגונג אידרע.

אז זי איז פערשוואונדען, האט ער זיך ארומגעקוקט אין דעם האלב-טונקעלען צימער, און א גרויס געלעכטער, אויסגעמישט מיט פערדרוס, האט אידם ארומגענומען אויף זיך. „שענע צי-

טען, — האָט ער צו זיך געזאָגט, — מען האָט דיך געפאַנגען, קאָוואַלסקי, — מיט וואָס מען נעהמט דיך?!... אַה, איך קען דאָך די שטיק! מיך וועסטו נישט נעהמען, וועסטו נישט בעקומען", — האָט ער צו זיך געזאָגט, אָנגעהויבען אַרויף און אַראָב צו געהן איבער'ן צימער. „אָבער וואָס טהו איך דאָ? — האָט ער צו זיך געזאָגט, — אַריינגעפיהרט מיך אין סאַלאָן און איבערגעלאָזט מיך דאָ אין טונקעלהייט. און וואָס וואָלט געווען, ווען איך געה אַזוי אַוועק איצט און לאָז זי איבער? נאַ, מיך נעהמט מען נישט מיט אַזעלכע זאַכען; אַה, וואָלט דאָס געווען אַ שטיקעל, וואָלט דאָס געווען אַ שטיקעל". אָבער ער איז דאָך געבליבען און איז צוגעגאַנגען צו די טעפיכער, זיי בעטראַכטען בּיי דער קאַרגער שיין פון דעם טאָג־ליכט.

— נישט וואָהר, דאָס איז דאָך רייצענד, — האָט איהם אין פנים געגעבען אַ שלאָג פלוצלונג דער דופט פון איהר דעקאָלטע. ער האָט געגעבען אַ קוק אום — זי שטעהט האַרט נעבען איהם, אָבער אַזוי האַרט, אַז איהר ברוסט בערירט די זיינע, און איהרע לאַנגע נאַקעטע הענד האַלט זי אַרום איהרע געקרייזעלטע לאָקען און קוקט איהם גלייך אין די אויגען אַריין מיט יענעם פער'הלשטען שמייכעל אויף די ליפען און אָבגעפרישט אינגאַנצען מיט יונגען הויי־פּערפום, וואָס חוֹפטעט, ווי אַ צויבער פון איהרע האָהר און האַרץ.

— נישט וואָהר, זענען זיי שען, — ווייזט זי גלייכגילטיג אויף די טעפּיכער.

קאָוואַלסקי האָט זי פלוצלונג געגעבען אַ שליס־אַיין אין זיינע אָרעמס און האָט זי אָנגעהויבען צו בעדעקען מיט קושען, ווי אַ משוגע'נער.

— אָבער, געדענקט אין גאָט — מיין מאַן איז דאָ, — האָט זי געפּליסטערט אין דער שטיל און געריסען זיך פון איהם — מיין מאַן, מיין מאַן.

— טויזענד מענער איז מיר נישט קיין חליק, — האָט קאָוואַלסקי געברעהט דויך — זאָל ער זיין, איך האָב קיין מורא

ניט, און האָט לײדענשאַפטליך געקושט אירע אויגען, אירע האָר.

זי האָט אים פערשטעלט מיט דער האַנד דאָס געזיכט און געלאַכט צו אים מיט די אויגען.

— אָבער נישט אַזוי הויך, משוגע'נער, מײַן מאַן וועט הערען, ער איז דאָרט, — ווײַזט זי אויפ'ן קאַבינעט.

— גערט מיך נישט אָן, — האָט ער גערעדט בײז, ווי אויף זיך אַלײן, — זאָל ער זײַן, איך וויל אַלץ, אַלץ...

זי איז בלײך געוואָרען, געשיקט זיך אַרויסגעדרעהט פון אים און בענאָמען אים מיט איהר בּיסעל פערפום און געקרעכצט מיט אַ געדיימטען פליסטערן:

— אָבער בערוהיג דיך, משוגע'נער, בערוהיג דיך, מײַן מאַן איז אין חדר-הײם.

ער האָט זי אָנגענומען שטאַרק בײַ דער האַנד, אַז זי האָט געציטערט.

— מיט מיר שפּילט מען זיך נישט! איך האָב לאַנג מלחמה געהאַלטען. האָסטו חקא געוואָלט זיך מיט פײַער שפּיעלען, טאָ בין איך לעצטען אַרײַן, — האָט ער אויסגעשריען און זי אַרומגעהאַפּט מיט בײדע הענד, ברוטאַל זי אויפ'ן דיוואַן געוואָרפען און אָנגעהויבען אירע ליפּען צו בײַסען.

— אָבער מײַן מאַן איז אין חדר-הײם, געדענק אין גאָט, — האָט זי זיך געבעטען.

— זאָל ער זײַן, — האָט ער אירע ליפּען צוגעשלאָסען מיט זײַנע צײן.

זי האָט מורא געהאַט פאַר אים, נאָר זי האָט שרעקליך ליעב געהאַט איצט צו קוקען אין זײַנע גרויסע אויגען אַרײַן. זי האָט זיך געטרײסעלט און מורא געהאַט, אַז די טהיר זאָל זיך נישט עפענען, און אונטערגעגעבען זיך ווי אַ קעצעל אונטער אַ רעגען.

— ווײסט קעהרען צו מיר?

— יאָ.

— ווען זאָל איך קומען?

— קום מארגען, פיער; איך וועל ארויסהענגען א רויט טיכעל אין ליפּטשיק, וועסטו זעהן.

זי האט נאך אויסגעשטרעקט אירע קארשען-ליפּען צו איהם, איהרע פולע הענד, ער האט זיך ארויסגעמאכט פון איהרע הענד, בחטאל זי אבגעשטופּט, און איז האסטיג ארויס פון שטוב, געהאפּט דעם פעלץ, און אהן א ווארט צו ריידען האט ער די טהיר צוגעהאקט הינטער זיך.

דאס זעכצעהנטע קאפּיטעל.

קאוואלסקי איז אויפ'ן גאס ארויס. ער האט זיך געפיהלט פרייער און בעסער. עס איז שוין נאכט געווען. פון אומעטום האט זיך געגאָבען דאס ליכט, די בעוועגונג איז געווען זעהר בע-לעבט, און ער האט זיך אין מיטען דער מענגע געפיהלט ווי אין א נייער וועלט. ער האט געוואָלט פלינק אנטלויפען פון דעם אָרט, געהאפּט א איזוואָשטשיק און געהייסען פאָהרען. וואוהין — האט ער נישט געזאָגט, און מיט דעם יאָגען פון שליטען זע-נען זיינע געדאנקען געלאָפען. ער האט אנגעהויבען אליין זיך צו בעטראכטען, און מיט אמאל איז איהם פאר די אויגען שטעהן געבליבען די גאנצע פעטערבורגער געזעלשאפט, אין וועל-כער ער געפינט זיך איצט, און די ראָליע, וואס ער שפּיעלט אין איהר — דער דאָן-זשואן, וואס פערפיהרט די ווייבלעך פון דער געזעלשאפט.

— וואס טהו איך דאָ? וואס האבע איך זיך אין פעטערבורג ארום? — איך האב געמאָלט א בילד און עס איז מיר איין מאל אין מיין לעבען געראָטען צו נעהמען דערפאר טויזענד רובל, און שוין, און איך האב שוין גענוג. קיין פאריז נישט געפאָהרען, קיין איטאליען נישט געפאָהרען, נור זיץ אין פעטערבורג און שפּיעל די ראָליע פון גרויסען מאלער און פערפיהר מיידלעך און ווייבלעך, און לעב א גוטען טאג, א גוטען טאג. ער האט געפיהלט, אז ער מוז אוועקפאָהרען פון פעטערבורג, ווי צום

ניכטען, פּלוצים פערשווינדען, ארויסרייסען זיך, אז ניט — וועט ער דא זיין גאנץ לעבען שטעקען בלייבען. עס איז איהם מאוס געוואָרען פעטערבורג, און ער האָט זיך פערבענקט צו זיין אליין, אליין נור מיט זיין פענזעל, דאָרט הינטער'ן טיעפען וואלד און די בערג און בעטראכטען יעדען טאָג די זון און די בערג, דאָס וואסער, וואָס ברעכט זיך אין אייז, די שאָטענס, ווי זיי לעגען זיך איבער'ן שניי. און זיי וואוינען דאָרט אויפ'ן בוידעם־שטיבעל מיט זיין קאָלעגע, דעם הוצעלישען פויער בוטשוק, מיט וועלכען ער איז צוזאמען אין אקאדעמיע געווען. קיין געלד זאָל נישט זיין, נור ברויט, ברויט אסך און א טונקעל מיט האָניג, וואָס בוטשוק'ס פאָטער, דער פויער פון דאָרף, האָט דעם זוהן פון דער־היים געשיקט, און זיי זיצען און טונקען דאָס ברויט אין האָניג און עסען, און ליעגען א גאנצען טאָג אין די וועלדער אויף די בערגער און האפען וואָלקען, וואָלקען.

אַה, האָט זיך איהם איצט פערבענקט נאָך וואָלקען, נאָך הימעל, נאָך דער לופט, נאָך די ריינע דורכזיכטיגע לופט, נאָך דעם ריח פון דער ערד, נאָך דעם שניי, וואָס לעגט זיך איבער די בערגער, און נאָך דעם אלטען דויכען „העקאָנט“, און נאָך דעם פרישען טוי, וואָס פאלט פון הימעל יעדען טאָג און דעקט אלץ צו — וואָלט ער צומאָרגענס געגעבען א געהן ארויס און אריינגענומען אין זיך דעם ריינעם דורכזיכטיגען דופט (עס איז איהם עפּיס אריינגעפאלען אין קאָפּ, און ער האָט געטאפּט זיין קאָשעניע). הונדערט און פופציג רובל האָב איך נאָך, און וואָס חאָלט געוועזען, ווען איך האָב זיך אזוי אויף, ווי איך שטעה און געה, און אוועק, היידא, אוועק, אוועק...

ער איז שוין געפאָדרען, ער האָט שוין געזעהן, געפיהלט די לופט פון דער רייזע פון אויף יענער זייט פעטערבורג. און דאָרט האָט געגעבען א טרייסעל — מערי.

ער איז פערשעמט געוואָרען ביי דעם געדאנק. מערי! — ער האָט זי אין דעם אויגענבליק געזעהן אין אלע איהרע געשטאלטען, איהר גאנצע נשמה און וועזען האָט ער בעפיהלט.

אַזוי ווי ער האָט זי געקענט, — און ער האָט זי געקושט אין זיך. זיין פנים איז בעלויכטען געוואָרען פאַר גליק, אַז זי גע־הערט צו איהם און פלינק האָט ער געהייסען דעם איזוואָשטשיק, אַז ער זאָל אַהיים פאָהרען. ער האָט זי געוואָלט די מינוט זעהן, זעהן זי, הערען זי, פיהלען זי און קושען זי, — איהר גאַנצע נשמה אויסקושען.

ער האָט געבענקט נאָך אַ גרויסען ליעבעס־געפיהל, וואָס זאָל איהם איינגאַנצען אַריינגעהמען און זאָל זיך קאָנען איינגאַנ־צען אוועקגעבען דעם געפיהל, דיענען דערצו. און ווי האָט איצט מקנא געווען מישאַ'ן. יאָ, עס איז דאָ אַ גרויס געפיהל אויף דער וועלט, און נור געצעהלטע בעזיצען עס — מישאַ. ער האָט'ס פון דערווייטען געזעהן, טיעף געקוקט אין זיין הארץ, און גלייך געשטעלט זיך צו מישאַ'ן...

אַ שרעק האָט איהם אַרומגענומען פאַר זיין לעערקייט. ער האָט דערזעהן פאַר זיך אַ גרויס ליכט, צו וועלכען ער קאָן ניט דערגרייכען, און אַ בענקשאַפט האָט איהם איצט אַרומגענומען צו בעזיצען יענס געפיהל פון איבערגעבענהייט, פון אוועקשענקען זיך, אויסטוישען אַלע קליינע פערגניגענס אויף אַ גרויס גליק און פרייד. און ער האָט זיך געוואָלט איינריידען, אַז ער בעזיצט דאָס גע־פיהל צו מערי'ן, און ער האָט אין זיין זכרון איהר גאַנצע שענ־הייט אַרויסגערופען און מיט פיעל צערטליכקייט אַרויסגעבראַכט איהר נאָמען פון זיינע ליפען, און געהייסען אָבשטעלען דעם איז־וואָשטשיק פאַר אַ בלומען־געשעפט און געקויפט דריי פון די צערטליכסטע ווייסע רויזען, צו בעפוצען איהר שוואַרצען קאָפ האָהר אויף דעם אָווענד, וואָס זיי געהען איצט צו דער בעוואוסטער שריפטשטעלערין סאָפיאַ אַנדרייעוונאַ.

ער האָט געזעהן איהרע שוואַרצע פעריל־האָהר בלישטשען אַרויס פון צווישען די ווייסע רויזען, און אַ גרויס צערטליכקייט האָט איהם אַרומגענומען צו איהר, געזעהן די געשטאַלטען פון איהר יונגען קערפער און האָט אַלעס געקושט אין איהר. איך וועל מיר זי נעהמען און אוועקפאָהרען קיין איטאַליען, קיין רוים

אין דאָרט מיט איהר וויינען און בעגליקט ווערען פון איהר בליק, נור ווי צום שנעלסטען, ווי צום שנעלסטען, — האָט ער געזאָגט — דאַרף מען דאָס טהון, שוין, היינט ביי־נאַכט. פּעטערבורג איז סם, עס לאָזט נישט צוזאַמען זיין, צונויפנעהמען זיך און אַוועקגעבען זיך אינגאַנצען.

אין דער טיעפסטער בעהעלטעניש פון זיין האַרץ איז ווער געזעסען און מיט'ן קאָפּ שפּאָטיש געשאָקעלט אויף איהם, און עס האָט געהייסען: „וועמען נאַרסטו? וועמען? צום בעסטען וואָלסטו דאָך געוואָלט איצט אַליין זיין"...

מיט זיין פרייד און גליק האָט ער פערשטומט די שפּאָטישע שטים אין זיין האַרץ. ער האָט זיך פערטיעפט אין דער ענטציקונג פון איהר שענקייט און זי געזעהן אין איהרע שענסטע מינוטען, און עס איז איהם געלונגען — ער האָט זיך געפיהלט גליקליך און פרעהליך חערמיט, וואָס ער וועט זי באַלד זעהן, וואָס דאָס שטילע זינגענדע וועזען זיצט איצט דאָרט ביי זיך אין צימער און איז אינגאַנצען איבערגעגעבען איהם, וואַרט אויף איהם און געהערט צו איהם.

מיט ליעבע האָט ער אָנגעקלאַפּט אָן איהר טהיר, ער איז אַריין. ביי איהר אין צימער האָט ער געטראָפען מאַקסימאָוויטשען, וועלכער איז געוועזען אינגאַנצען אַ אויסגעבראַנטעוועטער און אַ אויסגעגאָלטער, פערלעגט איין פוס אויפ'ן צווייטען און געטרונקען שוואַרצע קאַפע. דאָס טערקישע קעסעלע האָט זיך געקאָכט פאַר איהם און ער האָט געפיהרט מיט מערי'ן אַ לייכט קאַפע־געשפּרעך. זי איז געוועזען ביי זיך אין שלאָף־צימער, געמאַכט דעם טואַלעט און געפיהרט דאָס קאַפע־געשפּרעך דורך דעם קאָראַלען־פאָרהאַנג, וואָס האָט פערשטעלט איהר שלאָף־צימער.

— נו, ווי געפעלט אייך די אויסשטעלונג פון אונזערע מושיקעס? — פרעגט מאַקסימאָוויטש אַ ביסעל צומישט און מיט אַ פערלעגען לעכעלן, וואָס דער האָט איהם געטראָפען רעדען מיט מערי'ן דורכ'ן פאָרהאַנג.

— אַה, די ביזט עס! — רופט מערי — ניין, ניין, מען קאָן

נאָך ניט אַריינגעהן, — האָט זי געמאָכט שנעל טויער פון דעם צווייטען צימער.

— מיר וואַרטען אויף איך. מיר וועלען אינאיינעם געהן צו סאָפיאַ אַנדריעווגאַ, זי האָט איך זעהר געבעטען, — האָט זיך מאַקסימאָוויטש ווי האַלב פערענטפערט.

קאָוואַלסקי'ן איז מיט אַמאָל קלאָר געוואָרען די לאַגע פון מערי'ן, ווי זי זעהט אויס אין דער געזעלשאַפט, אין וועלכע ער האָט זי אַריינגעבראַכט, און דערין האָט ער זיך זעלבסט בע־שולדיגט, און צום ערשטען מאָל האָט ער מיט'ן גאַנצען ערנסט באַטראַכטעט, וואָס ער האָט געטהון. ער האָט גענומען אַ יונג מיידעל פון אַ גוט הויז אַרויס, וואָס דאָרט נאָך האָבען איבער זיך אָנ'אַכטגעגעבען, און האָט זי אַריינגעבראַכט אין אַ געזעלשאַפט פון אָבגעלעבטע, ווייניגע מענער, וועלכע האָבען געמאַכט אויס איהר אַ פריהצייטיגע סאַלאָן־דאַמע, און פאַר די אויגען האָט זיך איהם געגעבען אַ שטעל פאַר דאָס בילד פון נאַטאַליאַ מיכאַילאָוונאַ.

— דו קאָנסט, — האָט זי אַרויסגעשטעקט איהר קאָפּ דורך דעם פאָרהאַנג און האָט גערופען קאָוואַלסקי'ן, — זעה, ווי איך זעה אויס: אָבער איהר, אָסיפּ גריגאָריעוויטש, איך בעט איך, איהר קוקט נישט, — האָט זי געריפען קאָקעטיש.

— איך וואַרט, ביז עס וועט אינגאַנצען פאַרטיג זיין, — רופט זיך אָן מאַקסימאָוויטש.

קאָוואַלסקי האָט די בלומען גענומען און איז אַריין צו איהר אין שלאָף־צימער. זי, נאָך קעמענדיג זיך די האָאָר ביים שפּיגעל, זאָגט אין העכער שטיל:

— איך האָב ערהאַלטען אַ גרויסע טעלעגראַמע פון טאַטען. ער שרייבט, איך זאָל באַלד אַהיים פאָהרען, אַז ניט — קומט ער אַליין צופאָהרען.

— איז שוין לאַנג צייט געוועזען, — רופט זיך אָן קאָוואַלסקי ביזע מיט אַ הויך קול.

— וואָס? — האָט זיך מערי מיט אַ בליץ געדרעהט אָבגעווענדעט פון שפּיגעל און איהם געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין.

— דו דארפסט האבען איבער דיר א מענשען, אניאפאלקין, דו ביזט נאך א יונג, נאריש מיידעל!

זי האט איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אריין. ביי דעם גאנצען צארן, וואס זיינע רייד האבען ערוועקט אין איהר, האט זי ארויסגעפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין אייפערזוכט. און זי האט ליעב געהאט צו קוקען אויף זיין בלייך געזיכט, אויף זיינע ציטערדיגע ליפען. זי האט באלד געוואלט איינפאקען איהרע זאכען און, ארויס פאהרען. נייר אז זי האט דאס באשלאסען, איז זי רוהיג געווארען, זי האט זיך ווייטער אנגעטהון, איז אריין צו מאקסימאוויטש'ן און איפ'ן געזיכט ביי איהר איז גארנישט געוועזען צו דערקענען.

קאוואלסקי'ן האט שוין באנג געטהון זיינע רייד. ער איז איצט געוועזען פערליעבט אין איהר ביז צום טיעפסטען ביין.

ער האט געוואלט דערגעהן וועגען וואס זי קלערט, וואס זי האט באשטימט, נור איהר געזיכט איז אזוי גלייכגילטיג געוועזען, אז עס איז גארנישט געוועזען צו דערקענען.

זי האט אנטקעגען־געגעבען מיט דאנקבארע בליקען די בלי־מען, וואס ער האט איהר געגעבען, און די רייד, וואס ער האט גערעדט צו איהר, אבער דאס האט איהם קיין זאך ניט קלאר געמאכט.

זיי זענען אלע דריי אוועק צו דעם אווענד צו דער שריפט־שטעלער'ין סאפיא אנדרייעוונא, און קאוואלסקי האט געקלערט די גאנצע צייט, ווי אזוי זי איבערצובעטען.

דאס זיעבצעהנטע קאפיטעל.

ביי סאפיא אנדרייעוונא איז געוועזען דער נייטראלער באדען, אויף וועלכען עס זענען זיך צוזאמענגעקומען מענשען פון פער־שיעדענע ריכטונגען אין דער קונסט און אין דער פאליטיק. ביי איהר אין סאלאן האבען זיך באגעגענט דער ליבעראלער פאפ מיט'ן עקסט־לינקען אנהענגער פון לעסערים שיל מיט א בכבוד'ן פרא־

פֿעסאָר, און אַלע האָבען זיך בײַ איהר געפֿיהלט גוט. אַליין איז זי געװען אַ העכסט אינטעליגענטע פֿרױ, דורכגעדרינגען מיט דער קולטור פֿון מערב-אײראָפּאַ, װאו זי האָט פֿערבראַכט אַ לענגערע צײַט פֿון איהר לעבען. זי האָט זיך באַשעפֿטיגט מיט ליטעראַטור מעהר אױס דילעטאַנטישער קולטור-נײַגיעריגקײט, װי אױס טאַלענט. זי האָט אָבער געקאָנט האַלטען איהר סאַלאָן אין יענעם ליכטיגען גײַסטרײַכען טאָן, אױסגעמישט מיט שענהײט און פּאַרפֿיום. נידריג געװאַקסען, פֿערקעמט די האָהר שײטעל-גלאַט, האָט זי זיך אָנגעטהון אײנפֿאַך, נור מיט גרױס געשמאַק. אין שװאַרצען זײַדענעם קלײד מיט דעם זילבערנעם צלם אױף איהר האַרץ (סאָפֿיאַ אַנדריײעװנאַ האָט געשטאַמט פֿון יידען און האָט געטראָגען אַ זילבערנעם קרײַץ מעהר אַלס צירונג, װי אױס רעליגיאָזיטעט), האָט זי עמפּפֿאַנגען די געסט אין איהר ליכטיג לופֿטיגען סאַלאָן, װעלכער איז פֿיל געװען מיט בלומען אין אַלע װינקעלעך. אױף איהרע קלײנע חנעװדיגע ליפּעלעך האָט געשװעבט יענער אָמענהערציגער שמײכעל, מיט װעלכען זי האָט עמפּפֿאַנגען די געסט, װעלכער איז ניט בלױז געקומען פֿון גוטער ערציהונג, נור אױך פֿון איהר אמת'ער, אױפֿריכטיגער נשמה. די געסט זענען דאָ געװען די אײגענע, װאָס בײַ נאַטאַליאַ מיכאַילאָװנאַ, נור עטװאָס געמישט מיט מעהר ערנסטע און פֿאָרנעהמע הערען. אַ פּראָגרעסיװער פּאָפּ איז געזעסען, װעלכער איז געװען באַקאַנט אין גאַנצען פּראָװינציען רוסלאַנד, אַ צװײ אַקאַדעמיסטען, פּראָפֿעסאָרען און אײניגע קאַדעטישע פּאָליטיקער. די געזעלשאַפֿט פֿון נאַטאַליאַ מיכאַילאָװנאַ האָט זיך דאָ געפֿיהרט ערנסטער, צוריקגעהאַלטענער און געלאָזט רײדען די עלטערע. סאָפֿיאַ אַנדריײעװנאַ איז געװען אַ גוטע בעל-הביתטע. זי האָט געװאוסט די שװאַכקײט פֿון יעדען גאַסט איהרען און האָט געזעהן, אַז בײַ איהר אױפֿן אָװענד זאָל יעדער געפֿינען די זאַכע, צו װעלכער זײַן האַרץ נײגט. הירכיעם האָבען זיך אױף די „זשור-פֿיקסען" פֿון סאָפֿיאַ אַנדריײעװנאַ געפֿינען פֿיעל פֿון חוה שענעם געשלעכט, און זי האָט געקאָנט אַזױ צוזאַמענשטעלען די ליסטע פֿון איהרע געסט, אַז עס זאָל ניט אַרױס-

קומען קיין דיסהאַרמאָניע. אַלע האָבען זיך געפֿיהלט בײַ איהר
גוט און אפילו דער בערידמטער סאַוואַרין איז דיינט אויסגעפּראַנ־
מיעוועט געווען אין אַ קראַגען מיט אַ שליפּס און זיצט אין אַ ווינקעל־
שטיב און הערט זיך איין צו דעם געשפּרעך, מעשה מענש. צום
סוף איז איהם געוואָרען לאַנגווײַליג צו זיצען און אויסצוהערען דאָס
לאַנגווײַליגע געשפּרעך פֿון די פּראָפֿעסאָרען, וואו עס האָט זיך
געהאַנדעלט אום אַ נײַער איבערזעצונג פֿון דאַנטע אין רוסישען,
און האָט שוין אויסגעזוידעלט אַ יודישען יונגען־מאַן, אַ דאָקטאָר־
פֿילאָזאָפֿיע, וועלכער איז געקומען צופֿאָהרען פֿון בערלין און מיט־
געבראַכט ווײַנינגער'ס אידעען. דער יונגער־מאַן האָט זיך אַוועק־
געזעצט מיט זײַנע געפּרעסטע הויזלעך און האָט מיט זײַן פֿילאָזאָפֿיש
קאָקעטישער מינע אָנגעהויבען אַלע אַרום צו מוסטערן. סאַוואַרין
האָט איהם אויסגעזוידעלט, געפֿרעגט, וואָס ער וויל דאָ, הערנאָך
האָט ער פֿערלאַנגט צו טרינקען. מען האָט איהם דערלאַנגט
אויף אַ זילבערנעם טאַץ, וואָס ער האָט געוואָלט. „יעהען איינעם
דאָס, וואָס ער ליעבט״, האָט עס געהייסען אין דער געזעלשאַפֿט.
מען האָט געלאַכט און געקוקט אויף מאַקסימאָוויטשין, וועלכער איז
געזעסען אין אַ ווינקעל און עלעגאַנט גערעדט מיט מערין. געזאָגט
האָט מען עס צו סאַוואַרינ'ען, נור געמיינט האָט מען עס מאַקסי־
מאָוויטש'ן, וואָס די גאַנצע געזעלשאַפֿט האָט געוואוסט זײַן שוואַכ־
קייט צו דער אַכטצעהן־יעהריגער, און זײַן ראָליע, וואָס ער וויל
שפּיעלען אַלס יונגער קאַוואַליער. צום סוף איז סאַוואַרין שכור
געוואָרען. די מאַדאַם פֿון הויז האָט זיך באַלד געפֿונען נעבען
איהם און גענומען איהם אונטערן אָרעם און מיט איהר הערצליך
לעכעלן איהם אַרויסגעפֿיהרט פֿון סאַלאָן און שלאָפֿען איהם גע־
פֿיהרט אין דעם צימער, וואָס איז שוין פֿריהער געווען פֿאַר
איהם אָנגעגרייט צו דעם צוועק. זי האָט איהם מיט איהרע ליעבע
רייד, ווי אַ קינד, צוגערעדט, אַז ער זאָל זיך אויפֿ'ן בעט לעגען.
ער האָט זי געפֿאָלגט און זיך אַוועקגעלעגט אין אָנטהין אויף דעם
ריין־אויסגעבעטען בעט. אַ גוט שמייכעלע האָט געשוועבט אויף
איהרע ליפּען, זי האָט געלעגט איהרע קליינע הענד אויף זײַן

קאָפּ און מיטערליך געקושט אידם אויפ'ן שטערן און איז צוריק צו די געסט אריינגעגאַנגען.

דאָס געשפּרעך האָט זיך באַלד געדרעהט אַרום די לעצטע געשעהענישען—אַרום די פּאָגראָמען. אַלע האָבען אויסגעהערט מיט גרויס אויפמערקזאַמקייט דעם פּראָגרעסיווען פּאָפּ, וועלכער האָט געפּרובט צו ערקלערען די אכזריות, וואָס דער חיסידישער פּויער האָט אַרויסגעוויזען ביי די פּאָגראָמען, דערמיט, וואָס ער האָט די אמונה פערלאָרען. „די ערשטע זאַך, וואָס די רעוואָלוציאָנערען האָבען געטהון, אַז זיי זענען צום פּויער געקומען—האָט דער פּאָפּ געזאָגט—איז נישט געווען אידם בילדונג צו ברייגנען, אידם אויסלערנען שרייבען און לעזען, נור דעם גאָט ביי אידם אָבצונעהמען. זיי האָבען זיין אמונה צום געלעכטער געמאַכט און די קירך בעליידיגט. די אמונה האָבען זיי ביי אידם צוגענומען און קיין אַנדער מאָראַל ניט געגעבען. זעלבסטפערשטענדליך, אַז עס איז קיין גאָט ניטאָ און קיינער איז ניט איבער אונז, מעג מען גזלנ'ען, גנב'ענען, הרג'ענען און רציחות אָנטהון. איז אויסגעגאַנגען דער צאָרן צום שוואַכסטען—צום יודען, צו דעם, וואָס קאָן זיך אַם ווענינסטען ווערהרען, און פאַר וועלכען מען וועט זיך אַם ווענינסטען אָננעהמען".

אַלע האָבען אויסגעהערט דעם ערהווירדיגען פּראָגרעסיווען פּאַטער און צוגעשאָקעלט מיט די קעפּ און אידם רעכט געגעבען. מען האָט בעדויערט די יודען, וואָס זענען דאָ נעבעך בחנם דאָס בפרה־הינדעל געוואָרען. וואָרום די געזעלשאַפט איז געווען אַ פּראָגרעסיווע און מען האָט שטאַרק רחמנות געהאַט, אין דער שריפטשטעלער אַקימאָוו האָט זיך אָנגערופען אין זיין פּויערישער, מאַלאָרוסישער שפּראַך:

— וואָס איז דאָ דאָ אַסך צו ריידען? איך וועל אייך זאָגען, ווי אַ פּראָסטער פּויער זאָגט, דאָ איז נישטאָ קיין יוד אין קיין רוס. ביי אונז אין רוסלאַנד זענען נור דאָ צוויי פּאַרטייען: איינע—די רעגירונג, די איבעריגע—אַלע זשידעס!

דאָס וואָרט איז זעהר געפעלען און אַלע האָבען געלאַכט

און געזוכט מיט די אויגען מאַקסימאָוויטש'ן, און אַלע האָבען זיי שטענדיג געוואַרט און געוואָלט הערען, וואָס וועט מאַקסימאָוויטש זאָגען וועגען די פּאָגראָמען. אַלע האָבען ערוואַרט פון איהם אַן אָריגינעל וואָרט, ער, אַלס יוד, און וואָס פיהלט דערביי אַזוי טיעף דעם רוסישען גייסט.

אָבער מאַקסימאָוויטש איז אַליין געזעסען אין אַ ווינקעל הינטער אַ קאָרב מיט בלומען און האָט זעהר בעלעבט גערעדט מיט מערי'ן.

— און איך געפעלט דאָ דאָס לעבען? און איהר וואָלט געוואָלט דאָ בלייבען? — האָט מאַקסימאָוויטש געפרעגט.

— וואָס זאָל איך זיך נאַרען?! יאָ, איך האָב פיעל וועגען דעם געקלערט. מיר דאַכט זיך, אַז דאָ איז מיין מיליע, אַז איך געהער דאָ אַהער, און איידער נאָך איך האָב אָט דאָס לעבען געקענט, האָב איך, דאַכט זיך, דאָ אַהער אָנגעהערט. איך האָב דאָס געפיהל, אַז איך וועל שוין נישט קאָנען לעבען אין אַנדער געזעלשאַפט. מיר געפעלט דאָ דאָס לעבען.

— איהר זענט אַ ציגיינער־קינד, — האָט מאַקסימאָוויטש געלאַכט.

— וואָס מיינט איהר דערמיט?

— האָט איהר נישט געהערט, אַז עס זענען דאָ אַזעלכע קינדער, וואָס ווערען געבוירען ביי אַנשטענדיגע עלטערן, און האָבען אַ נויטיג צום ציגיינער־לעבען? אונבעוואוסט קומט צו זיי דאָס געפיהל, און אַז זיי דערהערען צופעליג פאַר זייערע פענסטער זינגען פון דורכציהענדע ציגיינער, ציהט זיי אַהין צו די ציגיינער. און עס האַפּט זיך טיילמאָל אַזאַ מיידעל אויף און געפינט זיך פּלוצים אין אַ לאַגער פון ציגיינער און ווייסט נישט, ווי אַזוי זי איז אַהין געקומען. דאָס איז אַ ציגיינער־קינד.

— גלויבט איהר, אַז איך בין אַ ציגיינער־קינד? — פרעגט מערי, איהם קוקענדיג אין די אויגען אַריין.

— איהר האָט דאָס אַליין געזאָגט, — לאַכט מאַקסימאָוויטש, — איהר קאָנט אין קיין אַנדער געזעלשאַפט שוין נישט זיין.

— דאָס איז וואָהר, — איבערגענומען, ראַכט זיך מיר, איהר האָט רעכט. יאָ, איך בין אַ ציגיינער-קינד, און מיין צוקונפט איז אין דעם ציגיינער-לאַגער. איך האָב אַמאָל אַ חלום געהאַט. עס דאַרף זיך נור דער ריכטיגער ציגיינער צו געפינען.

— האָט איהר דען נישט דעם ריכטיגען ציגיינער געטראָפען? — פרעגט מאַקסימאָוויטש.

מערי האָט די מינוט הערועהן קאָוואַלסקי'ס פינקעלנדע אויגען, וועלכער איז געזעסען געגענאיבער זיי אין אַ צווייטען ווינקעל און איז אויפפאַלענד אַליין געזעסען און בעטראַכט יעדע זייער מינע, און האָט גאַרנישט בעהאַלטען זיין אויפמערקזאַמקייט פאַר דער געזעלשאַפט, וואָס די געזעלשאַפט האָט אויך גוט בעמערקט.

— דאָס וועט זיך נאָך ווייזען, — האָט זי געזאָגט.

— אָ, דער ציגיינער וועט זיך שטענדיג געפינען, — האָט מאַקסימאָוויטש געשמייכעלט.

— דענקט איהר אַזוי?

די געזעלשאַפט האָט שוין לאַנג בעמערקט מאַקסימאָוויטש'עס אויפפאַלענד-פערטרויטעס געשפרעך מיט מערי'ן און קאָוואַלסקי'ס אַליין-זיצען. דאָס האָט אַרויסגערופען געלייכטערטלעך פון די לצים אין די ווינקעלעך און אַ שטיל פערשטיקטעס לאַכען. די מאַדאַם פון הויז, וועלכע איז וואַך געווען אויף אַלץ, וואָס קומט-פאָר צווישען איהרע געסט אין איהר סאַלאָן, האָט דאָס בעמערקט, און כדי אויסצומיידען דאָס געריידערייַ, איז זי צו צו מאַקסימאָוויטש'ן און פריינדליך אָנגעהויבען צו ריידען מיט מערי'ן, זי גענומען אונ=טערן אָרעם און אָנגעהויבען זי צו פיהרען איבערן סאַלאָן, ריידענדיג מיט איהר וועגען פעטערבורגער טעאַטער.

מאַקסימאָוויטש איז צו די מענער און אָנגעהויבען זיך צוהאָרכען צום געשפרעך, וואָס ווערט געפיהרט.

ער האָט בעמערקט, אַז אין דער געזעלשאַפט הערשט אַ לייכטער טאָן איבער זיין אויפפאַלענד צוזאַמען-זיצען מיט מערי'ן און האָט געוואָלט צוריק אויפהויבען זיין כבוד אין די אויגען

פון דער געזעלשאַפט. ער האָט נאָכאַמאָל אָנגעקניפּט דאָס געשפּרעך איבער די פּאָגראָמען און געזאָגט אַ מיינונג, אַז די אורזאַך פון די פּאָגראָמען דאַרף מען זוכען ניט אין די אויסערליכע סבות, נור אין דער טיעפעניש פון דער רוסישער נשמה. דאָס האָט פעראינטערעסירט די געזעלשאַפט, און אַז ער האָט געזעהן, אַז ער האָט דעם עולם פעראינטערעסירט מיט זיינע רייד, האָט ער מיט אַ גרינגשעציגען בליק אַרומגענומען די אַלע מיטגליעדער פון דער געזעלשאַפט, ווי ער וואָלט זיך ערשט געוואָלט איבערלעגען, צי עס לוינט זיך צו ריידען פאַר זיי. ער האָט פערקנייטשט דעם שטערן, פערמאַכט די אויגען און געהאַלטען אַ לאַנגע רעדע אין זיין גלענצענדען חיבוש, אין שטאַרקע ווערטער, רייך אין גייסט, אַרויסווייזענדיג דערין זיין קענטעניש.

— אום צו פערשטעהן די נשמה פון רוסישען פויער, מוז מען געהן צו זיין לאַנדשאַפט, מוז מען קענען די געזיכטער פון זיינע הייליגע, צו וועלכע ער בעט, ווי ער שטעלט זיך זיין גאָט פאָר. און ער האָט אָנגעהויבען צו ריידען וועגען די רעליגיעזע סלאַווישע בילדער, און פון דעם איבערגאַנג צום מיסטיציזם פון דעם רוסישען פויער און האָט עס פערגלייכט מיט דעם מיסטיציזם פון דעם יודישען חסידיזם, גערעדט איבער די מאָראַל פון דער ערד ביים רוסישען פויער און זי פערגלייכט מיט דער מאָראַל פון די ביבעל-העלדען. דער צאָרן, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסען פון דער רוסישער נשמה — דאָס קומט פון פערצווייפלונג, פון זיין גאָט-זוכעניש; אין יעדען רוסישען פויער ליעגט אַ שטיק פון דאָסטאָיעווסקי'ס אומרוהיגע זוכענדע נשמות. מען דערקענט עס באַלד, ווי ער מאָלט זיך זיינע הייליגע בילדער. די געזיכטער פון די חיבישע הייליגע זענען פול מיט גרויזאַמקייט, מיט שרעק, אַזוי מאָלט ער זיך זיין גאָט. און זיין צאָרן-אויסברוך איז געוועזען בּישט בלויז צום יודען. ער וואָלט זיך מיט דערזעלבער פערצווייפלונג געוואָרפען אויף זיין אייגען קינד. ער האָט אויסגעקליבען דעם יודען, ווייל דער יוד איז איהם דער נאָהנטסטער, ער איז איהם דער היימישער. אָבער זעהט איצט זיין הרטה-געפיהל. אין קיינעם

װעט איהר נישט געפינען אזא געפיהל פון בענקשאפט, װי בײם רוסישען פויער. ער ליעגט אודאי איצט, דער פויער, און נישט נור ער בעדויערט דאס, װאס ער האט געטהון, נאר מיט די פער־בלוטיגטע הענד העלפט ער נאך פערבינדען די יודישע װאונדען, צוזאמענגעהמען זײן צובראכען ארימקײט. האט דורך ארץ פאר דעם מענשען, װאס טראגט אין זיך אזא שטן און װאס קאן דערנאך אזוי חרטה האבען, — האט ער אויסגעפיהרט זײן רעדע.

זײן רעדע, װאס איז פול געװען מיט פאעטיש־מיסטישע בעגײסטערונג פון רוסישען פויער, האט גראד נישט געמאכט קײן גרױסען אײנדרוק אויף דער געזעלשאפט. נור די דאמען האבען זיך ארומגעשטעלט ארום איהם און געשלונגען זײנע װערטער.

ער האט געזעהן דורך די גאנצע צײט, װאס ער האט גערעדט, מערי'ס בלישטשענדע אויגען, װעלכע האבען איהם גלײך געקוקט אין פנים אריין. ער האט צופריעדען געשמײכעלט און גערעדט גאנץ גלײכגילטיג מיט דער מאדאם פון הויז, לאזענדיג זיך בע־װאונדערן פון די דאמען.

— אה, טײערינקער, האסטו מיר פון הארץ ארױסגערעדט, מײן קראנק הארץ האסטו מיר געהײלט מיט דײנע װערטער, — איז צו צו איהם פעדריום מיט אויסגעשטרעקטע הענד, — מײן נשמה האסטו מיר געהײלט, מײן פאטערלאנד האסטו מיר צוריק־געגעבען, מײן ברודער, דעם רוסישען פויער, צוריקגעקערט. לאז דיך קושען, טײערינקער, — פאלט ער ארויף אויף מאקסימאװיטש'ן, איך האב קײן צײט ניט, מיד אין רעדאקציע צוריקגעהן, עס װעט איצט אודאי זײן די אײנצעלהײטען פון פאגראם צו בעשרײבען, איך מוז נאך דאס לײט־ארטיקעל מאכען. בלײב געזונד, מײן טײערער, — און לויפט שנעל ארויס פון צימער.

מאקסימאװיטש האט געשמײכעלט, אויסהערענדיג פעדריומ'ס לויב, און האט אויף מערי'ן געקוקט. ער האט געזעהן, װי קא־װאלסקי שטעהט מיט איהר אין א װינקעל און רעדט מיט איהר זעהר האסטיג. ער האט זיך ארױסגעמאכט פון פעדריומ'ן און איז צו צו זײ.

— אַך, איהר געהט שוין אַהיים! און איך האָב נאָך מיט אייך געוואָלט אַ ביסעל פערברייניגען. פיליכט, געהען מיר וואו אינאיינעם?

— איהר זענט אַ קאָקעט און רעדט אין די סאַלאָנען, כדי צו אימפּאָנירען אַזעלכע אַכטצעהן-יעהריגע נאַרישע מיידלעך, ווי זי איז, — ווייזט קאָוואַלסקי אויף מעריין.

— וואָס? — שרייט האַלב אויס מאַקסימאָוויטש און ווערט בלייך, ער האָט זיך אָבער באַלד געפינען, פערצויגען דעם שטערן און געזאָגט צו קאָוואַלסקי'ן מיט פעראַכטונג:

— ווער זענט איהר דאָס אַזעלכער? איך קען אייך גאָרניט!

קאָוואַלסקי האָט האַלב מיט געוואַלד אַרויסגעצויגען מעריין פון סאַלאָן און זיי האָבען פערלאָזט דאָס הויז.

מאַקסימאָוויטש איז איבערגעבליבען און זיי נאָכגעקוקט מיט זיין פעראַכטענדען שמייכעלע און זיך געמאַכט גלייכגילטיג ריידען מיט דעם בכבוד'ן פּאָפּ און פיעל נאָך גערעדט מיט איהם וועגען די רעליגיעזע אַלטע בילדער, און האָט דאָ אַרויסגעוויזען זיין גאַנץ קענטעניש.

ביים טיש האָט מען פיעל גערעדט וועגען מאַקסימאָוויטש'עס רעדע. דער יונגער האָכמאַן האָט געטרונקען אויף זיין וואויל, די געזעלשאַפט האָט אונטערגעהאַפּט און מען האָט געהאַלטען הויכע לויב-רעדעס אויף דעם רוסישען פויער. מען האָט דערביי דערמאָהנט טאָלסטאָי'ען, משה רבינו, און אַקימאָוו האָט גערעדט די גאַנצע צייט מיט דעם רוסישען פויערשען אַקצענט. מאַקסימאָוויטש האָט אַליין גלייכגילטיג צוגעהאָרכט און צוגעשמייכעלט לייכט, ווי עס הייסט: איך טהו אייך צוליעב און האָרך אייך אויס, אָבער וואָס קאָנט איהר מיר, מישטיינס געזאָגט, זאָגען?...

אַהיים געקומען אין ביקאָו'ס וואוינונג, האָט מאַקסימאָוויטש געטראָפען דעם קאָמיסאַר פון זיין צירקעל, מאַכענדיג אַ רעוויזיע אין דער וואוינונג פון דעם שפּישפּיעלער ביקאָוו. דערזעהן מאַקסימאָוויטש'ן, האָט דער קאָמיסאַר געפרעגט:

— ווער ביזטו? ווי הייסטו? אַ פּאַס האָסטו?

מאַקסימאָוויטש האָט זיך גליינגעשטעלט און געזאָגט:

— איך? איך היים יענקעל ליכטענבערג און בין פון קאָוונאָ.

— און מיט וואָס פאַר אַ רעכט וואוינסטו אין פעטערבורג?

— איך? — האָט מאַקסימאָוויטש געזאָגט מיט אויפגעהויבענעם קאָפּ, מיט דער האַנד אויפ'ן האַרץ און מיט פּאַטאָס — איך בין אַ דיענער ביים באַראָן גינצבורג!...

— און וואָס טהוסטו דאָ? אַהיים שלאָפען צו דיין בעל־הבית.

מאַקסימאָוויטש האָט די שטוב פערלאָזט.

דאס אכצעהנטע קאפיטעל.

מאַקסימאָוויטש איז איצט געגאַנגען אַליין איבער די טונקעלע נאַסע גאַסען פון פעטערבורג און האָט ניט געהאַט וואו זיך אַהינצוטהון. שכורים האָבען די גאַסען אָנגעפילט, ביזוואַקעלט זיך, געשריען, לידער געזונגען, שכורע פּראָסטיטוטקעס האָבען זיך אין די אָרעמס געוואָרפען. ער האָט געטראַכט וועגען דעם פסוק פון נייעם טעסטאַמענט, וואו קריסטוס זאָגט: „אין גאָטס זוהן האָט ניט וואו דעם קאָפּ אַנידערצולעגען". אויסגעטהון האָט ער פון זיך איצט אַלע מאַסקעס און אַלע קליידער און איז געבליבען אַ נאַקעטער שטעהן דאָ אויף די פעטערבורגער גאַסען, און אַ בענקעניש האָט איהם אַרומגענומען מיט וועמען צו זיין, איצט וועמען ביי זיך צו האָבען, וואָס קען איהם, וואָס ווייסט, ווער מאַקסימאָוויטש איז. ער האָט מורא געהאַט פאַר דער נאַכט, פאַר דער רוהייט, פאַר די שכורים. עס איז איהם איינגעפאַלען פעאָדיום. פעאָדיום האָט אַן אייגענע וואוינונג, און ער האָט אַן איזוואָשטשיק גענומען און איז אַהין געפאָהרען צו פעאָדיום'ן.

פעאָדיום איז אַוועק פון סאָפיאַ אַנדריעוונאַ אין דער רעדאַקציע, וואו ער האָט געאַרבייט. עס איז געווען איינע פון די פּראָגרעסיווע צייטונגען אין רוסלאַנד, דאָרט האָט ער בעקומען די לעצטע ידיעות, וואָס זענען אָנגעלאָפען פון די קאָרעספּאָנדענטען און זענען פיל געווען מיט שרעקליכטע איינצעלהיי־

טען פון די פאגראמען. דאס אכזריות, מיט וועלכען די יודישע קינדער זענען געווארען געטויט, האבען איהם אזוי ערציטערט, אז דער זשורנאליסט האט זיך צום ערשטען מאל אבגעזאגט צו שרייבען א לייט־ארטיקעל, וואס האט געזאלט זיין דער פראגרעסיווער פראטעסט פון רוסלאנד געגען די פאגראמען. און איז אוועק אהיים.

אז ער איז אהיים געקומען, האט ער פערשלאסען די טהיר הינטער זיך, ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב, ארויסגענומען דעם טלית פון הינטער א טיעף בעהעלטעניש פון שראנק — דעם טלית, מיט וועלכען ער פלעגט אין געהיים אויף יעדען יום־כפור קוין ווילנא, אין שוהל אריין דאוונען, און אוועקגעלעגט איהם פאר זיך אויפ'ן טיש, האט געווארפען א בייזען בליק אויף דער איקאנע, וועלכע האט געברענט אין א ווינקעל שטוב. דאס געזיכט פון פעטרוס'ן, פון דעם יודישען פישער, פון וועלכען ער פלעגט אזוי אפט ריידען אין דער יודישער געזעלשאפט, אז עס איז אזוי יודיש, אז עס דערמאהנט איהם אן דעם פאטער'ס געזיכט, און ער פיהלט זיך אזוי נאהנט דערצו — איז איהם איצט פרעמד און שלעכט געווען. ער איז ארויסגעקראכען, פערשטעלט עס מיט א האנדטוך. פון דער קוך האט זיך דערהערט דער דיענסט'ס שטים, ווי זי זאגט עפּיס, האט ער זיך דערשראקען, שיער ניט אראבגעפאלען און האט אריינגערופען: „נאטאשא, נאטאשא! בלייבט דאך שטיל אויף א מינוט!" דערנאך האט ער אנגעשטעלט דעם גראמאפאן, וואס ער האט ביי זיך אין שטוב געהאט, און געלאזט זיך שפיעלען „כל נדרי", ארויף און אראב געדרעהט זיך איבער דער שטוב און אנגעקוואלען מיט דער מעלאדיע פון „כל נדרי" און מיטגעהאפט דעם טאן: כ—ל נד—ר—י! און אמת'ע יודישע טרעהרען, אפשר די איינציגע אמת'ע טרעהרען, וואס ער האט פערמאגט, האבען זיך איהם געוויזען אין די אויגען.

נור באלד האט מען געקלונגען אין דער טהיר. פעאדיום איז א בלייכער געווארען און א דערציטערטער האט ער גערופען

דורך דער טהיר צו דער דינסט: „נאטאשא, נאטאשא! עפען נישט!" ער איז פלינק ארויף אויף דעם שטוהל, אראבגעהאפט דעם האנדטוך פון דער איקאנע, באהאלטען דעם טלית אין שראנק אריין, ארויסגעשטעקט דעם קאפ אין טהיר און האט געפרעגט:

— ווער? אה, דאס ביזטו, מאקסימאוויטש, טייערינקער, טפו, זיך דערשראקען, געמיינט א קריסט. קום אריין. הארך, וואס איך האב דא, הארך — לאזט ער דעם גראמאפאן — איז דאס נישט קיין פרינצען-ליעד? דאס איז דאך א פרינצען-ליעד, דאס האבען דאך אונזערע עלטערן געזונגען. הארך, טייערער, ווייסט, זיי האבען דאך אונז שוין ווידער געשלאגען. איך קום פון דער רעדאקציע. קיעוו, טייערינקער, ערגער פון קישינעוו. קליינינקע קינדערלעך — לעגט ער צו אויף פשוט יודיש — קליינינקע קינדערלעך — ווייזען זיך איהם טרעהרען אין די אויגען — פארוואס? הארך דאס ליעד, דארט קוק נישט — ווייזט ער צו דער איקאנע — עס האט אונז פיעל צרות אנגעטהון. קליינינקע קינדערלעך! איך וועל אוועקפאהרען קיין ירושלים, ווי איך בין א יוד, קיין ירושלים. אט ביי דעם טלית דא, ווייזט ער אויף דעם שראנק, מגייר זיין זיך, צוריק א יוד ווערען. דיר וועל איך די ביבליאטעק פערשרייבען, פאר מיין יורש דיך מאכען נאך מיין טויט, אזוי זאל מיר גאט העלפען. וואס? דעם סינאד רייכער מאכען? דיר אליין פערשרייבען, און אליין פאהרען קיין ירושלים, וועסט זעהן, עס איז א פרינצען-ליעד, א ליעד פון קעניגען איז דאס. קליינינקע קינדערלעך האבען זיי געשחט'ן פאר די מוטערס אויגען. יודישע ביינדעלעך, ארים יודיש קינדער-בלוט — האט ער אנגעהויבען צו ריידען יודיש, און איז געפאלען אויף מאקסימאוויטש'עס ברוסט, און האט אנגעהויבען ביטערליך, הויך צו וויינען.

מאקסימאוויטש האט זיך אויסגעצויגען, שטעהן געבליבען, ערנסט געווארען, דעם שטערן פערקנייטשט, די ליפען פערצויגען אין א ביטערער גרימאסע.

— זיי האבען מיך פון מיין שטוב ארויסגעיאגט.

— ווער? — פרעגט פעאדום.

— די, וואָס האָבען אונזערע קינדער געשעהט'ן, — רעדט כאַקמאַטאָוויטש פּראָסט יודיש.

זיי האָבען זיך ביידע אוועקגעזעצט מיט געזונקענע קעפּ, און דער גראַמאַפאָן האָט פאַר זיי געשפּיעלט „כל נדרי".

דאס ניינצעהנטע קאפיטעל.

אַז קאָוואַלסקי און מערי זענען אַהיים געפאָהרען פון אָוועלנד, האָבען זיי דורכ'ן גאַנצען וועג קיין וואָרט נישט גערעדט. געזעסען זענען זיי יעדער באַזונדער אין זיין ווינקעל און געווען פערטיעפט אין זייערע געדאַנקען. אַז זיי זענען אַהיים געקומען, האָט מערי געוואָלט אַריין צו זיך אין צימער. קאָוואַלסקי האָט זיך אָנגערופען: „איך מוז מיט דיר עפּיס רעדען". זי האָט איהם אָנגעקוקט נישט בייז, נור ווי עפּיס מיט מיטלייד, און ער איז אַריין צו איהר אין צימער.

— איך האָב בעשטימט מאָרגען אָבצופאָהרען פון פּעטערבורג, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

אָנשטאָט זי זאָל פערשווייגען, אָדער מיסטעריאָיש קוקען אויף איהם, האָט זיך קאָוואַלסקי פערוואונדערט צו הערען מערי'ס פריינדליכע שטים:

— אַזוי? וואוהין?

— איך ווייס נאָך נישט וואוהין, נאָר איך וויל אָבפאָהרען פון פּעטערבורג.

מערי האָט געשוויגען.

— איך ווייס נישט, וואָס דו האָסט בעשטימט, נור דיך אין פּעטערבורג וועל איך נישט לאָזען, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט פעסט און בעשטימט.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט פערוואונדערט: „ווי הייסט?"

— איך וועל דיך נישט לאָזען אין פּעטערבורג. איך האַלט עס פאַר מיין פפליכט דיך פון דער קונסטלער-אַטמאָספערע אַרויסצונעהמען.

— פאר א פפליכט? — האט מערי געשמייכעלט, — געגען וועמען האבטו זיך דען פערפפליכטעט?

— געגען מיר אליין.

— ווילסטו מיך, הייסט דאס, נעהמען מיט געוואלט?

— אז עס וועט אויסקומען, — האט קאוואלסקי געזאגט עדר געלאסען און רוהיג.

מערי האט איהם געקוקט אין פנים אריין און האט געזעהן, אז ער מיינט דאס ערנסט, און עס איז בעשטימט און אז ער איז גרייט אויסצופיהרען זיין פלאן, אפילו ווען עס זאל קומען צו אן עפענטליכען סקאנדאל.

זי האט זיך א ביסעל דערשראקען.

— און אז איך וועל נישט וועלען?

— וועל איך בענוצען געוואלט, — האט ער געזאגט גאנץ בעשטימט.

— אבער דאס איז דאך קאמיש!

— רוף עס, ווי דו ווילסט, אבער איך וועל דאס באין אופן נישט דערלאזען. איך וואלט עס מיר קיינמאל נישט געקאנט מוחל זיין צו פאהרען און דיך דא איבערלאזען אין דער פערעפושעטער לופט פון דער קונסטלער-מיליע. דו ביזט א קליין נאריש מיידעל, וואס האט זיך דעם קאפ פערדרעהט פון א פאר ביכלעך, און אז דו הערסט אזא מאקסימאליסטישן רייד, לויפסטו צו איהם. דאס איז ליטעראטור און דו ביזט א יודיש „ליטעראריש" מיידעל. מען דארף דיך מיט געוואלט אוועקנעהמען פון דער סביבה, ווען דו אליין האסט קיין שכל נישט.

מערי איז רויט געווארען פאר קרענקונג. יעדעס ווארט האט א וואונד אויסגעבריהט אין איהר הארץ. אבער זי האט געקוקט אין זיינע אויגען אריין, אין זיינע ווערטער האט זי געפיהלט זיין ליעבע צו איהר, זיין גרויסע איפערזוכט און זי האט געוואלט, ער זאל זי וואס מעהר אויסזידלען, וואס שטארקערע ווערטער זאגען.

— גאט, ביזטו גראב! — האט זי אויסגערופען, — ביזטו אונקולטורעל!

— רוף עס ווי דו ווילסט, און דיך דאָ לאָזען וועל איך נישט. אזעלכע אַלטע, אָפּגעלעבטע יונגען, ווי דיין מאַקסימאָוויטש איז, קאָנען ניט געפינען דעם שליסעל צו אַזעלכע נאַרישע יודישע מיידלעך, ווי דו ביזט, און די „ליטעראַטור" פערשטעלט — די געפאַרבטע האָהר און דאָס געגרונצעלטע פנים.

— ווילסטו מיך, הייסט דאָס, מיט געוואַלט אַוועקנעהמען.

אַה, אַה! — האָט מערי מעהר געלאַכט אויס פרייד פון זיין אייפערזוכט, איידער אויס קרענקונג.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום.

— און וואו ווילסטו מיך דאָס מיט געוואַלט נעהמען?

— אַז דו ווילסט, פאָהר מיט מיר מיט אין די קאַרפּאַטען אין זאַקאָפּאַנע, מיר וועלען דאָרט וואוינען ווייט פון מענשען. דו ווייסט, ווי איך האָב דיך ליעב, — האָט ער פערשעמט אָב-געבראָכען אין מיטען.

זי האָט מיט אַ פול האַרץ נחת אויסגעהערט זיין פערשעמטע ליעבע און דאָך האָט זי זיך אָנגערופען:

— מיט דיר פאָהרען? ניין, דאָס איז קאָמיש — איך האָב דיך פיינט.

זי האָט געוואוסט, אַז די ווערטער זענען איהר טויט-אורטייל. קאַוואַלסקי, וועלכער איז שטאָלץ, וועט נאָך איינמאָל נישט איבער-רייזען זיין וואונש — וויפיעל ער זאָל נישט ליידען דעריבער, און דאָך האָט זי צוגעגעבען:

— עס וואָלט פאַר מיר געווען דאָס גרעסטע אומגליק.

— איז פערפאַלען, איז פערפאַלען, — האָט ער געביסען זיינע ליפּען, זיינע נעגעל, בלייך געוואָרען און געפידלט, ווי עפּיס וואָלט זיך געריסען אין זיין האַרץ. — איז שוין דאָ אויף דער וועלט, זענען בערג דאָ, און מאָרגען-רוי און פייכטער טוי. אָ, עס איז אַ גוט בעהעלטעניש, אַ פּאַנצער איז דאָס, קאָן אונז גאָרנישט געשעהן, אַז די ביזט איינגעטונקט אין דער אַרבייט, אַז דו זעהסט דאָס ליכט פון די בערגער, קאָן דיר גאָרנישט געשעהן.

— איך ווייס עס, איך ווייס עס, — האָט מערי געזאָגט.

און ווי טרערען וואָלטען זיך איהר געוויזען אין די אויגען, — איך קאָן גאָר נישט געשעהן, איך קאָן מען גאָר נישט טהון. איהר האָט אייער קינבט, זי בעשיצט איך פון אַלץ, איהר זענט נישט, ווי דער נאַרישער מישא, וועלכער האָט גאָרנישט מעהר, גאָרנישט מעהר. אָבער איהר ליעבט נישט, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר ווייסט נישט פון דעם גרויסען געפיהל, נישט, וואָס הייסט איננאַנצען זיך נעהמען און אוועקגעבען זיך. איהר זענט פערקויפט, דיענט צו אַנאָבנאָט, צוערשט אַנ׳אַנדערן די שבועה געשוואָרען, דערנאָך ערשט זיך. יאָ, איהר קאָנט נישט ליעבען, איהר האָט זיך אַליין נישט, איהר קערהט צו הערמען אַנדערש. ניין, ניין, איך קאָן מען גאָרנישט טהון, גאָרנישט טהון!

קאָוואַלסקי איז געשטאַנען אַנ׳אויגענבליק און עס האָט זיך איהם געדאַכט, ווי מען וואָלט איהם אַ שרעקליך טויט-אורטייל גע-לעזען. זי האָט איהם אויסגעזאָגט דעם טיעפען סוד, פון וועל-כען ער האָט ניט געוואָגט צו קלערען. זי האָט רעכט, אַז טיעף דאָרט אין הארץ ביי איהם איז איהם אייגענטליך אַלץ איינס, צי זי וועט יאָ מיטפאָהרען מיט איהם, צי ניין. יאָ, ער ווייסט איי-גענטליך נישט פון דעם גרויסען געפיהל, וואָס הייסט „ליעבען אָדער טויט“, אַז ער שטעהט אַ נאַקעטער פאַר איהר. און אין אמת׳ן אַרט איהם וועניג די גאַנצע מעשה. און פאַרוואָס איז אַזוי? צי וועט ער שטענדיג אייביגליך אַזוי גלייכגילטיג בלייבען? צי איז גאָר נישטאָ, וואָס זאָל איהם טיעפער רירען? און ער האָט זי דאָך ליעב — איהרע האָאָר, איהרע הענד, איהרע קליינע דינע ליפען. ווי האָט ער זיך איצט געוואָלט וואַרפען פאַר איהר צו איהרע פיס, זי קושען און וויינען און שרייען: „עס איז נישט וואָהר! יאָ, איך קאָן ליעבען, איך קאָן אויך אוועקשענקען, אַלץ אוועקשענקען, אַלץ אוועקשענקען“.

נור ער האָט געוואוסט, אַז עס איז נישט וואָהר, אַז עס איז נישט וואָהר. ער האָט זיך געפיהלט, ווי ער וואָלט געקומען אויף אַ חתונה און ער איז נישט צו דער חתונה גרייט... ער האָט ניט געקאָנט קיין ליעבע זאָגען די מינוט, האָט ער אָהן אַ וואָרט די שטוב פערלאָזט און איבער די גאַסען געגאַנגען.

אַז מערי איז אַליין געבליבען, איז זי אויף איהר דיוואַן געפאַלען; זי האָט איהר קליין געזיכט אין איהרע הענדע, קליינע קאַלטע הענד איינגעהילט און האָט וועגען מישאַ'ן געקלערט. זי האָט זיך געוואָלט דערמאָהנען יעדע איינצעלהייט פון זיין פער־געטערונג, פון זיין איבערגעבענהייט צו איהר, זיין בליק, זיין פנים, ווען ער קוקט זי אָן, זיין פרייד, וואָס יעדעס איהר פריינדליך לעכעלן רופט אַרויס אין איהם. זי האָט זיך געוואָלט דערמאָהנען אָן מישאַ'ן און איהם ליעב האָבען. זי האָט זיך אָבער באַלד אַליין געפונען אין דער לאַגע, וואָס קאָוואַלסקי. דער געדאַנק וועגען מישאַ'ן האָט זי געלאַנגווייליגט, זיין בילד איז צערונען צווישען איהרע פינגער און די ערינערונגען זענען צופלאָסען געוואָרען. פאַר איהרע אויגען האָט זיך געשטעלט קאָוואַלסקי, קאָוואַלסקי מיט זיין קאַלטער גלייכגילטיגקייט. זי האָט זיך דערמאָהנט אָן מאַקסי־מאָוויטש'עס ווערטער וועגען דעם צייגענער־קינד און זי האָט עס פלוצלונג דערפיהלט, דאָס צייגענער־קינד, וואָס איז באַהאַלטען אין איהר טיעף. יאָ, זי האָט אין זיך אויך פון דעם כשוף, וואָס קאָוואַלסקי; אַז אייגענטליך טיעף אין איהר איז אויך עפּיס הויל, איז איהר אויך אַלץ איינס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען און, ווי אַ צובראָכענע אונטער דער לאַסט פון קאָוואַלסקי'ס ווערטער, גענאָמען אויספיהרען זיין באַפעהל, זיך די זאַכען איינפאַקען אין קאַסטען.

צו מאָרגענס, ווען קאָוואַלסקי איז אַריינגעקומען, האָט ער שוין געפונען די זאַכען איהרע געפאַקט. זי האָט געוואַרט, אַז ער זאָל אָנהויבען אין אַנ'אַנדער טאָן. ער איז אָבער געווען ערנסט און גלייכגילטיג. זעהר פריינדליך צו איהר, האָט ער געפרעגט, וואָס זי דאַרף צו דער רייזע, און איהר מיטגעבראַכט קליינ־קייטען. זי איז געוואָרען בייז, שווייגענדיג און פערקלערט. ער האָט געהייסען דעם מענש די זאַכען אַראָבנעהמען און דעם איזוואָ־שטשיק רופען צו דער באַהן צו פאָהרען.

אַז זיי זענען פאַרביי־געפאָהרען די סאַדאָווע גאַס, האָט קאָ־וואַלסקי דעם קאָפּ פון דער דראָשקע אַרויסגעשטעקט און אין

אַ פענסטער בעמערקט אַ רויט טיכעל. ער האָט אויף דעם זייגער געקוקט — עס איז פונקט געווען פיער אַ זייגער...

— מיר פאָהרען פאַרביי נאַטאַליאַ מיכאַילאָווּנאַ'ס הויז, — האָט קאָוואַלסקי געזאָגט.

— זאָלען מיר אַראָבגעהן זיך געזעגענען?

— ניין, — האָט קאָוואַלסקי אויסגעשריען, בלייך ווערענדיג און אָנגעכאַפּט מערי'ס האַנד.

— פאַרוואָס?

— איך בעט דיך — פרעג מיך ניט.

מערי האָט געקוקט אויף איהם און איז בלייך געוואָרען. זי האָט אָנגעהויבען אַלץ צו פערשטעהן. זי האָט מעהר קיין וואָרט ניט גערעדט און דעם קאָפּ געבויגען צו דר'ערד. אַז זיי זענען צו דעם וואָקזאַל אָנגעקומען, האָט קאָוואַלסקי געפרעגט:

— וואוהין זאָל איך קויפען בילעטען? קיין וואַרשוי?

— ניין, איך וויל אַהיים, אַהיים, — האָט מערי ווי אויסגעשריען.

דורך דער גאַנצער רייזע איז זי געזעסען אין אַ ווינקעל וואַגאָן, איינגעוויקעלט אין איהר זשאַקעט און איז זעהר בלייך געווען. זי האָט ניט געקוקט אויף קאָוואַלסקי'ן, האָט דעם קאָפּ אַראָבגעבויגען צו דר'ערד און איז פערטראַכט געווען. מיט צרות האָט קאָוואַלסקי אַריינגעבראַכט אין איהר די פריכטען, וואָס ער האָט מיטגענומען אויפ'ן וועג. קאָוואַלסקי האָט זיך אַלץ געפרובט זי אַריינצוברייננען אין הומאָר, ער האָט איינינע מאָל געפרובט ריידען וועגען שלום, וועגען צוזאַמען-לעבען, וועגען זיינע פלענער אויף וויטער, און פאַר-נאַכט האָט ער איהר דערצעהלט פון זיין ליעבע. זי איז אָבער געווען פערשלאָפען און קיין וואָרט ניט אָבגעענטפערט. אַ מעת-לעת זענען זיי אַזוי אָבגעפאָהרען. אין מיטען דער-נאַכט זענען זיי אויף דער סטאַנציע פון זייער שטאָדט אָנגעקומען. קאָוואַלסקי איז מיט איהר אַראָב. איהר די זאַכען אַרויסגענומען, און אַ ברישקע גענומען, און זי אָבגעפיהרט צו איהר עלטערנ'ס הויז.

די נאַכט איז געווען אַ טונקעלע מיט וואָלקענס בעלעגט און די גאַסען זענען געווען ווי אויסגעשטאָרבען. קיין מענש ניט. נור פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט די טריט פון דעם פּאַטרול. צוערשט האָט זי געשוויגען, זיצענדיג אין ברימשקע, נור אז קאָוואַלסקי האָט זי געפרעגט:

— האָסטו מיר גאָרנישט צו זאָגען, אײדער מיר געהען זיך פונאַנדער? — האָט זי געענטפערט:

— יאָ! — און דאָס איז געווען דאָס ערשטע וואָרט, וואָס זי האָט גערעדט צו איהם דורך דער גאַנצער רייזע. זי האָט זיך נעהנטער צוגערוקט צו איהם און גענומען זיין פּנים אין איהרע בלייכע הענד. קאָוואַלסקי האָט געהערט, ווי איהר האַרץ קלאַפּט הויך, און זי האָט איהם מיט שטראַהלענדע דורכלעכערנדע בליקען געקוקט אין זיינע אויגען אַריין.

— זאָג מיר דעם אמת — האָסטו דאָרט, מיט יענער פרוי אין פעטערבורג געהאַט צו טהון?

קאָוואַלסקי האָט איהר געקוקט אין די אויגען אַריין.

— ניין, איך בין צוליעב דעם אַוועקגעפאָהרען פון פעטערבורג, — האָט ער קורץ און בעשטימט אָבגעענטפערט.

— איך גלויב דיר, — האָט זי געזאָגט און האָט צוגעבויגט איהרע ליפּען צו זיינע, און אַ לאַנגער, לאַנגער קוש האָט זיי ביידע בעהאַפטען.

זיי האָבען ביידע געשוויגען. דער איזוואָשטשיק האָט זיך דערנעהנטערט צו זייער וואוינונג. זיי האָבען ביידע געוואָרט. זיי האָבען געוואוסט, אז איצט איז די לעצטע מינוט, אז זיי זאָלען זיך דורכריידען, זי האָט געוואוסט, אז אויב נישט איצט — איז קיינמאָל ניט. און דאָך האָבען זיי געשוויגען, זענען ביידע געזעסען און געזעהן, ווי דער איזוואָשטשיק דערנעהנטערט זיך צו זייער הויז, און געהאַט ביידע דאָס געפיהל, ווי דער טויט-אורטייל, וואָס זיי האָבען זיך ביידע אַרויסגעגעבען, קומט אויף זיי, און קיינער האָט דאָך מויל נישט געעפענט דעם טויט-אורטייל צו פערניכטען.

דער איזוואָשטשיק האָט זיך אָבגעשטעלט, זיי זענען

אין קארידאר אריין. נאך פיהלט זי זיין ווארימע האנד, זיין הויך קלאפענדעס הארץ, זיווארט אויף זיין ווארט, וועט ער עס זאגען?... דער לעצטער האנד־דרוק, דער לעצטער בליק, די לעצטע בעריהרונג פון זיינע הויך־געוואקסענע האהר. ער שווייגט און דאס הארץ קלאפט. זי געהט פלינק ארויף אויף די טרעפ.

— בלייב געזונד! — און זי קלינגט־אן אין דעם גוט־בע־קאנטען גלאק.

ער דערווייטערט זיך אין דער פינסטערער נאכט אריין, פון וואנען ער איז אנגעקומען.

זי האט מיט אמאל דערפיהלט איהר גאנצען עלענד אין פוסטקייט אהן איהם, איהר גאנצע צוגעבונדענקייט צו איהם, און זי וויל איהם נאכלויפען, נאכלויפען: „קאוואלסקי“! זיך ווארפען פאר איהם אויף די קניה, קושען זיין האנד: „פערלאז מיך נישט! פערלאז מיך נישט!“ שוין האט זי געמאכט א טריט הינטער זיך — עס איז שוין אבער צו־שפעט — די דערשראקענע טאטע־מאמע מיט ווארימע קושען ארום איהר.

— ארים קינד! געלויבט צו גאט, וואס מיר זעהען זיך!

— וואס מיר האבען דורכגעלעבט, דורכגעלעבט!

די שטאדט איז געווען נאך א פאגראם. אנגעהויבען האט זיך עס אין מיטען העלען טאג, ווען מען האט אם ווייניגסטען גערע־כענט דערויף, און אין דעם קווארטאל, אויף וועלכען מען האט גארנישט געדענקט — אין „ראוו“. אין מיטען העלען טאג איז געווארען א גערודער און א געשריי אויף די גאסען. וואס? ווער?— דאס האט קיינער נישט געוואוסט. די געוועלבער פערהאקט, די לאדען און טויערן צוגעשלאסען און די גאסען אויסגעשטארבען. א מענש איז געגאנגען איבער די ליידיגע גאסען און האט גע־שריען אין די פערמאכטע לאדען און טויערן:

— „אין „ראוו“ האט זיך אנגעהויבען“.

אז די יונגע־לייט, — — — — — זענען אנגעקומען צולויפען — — — — — — — האבען זיי געפונען דעם

„ראָוו“ אָבגעשלאָסען. — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — —

— — — — — — — אײניגע מוטהיגע יונגע-לײט האָבען זיך געפּרובט דורכצורײסען, — — — — — — — — —

אַנדערע האָבען אָבגעטרעטען, און די יונגע-לײט זענען געשטאַנען ווי משוגעים, ווי אין חלום, און האָבען געקוקט אין „ראָוו“ אַרײן. פון דאָרט האָט מען גאָרנישט געהערט, גאָרנישט געזעהן, נור אַ שטיל ברומען האָט מען פערנומען, ווי אַ ים וואָלט געזאָדען, און פון צײט צו צײט אַ פערשטיקט געשריי, וועלכעס איז אָבגעשטאָרבען אין מיטען. וואָס דאָרט, אין „ראָוו“, האָט זיך געטהון — האָט קײנער נישט געוואוסט.

צווישען די יונגע-לײט, וועלכע זענען געשטאַנען אויף דער זײט „ראָוו“, — — — — — — — איז אויך געווען מישאַ. די גאַנצע צײט האָט ער נישט אָבגעטרעטען פון ראַהעל און דורך גאַנצע נעכט איז ער אומגעגאַנגען מיט זײן רעוואָלווער אין האַנד און געהיט די שלאָפענדע ראַהעל — ווײל עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער איז פערפליכטעט צו היטען איהר עהרע, נישט בלויז פון מענשליכקײט, נור אויך פון פאָלקס-פפליכט, וואָרום ער האָט געזעהן אין איהר דעם סימבאָל פון דער פערלאָזטער יודישער שוועסטער. און ווען דאָס אומגליק האָט זיך אָנגעהויבען, האָט זײן מזל געוואָלט, אַז ער זאָל זיך דוקא געפינען אויף דער זײט „ראָוו“, ווײט פון איהר. ער איז דאָ געשטאַנען אַ בלײכער, — — — — — — מיט דעם בעוואוסטזײן, אַז ראַהעל איז דאָרט אַלײן, אָהן שוץ, אין מיטען דער ראַזענדער ווילדקײט. זײן קאָפּ איז געוואָרען אָנגעצונדען פון די פאַנטאַזיעס, פון דער גרויזאַמקײט, וואָס איז איהם פאַר די אויגען געשטאַנען. עס איז איהם אַ חרפּה געווען איצט צו לעבען. אַ פּאָר מאָל האָט ער זיך שוין געוואָרפען — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — —

— — — — — — — — — —

דערנאָך האָט ער זי געזעהן. מיט'ן ערשטען אויגענבליק האָט ער אַלץ געוואוסט. די שטוב איז געווען חרוב, צובראָכען אַלץ. צווישען די קאַסטענס ערד און יונגע אויסגעריסענע בלי־העלטם איז זי געלעגען בעהאַלטען אין אַ ווינקעל, דאָס פּנים איינגעשטעקט אין קישענס. — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — און צום ערשטען מאָל — צום ערשטען מאָל! — זינט מישאַ האָט זי געקענט, האָט זי דעם קאָפּ אַרויסגעריסען פֿון זיינע הענד און פֿערשעמט צוריק אַריינגעשטעקט איהם צווישען די קישענס.

ער האָט פֿון אַלץ געוואוסט.

ווי אַ משוגע'נער איז ער אויף איהר אַרויפֿגעפֿאַלען און האָט זי אָנגעהויבען בעדעקען מיט קושען, געהאַלזט און איהר אָבגעווישט מיט די ליפּען דאָס בלוט פֿון איהר פּנים.

— מיין שוועסטער, מען האָט דיר שלעכטם געטהון!

זי האָט זיך אַרויסגעריסען פֿון זיינע הענד און בעהאַלטען דאָס פּנים אין די קישענס.

אַזוי איז זי אָבגעלעגען צוויי טעג און גאָרנישט גענומען צו זיך.

מישאַ איז געזעסען נעבען איהר. ער האָט צו איהר קיין וואָרט נישט גערעדט. ער האָט זי נישט געטרייסט, ער איז נור נישט אָבגעטרעטען פֿון איהר אויף איין מינוט.

דורך די צוויי טעג איז זיין צער צייטיג געוואָרען.

———————

אין צוויי טעג אַרום איז ד"ר לייזעראָוויטש אַהיים געקומען פֿון טורמע. דאַוויד איז אָבער שוין נישט געווען אויף דער וועלט

— — — — — — — — — —

פאטער און זוהן זענען די גאנצע צייט געזעסען צוזאמען אין איין קאמער. פאר־טאג האט מען דאווידין ארויסגענומען און גע־פיהרט צום געריכט, נאך מיטאג האט מען איהם צוריקגעבראכט. דער יונג איז געוועזען בלייך, די ליפען פערביסען און די אויגען האבען איהם ארויסגעשטארט פון פנים. — — — — — — —

— — — — — — — ער איז מיט'ן פאטער אבגע־זעסען א גאנצען נאכמיטאג, ביז אין דער האלבער נאכט אריין, און קיין ווארט דעם פאטער נישט דערצעהלט — — —

— —

די לעצטע פאטאגראפיע זיינע האט געוויזען אין כעס צו־זאמענגעביסענע צייהן אויף די ליפען און גרויסע אויסגעשטארטע אויגען...

ד"ר לייזעראוויטש איז געוואהר געווארען פון זיין זוהנ'ס טויט, ווען ער איז שוין פריי געוועזען.

ווען ד"ר לייזעראוויטש האט געפונען די טאכטער אין אזא צושטאנד — פערבארגען דאס פנים אין קישען און קיין מענש ניט געוואלט אין געזיכט קוקען, האט ער ביי איהר קיין זאך נישט געפרעגט. ער האט זי אבגעוואשען מיט עטהער, קיין טיפע וואונדען זענען נישט געוועזען, דעם קאפ האט ער איהר געוואשען, אויסגעטהון זי און אין בעט אריינגעלעגט. מיט געדולד און גלייכגילטיגקייט האט ער אנגעהויבען צוריק צונויפצושטעלען זיין צושטערט אפטייקעל, די שיינקלעך צוזאמענגעשלאגען, פאליצעס

צוריק אײַנגעהאַקט און אָנגעהויבן אויפֿצוזוכן פֿון די חורבות צווישן די פֿלעשלעך מיט רפֿואות, און זי צוריקגעשטעלט יעדעס אויף זײַן אָרט. זײַן געזיכט האָט זיך ניט געענדערט, קיין צער, קיין וועהטאָג איז ניט געווען אָן אים צו באַמערקן. נאָר דער רוקן איז אַ ביסעל מער אײַנגעהויקערט געוואָרן און די לעצטע קאָלטענעס אויף זײַן אויסגעקראַכענעם קאָפּ זענען דורך דער קורצער צײַט גראָ געוואָרן. שטיל־שווײַגנדיג און אַרײַנגעטאָן אינגאַנצן אין דער אַרבייט, האָט ער אין דעמזעלבן טאָג, וואָס ער איז אַהיים געקומען, שוין פּאַציענטן אויפֿגענומען. „דער „ראָוו" קאָן ניט וואַרטן", — האָט ער געשמייכעלט, דערזעהענדיג די ערשטע פּאַציענטן, וועלכע האָבן אָנגעהויבן אַרײַנצוקריכן צו אים פֿאַר־נאַכט, ווען זיי זענען נור געוואויר געוואָרן, אַז דער דאָקטאָר איז צוריקגעקומען.

— וואָס? שוין ווידער קראַנק? — האָט ער באַגעגענט די פּאַציענטן מיט זײַן אָריגינעלער פּרעטענזיע, — ניט געקאָנט דערווײַל געזונד ווערן, וואָס? — לאָזט מיך נור דאָס אַפּטייקעל אויפֿשטעלן.

אין אַ פּאָר טעג אַרום האָט זיך ראָדעל אויפֿגעהויבן פֿון בעט. איהר געזיכט האָט זיך ווייניג וואָס געענדערט — דערזעלבער קינדערשער בליק פֿון די אויגען. נור הינטער דער איבערשטער ליפּ האָט זיך אַרײַנגעגראָבן אַ פֿרעמד שמייכעלע און אַז זי האָט מיט וועמען גערעדט, האָט זי יענעמס בליק אויסגעמידן.

קיינער האָט ניט געוואוסט דעם סוד פֿון דעם שמייכעלע. קיינער האָט זי גאָרניט געפֿרעגט און קיינעם האָט זי קיינמאָל ניט דערצעהלט, וואָס דאָס שמייכעלע באַטײַט.

דאס איין און צוואנציגסטע קאפיטעל.

עס איז געוועזען א פאר טעג נאך מעריס קומען. עס איז א הערליכער פריה-מארגען. דער ערשטער פריהלינגס-ווינד האט געוועהט אין מעריס אפענע פענסטער. זי איז איהר געוועזען לאנגווייליג צו זיצען אליין אין דער-היים און צו הערען די מוטער דערצעהלען פון די שרעקליכע טעג. די עלטערן האבען זיך געקליבען קיין אויסלאנד און געווארט נור ביז זיי וועלען פערענדיגען זייערע געשעפטען. זי האט געוואלט מיטפאהרען און איז געוועזען בעשעפטיגט מיט פארבערייטונגען. ביז איצט האבען זי די עלטערן אויף דער גאס נישט ארויסגעלאזט, נאך געוועזען איבערגעשראקען פון די פאגראמען און זינט זי איז געקומען, האט זי קיין מענש ניט אנגעזעהן אין די אויגען. מישא האט זיך נישט געוויזען, האטש זי האט איהם געלאזט זאגען, אז זי איז דא, און פון די חברטארינס האט מען אויך קיינע נישט געזעהן. נור די שטאדט האט זיך שוין געהאט בערוהיגט, די טויטע זענען שוין געוועזען בעגראבען און די קראנקע זענען געלעגען אין די שפיטאלען. אין שטאדט האבען זיך געבילדעט קאמיטעטען צו צוטיילען שטיצע פאר יענע, וואס האבען געליטען — די שטיצע, וואס איז געקומען פון אויסלאנד. יעדער איינער איז געוועזען פערנומען מיט צונויפשטעלען צוריק זיין רואינירטע היים און בעקומען וואס מעהר געלד פון די קאמיטעטען. די געשעפטען האבען זיך שוין געעפענט, דער האנדעל איז געגאנגען. און די גאסען האבען אנגעהויבען צוריק צו בעקומען זייער געוועהנליך אויסזעהן.

די עלטערן האבען ערלויבט מעריין צום ערשטען מאל אראבצוגעהן אין גאס. דער טאג איז געוועזען א שעהנער, א פריהלינגס-הויך אין געלעגען אין דער לופט פערשפרייט, און די בוימער איבער די טראטואַרען האבען אנגעהויבען אויסצוציהען זייערע שווארצע צווייגען און אויפגעריכט זיך צום פריהלינג. דער הימעל איז געוועזען ריין, און די מענשען אויף דער גאס — פיעל בעלעבטער און פול מיט האפנונג. די טויטע זענען שוין געוועזען בעגראבען און די איבערגעבליבענע האבען זיך ארייגעווארפען אין

לעבען אַריין, וואָס איז זיי נאָך איבערגעבליבען, און פערגעסען אָן די טויטע.

דאָ אין דאָרט האָט מען געזעהן מענשען בעגעגנען זיך, פאַלען איינער דעם אַנדערן אויפ'ן האַלז און קושען זיך און פרעהען זיך, וואָס מען זעהט זיך ווידער. מערי איז ווייטער געגאַנגען. זי האָט נאָך קיין איינציגען בעקאַנטען נישט געטראָפען. זי איז אָנגעקומען פאַר דעם שטאָדט-גאָרטען און האָט פון דער-ווייטענס בעמערקט מישאַ'ן, ווי ער געהט זיך אַליין פון הינטער איהר.

ער האָט זי שוין פריהער געהאַט בעמערקט אויף דער גאַס און איז איהר נאָכגעגאַנגען אויף דעם צווייטען טראָטואַר און האָט זי בעטראַכט פון דער-ווייטענס. אויסער רחמנות, האָט ער שוין איצט גאָרנישט געפיהלט צו איהר.

— אַהאַ, מישאַ, — האָט זי מיט פרייד אויסגעשריען, גלייך ווי עס וואָלט צווישען זיי גאָרנישט געווען געשעהן.

איהר שטים האָט אין זיין האַרץ עפּעס אויפגעוועקט און ער איז אויס געוועהנהייט ווידער רויט געוואָרען און דאָס האַרץ האָט אין איהם געקלאַפּט.

— און איך בין שוין אַזוי לאַנג דאָ, און מען זעהט דיך נישט, זיץ אַליין אין דער-היים, און קיינער, קיינער קומט נישט צוזעהן!

מישאַ האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט קיין וואָרט פון מויל אַרויסצוברענגען.

דער גאָרטען האָט זיך בעפרייט פון זיין ווינטער-רעק. דער איבערגעבליבענער שניי האָט געשמאָלצען אין די ווינקלען, און די בוימער זענען שוואַרץ געווען, האָבען זיך געטריקענט אין דער פריהלינגס-זון און פויגעל זענען שוין אומגעפלויגען. דער הימעל איז ריין געווען. אין אַ מינוט אַרום האָט זיך זיי ביידען געדאַכט, אַז דאָס אַלץ, וואָס זיי האָבען דורכגעלעבט אין דער קורצער צייט, איז אַ שלעכטער חלום געווען, און אַט האָבען זיי זיך ערשט ווידער בעגעגענט אין דעם גאָרטען, אין וועלכען זיי פלעגען אַזוי

אָפּט שפּאַצירען צוזאַמען, ווען זיי זענען נאָך קינדער געווען.

— טרויעריגע טעג געהאַט, וואָס?

— איך האָב געהערט — טרויעריגע.

— אין אַזאַ קורצער צייט, גאָט מיינער, מיר דאַכט, איך בין ערשט נעכטען דאָ געווען אין גאַרטען, — האָט מערי געזאָגט.

— מיר דאַכט זיך צומאָל אויך אַזוי, — שמייכעלט מישאַ.

— דאָס אומגליק איז גרויס! יאָ, עס איז וואָהר, מיט ראַהעל, ד״ר לייזעראָוויטשעס טאָכטער, האָט זיך געטראָפען אַזאַ אומ־גליק? — האָט מערי געפרעגט דערשראָקען.

מישאַ איז בלייך געוואָרען און אָבגעענטפערט הויך און שאַרף:

— ראַהעל, ד״ר לייזעראָוויטשעס טאָכטער, איז מיין כלה, און מיט איהר האָט זיך קיין שום אומגליק נוט געטראָפען.

מערי האָט איהם אָנגעקוקט האַלב פערוואונדערט, צי מיינט ער דאָס ערנסט און האָט בעמערקט, אַז ער מיינט עס ערנסט.

— איך גראַטוליר דיך, — האָט זי אויך ערנסט געענטפערט.

— איך דאַנק אייך, — האָט מישאַ צוריקגעענטפערט.

זיי זענען נאָך ביידע געגאַנגען אַ קורצע ווילע צוזאַמען, זיי האָבען זיך אָבער ביידע געפיהלט שלעכט און האָבען זיך צושיידט.

מישאַ איז איצט מיט פלינקע טריט אַריינגעגאַנגען אין „ראָוו". עפּיס אַ גרויסע אידעע האָט איהם געגעבען אַ בליץ אין קאָפּ — דאָס, וואָס ער האָט אַזוי פיעל געקלערט דעריבער אין דער לעצטער צייט, איז איהם איצט קלאָר געוואָרען. יאָ, ער האָט עפּיס, עס איז דאָ — חתונה האָבען און אַוועק ערגיץ. וואוהין? — דאָס האָט ער נישט געוואוסט. וואָס וועט זיין ווייטער — האָט ער נאָך נישט געוואוסט, האָט ער נישט געזעהן. נור גע־פיהלט האָט ער די גרויסע שאַנד און וועהטאָג און זיין מאַכט־לאָזיגקייט. דאָס האָט ער געפיהלט. דאָס האָט ער דעם וועהטאָג, דעם צער — יאָ, בויען די צוקונפט, דאָס ווייטערדיגע לעבען אויף דעם צער, וואָס ער טראָגט אין זיך.

ער איז געשטאַנען געשווינד, ווי בענקט מיט אַ האָפנונג, מיט אַ ווייטען, ווייטען שטראַהל, וועלכען ער האָט געזעהן, ווי אויף אַ נעבעל. יודען זענען געשטאַנען אין „ראָוו" און צונויפגעקלאַפּט מיט ברעטער ווייטע צעוואָרפענע חורבות און אויפגעקליבען פון די אָנגעוואָרפענע הויפענס ווייטע זאַכען.

ער האָט נישט בעמערקט, ווי ער איז אָנגעקומען צו ד״ר לייזעראָוויטשעס הויז.

זינט עס האָט זיך מיט ראָהעל'ן דאָס אומגליק געטראָפען, האָט די פּאָר מענשען מורא געקראָגען און פלעגט זיך דערוויטערן, ווען אַ מענש איז אין שטוב אַריינגעקומען. דער דאָקטאָר האָט זי גאַרנישט געפּרעגט. זי פלעגט זיך אויף גאַנצע טעג איינשליסען ביי זיך אין צימער און קיינעם נישט צולאָזען צו זיך. דער פאָטער האָט מורא געהאַט, אַז זי זאָל זיך אַ מעשה ניט אָנטהון און פלעגט האַלטען הינטערן שלאָס אַלע גיפט-געטראַנקען און זי אויס דעם אויג נישט געלאָזט. נור מעהר ווי אַלע פלעגט זי אויסמיידען מישאַ'ן. קוים פלעגט מישאַ קומען צו זיי, פלעגט זי אין צווייטען צימער אַריין און אַפילו נישט געגריסט זיך מיט איהם. מישאַ האָט בעמערקט, אַז זי וויל זיך נישט טרעפען מיט איהם, האָט ער אויסגעמיטען דאָס הויז.

איצט איז ער אַריינגעקומען אונבעמערקט. דער דאָקטאָר איז נישט געווען, ער איז געלאָפען צו אַ קראַנקען. ער האָט זי געטראָפען זיצענדיג ביים טיש און איבערזעצענדיג די צוטרעטענע פפלאַנצען אין די קאַסטענס. זי איז זעהר טרויעריג געווען און בלייך. ביי מישאַ'ס אַריינקומען איז זי דערשראָקען געוואָרען און זי האָט געוואָלט זיך אויפהויבען און אַריין אין אַ צווייטען צימער. מישאַ האָט זי אָבער ביי דער האַנד אָנגעהאַפּט און געזאָגט מיט אַ האַסטיגער שטאַרקער שטים:

— ראָהעל, אַנטלויפט נישט פון מיר, איך ליעב איך, איך ליעב איך זעהר און וויל מיט איך חתונה האָבען!

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט ווילד און דערשראָקען, איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט, זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען

מיט די צייהן און אַ מינוט נישט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט זי זיך געגעבען אַ ריס אַרויס פון זיינע הענד, אַ בויג אַרונטער דעם קאָפּ הינטער דעם טיש און האָט צום ערשטען מאָל אָנגעהויבען צו שלוכצען:

— אָבער איך קאָן דאָך נישט, איך קאָן דאָך נישט!

ער האָט איהר מיט געוואַלט דעם קאָפּ אויפגעהויבען און געקוקט איהר גלייך אין די אויגען אַריין:

— דו קאָנסט, דו ביזט מיין ווייב, איך ווייס פון אַלץ.

ביי דעם לעצטען וואָרט האָט זי זיך געגעבען פלינק אַ ריס אַרויס פון זיינע הענד און געוואָלט אַנטלויפען פון שטוב אַרויס.

מישאַ האָט זי אָנגעכאַפּט פאַר ביידע הענד, גענומען איהר קאָפּ און ווידער איהר געקוקט גלייך אין די אויגען אַריין:

— ווילסטו נישט, גוט, איך און לעג זיך אַנידער אַ טויטער פאַר דיינע אויגען.

זי איז דערשראָקען געוואָרען. זי האָט געזעהן אין זיין בליק, אַז ער וועט עס טהון און זי האָט אָנגעהויבען צו ציטערן:

— אָבער, מישאַ, איינציגער מישאַ, — האָט זי אַרויסגע=שטאַמעלט די ווערטער יודיש, און איז געפאַלען אויף זיין האַרץ און האָט הויך און לאַנג געוויינט, ווי אַ קינד.

ער האָט זי געלאָזט אויסוויינען.

— איך ליעב דיך. איך האָב קיינמאָל קיינעם נישט גע=ליעבט, נור דיך. און מעג זיין דיין שאַנד און דיין אומגליק נאָך טויזענד מאָל גרעסער, ווי עס איז, איז עס מיין אומגליק, מיין שאַנד, וועל איך עס נעהמען ווי אַ קרוין און אויף מיינע הענד אַרומטראָגען.

זי האָט איהם אָנגעקוקט נור מיט יענעם בליק, וועלכער קיהלט דאָס בלוט. איהר גאַנצער צער, איהר פערבאָרגענער גרויזאַמער סוד איז געלעגען אין איהר בליק.

— מישאַ, אָבער איינציגער מישאַ!

— זאָג, וואָס זאָל איך טהון פאַר דיר, זאָג!

— גארנישט, מישא, גארנישט, — און זי האט געציטערט און זיינע ארעמס און איהם געקושט אויף די ליפען.

אז ד"ר לייזעראוויטש איז אריינגעקומען, איז מישא צוגעגאנגען צו איהם און געזאגט:

— ד"ר לייזעראוויטש, איך בין נאך א יונגער מענש, איך האב נאך נישט קיין פראפעסיע און קען נאך גארנישט, אבער איך וועל זיך נעהמען צום לערנען און וועל פלינק ענדיגען. איך ליעב אייער טאכטער און אייער טאכטער ליעבט מיך, און איך וויל התונה האבען מיט אייער טאכטער.

ד"ר לייזעראוויטש האט זיי ביידע אנגעקוקט ווי משוגע, פערוואונדערט און ערשטוינט. ער האט זיך געקראצט אין די איבערגעבליבענע גראדע לאקען און געקלאפט מיט די ליפען צופריעדען:

— וואס? וואס? התונה האבען? התונה האבען? און וואס זאגט זי? — וויזט ער אויף זיין טאכטער.

— זי וויל אויך, — זאגט מישא און וויזט אויף די שטעהענדע ראהעל, וועלכע האלט מישא'ס האנד שוואך.

— וויל אויך, וויל אויך, — קלאפט ער מיט די ליפען — ווען?

— היינט, באלד, — שרייט אוים מישא, — מיר ווילען ווי אם שנעלסטען אוועקפאהרען קיין אויסלאנד. איך וויל זיך צוגרייטען צום עקזאמען אין אויסלאנד.

— און וואס זאגט זי? — וויזט ער אויף דער טאכטער.

— זי וויל אויך, — זאגט מישא.

— אזוי, אזוי, — קלאפט דער דאקטאר מיט די ליפען, — נו, וואס ווילט איהר פון מיר? וואס זאל איך טהון?

— מיר ווילען נעהמען חופה וקדושין ביים רב.

— וואס? — וואונדערט זיך דער ראדיקאלער דאקטאר, — א רב? נאך וואס קומט דא אהער דער רב? וואס דארף מען דא א רב? — מירמעלט דער אלטער.

— ניין, ניר חופה וקדושין בײַם רב, — שפּאַרט זיך אײַן מישאַ.

דער דאָקטאָר האָט זיך לאַנג געאַמפּערט און האָט צום סוף געמוזט באַשטעהן, אַז עס זאָל זײַן חופה וקדושין דווקא בײַם רב. מישאַ האָט דורכאויס פערלאָנגט, דער דאָקטאָר האָט עס געמוזט נאָכגעבען און אַליין פערבעטען דעם רב צו זיך אין שטוב.

— אַ דור הײַנט! — האָט ער געברומט, — וואָס פאַר אַ דור איז הײַנט! מיר האָבען תחונה געהאַט אָהן חופה וקדושין, אָהן רב און זיי דאַרפען אַ שטרײַמעל, חופה וקדושין. שענע ראַדיקאַלען, — האָט ער געמורמעלט, אַרויסגעהענדיג פון רב.

מערי האָט זיך נאָך אַרומגעדרעהט אַ געוויסע צײַט אין איהר שטעדטיל. עס איז איהר געווען לאַנגווײַליג און טרויעריג. מיט די הבר'טאָרינס האָט זי זיך ווייניג געזעהן, און מיט די, וואָס זי האָט זיך באַגעגענט, איז איהר געווען לאַנגווײַליג און ניט אינטערעסאַנט. זי האָט זיך אַרומגעדרעהט אין שטעדטיל און קיין זאַך האָט זי דאָ נישט פעראינטערעסירט. זי איז שוין געווען אָבגעוועהנט פון דער געזעלשאַפט און האָט געבענקט נאָך דער גרויסער שטאָדט, נאָך דער מיליע, וואָס זי האָט דאָרט געהאַט. זי האָט געפּרובט צו לעבען איינזאַם, אַליין, און איהר בענקשאַפט נאָך קאָוואַלסקי'ן. אָבער דאָס האָט איהר נישט געהאָלפען; אַליין האָט זיך איהר אויסגעוויזען קליין און לאַנגווײַליג און זי האָט געבענקט, געבענקט נאָך דער גרויסער שטאָדט.

דורך גאַנצע נעכט איז זי געלעגען אויף איהר געלעגער און האָט נאָכגעקלערט מאַקסימאָוויטש'עס ווערטער, וואָס ער האָט איהר געזאָגט פאַר דעם אָוועקפאָהרען — אַז זי איז אַ ציגײַנער־קינד, און עס זענען פאַראַן אַזעלכע ציגײַנער־קינדער, וועלכע הערען בײַ־נאַכט דאָס ציגײַנער־ליעד קלינגט זיי דורך די פענסטער אַרײַן און צו־מאָרגענס געפינט מען זיי אין ציגײַנער־לאַגער.

זי איז געלעגען דורך גאַנצע נעכט און האָט געהאָרכט נאָך דעם ציגײַנער־ליעד, וואָס וועט זיך אין איהרע פענסטער הערען,

נאָך דער ציגײַנער־באַנדע, וואָס װעט פאַר איהר טהון פאַרבײַציהען.

זי האָט אַמאָל דאָך געמוזט פערנעהמען דאָס ליעד אין אַ נאַכט. וואָרים צו־מאָרגענס אין דער־פריה, אַז די עלטערן זענען אויפגעשטאַנען, האָבען זײ זי שוין מעהר נישט געפינען: זי איז געוועזען אַנטלאָפען קיין פעטערבורג, און האָט איבערגעלאָזט אַ בריעף, אַז זי קאָן מעהר נישט לעבען אין דעם קלײנעם שטעטיל.

— ענדע —